



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BISKOP JOSEF BREMS

DANMARKS KATOLSKE BISKOP
MELLEM TO VERDENSKRIGE

P. KARL HARMER
C. Ss. R.



ALF. SILCOWITZ FORLAG
KØBENHAVN 1945



BISKOP JOSEF BREMS

muligvis om 10-20 Aar vilde være gaaet i Glemme.

Jeg takker Hr. Direktør Silcowitz, der har betroet mig dette Hverv, og enhver, der har støttet mig i dets Udførelse.

Nykøbing F., den 1. April 1945

P. K. H.

KALDELSEN

DEN 17. MARTS 1922 lukkede *Biskop Johannes von Euch* sine Øjne for denne Verden. Hans Jordefærd bar Vidnesbyrd om, at Danmarks Katolikker forstod, hvad denne Kirkefyrste havde betydet for Kirken her i Landet. Mens Msgr. *Olrik* som Provikar overtog Vikariatets Styrelse med myndig Haand, ventede man med Spænding paa, hvem Rom vilde udse til at blive Præfekt Grüders og Biskop von Euchs Efterfølger.

Der gik Maaned efter Maaned. Endelig den 21. Oktober 1922 kom Efterretningen, der udløste Spændingen. „Efter at alle herværende Præster efter Tur af Rygtet var blevet udnævnt som Bisp“, som Ungdomsbladet skrev¹ - maaske en Smule ungdommelig uærbødig, men rammende, - „blev Pastor JOSEF BREMS af den hellige Stol udpeget til at beklæde Embedet som Apostolsk Vikar for Danmark“. Som fremtidig Biskop i. p. i. skulde han føre Titlen „Biskop af Roskilde“².

Udnævnelsen var baade en Overraskelse og en Glæde.

„Man studsede først, ham havde Rygterne jo slet ikke brudt sig om. Men Overraskelsen var en glad Overraskelse. En Grund til stor Glæde er det, at Roms Valg faldt paa en Mand, der er hjemme iblandt os“, skrev Pastor Bernhard Jensen i Ugebladet.³ Rigtignok hørte den nye Biskop ikke til de Præster, hvis



BISKOP VON EUCHS BEGRAVELSE var en Kirkefyrste værdig. Fra venstre: P. Cortenraad, Prov. Olrik, Bernh. von Euch (Biskoppens Neve), Biskop Berning, P. Ravelli, P. Hoppers, P. Kettenburg, Pastor Braun, som foretog Jordpaakastelsen. P. Desnos og P. Meijerink (Malme).

Navn der stod Gny om, og som man havde gættet paa som Kandidat til Bispeværdigheden. Han havde kun stille og roligt passet sit lille Sognepræsteembede ovre i Vejle i omtrent en Snes Aar. Han var ikke traadt mere frem for Offentligheden end hans Embedspligter tvang ham til. Jævne Katoliker rundt om i Landet kendte lige hans Navn og erindrede gennem „Ugebladet“, at han var Præst et Sted i Jylland. Havde de engang mødt Pastoren, saa havde de vel Indtryk af en bramfri, gemytlig og from Præst, en, man kunde faa en morsom og interessant Samtale med, men som man ogsaa roligt kunde gaa til med sine Sorger og Saar, rigtig en Præst for et Provinssoqn. Og nu var denne Præst, der kun vilde være Sognepræst og havde nok i *det*, blevet ophøjet til Overhyrde for hele Vikariatet. Man gik vel i Rom ud fra, at den Mand, der forstod at styre den lille Hjord paa ideel Maade, ogsaa vilde være en udmærket Sjølehyrde for den store Flok.

Overraskelsen var ikke mindst i *Vejle*. Havde man antydet overfor P. Brems, at *han* muligvis kunde blive Biskop, var man hurtigt blevet affejet med: „Det duer jeg ikke til“. Da saa Udnævnelsen kom, var den udvalgte dybest ramt. Fra Hospitalets Vinduer saa Søstrene Sognepræsten vandre op og ned i Haven, mens han græd sine bitre Taarer. Hvorfor mon? - Naar Katoliker staar foran deres Biskop, ser de nok det forgyldte Kors i den gyldne Kæde paa hans Bryst. Men langt fra alle skimter det store, haarde og kantede Kors, som er lagt paa hans Skulder. Men Pastor Brems *saa* det altsaa, og forhambetød den nye Værdighed en Afskedtagen med al den Lykke, hans Barndom, Ungdom og Manddom i saa rigeligt Maal havde skænket ham.

BARNDOM OG UNGDOM.

Biskop Brems er født i *Belgien*. - Der er sagt, at der er ingen Jord, som har drukket saa meget Menneskeblod som Belgiens Jord. Gang paa Gang er Hærtogene gaaet over dette Land og har trampet ned, hvad Bønders og Borgeres Flid og Sved har saaet og bygget. Mærkeligt, at der netop af denne blod- og taarevædede Jord er vokset et Folk frem, som søger sin Lige i Kraft og Frodighed, Livsglæde og Dødsforagt: det *flamske* Folk. Et Folk, der elsker Arbejdet, men som ogsaa forstaar at nyde Arbejdets Frugt, elsker det bugnende Bord og den perlende Vin. Et Folk, der ejer et Humør, saa overdaadigt og kaadt, at den koldblodige Nordbo næppe fatter det. Et Folk, som elsker Naturen, Landet, Livet og Friheden, og som aldrig har betænkt sig paa at nyde Livet og at dø for sin Frihed. Et sundt og frodigt Folk, hvor Familien er en Helligdom, en Vrimmel af Børn Guds kosteligste Gave, Ærbødighed og Lydighed overfor Forældrene - en Selvfølgelighed. Et Folk, som i sin inderste Kerne er *katolsk*. Fra de jævne Vejkors og Billedstøtter, som en brav Landsbysnedker har lavet, til Byernes stolte og herlige Kirker og de store og pragtfulde Abbedier fortæller alt, hvordan dette Folk er gennemtrængt af Katolicismens Aand. Kirkens Festsdage er Folkefester, om det er Kristi Legemsfest,

der jo fra Belgien gik sit Sejerstog over det katolske Europa, eller det drejer sig om „Kermesse“, Kirkevielsesfesten, som hver By og hvert Sogn fejrer forsigtigt med ægte flamsk Fromhed og Gemytlighed. Tæt ved Siden af den overstadigste Lystighed blomstrer Religionens Alvor i det flamske Hjerte. Familiens Fællesbøn, Søndagshvile og Søndagsmesse, Majandagter og Oktober-Rosenkransen, Fastetidens Alvor og Adventugernes Roratemesser . . . alt dette præger det flamske Folk, og minder det bestandigt om ikke for Verdens Dejlighed at glemme „det ene fornødne“.

Biskop Brems er en ægte Søn af dette herlige Folk. Hans Far, *Josef Brems*, var Organist i den lille Provinsby Heerk de Stad, hans Mor, *Maria f. Sannen* nedstammede fra en velhavende Bondefamilie i Testelt. Det første Barn, Gud velsignede deres Ægteskab med, var *Josef*, der blev født den 7. August 1870 i Testelt. Der fulgte 7 Søskende efter: Vital, som senere skulde overtage Faderens Stilling som Organist og Musikdirektør i Byen, Alphonse, der blev Verdenspræst, Maria, som laa syg i 16 Aar og saaledes var kaldet til en inderligere Efterfølgelse af den korsfæstede Frelser, Adolf, der skulde følge sin ældste Broder ind i Klosterlivet, Præstekald og Missionsgerning i Danmark - kendt over hele Vikariatet som den „lille Brems“, Albert, der overtog Trykkeriet efter sin Far, Florence Anna, som blev gift med Byens Apoteker, og endelig Josefine, der døde i sin fagreste Ungdom i 18-Aars Alderen. - I saa stor en Børneflokk var der ingen Fare for, at Barnets naturlige Egoisme skulde faa Lov til at vokse sig stor. Enebarnets Problem: at føle sig som Midtpunkt for en Verden, med Far og Mor uafladelig kredsende omkring sig, eksisterede ikke i denne sunde og frodige Familie. Tværtimod, ethvert nyt Liv, der groede frem, tog et Stykke - ikke af Moderkærlighedens konstante Varme, men af den medfødte Egoismes Krav paa Forældrenes udelte Opmærksomhed. Og man tør roligt gaa ud fra, at det netop var den ældste, der fik lært at tage Hensyn til de andre. Han har sikkert mange Gange maattet høre: „Du er jo den ældste . . . du er den største . . . du burde være den klogeste . . .“ En aldeles glimrende Skole i Altruisme.

Faderen var en energisk og driftig Mand. Det var vel den stadig voksende Børneflokk, der nødte ham til at øge sine Indtægter ved at aabne et Trykkeri, som ogsaa udgav en lille lokal Avis: „De Gazet van Heerk“. Foruden at fungere som Annonceblad aabnede den sine Spalter for Byens „sidste Nyt“ og og kunde derfor regne med den levende Interesse, Provinsboere nærer for deres Medborgeres Ve og Vel. - Børnene saa op til deres Far, om han sad ved Orgelet og lod Tonerne vælde ned over den fyldte Kirke eller han arbejdede i Trykkeriet og i Bogladen, der var knyttet til det. Den fremtrædende Følelse for deres Far var *Respekt*. For Far var en streng Mand. Han kunde let blive hidsig, og naar Drengene ikke kunde enes, kunde hans Kasket komme susende ind i Flokken og minde dem om, at Faderhænder kan bruges til andet og mere, end en Dreng synes om. - - - Naar Josef allerede i 10-Aars Alderen sad paa

Orgelbukken og spillede til Højmesse⁴, var det ikke saa meget et Vidunderbarns Musikgeni, der aabenbarede sig. Det var langt mere Resultatet af en ærekær og sikkert ofte utaalmodig Fars Arbejde med og Krav til Drengens gode musikalske Anlæg; og mon det ikke har kostet den lille Fyr nogle bitre Taarer, inden han naaede saa vidt, at han kunde indtage sin Fars Plads ved Orgelet. Men da forstod han vel at skønne, at Ordet „Pligt“ ogsaa rummer en Sødme og en Sejr, der rigeligt opvejer Sliddet og Ofrene. Den samme Pligtfølelse blev indpodet Børnene i Organisthjemmet, baade naar det drejede sig om Skolen og om Kirken. Ingen af dem havde været dristig ved at komme hjem med et daarligere Vidnesbyrd, end manglende Anlæg kunde give retfærdig Undskyldning for. Saaledes blev Barndomshjemmet en udmærket Skole i *Karakterdannelse*.

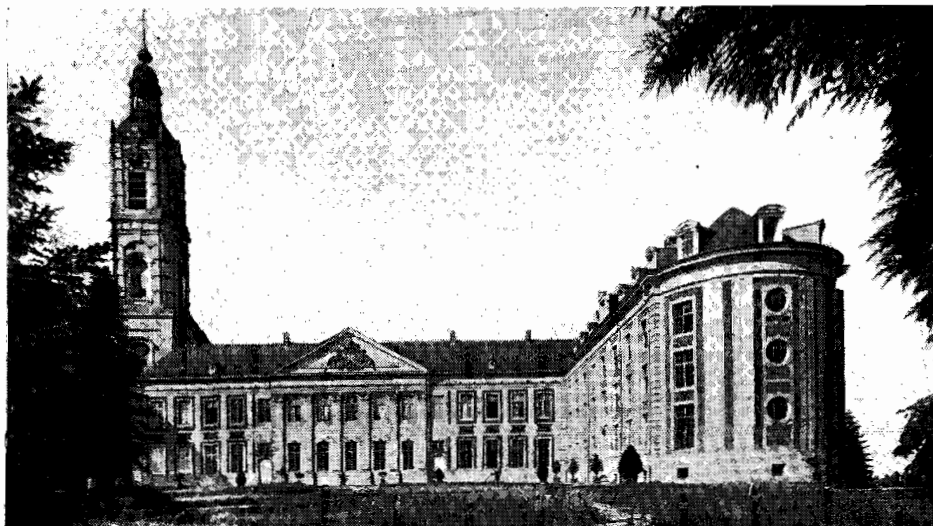
Det haarde i Faderens Karakter blev betydeligt afbødet ved *Moderens* milde og fromme Væsen. I Kraft af dette var hun ikke saa meget en Modsætning som et Supplement til Faderens Karakter. Med sin selvfølgelige og hjertelige Religiositet lærte hun sine Børn, at Religion ikke kun er Pligt, men ogsaa en Hjertesag. Hun bad Morgen-, Aften- og Bordbøn med dem ligesaavel som den daglige Aften-Rosenkrans. - Med Stolthed saa hun sin ældste som Ministrant i Kirken, selv om efterhaanden adskilligt maatte vække Bekymring hos hende. Hvorfor kunde han ikke være rolig under Messen? Hun kunde ikke ane, at det var en Fugl, han lige inden Messen havde fanget og nu bar i sin Lomme, der voldte denne Uro. Eller naar han under Gudstjenesten sneg sig ud, kunde hun næppe tænke sig, det var for at efterse de Slynger og Fælder, som Drengene havde sat for Fuglene. Naar hendes lille Josef tiltrods for disse Ministrantunoder bevarer sin enfoldige Barnefromhed, skyldtes det baade Moderens Eksempel og hendes Bøn. Som god katolsk Moder havde hun vel fra først af haabet og bedt om, at en af hendes Sønner engang maatte blive Herrens Præst.

Da Josef var færdig med Folkeskolen og havde vist sig i Besiddelse af gode Læseevner, betænkte Forældrene sig ikke paa at lade ham læse videre. Han blev saa sendt til Kollegiet *Skt. Roch* i Ardennerne. Selv om Afskeden med Hjemmet maatte falde ham tungt og Hjemve sugede i hans lille Drengenhjerte, var der dog saa meget nyt og interessant paa denne nye Skole, at han hurtigt glemte alle Sorger. Her var i Massevis af Dreng, ca. 600, de fleste Flamlændere som han selv, som Forældrene havde sendt til denne franske Kostskole for at lære Landets andet Sprog. Her var Lege- og Sportspladser, her var herlige Spadsereture i Bjergskovene, her var ogsaa et Sangkor og et Orkester. Men der var mere, som knap var saa morsomt for en lille Dreng: de gejstlige Lærere og Ledere (Verdenspræster), som syntes at være født med ogsaa at have Øjne i Nakken, der var Undervisningen, som kun foregik paa Fransk, og Læsetimerne med deres - i Begyndelsen ak! saa svære - ubrydelige Tavshed. Endvidere denne faste Dagsorden, hvor Husklokken spaltede Tiden op i nøjagtig fastlagte Dele, nogle til Bøn, de fleste til Undervisnings- og Læsetimer og endelig

enkelte til Spisning og Rekreation. Men netop paa dette Punkt virkede Skolens Aand ganske hjemligt for vor lille Latinskoledreng: her var den samme Atmosfære af Religion og Pligtopyldelse, der karakteriserede Hjemmet i Heerck de Stad. - Paa dette Kollegium, som nød velfortjent Anseelse for god Kost, god Aand, god Diciplin og god Undervisning, vaagnede et nyt Element i Drengens Sind: han blev sig sin Nationalitet bevidst. Her, hvor wallonske og flamske Drengene studerede Side om Side, vaagnede Erkendelsen af, at han var *Flam-lænder*, og snart stod han forrest i Kampen mellem de to Nationer, om den nu førtes som en ædel Kappelstrid om de første Pladser i Klassen, eller den engang imellem gled ned paa et lavere Niveau og udkæmpedes paa Sportspladsen eller med de bare Næver.

KOR OG ALTER

Efter 6 Aars Studium tog den unge Gymnasiast sin Artium og stod nu over for sit Livs afgørende Spørgsmaal: hvilket Kald skulde han vælge? Hvilken Vej skulde han slaa ind paa? Skt. Roch var ikke et „lille Præsteseminarium“, hvor hver Dreng bærer Præstekjolen i sin Skoletaske paa samme Maade som Napoleons Grenaderer Marskalstaven i deres Tornyster. Det var slet og ret et Kollegium, men paa streng katolsk Basis. Og det tjener det til Ære, at der hvert Aar fandtes et stort Procenttal af nybagte Studenter, der valgte den gejstlige Stand. Og mens deres Kolleger lod sig indskrive ved Landets forskellige Universiteter og Fakulteter, løb den „klerikale“ Strøm ud i et sandt Delta: mod Ordensnoviciater, Abbedier og de forskellige Stifters Præsteseminarier. - Vor unge Student havde truffet sit Valg, og vi tager næppe fejl, naar vi forestiller os, at han i denne Tid havde mangan en alvorlig Samtale med sin Skriftefader



AVERBODE ABBEDI. Billedet gengiver kun en Del af det store Bygningskompleks, som omfatter Kirke, Kloster, Værksteder, deriblandt ogsaa et stort, moderne Trykkeri.

og mangen en stille Time foran Mesteren i Tabernaklet. En Dag vandrede han saa op til det gamle, ærværdige *Præmonstratenser-Abbedi Averbode*⁵ Ogda Klosterets Port havde lukket sig efter ham, aabnede en ny Verden sig for ham.

Endnu gik han omkring i sit nye Studentertøj, men Ordenen tog allerede fat paa sin specielle Opdragelse: den unge *Postulant* maatte først og fremmest indføres i den kirkelige Korbøn, i Rubrikkerne og Kirkens Liturgi. Efter en Maa-neds Postulat fulgte *Iklædningen* den 10/10 1889: den unge Mand skød Ham og ombyttede den verdslige Dragt med den hvide Kannikedragt, der fra nu af Dag for Dag skulde minde ham om det *nye Liv*, han forpligtede sig til at føre. 8 Dage efter blev han sendt til Abbediet *Tongerloo*, hvor dengang alle belgiske Præmonstratensere absolverede det 1. Noviciatsaar. Det 2. Aar skulde han derimod tilbringe i sit eget Abbedi.

Det var en streng Skole at skulle gaa i. En ren Overfladebegejstring, et flygtigt romantisk Klostersværmeri, en æstetiserende Fromhed kunde aldrig staa den igennem. Kl. 3 $\frac{1}{2}$ stod Konventet op, men Novicerne, der skulde vække, kom allerede Kl. 3 ud af deres haarde Senge, og en halv Time efter løb de gennem de lange Klostergange, idet de svang deres Skralder for at vække Munkene. Derefter gik det over i Taarnet, hvor de skulde ringe til Morgentjenssten. (Forestil Dem en kold og begsort Vinternat.) Kl. 4 - 5 $\frac{1}{2}$ sang Koret Matutin og Laudes i Kirken og bad derefter endnu *Officium Marianum* (Vor Frues Off.). Derefter modtog man paa de af Reglen fastsatte Dage den hellige Kommunion. Fra Kl. 5 $\frac{1}{2}$ - 6 var der Betragtning, saa Prim og Capitulum, hvorenhver overfor Abbeden maatte anklage sig for sine Fejl. Og først Kl. 6 $\frac{1}{2}$ kunde man i Tavshed samles om Morgenkaffen. Tiden fra Kl. 7 - 9 gik med Undervisning i Klosteraskese - paa 2. Aar i Filosofi - og Kl. 9 sang Konventet Terts, derefter var der Levitmesse, som afsluttedes med Sext. Kl. 11 var der Middag, som efter gammel Klosterskik indtoges i Tavshed, mens Tankerne fik Afspænding ved Bordlæsningen. Middags-Rekreationen varede til Kl. 1, men allerede Kl. 2 var man igen i Kirken for at synge Vesper. Der fulgte Timer, hvor Novicerne specielt blev skolet i det aandelige Liv (senere skulde Studier træde i Stedet), inden man kunde samles om Aftensbordet Kl. 6. Kl. 7 var der Komplet og Aftenbøn, og fra Kl. 8 $\frac{1}{2}$ faldt den store Tavshed over Klosteret og blev end ikke brudt af en nysgerrig Hvisken.

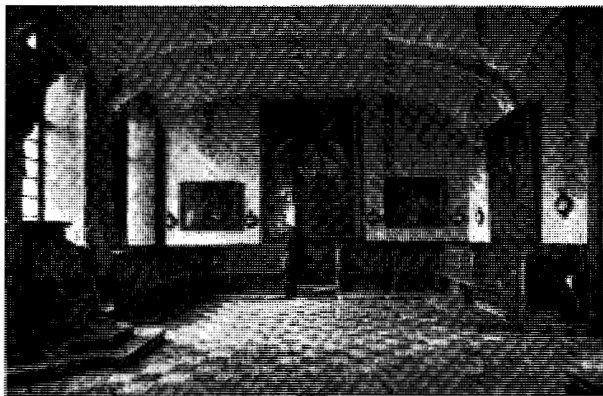
Det maa have været svære Aar for den unge Novice, særlig i Vintersemestrene, naar ovenikøbet Klosterfasten gjorde Dagene endnu haardere: 3 Uger før Allehelgen, Adventstiden, og Fastetiden. Saa vankede der om Morgenen kun en Kop Kaffe - uden Brød. Og Nadverens Rationer var nedskaaret saa grundigt, at der med den bedste Vilje ikke kunde være Tale om at blive mæt.

Man *skal* føle Kaldet i sig for at kunne holde til saa streng en Levevis. Man maa kunne finde Sødmen i det aandelige Liv under den haarde Skal. Man skal opdage Rigdommen, Dybden og Skønheden i den liturgiske Bøn og Guds-tjeneste. Man maa kunne vinde Forstaaelse for, at netop dette Liv er Guds-

Tjeneste, og at Guds-Tjeneste er alt, hele Livets Mening: „Thi Faderen søger saadanne, som vil tilbede ham“ (Jo. 4,23). Og man maa endelig have Hjerter og Vilje til at gaa i Jesu Fodspor: „Jeg regnede mig ikke for at vide andet . . . end Jesus Kristus og ham korsfæstet“ (1. Kor. 2,2).

Efter de 2 Aars Noviciat aflagde den unge Novice de *hellige Løfter* den 10/10

1891. Først mundtligt i den skønne Kapitelsal, knælende foran Prælat Crets og omgivet af hele Konventet; derefter i den pragtfulde Abbedikirke under Højmessens. Efter Offertoriet læstes Profesformlen op, blev underskrevet af Novicerne, og en for en gik de op til Prælaten for at aflevere Dokumentet i hans Hænder, hvorpaa de fik Fredskysset af ham som Besegling paa, at de nu var



I dens skønne, af gammel Kultur prægede KAPITELSAL I AVERBODE aflagde Frater Ludolphus Brems de hellige Løfter, knælende foran Abbeden, hvis Trone ses yderst til venstre.

fuldbaarne Sønner af det gamle, ærværdige Abbedi Averbode. Denne første Profes var tidsbegrænset og kun bindende for 3 Aar. Mens den unge Ordensmand med Iver kastede sig over de teologiske Studier, kunde han stadig prøve sig selv og maale sine Kræfter med de Krav, Klosterlivet fortsat stillede til hans Fysik og Karakter. Hans Teologistudium nærmede sig sin Afslutning, da han den 10/10 1894 paa samme højtidelige Maade som første Gang aflagde de *evige højtidelige Løfter*, som tillige omfattede Forpligtelsen til Korbøn.

Der fulgte nogle Maaneder, fulde af Forventning, af sødmefyldt Spænding og næsten utaalmodig Længsel. Messerubrikkerne blev studeret og grundigt indøvet, ligeledes Ceremonierne ved Meddelelsen af de andre Sakramenter. En Dag fik man at vide, hvornaar de højere Vielser skulde finde Sted. Det blev fastsat, hvornaar den første hellige Messe skulde læses, Mindebillederne med den selvvalgte Tekst gik i Trykken, hver eneste Dag førte nærmere til Maalet; det var som Børn, der tæller Dagene til Jul.

Og saa oprandt *Dagen, den 9. Marts 1895*. Dagen, da Haanden strakte ud efter Maalet, da den unge Præmonstratenserklerk Ludolphus Brems læste sin første hellige Messe i Fællesskab med den ordinerende Biskop, den daværende pavelige Nuntius for Belgien. Der er gaaet 50 Aar siden, men denne og de følgende Dage er sikkert med uforgængelig Guldskrift prentet i Jubilarens Erindring. Dagen, da han læste Primitismessen og rakte den hellige Kommunion til sine Forældre og Søsken, Dagen, da han holdt sin første Prædiken, og da han første Gang udtalte sit: „Absolvo te (jeg løser dig fra dine Synder . . .)“

over et angrende Menneskehjerte. Kort Tid efter blev den nyviede Præst sendt ud i *Sjælesorgen*. Han kom som Kapellan til den lille By *Einthout*,⁶ en halv Snes km fra Averbode. Det var sikkert en Lyst at virke i denne fromme, ærkekatoleske Befolkning, Søndag efter Søndag at prædike for en fyldt Kirke, udsaa Guds Ord - i Ord og Sakramente - i en Jord, der lovede 30, 60, og 100 Fold. Men langt borte, under nordligere Himmelstrøg ventede en anden Ager paa Sædemanden, en nedtraadt, stenet, tornefyldt Ager.

Samme Aar, da Fr. Ludolphus Brems blev præsteviet - 1895 - besøgte Msgr. von Euch Averbode, og det var med en bestemt Plan in mente. Han vilde bede Prælaten om at overtage en Missionsstation i Danmark. Øjeblikket var just ikke velvalgt. Thi Averbode havde netop dengang paa Pave Leo d. 13.s Ordre paataget sig en Mission i Brasilien, en Mission, som krævede store Ofre af Abbediet. Selv om Svaret derfor maatte blive et Afslag, lovede Prælat Crets dog at ville imødekomme Biskoppens Ønske, saa snart Omstændighederne vilde tillade det.⁷

Der gik nogle Aar, og Msgr. von Euch fornyede sit Forsøg, og denne Gang med godt Resultat. I Juni 1903 rejste Prælaten med en Ledsager til Danmark for at faa et Førstehaandsindtryk af Landet og Missionsarbejdet. Den apostolske Vikar rejste selv rundt med sine Gæster, og Resultatet blev, at Oprettelsen af en Præmonstratensermission blev definitivt vedtaget. Mgr. Crets var aabenbart en Handlingens Mand; Planen blev omgaaende sat i Værk. Hurtigt havde han fundet den Mand, som han kunde betro Ledelsen af denne ansvarsfulde Opgave: Valget faldt paa Kapellanen i Einthout.

Allerede under den ^{28/7} indeholder Klosterkrøniken den lakoniske Meddelelse: „*P. Ludolphus Brems* fra Wustheerk og *P. Simon Eykens* fra Peer rejst til Danmark“.⁸ Den følgende Dag ankom de til det Land, de nu skulde vie deres Kræfter. Efter Msgr. von Euchs Ønske kom de først til Pastor *Osterhammel i Randers*, for under hans Ledelse at lære det danske Sprog. „Det er af stor Betydning, at Missionspræsterne lærer at tale Landets Sprog saa fuldkomment som muligt“, siger P. Brems i sin Beretning og er her et trofast Ekko af sin nye Biskop Msgr. von Euch.⁹

AGER OG ARBEJDE.

(VIKARIATET I TIDSRUMMET 1901 - 1909)

Da P. Brems kom til Danmark, var den Apostolske Vikar Biskop Johannes von Euch en alderstegen Mand: han gik i sit 70. Aar. Men hans høje, majestætiske Skikkelse, der uvilkaarlig mindede om hans berømte Forgænger Ærkebiskop Absalon, holdt sig endnu rank. Og ligeledes havde hans Arbejdskraft og Energi intet mistet af Ungdommens Ild og Spænsthed.

Og netop omkring Aarhundredskiftet slog Biskop von Euch ind paa det Spor, der skulde føre Vikariatet frem til en forbavsende hurtig Udvikling: *han indkaldte Ordensfolk til Sjælesorgen.*

Ganske vist havde Jesuitterne allerede i 25 Aar virket i Landet. Aarhus stolte Kirke, Stenosgade og Skt. Andreas-Kollegium var Kraftcenterer i den genfødte danske Kirke. Præfekt Grüder havde endda (i en Skrivelse af 20/2 1872) udtalt sin Plan om, at Jesuitterne lidt efter lidt overtog Sjælesorgen ved samtlige Missionstationer i Danmark. Men siden dette Forslag strandede paa Ordenens Afslag, eftersom det regulære Sognearbejde stod i Modstrid til dens Konstitutioner, var der ikke mere blevet gjort noget Forsøg paa at indkalde Ordenspræster til Landet. Et opmærksomt Blik paa Vikariatets Udvikling indtil de sidste Aar af 1890erne godtgør da ogsaa, at hele Sjælesorgen - paa ovennævnte tre Undtagelser nær - laa i *Verdenspræsternes Hænder*.

Saa kom *Strøm-kæntingen* omkring Aarhundredskiftet. Det begyndte med, at Biskop von Euch indkaldte Kamillianerne, som 1898 overtog Aalborg med en Haandfuld Katoliker. 1899 kom Redemptoristerne, 1901 Montfortanerne, 1903 Præmonstratenserne, 1904 Lazaristerne og 1907 overtog Franciskanerne Maribo. Hvad denne Invasion af Ordensfolk betød for det danske Vikariat, fremgaa bedst af følgende Sammenligning, hvortil der - ret vilkaarligt - er valgt Aarene 1901 og 1909, d. v. s. den Tid, da Pastor Brems og hans Medarbejdere tog fat paa deres Gerning i Danmark.

1901 SOGNE OG KIRKER I AARENE 1901 OG 1909.

KØBENHAVN: Sogne: Skt. Ansgar - Rosenkrans.

Kirker: Jesu Hjerte Kirke - Skt. Josefskapel - Skt. Knudskapel - Ordrup.

JYLLAND	FYN	ØERNE	ISLAND
Aalborg Aarhus Fredericia Horsens Kolding Randers Silkeborg	Odense Svendborg	Maribo Næstved (privat) og Holmegaards Glasværk	Reykjavik

1909

KØBENHAVN: Sogne: Skt. Ansgar - Rosenkrans - Skt. Annæ 1903.

Kirker: Jesu Hjerte Kirke - Skt. Josefs Kirke - Immaculatakirken 1905 - Skt. Knuds Kapel (det nye 1902) - Ordrup.

JYLLAND	FYN	ØERNE	ISLAND
Aalborg Aarhus Esbjerg 1903 Fredericia Horsens Kolding Randers Silkeborg Vejle 1903	Odense Svendborg Nyborg	Helsingør 1904 Køge 1906 Maribo 1907 overt. af Franciskan. Næstved (privat) og Holm. Glasværk Ringsted 1907 Roskilde 1901 Slagelse 1906	Reykjavik 1903 over- taget af Montfor- tanerne

Der er to Ting, som fremgaar af denne nøgterne Oversigt. For det første den hurtige Udvikling, Sognedannelsen tager i disse Aar, og for det andet, at denne Fremgang fremfor alt kommer *Sjælland* til Gode. Endnu i 1900 var der paa hele *Sjælland* udenfor *København* ikke et eneste Sogn. Nede i *Næstved* sad ganske vist Pastor Bernhard Hansen, men han førte et stille Privatliv imellem sine mange Bøger, var Byraadsmedlem i Landsognet og havde aabnet sit lille, hyggelige Privatkapel - Skt. Katharine (opkaldt efter hans Mor) - for de faa Katolikker, som boede i *Næstved* og paa *Holmegaards Glasværk*.¹⁰ I Løbet af syv Aar saa nu Biskop Johannes fem nye Sogne med nye Kirker eller Kapeller skyde op i *Sjællands Ingenmandsland* - en for vore daværende smaa Forhold rivende Udvikling. Og dermed havde han ogsaa naaet sit Livs første Maal: at dække hele Landet med Missionscentre, som kunde være Grundlag for en plan- og regelmæssig *Sjælesorg*.

Ja der var Liv og Røre dengang i Danmark. Ogsaa paa andre Omraader . . . Naar den kirkelige Lovbog fastslaar: „Kirken har Ret til at oprette Skoler af enhver Slags, ikke kun Elementær- men ogsaa Mellem- og højere Skoler“ (can. 1375), saa hævder Kirken ikke andet end Guds Førsteret til Barnets Sjæl. Skulde man særlig *hertillands* have den ringeste Chance for at bevare den opvoksende Slægt i Kirkens Tro - trods en knusende Majoritets Overmagt, trods Angreb, Latterliggørelse, Uforstand og nedarvede Fordomme - ja, saa kunde den *katolske Skole* simpelthen ikke undværes. . . . Der blev da ogsaa gjort et stort og opofrende Arbejde fra Kirkens Side for, at katolske Børn kunde faa en katolsk Opdragelse i de saakaldte Kirkeskoler. At denne Side af *Sjælesorgen* ikke blev forsømt i denne Opgangstid, fremgaar af følgende Oversigt:

SKOLER I AARENE 1901 OG 1909.

1901

KØBENHAVN: Højere Drengeskoler: Skt. Andreas Kollegium - Skt. Knuds Skole.

Franske Skoler: Toldbodvej - Frederiksberg - Ordrup.

Sogneskoler: Skt. Ansgar - Skt. Mariæ - Amager - Ordrup.

JYLLAND	FYN	ØERNE	ISLAND
Aalborg Aarhus Fredericia Horsens Kolding Randers Silkeborg	Odense Svendborg	Helsingør (Kateket Jensen)	Reykjavik

KØBENHAVN: Højere Drengeskoler: Skt. Andreas Kollegium - Skt. Knuds Skole.
 Franske Skoler: Toldbodvej - Frederiksberg - Ordrup og Assumptionssøstr. Skole.
 Sogneskoler: Skt. Ansgar - Skt. Mariæ - Amager - Griffenfeldtsgade 7.

JYLLAND	FYN	ØERNE	ISLAND
Aalborg Aarhus Esbjerg Fredericia Horsens Kolding Randers Silkeborg Vejle	Odense Svendborg Nyborg 1908	Helsingør (S. Vinc. Søstr.) Roskilde	Reykjavik

En Sammenligning med den første Oversigt røber ubarmhjertigt, at Fremgangen paa Skoler ikke svarer til Fremgangen i Sognetal. Grunden er den, at det ikke var saa let en Sag altid med det samme at mobilisere Midlerne til at rejse en Skole, eller de Lærerkræfter, som skulde sørge for Undervisningen. Men trods alt *blev* der arbejdet ogsaa paa dette vigtige og grundlæggende Felt. Og at Vikariatet havde to højere Skoler - med Eksamensret - for Dreng og ligeledes flere højere Skoler for Piger, var en Præstation, som ikke havde været tænkelig uden Jesuitternes og Skt. Josefsøstrenes uselviske Virke.

De første 10 Aar af det 20. Aarhundrede kan uden Overdrivelse kaldes „Grundlægger-Perioden“. Sammenholdt med Katolikkernes Tal, som i 1902 angives at være 9400,¹¹ er Tilvæksten paa nye Skoler og Kirker imponerende. Men det blegner ved Siden af det *fantastiske* Opsving, som det katolske Hospitalsvæsen og andre Grene af *Kirkens Barmhjertighedsgerning* (den kirkelige Caritas) tog i de samme Aar. Her virker de nøgne Tal, stillet op mod hinanden, ligefrem overvældende.

CARITAS I AARENE 1901 OG 1909 HOSPITALER

1901	1909
KØBENHAVN: Skt. Josefs-Hospital	KØBENHAVN: Skt. Josefs-Hospital, Udvidelse 1904 Skt. Elisabeth-Hospital 1905
PROVINSEN: Aalborg Aarhus Fredericia Horsens	PROVINSEN: Aalborg - Tuberkulose-Afdeling 1907 Aarhus - nyt Hospital 1906 Esbjerg 1903 Spangberg Sanatorium 1908 Fredericia Randers 1903 Horsens Reykjavik 1902 Odense 1901 Roskilde 1905

KØBENHAVN:
Skt. Mariæ Hospitium (Hjem for Gamle)
Elisabeth-Søstre, Bøyesgade (ambulant
Sygepleje)

KØBENHAVN:
Skt. Mariæ Hospitium
Elisabeth-Søstre Kastanievej
Mariahjemmet 1902

PROVINSEN:

1909

Helsingør: Ambulant Sygepleje
Odense: Vuggestue, Børnehave
Dalum: Rekreationshjem
Nyborg: Børnehave

Hovedparten af disse Nystiftelser skyldes Vikariatets første Ordenskongregation, Skt. Josef-Søstre, der fra en næsten haabløs ringe Begyndelse havde vokset sig saa stærk, at man i Aaret 1901 kunde foretage det paradoxale Skridt: her fra Missionslandet at grundlægge et Hus i det katolske Belgiens Hovedstad.¹²

Betydningsfuldt var det, at de kvindelige Kongregationers Trio¹³ - Josef-, Elisabeth- og Den kristelige Kærligheds Søstre (med Josefsøstrene som absolut Dominante) - blev udvidet med 4 nye Stemmer: Visdommens Døtre (1901), Vincents Søstre (1904), Hedvigs-Søstre (1906) og Assumptionssøstre (1908) til et velsammenspillet Kammerorkester in laudem er gloriam Dei (til Guds Pris og Ære).

VEJLE

Saaledes var Situationen, da P. Brems kom til Danmark i Aaret 1903.

Hvad der ventedes af Præmonstratenserne, var, at de skulde aabne en ny Missionsstation. Og det var ensbetydende med at begynde *paa bar Bund*. Gøre Pionerarbejde. Men alene det: at se, hvordan der blev arbejdet rundt omkring, hvordan det ene kirkelige Foretagende skød op efter det andet, maatte give en ung Præst Lyst til at prøve sine Kræfter.

Foreløbig sad de to Hvidebrødre i Randers og gik pænt i Skole. Man kan ikke paastaa, at deres Entré i Danmark vakte Opsigt i den katolske Menighed. Man søger forgæves i Kirkens officielle Annaler efter en Velkomsthilsen, saaledes som den dog af og til blev de nye Medhjælpere til Del¹⁴. Ja, forsaavidt der er Tale om Vikariatets eget Organ, kan der siges, at Pastor Brems kom ad Bagdøren ind i den danske Offentlighed. I en Beretning om Firmelsen i Randers 1903 læses der: „Blandt de tilstedeværende saas ogsaa to hvide Præmonstratenser-Gejstlige fra Averbode i Belgien, som en Tid lang har opholdt sig i Randers hos Pastor Osterhammel“¹⁵. Intet Navn, ingen Antydning om, at de to bemeldte Præster lærte Dansk og Missionpraxis hos den helbefarne Randers-Præst for snart at overtage en selvstændig Gerning.

Først under^{14/12} 1903 meddelte de „Kirkelige Bekendtgørelser“¹⁶: „Hr. Pastor Brems af Præmonstratenserordenen er blevet udnævnt til *Sognepræst i Vejle*. Til hans Medhjælper er udset Hr. Pastor F. Eykens af samme Orden.“ - - - Det skete netop under Biskop von Euchs Visitats i Randers i November, at han kunde meddele de to vordende Missionspræster, at han havde udset *Vejle* til deres Virkefelt. Efter Firmelsen rejste han selv med dem sydpaa „for at søge et Hus til dem“. Ved en katolsk Herres (Franz Malachovicz) Mellemkomst traadte de i Forbindelse med Apoteker *Daugaard*, som lovede at modtage de to katolske Præster i sit Hus, indtil de havde fundet noget bedre. Foreløbig, mente Biskoppen, skulde de dog endnu blive 2-3 Maaneder i Randers, inden de begyndte deres Gerning i Vejle¹⁷.

Faa Uger senere kan Ugebladet fortælle sine Læsere, at Pastor Brems den ^{31/1} (1904) havde holdt sin første danske Prædiken i Randers, „hvor han havde opholdt sig . . . for at sætte sig ind i det danske Sprog. At det er lykkedes ham udmærket, derom vidnede Prædikenen baade i Henseende til Sprogets Form og Udtale“. Referenten lader forstaa, at begge Præsterne umiddelbart efter var rejst til Vejle, for at begynde Arbejdet der. Det var den 30. Januar 1904, de tog Afsked med Randers og deres gæstfri Vært. Efter to Dages Ophold i Horsens (hos Pastor Kerff) kom de den 1. Februar til Vejle, hvor Apoteker Daugaard og Frue modtog dem „yderst venligt“. At møde saa stor Venlighed var en stor Trøst for dem, ensomme og fremmede, som de følte sig i Byen, hvor kolde og fjendtlige Blikke mødte dem allevegne. Og de forstod at paaskønne, at deres Værtsfolk paalagde sig selv Abstinens om Fredagen for at rette sig efter deres Gæsters katolske Levevis¹⁸.

I sin Ejendom paa Raadhustorvet stillede Apoteker Daugaard fire Værelser paa 2. Sal til Raadighed; det ene skulde tjene til Studereværelse, de to til Sovekamre og det fjerde til Kapel. Med det samme tømrede de et Alter sammen, og allerede Dagen efter, paa Vor Frues Kyndelmisse, læste de *den første Messe* i deres Menighed.

Dagen efter vandrede de rundt i Byen for at opsøge de faa Katoliker, der fandtes. Det var et svært Stykke Arbejde, men det lykkedes dog at faa opsporet enkelte. Modtagelsen af den nye Sognepræst var ikke altid overstrømmende hjertelig. Han kom nærmest som en Freds- eller rettere Søvnforstyrrer: nu havde man indrettet sig saa hyggeligt med at komme to, tre, fire Gange om Aaret til Fredericia til Søndagsmessen og eengang til Sakramenterne . . . og saa kom disse Præster og mente ligefrem, at man burde være henrykt for at faa Messe hver Søndag! - - Spændingen var stor den følgende Søndag: hvor mange vilde der mon komme til Messe? Der kom en fem, seks Stykker. Historien fortæller intet om, hvordan den nye Sognepræst tog det. Men skulde det have forbavset nogen, om han under Taksigelsen efter Messen havde grædt modige Taarer ved Tanken om Einthout og Averbode?

Efter to Maaneders Forløb blev der midt i Byen (Nørregade 7) lejet et Rum

i en Baggaard, som tidligere havde tjent som Lager. Selv om dette Kapel havde et mere offentligt Præg end Privatkapellet hos Apoteker Daugaard, var det ikke nær saa godt. Det var saa lavt, at Præsten ved Alteret maatte staa med bøjet Hoved for ikke at støde mod Loftet. Og naar han om Søndagen holdt Prædiken, kunde han næppe skaffe sig Ørenlyd for Børnenes Skrig og Skraal, naar de legede ude i Gaarden.

Forholdene var altsaa i den Grad elendige og fattige, at man hurtigst muligt maatte se at komme ud af dem. Endnu samme Aar lykkedes det ogsaa den unge, energiske Sognepræst af afslutte et Grundkøb, som skulde blive af største Betydning for Menighedens senere Udvikling. Det drejede sig, som Nordisk Ugeblad oplyste, om „Apoteker Daugaards Have“, en Grund paa 27500 Kv. Alen. Man skulde være indfødt Vejleser for at kunne vide, hvor omtrent dette ny erhvervede Areal laa. Men det er netop den Grund, hvor Kirke, Præstegaard, Skole, Skt. Maria Hospitals imponerende Kompleks og - last not least - den nye Børnehave nu staa; Grunden, som strækker sig langs den ene Side af Bleg-banken lige oppe fra Torvet og ned til Omløbsaaen. Ingen, der kender de stedlige Forhold, vil nægte, at bedre Beliggenhed kunde den nye Missionsstation simpelthen ikke finde: faa Skridt fra Byens Centrum og dog fornemt tilbagetrukket fra Gadens Støj.

Nu, da Præsterne bogstaveligt talt har faaet Grund under Fødderne, kan det



KAPELLET I VEJLE, som det saa ud efter Udvidelsen i 1906. I Baggrunden skimter man det store Krucifiks over Alteret, flankeret af 2 Statuer af Jesu Hjerter og Guds Moder. Til venstre for Alteret ses Indgangen til Sakristiet, der sammen med Kapellets bageste Del blev opført 1906.

planmæssige Sjælesorgsarbejde begynde. I den store Have staa et Hus, som straks bliver indrettet til Præstegaard, og to Staldrum, af hvilke det ene ombygges til Kapel. Den nye Sognepræst er aabenbart en praktisk Mand og vil ikke slaa større Brød op, end han kan bage. Naturligvis gøres der alt for at give Rummet et sømmeligt og kirkeligt Præg. Der findes farvede, blyindfattede Ruder, hvælvet Loft og Orgelpulpitur. Façaden forsynes med trappeformet Gavl med Kors foroven. Alt dette sker endnu i Efteraaret 1904. (Der maa have været

sat Pres paa Arbejdet.) Den første Gudstjeneste holdes Juledag. Igen stiger Guds Ord fra Himlen ned for at huses i en Stald¹⁹. Og nu kan der holdes Gudstjeneste hver Søndag: Messerne Kl. 7 $\frac{1}{2}$ og 10, Andagt Kl. 5. Det nye Kapel er selvfølgelig langt fra en Kunstaabenbaring - trods hæderlige Forsøg paa at gøre det saa værdigt som muligt. Men det opfylder sit Formaal; Menigheden har faaet sit Samlingspunkt i den eukaristiske Frelser. Og Kapellet har faaet sin fornemste Pryd: en levende Menighed. 100 Katoliker er det efterhaanden lykkedes Præsterne at samle - et Tal, ikke ret mange Sogne hertillands har kunnet mønstre, da de be-

gyndte²⁰. Det vidner om Vejle-Sognepræstens praktiske pastorale Indsigt og unge Energi, at han omgaaende giver sig i Kast med at grundlægge en *Skole*. Han fører Forhandlinger med *Skjt. Josef-Søstrene* og opnaar Tilsagn om, at man vil sende tre Skolesøstre til Vejle. Den anden Staldbygning (som staar mellem Kapellet og Præstegaarden) bliver revet ned, og allerede den 15/10 1905 kan den nye Menighedsskole *indvies* - af P. Eykens. (Pastor Brems er paa samme Tid nede i Belgien „ved sin Moders Dødsleje“, skriver Nordisk Ugeblad. Men endnu gav Herren over Liv og Død hende fire Aar, inden han kaldte hende hjem i Adventstiden 1908.²¹)

Skolen faar en overraskende Udvikling. Elevantallet stiger i Løbet af to Maaneder (15/10 til 18/12) fra 15 til 25. Og Sognepræsten bemærker snart med Bekymring blandet med Glæde, at han for engangs Skyld har projekteret for smaat²².

Foreløbig har Vejle Menighed faaet, hvad den til en Begyndelse trænger til. Et Par Aar gaar i stille Virksomhed. Aar med rolig, sund Vækst. Kapellet er blevet for lille. I deres Pengetrang gaar Præster og Brødre selv hen og tager fat

paa Byggeriet. De begynder i Juli (1906), og ved Allehelgen er Kapellet dobbelt saa stort, d. v. s. 6 m længere og ovenikøbet forsynet med et Sakristi. Men ude i Byen siger man: „Belgierne kan alt, det er mærkelige Mennesker“²³. Skolens Elevantal har naaet de 50 og truer med at sprænge de snævre Rammer. Man maa tænke paa at udvide; eller hvorfor ikke bygge? Prælat Crets giver storsindet sit Samtykke og det økonomiske Fundament.

I Foraaret 1908 lægges da Grundstenen til den *Nye Skole*, den 4/6 kan man fejre Rejsegilde, og i August bliver den indviet. - Ved Siden af det lave Nødkapel, den gamle Skole og Præstegaarden tager den 3-Etagers Rødstensbygning sig imponerende ud. Med sine seks store, lyse Klasser - af hvilke foreløbig kun de fire tages i Brug, medens de to andre er forbeholdt Menighedsmøder og det mangfoldige Sognearbejde - er den afgjort en af de bedste katolske Skoler i Landet.

Betegnende for Pastor Brems' praktiske Greb i pastorale Sager er det, at han, til at samle Menigheden og særlig de unge, brugte et Middel, som søger sit Lige i Vikariatets Historie, og som man nok tør forsværge, han ikke har fundet i Pastoralbøgerne: han dannede et *Orkester*²⁴! Vi kan roligt gaa ud fra, at han



DEN KATOLSKE STATION I VEJLE (inden 1913). Fra venstre til højre: den flotte Herman Josef-Skole (1908), Kapellet med Træppegavl og Kors, Skolen af 1905 (efter 1908 Søstrenes Bolig) og Præstegaarden.

aldrig har næret andre Ambitioner dermed end den ene: at holde sammen paa sin Menighed, at faa de unge til at komme i Præstegaarden og holde Forbindelsen med Kirken vedlige, og at skaffe dem en sund og gavnlig Fritidsbeskæftigelse. Det maa have kostet Sognepræsten mange Timer af hans Tid og meget Slid, men han havde da den Tilfredsstillelse, at hans Orkester blev kaldt udensogns til forskellige katolske Festligheder, f. Eks. til Kirkevielsen i Odense og Pavejubilæet i Fredericia. Men hvorom alting er, det lykkedes at holde sammen paa den lille Flok, ja endog at forøge den yderligere. Alene i Aaret 1908 kunde Sognepræsten notere en Tilvækst paa 21 voksne Konvertitter²⁵. Da Prælat Crets i November 1908 besøgte Vejle for at inspicere Præmonstratensermmissionen i Danmark, kunde han uden Tvivl være saare tilfreds med de fire Aars Resultat²⁶. Det fandt sit Udtryk ved, at han Efteraaret 1910 sendte endnu to unge Kræfter til Vejle: P. Adolph Brems (ord. 1909) og P. Sibert Cuppers (ord. 1907), der skulde dele Arbejdet med Sognepræsten²⁷. Naar man desuden regner de tre Brødre Hubertus, Gereon og Markus med, der ogsaa helt og holdent virkede for Missionen, faar man en ret anselig Stab af Præmonstratensere, som arbejdede i det danske Vikariats Tjeneste.



BISKOP v. EUCH PAA BESØG I VEJLE. Ved Biskoppens højre Side Pastor Brems og Br. Hubertus, til venstre Pastor Willekens og Br. Gereon.

Man skulde tro, at Sognearbejdet helt maatte have optaget Missionssuperiørens Kræfter. Mendet Aar, P. Metzler udgav Festskriftet „Biskop von Euch“, udkomder paa Flamsk et bindstærkt Værk (433 Sider): „Het Apostolisch Vicariaat van Denemar-

ken en Ijsland in Beeld en Schrift“. Som Autor tegner Fr. Ludolphus Brems, netop vor Vejle-Sognepræst. Som Forfatteren af Mindeskriftet til Vejle Menigheds 25-Aars Jubilæum (P.O. Ballin) siger, var det „en Frugt af mange Nætters Vaagen og meget Arbejde, og - som vi nu ved - har den Bog vejet tungt i Rom ved Valget af Mgr. von Euchs Efterfølger“.

Det lignede ikke P. Brems at lade gro Græs paa sine Fortjenester. Han var tværtimod stadig fuld af Planer. Der manglede endnu et Hospital og sidst - men ikke mindst - en Kirke. Men først gjaldt det Hospitalet.

Skt. Josef-Søstrene, hvis økonomiske og personelle Kræfter var spændt til Bristepunktet, kunde ikke paatage sig at bygge et Hospital indenfor overskuelig Tid. I denne Nød kom Hjælpen fra den Kvinde-Kongregation, der sidst havde slaaet Rod i Danmarks Jord, *Skt. Maria-Søstrene fra Berlaer*.

I Sommeren 1911 mødtes Prælat Crets og Berlaersøstrenes Kurator Pastor Lambo i Vejle. Dermed indlededes det snævre Samarbejde mellem Præster og Søstre, som - mere end noget andet Sted (Roskilde maaske undtagen) - har præget Missionsgerningen i Vejle²⁹.

Den 18/8 1911 kom de første *Mariasøstre* til Vejle. Foreløbig overtog de Arbejdet i *Skolen*, hvor de afløste Skt. Josef-Søstrene.

Men allerede Aaret efter, 2. Paaskedag (8/4 1912), kunde Pastor Brems nedlægge *Grundstenen* til *Skt. Maria-Hospital*. Det var sikkert et stort Øjeblik for ham, da han saa sine Planer tage fast Form. Hvor utaalmodig han havde længtes efter denne Dag, kunde intet bevise bedre end det, at han selv tog en Haand med i, da Grunden blev gravet. Murene steg hurtigt tilvejs, og allerede i Pinsen (3. Pinsedag, 28/5) kunde Kransen hejses over Taget.

Det tog næsten et Aar, før Værket stod færdigt. Endelig den 3/4 1913 kunde Skt. Maria Hospital *indvies*. Det var en Skuffelse, at Msgr. von Euch var forhindret i at komme. I Ste-

det for ham foretog Pastor Brems den kirkelige Cere-
moni og var Vært ved den
efterfølgende Festlighed i
Skolens Lokaler. Der var
ingen af de tilstedevæ-
rende, som var i Tvivl om,
at denne Præst var mere
end „fungerende“. Ham
tilkom Paterniteten for
dette Hus, som var rejst³⁰,
selvom det aldrig var ble-
vet til uden Søsterkon-
gregationens Imødekom-



SANKT MARIA HOSPITAL I VEJLE 1913

menhed og store økonomiske Ofre. (Det ansloges at have kostet 150.000 Kr.)

Det nye Hospital stillede sig værdigt ved Siden af de andre katolske Sygehuse. Maaske ikke i Størrelse - det var kun beregnet til ca. 35 Senge - men nok i Udstyr og hygiejnisk Komfort. Allerede det Ydre med sine Frontispicer og deres karakteristiske Volutter virkede imponerende. Af de fire Stokværk repræsenterede Kælderetagen saa at sige Kraftcentralen (Køkkenregionen, Laboratorium, Varmeanlæg og Værelser, der var reserveret Søstrene). Stuen og 1. Sal var forbeholdt de syge. I Tagetagen fandtes ni til ti Værelser for ældre Folk, der vilde nyde deres Otium under Søstrenes kærlige Pleje. - Hvad Stifts-

fysikus Muldvad udtalte ved Indvielsen, kom Ord for Ord til at gaa i Opfyldelse: „Under gode Forhold vil der her blive øvet en Kærlighedsgerning, som vil være den bedste Hjælp for Lægerne, og som gør, at vi med Tryghed kan sende vore Patienter hertil“.³¹

Det næste Punkt paa Pastor Brems Program var: *Kirken*. Hvor langt fremskredne Planerne var, fremgaar af to korte Notitser i N. U. 1914, den ene af 28/6, den anden af 2/8, som meddeler, at Opførelsen af en Kirke vilde blive paabegyndt til Efteraaret 1914 eller Foraaret 1915. Da Ugebladets Læsere gennemfløj denne sidste Notits, var den Lavine kommet i Gang, som intet mere kunde standse, og som skulde koste Millioner af Mennesker Liv og Ejendom: den første Verdenskrig var brudt løs. Og dens første Offer var Belgien.

Knust som Glas var alle de skønne Drømme og Planer, som Vejlepræsten havde haabet snart at kunne omskabe til Virkelighed. Der kom *streng Tider*. Belgien var afskaaret fra at hjælpe. Biskoppens magre Gage strakte ikke langt. Hvad en Menighed paa 200 Sjæle - Børn ved Moderbryst iberegnet - kunde yde, var ogsaa begrænset. Pastor Brems fandt paa Raad. I „Gartnerhuset“ i Daugaards Have havde der i sin Tid boet fem Familier, inden det blev omdannet til Præstegaard. Der maatte fremdeles kunne indrettes fem Lejligheder. Altsaa flyttede Præsten med sit lille Kommunitet og slog sit Paulun op i nogle Kvistkamre i den nye Skole. Det gamle Kapel, som stod tomt efter at et større og bedre Rum i Skolen var blevet indrettet til Kapel (1913), blev udlejet som Garage; ligeledes Ridehuset i den nederste Del af Haven³². Den største Nøjsomhed og den mest gennemførte Økonomi var Dagens Løsning. Alle Sejl maatte rebes for at ride Stormen af. Da Skuden gled ind i smult Vand, efter at Krigen var endt, og Forbindelsen med Belgien genoprettet, kunde Kaptajnen aande lettet op: intet var tabt.

Aldrig saa snart var Vaabenstilstanden afsluttet, før Vejle-Præsten hentede sine kære Kirkeplaner frem. Det gav Blod paa Tandem, at Blegbanken nu skulde omdannes til Byens fine Embedskvarter³³. Det vilde uden Tvivl have været Pastor Brems største Glæde, om han til sit Præstejubilæum den 9/3 1920 havde kunnet lægge Grundstenen til den planlagte Kirke eller bare gøre det første Spadestik eller ogsaa blot meddele sin kære Menighed, der fejrede ham med al tænkelig Hæder, at Planerne stod lige foran deres Realisering. Men endnu var Udsigterne ikke lyse, og der skulde gaa to Aar til, før man var ved Vejs Ende.

I Foraaret 1922 kunde man endelig tage fat paa Værket. Den 16/6 begyndte man Støbningen af Fundamenterne til *Skt. Noberts Kirke og Præstegaard*, og den 17/9 nedlagde Pastor Brems og hans Broder Grundstenen. Glæden over, at ogsaa dette sidste var naaet, dirrede ud af hvert af hans Ord: „Vi er sammen her for at glæde os over, at vi efter mange Aars Anstrengelser og Skuffelser, efter Aars Arbejde endelig kan begynde at se Opfyldelsen af Menighedens oprigtige Ønske: en Kirke. . . . Vi bygger den faa Meter fra, hvor den gamle Klosterkirke (d. e. Dominikanernes) stod, ikke flere Meter end der ligger Aar-

hundreder mellem den gamle og den nye Kirke. . . Det er mit oprigtige Ønske til Menigheden, at ligesom Kirken dagligt tiltager, eders religiøse Liv maa tiltage³⁴.

Da denne Højtidelighed fandt Sted, var Arbejdet allerede godt i Gang: Kælderetagen i Præstegaarden var færdig og Loftet lagt, og Kirkemurene var naaet til Vindueshøjde. Under Arkitekt *Wipfflers* Ledelse - det blev hans sidste Værk i Vikariatet - voksede Murene hurtigt til Vejrs, og Dag for Dag kunde de to Præstebrødre, der siden 1921 gik under eet Aag, paa deres Inspektion glæde sig over de Fremskridt, Værket gjorde.

Saa kom - pludselig, uventet, som et Lyn fra en straalende Himmel - Budskabet fra Rom: Pastor Ludolphus Brems var udnævnt til *Apostolisk Vikar* for Danmark og Island³⁵. Et Held var det, at P. Adolf Brems grundigt var sat ind i Arbejdet, saa han med korteste Varsel kunde overtage Styrelsen af Vejle Sogn og Hvervet som Bygherre efter sin Broder.

ARBEJDSMARKEN

DET DANSKE VIKARIAT I AARENE 1910 - 1922

Vejle Menigheds Udvikling og Vækst er typisk for den danske Diaspora-Katolicisme. Man maatte begynde paa bar Bund. En Nødkirke, et *Kapel* var det første, man maatte sørge for. Saa vendte Omsorgen sig mod den opvoksende Slægt: *Skolen* blev grundlagt. Man maatte se sig om efter Medarbejdere; og nu forstaar enhver Diasporapræst, hvilken uvurderlig Betydning det har at have en Flok nidkære *Søstre* i Ryggen. De sørger for Kirkens Linned og Paramenter, forstaar at pynte Kirken med Takt og Smag, stiller gerne en Organist til Raadighed, støtter Salme- og Koralsangen i Menigheden, og sidst, men ikke mindst, deres Bøn og Opofrelse i Næstekærlighedens Tjeneste virker et stille, men eftertrykkeligt Apostolat i Menigheden. Saa blev *Hospitalet* til. Og endelig var man naaet saa langt, at man kunde tænke paa at bygge Herren et Hus, der var ham værdigt, en *Kirke*.

Mere eller mindre maa denne Linie følges i enhver Diasporamenighed.

Da Biskop Johannes i 1910 kunde fejre sit 50-Aars Præstebubilæum, var hele Landet dækket med Missionsstationer. Der *var* bare Pletter endnu; men Biskoppen vidste, at hvor der var Trang til en Kirke, vilde den komme - ved den simpleste Form for Vækst: nemlig Leddeling. - Menighederne var desuden ret uensartede i deres Udvikling. Der var dem, som havde alt, hvad de behøvede for at kunne udføre deres Gerning: Kirke, Skole og Hospital. Andre derimod var ikke kommet ud over Nødkirke-Stadiet. Flere manglede Skole, eftersom Udviklingen netop paa dette Punkt var sakket bagud, som ovenfor paavist. Biskoppen kunde dog trygt se Fremtiden i Møde. Ved at indkalde flere Kongregationer, havde han ikke blot tilført Vikariatet det fornødne Antal Præster, han havde ogsaa *fordelt den økonomiske Byrde paa flere Skuldre*. Hvor tidligere Vikariatet havde staaet alene med sine fattige Ressourcer, kunde man nu løfte i Flok, takket være de forskellige Kongregationers Hjælpemidler og Forbindelser med Udlandet.

De næste Aar viser da ogsaa en glædelig Fremgang, og selv om Krigen kvalte mangt et lønligt Haab, kunde den ikke kue „Vaarkraftens spirende Værk“.

A. NYE KIRKER OG MENIGHEDER.

1. Endnu i selve Jubilæumsaaret 1910 aabnedes et Kapel i NYBORG. Siden Skt. Hedvigssøstre havde slaaet sig ned i Byen og oprettet en Vuggestue og en Børnehave (indviet 3/6 1907 af P. Steidl)¹ og senere en Skole (15/6 1908)², var - selvfølgelig - den evige Lampe tændt i Søstrenes Privatkapel. Det var særlig *P. Pio*, den første danske Redemptorist, der fra Odense fungerede som „Sognepræst“ og desuden hjalp med i Skoleundervisningen. Starten var heldig. Allerede efter et Aars Forløb var Børnehave og Vuggestue overfyldt, og Skolen kunde efter Sommerferien 1908 mænstre 15 Elever. Der blev snart for trangt i Kronprinsensgade 5.

Aar 1910 lejede Søstrene sig ind i Villaen Kronprinsensgade 1. Her var der bedre Pladsforhold, og her kunde *P. Pio* den 23/10 indvie det nye Kapel. Der var tilbudt Hedvigssøstrene en stor, smuk Villa ude paa Pilshusevej - „Stella Maris“ -, men man manglede Penge til at købe den.

Allerede Aaret efter, præcis Lørdag den 10/6 1911 (det blev en Mærkedag i Menighedens Historie), holdt *Maria-Søstre* deres Indtog i Nyborg.³ Nu kender vi jo alle disse Søstre med det karakteristiske Slør, der som en fremstaaende oval Ramme omslutter Ansigtet. Dengang var de „den sidste Nyhed“ i Vikariatet. Og for „Søstre af Marias hellige Hjerte“ - som deres officielle Navn lyder - var Danmark et helt nyt Virkefeldt. Desto mere maa man beundre Moderhuset i Berlaer-lez-Lierre for det Fremsyn, hvormed det fra først af lagde sine Arbejdspladser: Nyborg, Svendborg og Vejle.⁴

I Nyborg var det oprindelig Planen, at man vilde indrette „et Plejehjem for tuberkuløse“, men man maatte modificere den, saaledes at der efter „en Del Begyndelsesvanskeligheder“ blev oprettet et Hvile- og Rekreationshjem i

„Stella Maris“, (som altsaa købtes af Mariasøstrene). 1914 opnaedes der Overenskomst med Svendborg Amts Sygekasser, hvorefter Pensionatet „Stella Maris“ omdannedes til *Rekonvalescenthjem*.⁵

I Aaret 1913 var den unge Menighed saa vidt konsolideret, at Biskop Johannes kunde fuldbyrde Leddelingen: *Nyborg blev selvstændigt Sogn*, og den nyviede Pastor A. Westergaard udnævnt som Sognepræst.⁶

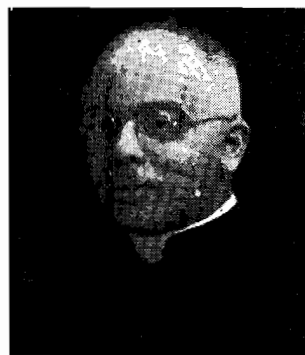
1914 opgav Skt. Hedvigssøstrene Nyborg. For Menigheden vilde det have været et tilintetgørende Slag, hvis ikke Skt. Maria-Søstrene havde afbødet det.



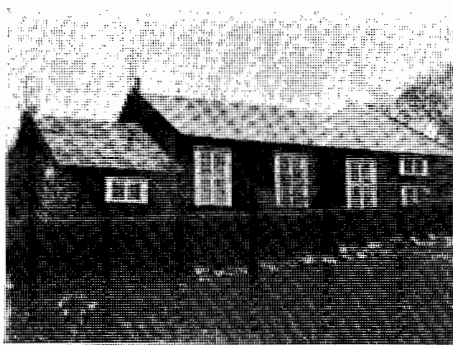
„STELLA MARIS“ I NYBORG Rekonvalescenthjem. - Indtil 1928 husede det desuden Sognekapellet, og indtil 1932 Menighedsaskolen.

De overtog Skolen, og i deres Kapel i „Stella Maris“ fandt den husvilde Menighed sit Samlingssted. Der var Planer fremme om „med det første ikke alene at bygge en lille Skole, men ogsaa en lille Kirke“.⁷ Men Verdenskrigen kuldastede alle skønne Planer.

Det blev en trang Tid for Nyborg Menighed. Trang i bogstavelig Forstand, thi Kapellet paa „Stella Maris“ var lille, kun „sammensat af to Tagkamre“⁸. Trang ogsaa i anden Betydning. - Det lysnede dog atter, da Pastor Marino Ravelli den 5/12 1915 blev ansat i Nyborg. De fire Aar, han virkede i Menigheden, var præget af Energi og Initiativ. Han startede personlig, med Bakken i Haanden, en Indsamling til en Kirke. De 40 Kr., han fik ind ved denne første Kollekt, var blevet til 4000, da han forlod Nyborg i 1919⁹. I Sommermaanederne, da Kapellet paa Grund af Polakkernes Rykind ikke kunde rumme Menigheden, holdt han resolut Søndagsgudstjeneste i Haven. - Og det kan uden Tvivl tilskrives hans Initiativ, at Kapellet i 1917 flyttedes ned i Stuen paa „Stella Maris“, hvor saa Frelseren havde tilhuse i de elleve Aar, inden Kirken blev til Virkelighed. Da Pastor Ravelli forlod Nyborg, afløstes han af gamle Pastor Pohl, som i næsten tyve Aar havde været Sognepræst i Svendborg. Men aldrig burde Nyborg Menighed glemme de to Præster, der har udført Pionerarbejdet: P. Paul Pio og Pastor M. Ravelli.



PASTOR M. RAVELLI



SKT. HANS KAPEL I HØRSHOLM

2. En ny Spire til en Menighed saa Verdens Lys i det Herrens Aar 1912: HØRSHOLM.

Det mærkelige var, at den var en Af-lægger af en Menighed, som endnu ikke havde faaet Navn af „Sogn“, nemlig Skt. Andreas. Ganske vist havde P. Friedrich Evers allerede den 20/2 1885 faaet det Hverv „at besørge alle en Sognepræsts Forretninger i Ordrup og Omegn“¹⁰. Men officielt strakte *Skt. Ansgars Sogn* sig langt ud over Hovedstadens Grænser, ja helt op til Nordsjælland. Det Arbejde,

som blev præsteret fra Skt. Andreas Kirke, var dog saa godt som i noget Sogn i Vikariatet, og det blev af de fleste vel nærmest betragtet som en Formsag, da P. Evers den 26/11 1912 blev udnævnt til Sognepræst i Gentofte Kommune¹¹, en Stilling, han bevarede indtil sin Død den 21/12 1921.

Et halvt Aar, inden Skt. Andreas officielt blev Sognekirke - den fjerde i Storkøbenhavn -, blev der for den lille Menighed, som havde samlet sig i Hørs-

holm, oprettet et Kapel. Det var „en efter Forholdene smuk Sal“ i en Ejendom paa Udenomsvej¹². Huset angives snart som „Gotin“, snart som „Valdemarshus“¹³. Begyndelsen var fattig: et Alter og tre Bænke. Det blev dog snart bedre, og det lykkedes at give Kapellet et „hyggeligt“ Præg.

Til at begynde med holdtes der Gudstjeneste hver anden Søndag, fra 1914 af hver Søndag. Det var Præsterne fra Kollegiet, som tog sig af Sjælesorgen i „Filialkirken“.

1918 købte Vikariatet en *Byggegrund* paa 21.000 Kv. Alen (7000 Kr.). Et Byggefond traadte sammen og rettede et Opraab til Vikariatets Katolikker om Hjælp. Biskop Johannes støttede kraftigt Sagen. P. A. Meyer, „fungerende Præst ved Skt. Hans Kapel“, og en Samling af prominente Menighedsmedlemmer fra København og Roskilde lagde deres Navne i Vægtskaalen¹⁴. 63 Sjæle mønstrede Hørsholm paa denne Tid. Man havde ingen store Præentioner: kun en mindre Bygning med Kirkerum og Præsteværelse - praktisk og billigt.

„Søndag den 18. April tog vi Afsked med vor fattige Kapelstue i Valdemarshus. . . Vi havde nu alligevel - trods alt - vundet den kær, Stuen, som vi maatte kravle op til ad en kroget Trappe for saa at hilses af Jesu-Hjerte-Billedets aabne Arme“, skriver P. Meyer 1920. Det var Afskeden med det gamle Skt. Hans Kapel. Men hvor var det nye? Foreløbig var Menigheden husvild, Kirkeinventaret stablet op et eller andet Sted. Der maatte handles, Kravene bliver tydeligt stemt ned: „vi har en Plan til en lille Trækirke - nej, det Ord siger for meget - til en Bræddekirke; den bliver 16 m lang, 8 m bred og 5 m høj“¹⁵.

Opraabet havde hjulpet: 7500 Kr. meddeles indkommet. Kun nogle Maa- neder senere var man oppe paa næsten 10.000¹⁶. Man turde ikke vente længere. P. Meyer havde faaet Besked om sin Forflyttelse til Stockholm til Sommeren. Det skulde være ham, der indviede det nye *Skt. Hans Kapel*. Det skete den 18/7 1920. „En offervillig og formaaende Katolik havde kautioneret for de mang- lende Penge til Haandværkerne“¹⁷.

Den lille, rødmalede Bræddekirke oppe paa Højen ved Hørsholm kan nu snart fejre sit 25-Aars Jubilæum. Endnu venter den paa sin Afløser i Sten. I Nordisk Ugeblad af 1921 meddeler Vikariatet, at det „af en Velgører, der har villet være fuldstændig ukendt“, havde modtaget en stor Gave - 22.000 Kr. kontant - til en fremtidig Stenkirke i gotisk Stil¹⁸. Gid den snart maa rejses til Guds og Skt. Hans' Ære.

3. Samme Aar 1912, som Hørsholm fik sin Kapelstue paa Udenomsvej, af- løstes et lignende Kapel af den Kirke, det havde været Forløber for: den 8/12 1912 indviedes VOR FRUE KIRKE I SILKEBORG.

1893 havde Pastor *Kerff* i Horsens - bogstaveligt talt - „opdaget“ Menighe- den i Silkeborg og dør holdt maanedlige Gudstjenester, „der endnu staar i Guldglansfor dem, som er oven Mulde“¹⁹. 1898 købte Ansgarstiftelsen den gamle Birkedommerbolig, og da Aaret gik paa Hæld, holdt den første Sognepræst, Pastor *Frans Ronge*, og „Den kristelige Kærligheds Søstre“ deres Indtog i Byen

ved de skønne Søer²⁰. Den gamle Embedsbolig bød en passende Sal til Kapel, som Pastor Ronge indviede selve Juleaftensdag og - efter at have sørget for den værdige Udsmykning og det nødvendige Udstyr - præsenterede den 12/2 1899 for den fremstræbende By som „Vor Frue Kapel“²¹.

1904 afløstes Pastor Ronge af Pastor Johs. Frederiksen (27/6). Naar en Mand af Pastor Frederiksens Særpræg i godt og vel en Snes Aar (1904-24) leder en

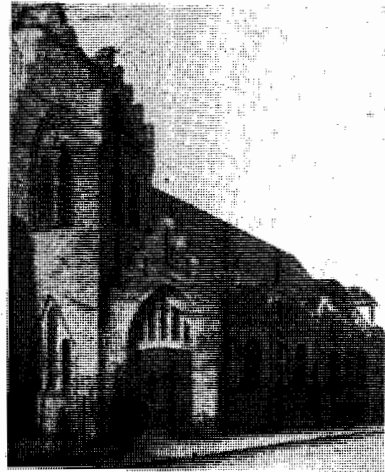


PASTOR JOHS. FREDERIKSEN
† 26/12 1932

Menighed, *maa* det sætte Spor. Silkeborg blev en - numerisk lille - men godt sammentømret Menighed. Og det blev en Menighed, hvor den gregorianske Koral dyrkedes i Renkultur, med principiel Udelukkelse af alt, hvad der hed Korsang²². Det dybeste og varigste Spor har Pastor Frederiksen dog efterladt i den Kirke, han byggede.

Den 21/5 1911 holdt Biskop von Euch Firmelse i Silkeborg²³. Det var dengang, „han gav Ordre til, at der her i Silkeborg . . . skulde bygges en liden Kirke. Vor Frue dyre til Ære. Ikke en Kirke til Pral, ikke en Kirke i Pragt, men saadan som en fattig Menighed uden at rødme kan vise den til alle . . .“²⁴ En Ordre er en Ordre; og saa gik Pastor Frederiksen

paa en „længere Kollektrejse“ til Udlandet. Den 4/2 talte han i Skt. Ansgars- og Rosenkranskirken for sin Sag²⁵. „Og da saa Paaske var omme, gik Arbejderne i Gang med at grave Grund, og Godtfolk kom og gik og ry-stede paa de kloge Hoveder, for det var den særreste Grund, der nogensinde var gravet, og godt at se var det, at Præsten var katolsk i Hovedet, saadan som den Grund gik ud og ind som en gammel Fæstningsplan. „Det bliver en grinagtig Kirke“ - det var et af de nænsomste Udtryk, der faldt af“. Grinet gik nok af Folk, da Bygningen skred frem. Det blev en dejlig Rødstenskirke, der tydelig nok har sit Forbillede i den typiske danske Landsbykirke, men dog har sit stærke Særpræg. Som Bygherren og -mesteren selv skrev: „den maatte blive sær, naar Pastor Frederiksen havde med den at gøre“²⁶.

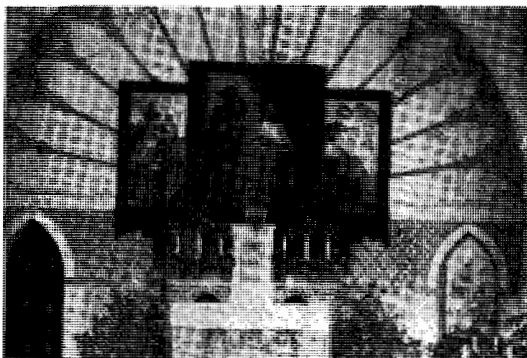


VOR FRUE KIRKE I SILKEBORG

Til Særhederne regnes ogsaa, „at Alter, Prædikestol, Kommuniionsbænk og Døbefont er udførte i blank Mur, røde haandstrøgne Sten med grønne Fuger“. Naar dertil føjes „Tabernaklet . . . af hvideste Marmor, indvortes helt forgyldt, og Døren ligeledes forgyldt“, endvidere to Klokker, Kirkestole og Orgel - alt-

sammen Gaver fra *danske* Katolikker - ja, saa faar man Indtryk af, at den nye Kirke, der blev indviet paa Vor Frues ubesmittede Undfangelses Dag og i hendes Navn, intet manglede. Senere Tider har da heller ikke føjet noget *væsentligt* til og behøvede det ej heller. - Der staar kun tilbage at understrege - for igen at citere Bygherren - „hvad jeg nær havde glemmt, at der til Kirken er bygget en lille *Præstegaard*, der selvfølgelig ogsaa har sine Særheder, saa længe den beboes af Johs. Frederiksen“.²⁷

Saa stod altsaa „Vor Frue“ der ved den stille Hostrupsgade lige ved Silkeborgsø, kun faa Skridt fra Vester-gade (senere Hovedlandevej) og faa Minutter fra Byens Centrum. Menigheden kunde være tilfreds, men for Sognepræsten var der en Draabe Malurt i Glædens Bæger: Gælden. Og som Aarene gik, særlig Krigsaarene, syntes Smagen at blive mere besk endda. „Og ved De, hvad der saa skete?“ spørger Pastor Frederiksen i en „Solstraa-lefortælling“²⁸. „Det var i Gaar. Postbudet bragte et anbefalet Brev, og da jeg aabnede det, indeholdt det *en Anvisning paa en meget*



HØJALTERET I SILKEBORG. Pastor Frederiksen, en af vore mest inspirerede Salmedigtere, var heller ikke bange for at bruge Pensel og Palet. Kirkens maleriske Udmykning er hans Værk.

stor Sum, der nøjagtig svarede til, hvad der skyldtes paa Kirken!“ Intet Under, at Skribenten under Titlen satte det vægtige „(SAND)“.

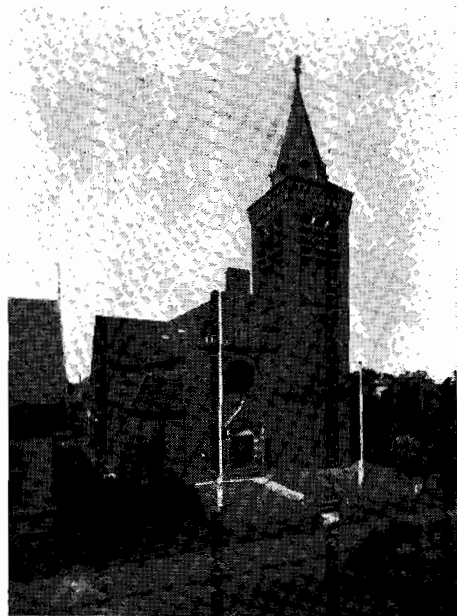
4. Lige inden Verdenskrigen fik ogsaa ROSKILDE sin *Skt. Laurentii Kirke* (1913/14).

Den 6/6 1911 fejrede Roskilde sin 10-Aars Stiftelsesfest. Den nye Menigheds første Konvertit talte ved denne Lejlighed om „den spæde Begyndelse i et Par lejede Værelser paa Bellevue-Stien . . . Købet af Rhodishøj (omdøbt til St. Marias Høj), hvor Præsternes Kaar i Begyndelsen blev endnu haardere . . . og vor nuværende Sognekirke, der dog kun er et beskedent Kapel, rejste sig paa nedrevne Staldes Ruiner“. Om „det store, omfattende Organisationsarbejde baade udadtil og indadtil, som Menighedens Stifter og utrættelige Leder, Hr. Prior Kerckhoffs, har udført i disse ti Aar, støttet af sine nidkære Medhjælpere Patrene Blois, Meulenberg, Servaes, G. Houben († 1908), Wijnen, I. Houben, og Browsers og de gode Lægbrødre Bonifacius, Berchmans og Ferdinand. Menighederne i Ringsted, Slagelse og Køge stiftedes, Islands og Maricobos Missioner genoptoges, Ledreborg Slotskapel betjentes, og den vidtfor-grenede Polakmission sattes i System og udførtes med rig Velsignelse“²⁹. Naar der saa tilføjes endnu et Navn - og det ikke det ringeste - P. Josef Knapen, og man ogsaa ser hen til Søstrenes Virke i Hospital og Skole - og det

var absolut af bærende Betydning -, saa faar man et godt Indtryk af, hvad Montfortanermisjonen i Roskilde betød i det nye Aarhundredes første Tiaar.

At Menigheden under disse Betingelser følte sig trykket af de snævre Forhold, at man først og fremmest fandt det „beskedne Kapel“ ganske utilstrækkeligt, særlig da „Compagnie de Marie's Polakmission“ havde antaget et ligefrem overvældende Omfang, at man brændende længtes efter en større, en rigtig Kirke, er egentlig selvfølgelig.³⁰

I 1913 var Planerne modne; de stammede fra den hollandske Arkitekt *Jakob van Gils* Haand. I det tidligste Foraar tog man fat paa Planeringen af Grunden, den 25/3 begyndte man paa Udgravningen, og den 15/6 nedlagdes *Grundstenen* under ligefrem pompøse Former, eftersom *Det katolske Landsmøde* var henlagt til Dagen og Stedet. Biskop Johannes selv foretog Ceremonien efter at have læst Prælatmesse. Cand. mag. Halfdan Kejser havde skrevet Festsangen:



SKT. LAURENTII KIRKE I ROSKILDE

Medens Volmerdagen minder
om vort gamle Flag,
og med stærke Baand os binder
fast til Korsets Sag,
vi hverandre Haandslag give:
tro i Herrens Kamp at blive,
for vort Land og Folk at virke,
rejse Danmarks Kirke.³¹

Dermaa haveliggeten særlig Klangiden
sidste Linie netop for Roskildenserne.

I de næste Maaneder saa de, hvordan
de røde Mure voksede op mod Himlen.
Man havde haabet, ja endog regnet med,
at Kirken skulde staa færdig og blive

indviet kort før Jul.³² Der var vel nogle, der i denne Forbindelse tænkte paa P. Kerckhoffs 25-Aars Præstjubilæum. Det kom og fejredes (den 22/12) med en sjælden Festivitas,³³ men Byggeriet trak i Langdrag, og kun den nye Kirkes Klokker oplod for første Gang deres Malmrøst paa selve Festsdagen.

Først Søndag den 19. April 1914 var Værket fuldendt, og Biskop Johannes kunde foretage *Konsekrationen* af Skt. Laurentii Kirke. Denne var et stolt Værk. Imponerende for Datidens Forhold allerede ved sine ydre Maal: Kirken er 34 m lang, 17 m bred og med et Taarn paa 36 Meters Højde. En 3-skibet Kirke med højt og bredt Midterskib og to lave Sideskibe samt et Tværskib, som tilstræber at give Kirken Korsform, bygget paa Granitsokkel af røde Sten. Alt i Kirken er solidt og ægte. Gulvet er af belgiske Fliser, af Mosaik i Højkoret.

De mægtige Piller og Søjler af røde Mursten og graa Granit bærer brede romanske Buer og Gjorder, som staar i Murstenens flammende Rødt mod Væggens Hvidt. De synes kun altfor voldsomme i Forhold til den spinkle, lyse, panelede Tøndehvælvning, der lukker sig over Rummet. Koret afsluttes af rund Apsis med fem romanske Vinduer, som desværre dækkes af Ciboriet. Dette, en Gave fra Menigheden til P.

Kerckhoffs Præstjubilæum, var i sig kønt og ædelt, som det hvilede let og yndefuldt paa de fire glatte Marmorsøjler.³⁴ Men det skæmmede Arkitektens Værk. Efter Branden 1940 blev det ogsaa nedtaget, saa det kostbare Alter af Marmor og Granit og med Tabernaklet af drevet Kobber nu staar frit og fint i Apsisrundingen. - Som Alteret er ogsaa Kommunionbordet (en Gave fra Lensgreve Holstein-Ledreborg) udført i hvidt



DET INDRE AF KIRKEN

Marmor og Kobber efter van Gils Tegning. Prædikestol, Bænke og Skriftestole er af Egetræ og gør Mester Weitzmann al Ære. I Daabskapellet under Taarnet staar den tunge romanske Døbefont af bornholmsk Granit, som Murerrestrene Ewers og Schledermann har stiftet og hvortil Biskop Johannes har skænket et islandsk Daabsfad af Kobber fra 1525.

Saaledes stod Skt. Laurentii Kirke, den Dag, den blev indviet.³⁵ - Vi Mennesker er jo saa materialistiske, at vi altid spørger: Hvad har det kostet? Der fortælles, at P. Steidl, som jo ikke var helt ukendt med Kirkebyggeri, havde indgaaet et Væddemaal med Bygherren om, at Byggesummen ikke kunne holdes under 100.000 Kr. P. Kerckhoffs vandt. Det skal man ogsaa være Holælender for at kunne præstere.

I Aaret 1922 fik Roskilde Kirke sit bekendte Sidealter: Vor Frue af Roskilde. I fire Aar havde Frk. Holten arbejdet paa dette Billede.³⁶ Alteret blev indviet af P. Hoppers.

P. Kerckhoffs havde to Aar i Forvejen forladt Danmark. Men som et varigt Minde om ham staar Skt. Laurentii Kirke i Roskilde.

Fire, egentlig fem (se nedf.) Kapeller og Kirker paa 4 Aar! Udviklingen i Vikariatet holder øjensynlig Tempoet fra de sidste ti Aar. - Ogsaa i andre Kirker sker der noget. Ikke færre end fem faar i disse Aar et *Orgel*: Rosenkranskirken (1910), Skt. Annæ og Immaculatakirken (1911), Ringsted og endelig Aarhus (1912), hvis pompøse Orgelværk blev indviet den 24/11 og præsenteret for

600 indbudte Gæster af Organisterne Allin, Hammermüller og P. Brems fra Vejle.³⁷ Skt. Ansgarskirkes Orgel bliver ombygget (1911/12) og faar sin Kapacitet forøget fra 20 til 31 Stemmer.³⁸ Skt. Josefs Kirke forsynes med sit nuværende smukke Højalter.³⁹ Særlig P. Wijnen i Ringsted arbejder ihærdigt for sin lille Skt. Knudskirke: foruden for Orgelet sørger han for et Sidealter, et Maria-Alter (1910), og en Klokke til Taarnet (1913).⁴⁰

Skuddene i Sarajevo den 28/61914 gav Genlyd over hele Verden. Telegraftraadene glødede (den traadløse var jo i sin første spæde Begyndelse og næsten allevegne Statsmonopol), Trykkerierne søgte de fedeste Typer frem: her var endelig den store Sensation. Kun faa i vort fredsæle, blaaøjede Danmark anede, at Gnisten graadigt aad sig frem mod de i de sidste fyrrer Aar omhyggeligt fyldte Krudttønder. Fire Uger senere eksploderede den første, og fjorten Dage efter var hele Europa indfiltret i *Verdenskrigen*.

For den *katolske Kirke hertillands var Krigen en alvorlig Styrkeprøve*. Der var ingen, der saa det bedre end Biskop von Euch. Allerede Septemb. 1914 skrev han til sine Præster, at de maa „være forberedte paa ogsaa her at lide og lide haardt under Krigens Følger“. Frankrig, Belgien og Tyskland, de Lande, som ellers har ydet den største Hjælp, er hjemsøgt af Krigen. Der maa appelleres „til vore Katolikkers egen Bæreevne og Offervilje“. Ogspecielt forordner Biskoppen, „at enhver Missionær efter Evne bør undgaa alle Udgifter til Kirken og Skolen, til nye Byggeforetagender eller til Restaureringer, der kan udsættes“. Skrivelsen ender med en alvorlig Paamindelse til at vise Neutralitet.⁴¹

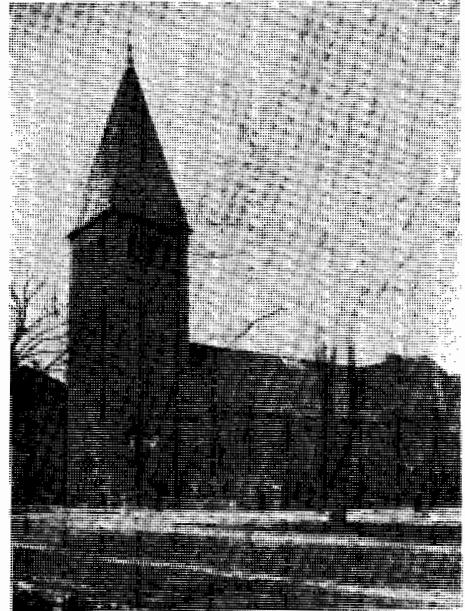
Under disse Forhold skulde man synes, at Udviklingen i de nærmeste Aar vilde staa i Stampe. Ganske vist maatte ogsaa adskillige Planer skrinlægges. Men desto mere maa man beundre Kirkens Livskraft herhjemme, naar der netop i disse fire Krigsaar blev bygget to store Kirker i København og grundlagt fire Menigheder i Provinsen.

5. Det ene Byggeforetagende i Hovedstaden var allerede i fuld Gang: TILBEDELSESKLOSTERET og -KIRKEN paa Jagtvej.

Saa langt tilbage som 1898 havde Biskop von Euch ført Forhandlinger med Søstrene i *Innsbruck* om at stifte et Kloster i Danmark. 1903 var man naaet saa vidt, at man kunde sikre sig en stor Byggegruud paa Jagtvej.⁴² Men der gik ni Aar, inden man kunde skride til Værket.⁴³ Den 22/10 1912 nedlagdes *Grundstenen* til Kloster og Kirke af Biskop Johannes selv. Hvor imponerende Dimensionerne af dette Byggeforetagende var, fremgaar alene af den Omstændighed, at der blev arbejdet to Aar - paa faa Dage nær -, inden Klosteret kunde *indvies* og tages i Brug. Det skete den 8/10 1914.

De første Søstre med deres Forstanderinde Søster Birgitte var den 25/6 kommet til København og havde fundet et Asyl i Noviciatet paa Strandvejen.⁴⁴ Med deres Mesters Ord i Minde: „Har de forfulgt mig, saa vil de ogsaa forfølge Jer“ (Jo. 15,20), kunde de tage det som et godt Varsel for deres Virksomhed, at der ganske uventet og uden ringeste Foranledning blev rettet et voldsomt *Angreb* paa dem. Det udgik fra Prof. Weis ved Landbohøjskolen og fremkom i Radikalismens Organ „Politiken“. Folks usalige Trang til at snage i andres Privatsager (her var det Søstrenes strenge og afsondrede Levevis) og Protestanternes forbavsende Lettroenhed overfor sensationelle Eventyr fra Klosterlivet var i den famøse Artikel blevet forenet, og Frugten var en utilsløret Opfordring til „Kultusministeriet“ og „Statskirkens officielle Repræsentanter“ om at forhindre Klosterstiftelsen paa Jagtvej.⁴⁵

Naa, hverken den verdslige eller den gejstlige Øvrighed følte sig kaldet til at efterkomme Opfordringen. Efter at Klosteret den 6. og 7. Oktober var blevet præsenteret for Pressen og Myndighederne - Pastor Gamél fremviste Kærnen i Klosterlivet, Arkitekt *Emil Jørgensen* og Muremester *Günther Skallen*, d.v.s. Bygningen - kunde Tilbedelsesklosteret indvies.⁴⁶ P. Fels S.J. var den første, der opslog sit Paulun i Præsteboligen ved Kirken.⁴⁷

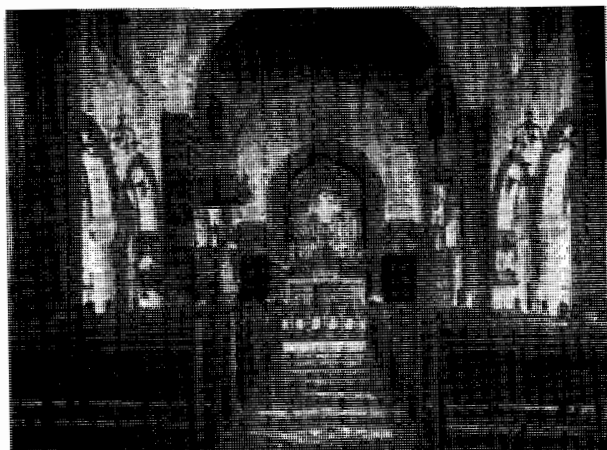


TILBEDELSESKIRKEN PAA JAGTVEJ

Efter adskillige af Krigen voldte Vanskeligheder naaede Kirkens *tre store Klokker* herop og blev den 29/10 1914 indviet af Biskoppen.⁴⁷ Og ved Skt. Hans Aften Aaret efter indviedes Kirken ved *Benediktion*, saaledes at der nu hver Søndag kunde læses en stille Messe for de omkringboende Katolikker.⁴⁹ Først den 24/8 1916 fik Kirken *Konsekrationen*.

Et storslaaet Byggeforetagende havde hermed fundet sin Afslutning. Storslaaet ikke blot i sin Udstrækning, men ogsaa i sin Skønhed og Ægthed. Særlig hvad Kirken angaar, var Arkitekten ikke bundet af „smaalige“ Hensyn til Midler og af den evige ængstelige Skelen til en mere og mere hentærende Pengepung, som ellers kendetegner det meste Byggearbejde i Diasporaen. Det blev da ogsaa et Mesterstykke af Arkitekt *Emil Jørgensen*, en Perle blandt Landets katolske Kirker. *Chresten Skikkild*, som 1914 vendte hjem fra Beuron som Katolik, blev knyttet til Kirken med store Opgaver. Først og fremmest skulde

han skabe Alteret - „det gyldne Alter“ -, der nu i blændende Skønhed staar i Kirkens Kor. Der var ogsaa stillet ham andre Opgaver, som desværre kun delvis blev udført. Krigs- og Efterkrigstidens Inflation af den østriske Valuta



DET INDRE AF KIRKEN, hvis Midtpunkt er Chresten Skikkilde „gyldne Alter“ med dets 44 Relieffer

begyndte uheldsvangert at vise sig. Uden Direktør *Helge Jacobsens* Mæcenat vilde det endda have været umuligt at sikre Alteret.⁵⁰ For Søstrene var det næsten bundløse Fald af den østrigske Krone skæbnesvangert. Det er som en første Bebudelse af de kommende Lidelser, naar der i Aaret 1919 meddeles, at Søstrene er tvunget til at udleje en Del af Klosteret til Magasin du Nord. Det var ikke kun ved Bøn, men ogsaa ved personlige Ofre, at Søstrene skulde virke for Kirken i Danmark.⁵¹

6. og 7. Fra Førkrigstiden stammer ogsaa en anden Nybygning, ganske vist af ulige beskednere Art, nemlig TRÆKIRKEN i NAKSKOV. Naar den først anføres her, er det fordi der forelaa gode Grunde for at behandle den sammen med *Nykøbing F.* Begge de to Menigheder er jo Aflæggere fra *Maribo*, har det samme Milieu at arbejde i - og hører til den franciskanske Virkekreds.

Maribo overtoges 1908 af polske Franciskanere, 1909 af den hollandske Provins. Kirken var bygget for Midler, Pastor Ortved havde samlet i Polen, og var fra første Færd tænkt som et Centrum for den polske Sjølesorg paa Lolland-Falster. Her, i Sukkerroedyrkningens og Sukkerindustriens klassiske Egn, havde de polske Sæsonarbejdere særlig sat sig fast, som 1893 første Gang indforskrevet til Landarbejde.⁵² Dette fremmede Islæt skulde langt ud i Fremtiden præge Missionsarbejdet paa Lolland-Falster, (ligesom ogsaa i mange andre Provinsogne).

Der var et stort Arbejde at udrette. Det faar man et Begreb om, naar man hører, at der i 1911 blev firmet 240 polske Arbejdere, 1912 endda 375, og at der i 1913 blev holdt Gudstjeneste i Præstegaardshaven, da Kirken selvsagt var for lille til de 3000 Polakker, der kunde samles paa store Festsdage. Ialt regnede man dengang med en „Sæsonmenighed“ paa ca. 6000.⁵³ De fire Franciskanerkonventualer, der dengang sad i *Maribo*, PP. Klessens, Hendrix, Jansen og Smitz, havde bestemt ikke Tid til at dreje Tømmelfingre.

Selv om Maribo laa nok saa centralt, var Vejen til Kirken dog rigelig lang for mange af de fromme polske Folk, især da Cyklen som Befordringsmiddel var næsten ukendt blandt dem. Det var derfor en bydende Nødvendighed at dele Arbejdsomraadet. Og saa var Nakskov og Nykøbing F. prædestineret til at blive de nye Missionscentre.

Det var *Nakskov*, der lagde for. Den 4/5 1913 indviede P. Klessens paa Biskoppens Vegne ved Sukkerfabrikken (paa Hoskjærvej) en *Trækirke*, som kunde rumme 1000 Personer. Den kostede kun 5800 Kr., og det var Planen at flytte den til Nykøbing, saa snart der var bygget en Stenkirke i Nakskov.⁵⁴



KIRKE OG PRÆSTEGAARD I MARIBO

Det trak nu ud med Stenkirken. - - - Det første Skridt til Oprettelse af et eget Sogn blev gjort, da P. Smitz tog fast Ophold i Nakskov „under saa primitive Forhold, at det næppe kan tænkes“.⁵⁵ Kort før Jul 1915 blev han ansat „som Sognepræst“,⁵⁶ uden dog at søge Statsanerkendelse. I Aaret 1917 købte Franciskanerne „en Villa midt inde i Byen med en stor Have . . . , hvor det var Meningen med Tiden at opføre en Kirke“. I *Villaen* blev der saa foruden Præstebolig ogsaa indrettet et Kapel, hvor der hver Søndag var *dansk Gudstjeneste*, medens Trækirken stadig tjente den polske Sjælesorg. For at varetage de danske Katolikkers Pastorisation flyttede P. Hendrix til Nakskov.⁵⁷

Fra sin beskedne Hybel i Nakskov udsendte P. Smitz sine gentagne Opraab om at hjælpe Børnene paa Landet, vel at mærke *danske* Børn af blandede Familier, der stod i Fare for i de rent protestantiske Omgivelser at miste Troen. At der var rørt ved et brændende Problem, stod selve Biskoppen inde for.⁵⁸ I Aaret 1922 samledes ogsaa flere Præster og interesserede Lægfolk til en *Børnesagskongres i Roskilde* (25/8) under Provikar Ollriks Ledelse. Kongressen endte med en Resolution.⁵⁹ - Med det gamle Ord in mente: „Mens Græsset gror, dør Horsemor“ - havde P. Smitz forinden sørget for at løse Problemet for sit Vedkommende ved at faa *Skt. Josef-Søstre til Nakskov*. Ved Siden af Kostskolen voksede saa den endelige *Skt. Franciskus Kirke* op. Den 8/2 1921 paabegyndtes Arbejdet, den 22/4 lagdes Grundstenen af Pastor Hillebrand og endelig den 6/11 kunde Franciskanerprovincialen Uitterhoeve indvie det nye Guds Hus, mens Pastor Hillebrand holdt en af sine flammende Taler.⁶⁰

Kirken, der er bygget efter Arkitekt *Glahns* Tegning, stod i 80.000 Kr. Det alene vil sige, at det drejer sig om en anelig Bygning. Den er opført i Rødsten paa Granitsokkel og i ganske enkle Linier. Typisk for den er de solide Støttestøtter, ført op til et Stykke under Tagskægget og skraatækket med røde

Tegl. De staar ikke kun mellem de fire høje og brede Vinduer, men ogsaa parvis retvinklet paa Gavlhjørnerne. Ægte franciskansk - findes der ikke Taarn, men kun en stor, spidshættet Tagrytter med Klokke tæt ved Gavlen. - Det Indre var til at begynde med af en næsten puritansk Strenghed. Vægge og den lavtbuede (ægte) Tøndehvælvning var hvidkalkede, kun oplivet af de matgrønne Vinduer. Særlig karakteristisk er Presbyteriet i sin næsten kubiske Form, uden Vinduer, kun oplyst af en mat Glaskuppel i Loftet. Her var der Flader, store, rene Flader, der ligefrem skreg efter en Kunstners Pensel.⁶¹



SKT. FRANCISKUS KIRKE I NAKSKOV

Allerede paa samme Tid, da Skt. Franciskus Trækirken i Nakskov blev bygget, havde Franciskanerne kastet et længselsfuldt Blik paa *Nykøbing F.* Ikke kun, at man havde tiltænkt Byen Trækirken, saa snart den blev overflødig Nakskov. Allerede flere Aar havde P. Janssen holdt Gudstjeneste snart paa Sukkerfabrikken, snart „i en Sal i et eller andet Hotel“. Fra 1913-15 var man naaet saa langt, at der „regelmæssigt“ blev læst Messe i en Sal paa Jernbanehotellet, (nu Hotel „Baltic“).

Det var bedre, mens selvsagt lidet tilfredsstillende. Man længtes efter at faa sit eget. Saa i 1915 frembød der sig en Lejlighed til at leje et Hus, der kunde afgive et nogenlunde til Gudstjeneste egnet Rum: en Sal, 14 m lang og $8\frac{1}{2}$ m

bred. P. Janssen greb til, hjulpet af Direktionen for Sukkerfabrikken. Her skulde Katolikerne saa for Fremtiden have deres egen aandelige Arne.⁶² Men det gik helt anderledes.

Ejendommen blev solgt, og P. Janssen fik Skøde paa en Byggegrund i umiddelbar Nærhed, i samme Gade (Bispegade), lige overfor Sygehuset. Her blev allerede den 19/15 1916 Grundstenen til en ny Kirke - HELLIG KORS KIRKE I NYKØBING - lagt. I den 82-aarige Biskops Sted foretog Pastor Ronge den foreskrevne Ritus og fremhævede i sin Tale, at denne Kirke blev til „hovedsaglig ved Bidrag fra lolland-falsterske Landmænd“. Det var en mild Overdrivelse. Sandheden var den, at de store Godser nok gerne saa, at der blev gjort noget for de polske Sæsonarbejders Sjælerøgt, men det var Sukkerfabrikken, der ydede den afgørende Hjælp ved rentefrit at laane 14.000 Kr.

Arbejdsgivernes Interesse i den nye Kirke understregedes ved Tilstedeværelsen af Hofjægermester Tesdorpf, Godsforvalter Velschou af Korselitze og Sukkerfabrikkens 2 Direktører.

Den Dag, Kirken mindes den hellige Frans' Saarmærker, den 17/9 kunde Hellig Kors Kirken *indvies*.

Det skete ved *P. Klessens*, mens Pastor *Ortved* holdt Festprædikenen. Flere af Falsters Jorddrotter stod saa at sige Fadder til den nye Kirke, ved at deltage i Indvielseshøjtideligheden sammen med Stiftsamtmænd og Stiftsprovst.⁶³

Hellig Kors Kirke er en Rødstenskirke, enkel og jævn baade i Ydre og Indre. Den har fladbuget Loft og højtsiddende fladbugete Vinduer. Koret er kun markeret ved at være løftet et Trin over Kirkerummet. Alteret staar i en Niche af ringe Dybde. I Forlængelse af Kirken er Præstegaarden bygget, meget enkel og spinkel. Man faar det Indtryk, at det hele kun er et



HELLIG KORS KIRKE I NYKØBING F i sin oprindelige Skikkelse

Provisorium, bestemt til at rives ned, eller bedre sagt pustes ud, saaledes at Kirken her vilde faa et Tværskib og - muligvis - ved Tilbygning af et dybt Kor, rigtig Korsform... svarende til sit Navn. I hvert Fald er det ejendommeligt, at Kirkemurens dekorative Savsnitfrise føres hele Vejen rundt ogsaa om Præstegaarden.

8. Der er ingen Kirke i Danmark, som der blev arbejdet for saa sejt og udholdende, saa maalbevidst og ihærdigt, som SAKRAMENTSKIRKEN paa Nørrebro.

Og Sakramentskirkens Navn er uløseligt forbundet med et andet: *Pastor Antonius Neuvel*. Den 8/12 1883 blev denne Præst efter Guds Hjerter ansat ved Skt. Josefs Hospital.⁶⁴ Og dermed gled han ind til at høre til Nørrebros kendte Skikkelser. Kendt trods nogen Folkekirkemand eller Modepræst. Der var netop ingen Mode ved ham. Han virkede paa Grund af sin Skikkelse og sin Personlighed, som Johs. Jørgensen har skildret med en af sine mesterlige Pennetegninger: „at se denne blaaøjede skæggede Kæmpe, at høre hans rungende Latter og hans halvt hollandsk, halvt norsk betonedet Dansk var det samme som at holde af ham. Al den gode, urokkelige Trofasthed i den katolske Kirkens Væsen - det, at den altid er der, idag som igaar, iaar som ifjor og som for hundred og for tusind Aar siden, stadig den samme store Moder

med det samme Hjerter, der aldrig bliver træt af at tilgive - alt det var som legemliggjort i denne mægtige Patriarkskikkelse . . .⁶⁵

Allerede Aaret efter sin Ansættelse (1884) begyndte Pastor Neuvel en Indsamling - til Kirke, Præstebolig og Skole. Det var den berømmelige ugentlige 5-Øre, det gjaldt om at lokke op af den fattige Nørrebro-Arbejders Lomme. „Og det var med Stolthed, han en Søndag i det gamle, ganske lille Kapel paa Skt. Josefs Hospital kunde meddele, at der var indsamlet 100 Kr“. 1890 var man - takket være Pastor Neuvels hollandske Venner - oppe paa 18.000 Kr. og Pastor

Neuvel købte resolut Manufakturhandler *Heilbuths Ejendom* paa Nørrebrogade for 143.000 Kr. I de første ti Aar maatte der ikke forandres noget ved Huset, og Indsamlingen fortsattes ufortrødent.

Endelig i 1900 kunde man gaa videre: Halvdelen af Huset blev nedrevet og den store *4-Etagers Ejendom* opførtes, som bl. a. skulde rumme Præstebolig og Skole. Den kostede 185.000 Kr. Og Pastor Neuvel var en forsigtig og klog Mand; han lod sig ikke lokke til at flytte Skt. Josefs Skole, der siden 1906 modtog Nørrebros Smaa piger (senere ogsaa smaa Dreng), fra Griffenfeldtsgade, hvor de havde til Leje. Han lejede tværtimod foreløbig selv sin Skolebygning ud til Huus' Seminarium for Lærerinder. Til 1915 stod saa det nye Hus og trak Renter.⁶⁶

Nu først ansaa Pastor Neuvel Tiden for moden til at vove Opførelsen af *Kirken*.

I Maj faldt den sidste Rest af Heilbuths Ejendom, den 9/7 1915 nedlagde Biskop Johannes selv Grundstenen til Sakramentskirken og saa tog Murermester *Günther* fat paa Arbejdet. Nøjagtig to Aar efter Grundstensnedlæggelsen - den 9/7 1917 - blev Kirken indviet. Den 83-aarige Biskop foretog Konsekrationen og læste den første Messe for en tætpakket Kirke.

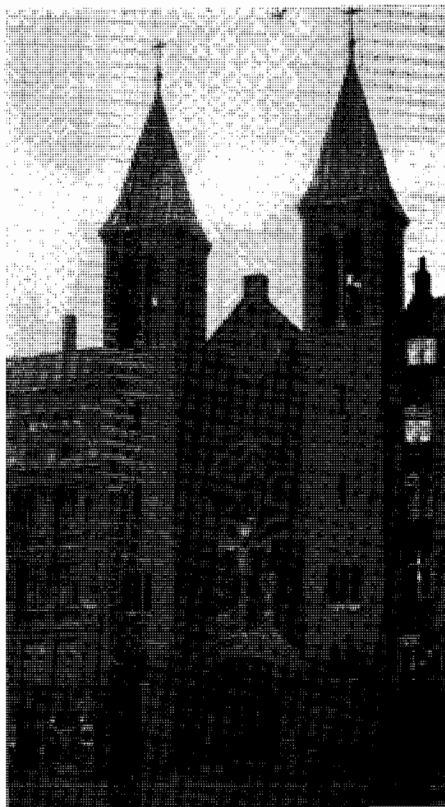
Man har sagt, at Nyrops Eliaskirke paa Vesterbro-Torv ved sin monumentale Façade „fejer de profane Bygninger tilside“, som søger at klistre sig opad den. Selv om *Jan Stuyts* Værk er knap saa monumentalt - det med at feje tilside, besøger det stort set. Den, der kommer ad Fælledvej og ser de to slanke røde Taarne paa den høje Granitsokkel, det brede romanske Portal med den mægtige Korsgruppe og Vinluesrosen ovenover, han faar de tilstødende Bygninger saa grundigt distanceret, at han maaske bagefter næppe er klar over, at de virkelig staar der.

Den nye Kirke stillede sig værdigt ved Siden af de største og skønneste



PASTOR ANTON. NEUVEL, hvis imponerende Skikkelse var velkendt over hele Nørrebro.

• Kultsteder, som Fortiden havde skænket det katolske København. Træder man - hvad man som oftest gør - gennem Sidedøren ind i Helligdommen, imponeres man ved de to Rækker af Søjler og Rundbuer, som bærer Gallerierne over Sideskibene. Hurtigt fanges Blikket af *Højalteret* - ogsaa et „gyldent Alter“. Og et, som har sin Historie og en enestaaende Skønhed og Ædelhed. *Historien* fortæller en Inskription paa Epistelsiden: „Til Ære for Alterets helligste Sacramente lovede Mogens og Grit Ballin at rejse dette Alter da deres ældste Søn Jan blev født 19. Marts 1900.“ Mogens Ballin døde d. 27/4 1914, „men hans jødiske Mor fuldbyrdede ædelmodigt hans Intention“. ⁶⁷ Opgaven betroedes Billedhugger *Just Andersen*, der efter Mogens Ballins udtalte Vilje valgte de danske Gyldenaltre fra den tidlige Middelalder som Mønster for sit Værk. Alteret er paa „Egetræs Underlag beklædt med forgyldte, drevne og ciselerede Kobberplader“. Paa Antemensalet, som er et Pragtstykke baade i Anlæg og i overdaadig Ornamentering, troner Skt. Villehad i Midterfeltet omgivet af Apostelskikkelserne i tolv af de to Gange ni Smaafelter paa begge Sider. Over Plinten med tilbedende Engle løfter Himmelbuen sig bagved Tabernaklet - med tre Relieffer fra „Herrens Pascha, det er Forbigang“ (Ex. 12.11) - og Baldakinen med det romanske Krucifiks i Toppen.



SAKRAMENTS-KIRKEN

Højalteret var omtrent det eneste, der stod i Kirken, da den indviedes. Lidt efter lidt kom det øvrige Kirkeinventar: Prædikestolen (af Egetræ) med Relieffer af Frelseren og de fire Evangelister, Kommunionbænken af Egetræ og med Smedejernsgitter, Korsvejsbillederne, Statuer, Windfeldt-Schmidts solide og kønne romanske Døbefont af Klæbersten - alt det, som hører til en katolsk Kirke og gør den hjemlig varm. Der gjordes ogsaa de første forsigtige Skridt til en malerisk Udsmykning af Kirken. Windfeldt-Schmidt, „Kirkens specielle Kunstner“, ⁶⁸ arbejdede med nænsom Haand paa denne Opgave (Skt. Ansgar over Sidealteret, Spejlet under de otte Buer i Sideskibene, og de to Fresker over Skriftestolene). Endelig fik Kirken ogsaa et festligt Orgel og 1920 det Ciborium (Hostiekalk), som Pave Benedikt d. 15. havde foræret Sakraments-

kirken til dens Indvielse, men som paa Grund af Krigen ikke naaede herop før tre Aar senere.

Et stort og godt sammenrystet Sogn havde faaet sin store og værdige Sognekirke. Og gamle katolske Slægter havde kappedes med interesserede Nykatolikker om at udstyre den gedigent og værdigt.⁶⁹

9. En ny Spire paa Kirkens Træ bebudes i Krigens andet Aar: HOLBÆK.

I 1915 mønstres der ti Katolikker i Staden. Men Roskildepræsten er storsindet nok til at give dem Tilsagn om en Messe maanedlig. 1916 har man allerede opdaget, at der er „ikke saa faa Katolikker i denne By og dens Omegn“, i hvert Fald mange nok til, at man lejer Stueetagen i en Villa og indretter et Kapel dér, hvor der skal læses Messe hver anden Søndag. Og den 23/7 1916 indvier P. Kerckhoffs *Sk. Lucius Kapel* i Bogholder Axel Christiansens Hjem ved Kallundborgvej, og P. *Quaedvlieg* bliver „Menighedens Præst“.

Det var en Kapelstue som saa mange andre, uden kunstneriske Præventioner, med et Inventar, der var samlet sammen fra alle Verdenhjørner.⁷⁰ Og med alle Chancer for - maaske - om en halv Snes Aar at blive afløst af en Kirke.

Men allerede Aaret efter blev der truffet en Beslutning, der var af største Betydning for Menigheden: P. *Wijnen* forflyttedes fra Ringsted til Holbæk og skulde bo fast i Byen. „Det er Tanken, at Arbejdet skal udvides. Hertil mener man, at Pastor *Wijnen* medfører særlige Betingelser“.⁷¹ - De Forventninger, man havde knyttet til P. *Wijnen*, blev ikke gjort til Skamme. Endnu December samme Aar købte han en Ejendom paa Kastanievej, der havde tilhørt N. I. O. G. T. og derfor ejede en Mødesal, der med lidt Held kunde omdannes til Kapel. Med ualmindelig lykkelig Haand skred den praktiske Mand til dette Arbejde, støttet af Arkitekt *Ivar Bendsen* og den hollandske *Kunstmaler Basch*. Salen var ikke stor, $8\frac{1}{2}$ m lang og knap 7 m bred. Den blev derfor forlænget med et kvadratisk Kor ($3\frac{1}{4}$ m), saaledes at hele Salen som Kirkeskib stod til Raadighed for Menigheden. Malerierne paa Korbue og Væg blev udført i diskrete, godt afstemte Farver, som understregede Stedets liturgiske Karakter.⁷²

Den 2/6 1918 blev saa det nye Gudshus *indviet* af P. *Wijnen*. Da Biskoppen en Maaned senere holdt Visitats, var han - ligesom mange andre efter ham - overrasket over at finde „Kapellets Indre, baade hvad Stil og Udførelse angaar, saa rummeligt og smukt, at man meget godt kunde kalde det ikke Kapel, men *Sk. Lucii Kirke*“.⁷³

10. Samme Aar som Nordvestsjælland, fik ogsaa *Sydsjælland* sin Menighed.

Ganske vist havde Dr. theol. *Bernhard Hansen* allerede 1899 købt „Store Møllegaard“ i Næstved: men han levede der som Privatmand, selv om han omend efter ringe Evne - udøvede en Præstegerning, hvad der ogsaa blev paaskønnet ved et beskedent aarligt Tilskud fra Ansgarius-Bonifatius-Foreningen.⁷⁴

Saa kom det store Fald 1914: Dr. Hansen blev tiltalt for Falsk. Aviserne havde travlt med at slaa et stort Brød op - det var i Agurketiden før Verdenskrigen. Da Sagen efterhaanden blev undersøgt, viste det sig, at Tabet var paa 600 Kr., en Sum, som der ovenud rigeligt var Dækning for i Pastor Hansens Ejendom, og som enhver Mand, der ikke var mental defekt, med Lethed kunde have ordnet i Mindelighed. Pastor Hansen kom - via Oringe - til et Alderdomshjem for Præster i Tyskland.⁷⁵

„Villa Alpha“, hans store Hus, stod nu tomt paa Præstøvej og var i Kuratorernes Varetægt. Af og til blev der holdt polsk Gudstjeneste og Sognepræsten (i Køge) maatte alene tage sig af Katolikerne i Sydsjælland.

I Aaret 1916 skete der saa det afgørende, det, som bebudede Dannelsen af en ny Menighed: Skt. Norbertus-Stiftelse (d. v. s. Præmonstratenserne) købte „Villa Alpha“, og den 18/5 begyndte Menigheden i NÆSTVED sin selvstændige Tilværelse. Den første Sognepræst var *P. Adolf Brems*. Det skortede ikke paa fromme Ønsker og højtflyvende Planer: Kirke, Hospital, Skole. ⁷⁶ Foreløbig maatte man dog nøjes med at indrette et nogenlunde rummeligt Kapel; Dr. Hansens Privatkapel havde været i et af Husets mindste Værelser ud mod Gaarden. Nu slog man to Værelser sammen, tog et tredie til Sakristi og fik paa denne Maade et taaleligt Kapelrum, som Solen kastede en formildende Glans over. Vigtigere var det at samle den spredte Flok af Katolikker. Allerede Aaret efter kunde man holde Kristi-Legemsprocession i Haven - med 250 Polakker som Deltagere og *P. Steidl* som Celebrant. Og til Jul overrasker *P. Brems* Menigheden ved at holde sin første polske Prædiken efter den danske.⁷⁷

Arbejdet var godt i Gang, da Pastor Brems 1920 forflyttedes til Esbjerg, som Præmonstratenserne havde overtaget samme Aar. I hans Sted kom Pastor *Louis Cupers* som Sognepræst til Susaabyen.⁷⁸

Hans Ophold var dog kun af kort Varighed. - Pastor Brems i Vejle, der var Præmonstratensernes Overhoved her i Landet, ansaa det for nok saa formaalstjenligt at samle Kræfterne i Vejle og Esbjerg frem for at sprede dem tre Steder. Han holdt Udkig efter, hvem der kunde overtage Arven i Næstved. Der var endda to Aspiranter: Montfortanerne og Redemptoristerne. Det blev de sidstnævnte, der gik af med Sejren. I Slutningen af 1921 købtes „Villa Alpha“ af Skt. Clemens-Stiftelse, og den 1/1 1922 holdt *Redemptoristerne* deres Indtog i „Villa Alpha“. Det var *P. Steidl* og den gamle *Broder Lucas*. Mandskabet øgedes hurtigt: den 9/4 med *P. Dutschke* og i Oktober med en Trediepræst *P. Th. Fritz*.⁷⁹

Arbejderne var der altsaa. Men hvordan nu med Arbejdet? „Sydsjællands Venstreblad“ af 31/3 bragte en Artikel: „Katolikerne arbejder - Interview med *P. Steidl*“, ⁸⁰ hvor den nye Sognepræst luftede sine Planer - „mange og store“: Et Hospital, en Kirke og en Skole. Hospitalet var nu allerede mere end en Plan, siden Skt. Elisabeth-Søstrene paa *P. Steidls* Initiativ i Foraaret (1922) havde købt Ejendommen Købmagergade 11. Skolen stod for Døren.

Kirken skulde vente „et Aarstid eller to“ (det blev nu tre). Intervieweren sluter: „Som man ser, er det store Opgaver, Pastor Steidl stiller sig, og hvis hans Arbejde skal lykkes lige saa godt for ham her som paa hans tidligere Virkepladser, vil de blive løst“.

11. Omtrent paa samme Tid som Holbæk og Næstved, bliver en tredie Provinsmenighed til: BORNHOLM.

Forhistorien er den traditionelle: I en Aarrække holdtes der lejlighedsvis Gudstjeneste paa Øen. . . . Pastor Neuvel og Pastor Gamél tog sig af de faa Katolikker, hvis Tal senere forøgedes ved polske Land- og Teglværksarbejderen Tilflytning. Der var ogsaa en Lægapostel, hvis Navn ikke bør glemmes: Bogbinder og Postbud *Kofod*.⁸¹ For at tilfredsstille de polske Katolikkers Behov, overtoges Sjølesorgen saa af *P. Houben*, og fra 1912-14 af *P. Steidl*, der benyttede sin Sommer- og Høstferie (den eneste Tid, han ikke var bundet af Skolen) til at røgte den lille Hjord paa Klippeøen.

Det blev ogsaa ham, som af Biskop von Euch fik overdraget et kildent Hverv. - Sommer 1914 kom den hollandske Dominikanerprovincial og en af hans Konsultorer til København for at forhandle om en Bosættelse af Sortebrødrene her i Landet. Biskoppens Blik faldt naturligvis paa den eneste bare Plet, der var tilbage: Bornholm. Det var *P. Steidls* Opgave at føre de prominente Gæster til Granitøen og om muligt formaa dem til at grundlægge en Missionsstation der. Sin personlige Sparsommelighed tiltrods var Biskop Johannes ikke smaalig ved saadanne Lejligheder: *P. Steidl* fik carte blanche til at føre hans Gæster rundt paa Bornholm. De blev grebet af den Naturskønhed, de mødte, og af den aandelige Nød, den lille katolske Menighed levede i. Da Krigens Udbrud brat afbrød deres Rundrejse, var det allerede en afgjort Sag: *Dominikanerne vilde overtage Bornholm*.

Begyndelsen af deres Missionsarbejde kan dateres nøjagtigt: „Fredag den 15/10 1915 rejste . . . *P. Nielsen* til Bornholm for at begynde en Virksomhed derovre paa Danmarks skønneste Ø“, skriver Ugebladet.⁸² Det maa have været et strengt og ensomt halvt Aar for ham, inden han fik Forstærkning af *P. Zoetmulder* i Maj 1916.⁸³ Ligesom Skt. Paulus, der vandrede omkring i Athen med dens Rigdom af Templer og Gudebilleder, indtil han fandt Støtten: *Ignoto Deo* (til den ukendte Gud), maa ogsaa *P. Nielsen* have følt sig i *Rønne*. Der var et Utal af Kirker, Kapeller og Missionshuse for de mest forskellige Sekter, men hvor kunde han finde Stedet for den - i Eukaristien - ukendte Gud?

Han fandt det omsider. Da de første tre *Søstre af det kostbare Blod* (som siden Marts 1916 havde boet i København hos Skt. Josef-Søstrene for at lære Dansk) den 3/8 kom til *Rønne*, fandt de en lun Rede i Krystalgade 18, nær ved Torvet.⁸⁴ I Stueetagen indrettede de et Kapel, indviet til *Jesu helligste Hjerte*. Her læstes den første Messe den første Fredag og Skt. Dominikusdag, den 4/8. Og her oprettedes det første Tabernakel siden Reformationen, den 13/8 1916.

Det turde være ukendt for de fleste, at det katolske Sogn, som omfatter hele Bornholm, er indviet til Jesu guddommelige Hjerte, altsaa er *Jesu Hjerte Sogn*.

Mens Søstrene øvede deres stille Gerning - Sprogundervisning og ambulante Sygepleje -, var Præsterne optaget af den gode Hyrdes Gerning: at samle den spredte Flok. De opdagede jo hurtigt, at Størstedelen af de ca. 150 Polakker, der udgør mere end 90% af deres Menighed, boede midt paa Øen. Det laa derfor nær at lægge et katolsk Kapel mere centralt. *Aakirkeby* var da - baade geografisk og jernbanemæssigt set - det ideale Støttepunkt. Man lejede altsaa en Lejlighed i Byen, og den 1/5 1917 kunde det første *Rosenkranskapel* indvies af P. Zoetmulder.⁸⁵

Det var dog kun rent provisorisk. Allerede Aaret efter (1918) købte P. Zoetmulder, der fungerede som Præst i Aakirkeby, (med fast Bopæl i Rønne), en Ejendom i Jernbanegade lige overfor sit første Kapel. Den havde For- og Sidehus, det første et typisk 1-Etages Provinshus med Karnap og Frontispice. Her indrettede den praktiske Præst et rummeligt, næsten kvadratisk Kapel, „enkelt, klart og rigeligt i Anlægget og ikke nogen forbistret halv eller trekantet Foranstaltning“ (Pastor Olrik). Sidehuset, der havde tjent som Vognport og Hestestald, stod foreløbig urørt og gav den planlæggende Fantasi Lejlighed til gavnlige Motioner. Den 7/6 blev det *andet Rosenkranskapel* indviet af sin Præst, assisteret af Msgr. Olrik og P. van Thiel.⁸⁶

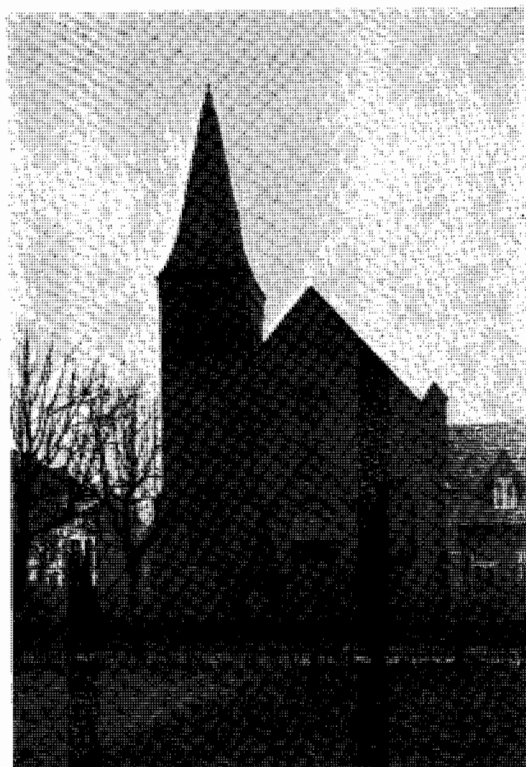
Skønt der var indrettet Præstebolig ved Kapellet, varede det dog mere end et Aar, før man tog Skridtet fuldtud: først i November 1919 flyttede P. Zoetmulder definitivt til sit „Sogn“. Imidlertid havde Fantasiens ogsaa omskabt Sidehuset; en stor Sal blev indrettet, hovedsaglig beregnet som Opholdssted for Polakkerne mellem Gudstjenesterne.⁸⁷

I Rønne havde man ikke ligget paa den lade Side. Den 24/11 1917 blev P. Nielsen statsanerkendt *Sognepræst* for hele *Bornholm*. Indtil da hørte Øen under Amager! Oktober 1918 flyttede Præsterne fra Østervoldgade 27, hvor P. Nielsen først havde boet, til en større Ejendom i samme Gade Nr. 44. - Søstrene af det kostbare Blod aabnede 1918 - efter flere Forældres indtrængende Ønsken - en *Pigeskole*,⁸⁸ der hurtigt vandt stor Tilslutning. Men inden de saa sig om, blev de kastet ud i et rent Zigøjnerliv: 1919 flytter de fra Krystalgade til Vimmelskaftet 3, Foraar 1920 til Vimmelskaftet 1, hvor de havde købt Hjørneejendommen „Hotel Rønne“,⁸⁹ men allerede Efteraar 1920 købes Ejendommen i Lille Madsesgade 14, og Søstrene og Kapellet omplantes hertil. Og mens Skolen faar Lov til at brede sig i Ejendommen Vimmelskaftet 1, begynder Søstrene en ny Gerning i Lille Madsesgade ved at aabne en *Børnehave*. Dermed var Vandrepræsentationen baade for Søstrene og for Kapellet afsluttet.

I Løbet af fire Aar: To Kapeller og et Søsterhus med Skole og Børnehave, det syner maaske ikke stort, men hvilket Opbud af Arbejde, Energi og Initiativ det indeholder!

„Klokken 11 om Formiddagen den 11. November 1918 ophørte Ilden paa Vestfronten“.⁹⁰ Et Befrielsens Suk steg op fra Jorden. - For Danmark betød Freden *Sønderjyllands* Hjemkomst til det gamle Land. - Og for den katolske Kirke: en Forøgelse af Vikariatets Sogne med et nyt, et af de største og tilmed - paa Grund af Sprogforholdene - vanskeligste:

12. HADERSLEV. Den beskedne og redelige Skt. Mariæ Kirke med sit lille Taarn blev bygget 1908. Den og endnu mere Menigheden i Sønderjylland



SKT. MARIÆ KIRKE I HADERSLEV

er Pastor *Hellmanns* Værk. Endnu den Dag idag kan man høre de gamle Katolikker dernede tale med den største Ærbødighed om deres første Sognepræst. 1919 kom Pastor Hellmann til Flensborg, og P. Wolff, overtog Sjælesorgen i Haderslev.

Det var ikke noget let Hverv at røgte. Sognet var kæmpestort. Der blev holdt periodisk Gudstjeneste i Sønderborg, Tønder og Jels. Og med Haderslev Amtsbanner in mente kan man nok forstaa, at Cyklen blev det eneste Befordringsmiddel. I Vikariatet søgte man at hjælpe ved at oprette et „Motorcykle-Fond“.⁹¹ Fra Roskilde kom der Paramenter og Kirkelinned. En Københavner Dame stiftede et Fond til en fremtidig Kirke i Tønder. 1920 sendte Biskop von Euch den nyankomne Pastor Rijkevorsel som Rejsepræst til Sønderjylland. Og med

en storslaaet Gave - 12.000 Kr. - støttede han det nye *Børnehjem* paa Aastrupvej.⁹²

Ligesom Mor Danmark modtog sin tabte Datter med aabne Arme, sluttede ogsaa Vikariatet sit Adoptivbarn til sit Hjerte, selv om man havde svært ved at forstaa, at der ikke straks blev indrømmet det danske Sprog en Hædersplads i Kirken (endnu flere Aar efter prangede paa Kirkevæggen Insriptionerne: „Männerseite - Frauenseite“), og at det trak ud med den *juridiske* Indlemmelse af det genvundne Land i Vikariatet. Biskop Berning af Osnabrück var i sin Egenskab som Ap. Præfekt for Slesvig-Holsten allerede i Oktober 1920 rejst til København for at føre Forhandlinger med sin gode Ven Biskop

von Euch. Disse var resulteret i, at det danske Vikariat overtog „den praktiske, materielle og tekniske Forvaltning“ af Sønderjylland i fuldt Omfang, indtil det ved Apost. Skrivelse af 22/10 1921 blev fastslaaet, at den nye Rigsgrænse ogsaa skulde være Vikariatsgrænse.⁹³ Som Biskop Johannes udtrykte det i den officielle Meddelelse: „Genforeningen af Nordslesvig med Danmark er saaledes nu ogsaa fuldbyrdet i katolsk kirkeretlig Henseende“.⁹⁴

Det var som en højtidelig Bekræftelse paa dette, da Mariakirken i Haderslev fik Del i den danske Klokkegave til Sønderjylland. „Komm bald zurück: 26/6 1917“ - stod der skrevet paa den gamle Klokke, da den blev nedtaget og afleveret til de tyske Vaabenfabrikker i Krigens tredje Aar. Paa den „Jesu Hjerter Klokke“, der den 8/7 1922 blev hejst op i Taarnet, staar der i Prof. Tegners smukke Klokkedekoration: „De Smithske Støberier i Aalborg gjorde mig, og det danske Folk gav mig til Mariekirken i Genforeningsaaet 1920“.⁹⁵

Man skulde have troet, at der lige efter Krigen vilde blive en Udløsning af latente Kræfter i Form af Nystiftelser og Byggeri i stort Format. Man overraskes ved at opdage, at det ikke er Tilfældet. De i Krigen implicerede Stater slikker deres Saar, og i Danmark maa Gullaschtiden likvideres med Bankkrak, Fallit af Krigsforetagender og vedvarende Dyrtd.

13. Der er egentlig kun en eneste Nystiftelse i disse Aar og den er af yderst beskedent Format: ALLERSLEV KLOSTER.

En af de Stater, der efter Verdenskrigen rejste sig paa det gamle Østrigs Grund, var Tjekkoslaviet. Tiltrods for, at man i den nye Nationalstat ikke kunde være haard nok i Fordømmelsen af Habsburger-Monarkiets Fejl, var man øjensynlig ikke selv behæftet med altfor megen Tolerance - hverken national eller religiøs. Man havde intet glemt og heller intet lært. - Nede i Mähren laa et gammelt, ærværdigt Abbedi for Cistercienserinder, *Porta Coeli*, i Tischnowitz. Det var kun en Snes Aar siden, det var blevet befolket igen, efter at det et Aarhundrede forinden var faldet som Offer for Kejser Josef d. andens Klosterstorm. Intet Under, at de gode Søstre følte Jorden brænde under sig, da de høje Herrer i Prag begyndte at lufte deres Antiklerikalisme. Man var paa Udkik efter et Tilflugtssted. Blikket faldt paa Danmark; det var saare naturligt, eftersom en af de mest ansete Nonner i Klosteret (den senere Abedisse) havde en Broder som Præst i Landet, P. J. Dutschke. Man henvendte sig til den Ap. Vikar. Det var som et Fingerpeg fra Forsynet, at der med samme Post til Bredgade indløb et Tilbud fra Lensgreve *Josef Holstein-Ledreborg*, hvorefter denne overlod det nedlagte Andelsmejeri i Allerslev til Medlemmer af en gammel Klosterorden.

Forhandlingerne førte snart til et Resultat: den 5/8 1920 ankom de første fire Cistercienserinder under Ledelse af deres „Præpositus“ fra *Porta Coeli*, P. Bernhard Gicha, til Lejre Station. Indtil Mejeriets Bygninger var sat i Stand til at modtage de nye Beboere, var disse Grevens Gæster paa Ledreborg (i

Slottets vestre Pavillon) i 14 Maaneder. Den 29/9 1921 holdt Søstrene deres Indtog i *Allerslev Kloster*. Og den 10/11 blev *Kapellet indviet* af Provst Gicha. P. Resch, der holdt Indvielsestalen, fandt de rette Ord, da han sagde: „Dette lille Kapel ligner ganske vist ikke Salomons Tempel . . .“ Nej, saa langt fra! Men er man steget de to Trin ned til dette Rum, der engang var Maskin- og Kedelhus og nu tjener Herlighedens Konge, føler man sig snart hjemme. Ganske vist, Æstetikerer finder sig ikke til Retté, alt er fattigt og simpelt her i dette lave Rum: Bænkene, Kommuniionsbordet og Alteret. Men der er en Atmosfære af jævn og stærk Fromhed udbredt over det. Man mærker, dette Kapel bliver *brugt*. I snart 25 Aar er det monastiske Breviar blevet bedt herinde, to



Kun Korset over Gavlen paa det forhenværende Kedelhus, og Klokkestablen ved Siden af markerer, at her har ALLERSLEV KLOSTER sit Kapel. I Baggrunden den lave „Provstebolig“ og selve Klosteret.

til halvtredie Time hver Dag. Ude i det diminutive Taarn (som er en Rest af den gamle Skorsten) hænger en lille Klokke. Hvor bliver man forbavset, naar man hører den fine, ædle Klang i det gamle Metal! Den er som et Symbol paa det rige, fuldttonende Liv, som leves her under Armodens Klæde.

Ja, *Fattigdom* er Allerslev Klosters Præg. Det er rigtigt, at Søstrene ved deres Kommeførelse medførte en Kapital, der kunde sikre deres Eksistens tre Aar ud i Fremtiden. Men i Inflationens Hede smeltede

den som Is i Solen til det bare ingenting. De maatte lære at leve fra Haanden og i Munden og kan dristigt sige med Verdensapostlen: „Disse mine Hænder har skaffet mig det nødvendige til Livets Ophold for mig“. (Ap. Gern. 20,34.)

Omkring den gamle Mejeribygning og Ishuset er der i Aarenes Løb skudt en Vrimmel af Bygninger op,⁹⁶ de fleste af „Lommeformat“, tilfældigt, regeløst . . . som man havde Brug for dem og Raad til at opføre dem . . . *Fattigdommens Præg*.⁹⁷ Og man tænker paa, at disse Nonner kom fra et gammelt, rigt Abbedi med en, nej to Kirker, med storslaaede Klosterbygninger og med en mægtig Have, som der efter Cistercienserreglen gaar en Aa igennem. I Allerslev er der af alle disse Herligheder kun een: Tokkerup Aa, der spæd og lidt plumret risler forbi Klosteret. Har disse Søstre da aldrig drømt - som vi har gjort det for dem - om „Abbediet“ . . . en lille romansk Kirke . . . Klosteret bygget omkring en Kvadratur, med Loggiaer og Korsgang? I hvert Fald har denne Drøm ikke forstyrret deres Sjælefred. Tværtimod. „Her gælder nemlig det Ord: Een saar, en anden høster“. (Jo. 4,37)

14. Det eneste *store* Byggeforetagende i de fire første Aar efter Verdens-

krigen begyndte i VEJLE. Dengang havde Biskop Johannes allerede lukket sine Øjne. Det maatte blive den nye Biskop, der skulde indvie den nye Kirke, og ingen anede dengang, at det ikke skulde blive nogen anden end selve Bygherren fra Vejle, P. Josef Brems.

B. SKOLER OG BØRNEHJEM.

De første ti Aar af det nye Aarhundrede medførte for det danske Vikariat et kolossalt Opsving. Men paa ét Punkt var Udviklingen sakket bagud: Tallet paa nye Skoler svarede langt fra til Tilvæksten af nye Menigheder. Det var uheldigt. Ingen Pædagog vil underkende Skolens Betydning for et Menneskes fremtidige Udvikling. Og den største Pædagog, Kirken, har da ogsaa altid fremhævet den uhyre Vigtighed, den katolske Skole har for det katolske Barn og dermed for Kirkens Fremtid. Heldigvis viser de følgende tolv Aar en betydelig Stigning i Tallet paa nye katolske Skoler.



ASSUMPTIONSSØSTRENE SKOLE. Billedet viser den ene af de tre Villaer, Amalievej 14, set fra Haven. Bagved Altanen laa Kapellet.

1. ASSUMPTIONSSØSTRENE havde i September 1909 startet en *højere Pigeskole* i en herskabelig Villa paa *Amalievej 16*. Den var særlig baseret paa Internatet, hvor Døtre af „det gode Selskab“ kunde faa en indgaaende Undervisning i Sprog og i det hele taget en all round Uddannelse og Karakterformning i Kristi Aand og Naade. Selv om Elevernes Antal til at begynde med ikke var overvældende stort,⁹⁸ var en Udvidelse dog paakrævet, og i Marts 1910 købte Søstrene Villaen *Amalievej 14* og 1½ Aar efter (Nov. 1911) *Kastanievej 13*. Villaernes Haver tillod al nødvendig Forbindelse.

Under Krigen, da danske Forældre saa sig afskaaret fra at sende deres unge Piger til Pensionater i Udlandet, „opdagede“ de Skolen paa Amalievej. Elevernes Antal svulmede saa brat, at ikke engang de tre Villaer kunde rumme dem, og Elisabeth-Søstrene paa *Kastanievej 6* maatte huse flere.⁹⁹ Der maatte en radikal Løsning til, skulde Skolen vedblivende opfylde sin Mission.

Da *Andreaskollegiet* i 1920 blev lukket, laa den Tanke jo snublende nær at søge Tilflugt der. Og for de fleste Katolikker, ikke mindst den gamle Biskop, var det en Trøst at vide, at Kollegiet stadig tjente sit Formaal, omend paa

anden Maade end oprindelig tænkt. I Ferietiden 1920 holdt Søstrene deres Indtog, og da Skolen efter Sommerens Slutning begyndte, summede det igen af Liv i de gamle Klasser og Sale: over 80 Piger, deraf 60 Interne befolkede det gamle Hus. Gennem ti Aar havde Assumptionssøstrene deres Hjem og deres Gerning her, indtil de i 1930 købte deres nuværende Ejendom „Rygaard“ i Hellerup.¹⁰⁰

2. Det gjaldt og gælder stadigvæk paa Skolearbejdets Omraade: det er ikke nok at oprette nye Skoler, de bestaaende Skoler maa ogsaa udbygges tidsvarende, og Undervisningen maa være fuldt paa Højde med, hvad der præsteres i de kommunale Undervisningsanstalter.

I ROSKILDE havde Søstrene allerede i 1905 optaget Skolegerningen. I Villa „Marie Louise“, ud mod Frederiksborgvej (lige overfor den nuværende Kirke), herskede der snart et muntret og virksomt Liv. Flere og flere Børn blev indmeldt for at øse Kundskaber hos „*Visdommens Døtre*“. Efterhaanden blev Flokken for stor og Pladsen for lille. Og man maatte lægge Planer . . .¹⁰¹

I 1910 var man naaet saa langt, at man kunde tænke paa at bygge en rigtig Skole. Den 10/12 blev den indviet med Skt. *Josefs* Navn. Med sine fire store Klasseværelser, Gymnastiksal og Musiksal samt et Par mindre Værelser, som tjente til Privatundervisningen i „L'École française“, var den en af de bedst udstyrede katolske Skoler i Provinsen. Intet Under, at den altid nød Anseelse i Byen, og at mange protestantiske Forældre betroede Søstrene deres Døtre.¹⁰²

3. En af de ældste Provinsskoler i Landet: ODENSE (grundlagt 1869) fik samme Aar 1910 „Benene under eget Bord“.

Da man 1906 begyndte paa Opførelsen af Skt. Albanikirke og Ejendommen „Albaniborg“, blev den gamle Skt. Mariækirke og Skolen nedrevet. Lige overfor den af Pastor Storp ved egne Midler byggede Præstegaard blev der lejet et Hus (Adelgade 6) for fem Aar, hvor Skolesøstrene og Pigeskolen skulde finde Ly, saa længe det store Byggearbejde stod paa.¹⁰³ Forinden havde P. Steidl forudseende købt Ejendommen *Adelgade 5*,¹⁰⁴ som da ikke var andet end en falleret Grosserers Lager. I Husets Krønike bemærkes udtrykkeligt, at den var udset „til Skolebygning“. Aaret efter erhvervedes ogsaa Ejendommen *Adelgade 3*,¹⁰⁵ et lille Privathus paa to Etager, som havde tilhørt en Overlærer Gregersen. Det var her, den hjemløse katolske Skole skulde finde sit Hjemsted. Foreløbig blev der kun indrettet en „Store-Drenge-Klasse“ i Stuen, mens Præsterne selv benyttede Førstesalen. (De maatte jo afstaa Stueetagen i Præstegaarden til midlertidigt Kapel og Sakristi).

Da Skt. Albanikirke stod færdig, kunde man tage fat paa Skolen. I 1910 var man naaet saa vidt, at alle Klasser kunde overflyttes til Adelgade 3. Der blev to Klasseværelser i Stuen og to paa første Sal, mens „Nonnerne“ beskedent tog til Takke med Tagetagen. Hvor primitivt og snævert der var, kan man

tænke sig! Heldigvis varede det kun fem Aar, til der skete en glædelig Forandring. *Sommeren 1915* tog P. Resch fat paa at *modernisere* Skolen: en ny Etage blev sat paa, hvad der tillod en Udvidelse af Klasseværelserne; der blev sørget for Ventilation, Gaardspladsen blev asfalteret og forsynet med Gymnastikredskaber, elektrisk Lys installeret over det hele, og tilsidst kom Malerkosten for at dække over Syndernes Mangfoldighed. Det var en helt ny, lys og venlig, rummelig og nogenlunde moderne Skt. Albaniskole, som blev indviet den 3/5 1915.¹⁰⁶



SKT. JOSEFSØSTRENE SKOLE I KØGE
Ophævet 1941

4. Aaret efter, den 6/10 1911 holdt *Skt. Josef-Søstre* deres Indtog i KØGE. De opslug deres Paulun paa *Elisevej 10* (Redaktør Opffers Villa), kun faa Skridt fra Skt. Hans Kapel, og begyndte deres Gerning med elleve Elever.¹⁰⁷ Allerede Aaret efter maatte de gribe Vandrestaven - dog kun til Nabohuset, direkte ved Siden af Kapellet. Biskop Johannes havde selv taget Ejendommen i Øjesyn sammen med sine betroede Raadgivere, Fabrikant Hoffmann og Muremester Günther, og havde købt den til Skole.¹⁰⁸

Sommer 1913 indrettede Søstrene et lille *Børnehjem* i Ejendommen. 1914

talte Skolen 20 Elever, Drenge og Piger,¹⁰⁹ 1917 steg Tallet til 27, 1923 var den oppe paa 45. Zenit naaedes dog vist i 1928 med 78 Børn. Tallene giver Billedet af en støt, sund og løfterig Udvikling.¹¹⁰



ST. HEDVIGSSØSTRENE BØRNEHJEM I ODENSE.
Den nøgne Façade paa Tilbygningen blev senere gen-nembrudt af Vinduer og Døre ud til Altanen.

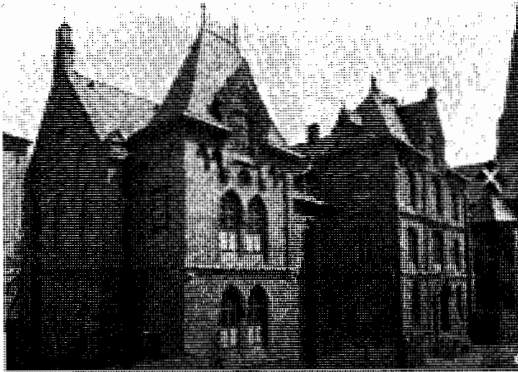
5.-6. Til de syv Kvindekongregationer, der allerede viiede sig til Skolegerningen i Vikariatet, traadte i Aarene 1911 og 12 en ny: *Maria-Søstre*. Efter Sommerferien 1911 (18/8) afløste de Skt.

Josefsøstrene i VEJLE Skole, og Aaret efter traadte de i SVENDBORG Skoles Tjeneste ved Siden af den veltjente Lærer Holst.¹¹¹

7. *Skt. Hedvigs-Søstre* havde i Oktober 1906 optaget et vidtforgrenet Arbejde i ODENSE, ABSALONSGADE 3: Vuggestue, Børnehave, Børnehjem

og Haandarbejdsskole. Oktober 1910 opnaaede de Statsanerkendelse for Børnehjemmet. Men denne mangesidede Gerning truede med at sprænge de snævre Rammer. Saaledes var de nødt til at udvide. I Foraaret 1912 opførtes en anseelig *2-Etagers Bygning*, som forneden gav Plads til to Sale til Børnehaven og Hjemmets Opholdsstue, og paa første Sal til to store Soveværelser beregnet til 30 Elever.

Det gav Luft, men forskønnede desværre ikke - med den nøgne, vinduesløse Façade, der uforsonligt stirrede ud mod Kronprinsensgade og Nonnebakkevej.



I nøje Forbindelse med Jesuitternes Residens i Stenosgade laa SKT. KNUDS SKOLE

8. En paafaldende livlig Virksomhed paa Skolens Omraade udfoldedes i det sidste Aar før Verdenskrigen. Ikke færre end 4 Skoler fik i 1913 betydelige Udvidelser eller Forbedringer.

Der var for det første SKT. KNUDS SKOLE i *Stenosgade*. - Siden Skolen i 1909 havde faaet Eksamensret, var Elevernes Tal steget saa hurtigt, at man allerede i 1911 var klar over, at man maatte skride til en afgørende Udvidelse

og Modernisering af Bygningen. Skolens Rektor, *P. Bannwart* var netop den rette Mand til at gennemføre dette store og krævende Arbejde.

Det var ikke nok at indføre Centralvarme og elektrisk Lys i den gamle Skole (Sommer 1914). Problemet var meget vanskeligere. At udvide ved at bygge en eller to Etagere ovenpaa den hidtidige Skolefløj, havde nødvendigvis medført en Standsning af Skolens Virksomhed i mindst eet Aar og forbød sig derfor selv. Paa den anden Side var der ingen anden Byggegrund end Skolens Legeplads ud mod Gl. Kongevej - og en Legeplads kunde absolut ikke undværes. I dette Dilemma fandt *P. Bannwart* en ligefrem genial Udvej: der skulde bygges over hele Pladsen; mod Gl. Kongevej skulde der rejses en pompøs 4-Etagers Bygning - den „Røde Borg ved Søens Rand“ - og Skolens Legeplads skulde løftes op i første Sals Højde, saaledes at der under den var Plads til flere Klasseværelser og den store Fest- og Gymnastiksal. Arkitekt *Emil Jørgensen* fik overdraget „Tegningernes tekniske Udførelse og Ledelsen af hele Byggeforetagendet“, og Murermester Günther stod for Jord- og Murerarbejdet.

Man kan ikke sige, at Heldet ligefrem tilsmilede Værket. Der var for det første en hel Del Vanskeligheder at overvinde, før Myndighedernes Tilladelse kunde opnaas. Og da saa Arbejdet bedst var i Gang (det paabegyndtes Juli 1911), kom den store Jord- og Betonarbejderstrejke (13/11 1911), just som Betonloftet skulde lægges over Stueetagen. Selv da Strejken fire Maaneder

efter afblæstes (19/3), var der endnu en Del Arbejdsstandsninger og Forsinkelser, før den nye Skole kunde præsenteres for den interesserede Offentlighed ved en stilfuld Fest med Skolekomedie og Sang den 28. og 29/4 1913.

Det var et imponerende Værk. Nu er der vel ikke mange Katolikker i Hovedstaden, der ikke kender den store Festsal, som saa tidt har været den straalende Ramme om Menighedens Højtider. Og mange Hundrede kender Skolen ud og ind, har gaaet gennem alle Klasser fra I. U. til Real, har arbejdet i *Tegne-, Fysik- og Naturhistorieværelset*, hvor de store Samlinger vidner om Lærernes Myreflid og smittende Interesse. De har tumlet sig paa Legepladsen og set ned paa Færdslen i Stenogsgade, og fra „den botaniske Have“ paa Taget af den røde Borg har de kastet Blikket ud over Absalons By. Og uforglemmelige er for dem de Mænd, der har sat deres Præg paa Skolen.¹¹³



„DEN RØDE BORG VED SØENS RAND“,
forbunden med den gamle Skole (som skimtes i
Baggrunden) ved Festsalen, hvorover Legepladsen er.

9. Knap nok var Arbejdet i Stenogsgade endt, før *Jesuitterne* gik i Gang med en Udvidelse paa deres anden Skole, SKT. ANDREAS KOLLEGIUM i Ordrup. - Der blev Køkkenfløjen forhøjet med to Etager, som paa første Sal gav Plads til et stort Refektorium, paa anden Sal for et „overordentligt smukt“ Kapel, hvis Hvælvinger steg helt op under Taget, og som med sine 200 Siddepladser overgik mangan Kirke i Rummelighed.¹¹⁴ Samme Aar blev den lille Kirkegaard i Skyggen af Skt. Andreaskirke indviet, hvor Kollegiets Præster og Brødre skulde finde deres sidste Hvilested. Det varede heller ikke længe, inden den første nedsænkedes i Jorden: det var Husets Skrædder og „Bud“, Br. Lücke.¹¹⁵

Alt saa saaledes ud til en lang og uforstyrret Udvikling og ingen kunde dengang ane, at Kollegiet kun syv Aar efter skulde lukke sine Porte.

10. I AALBORG havde Kamillianerne allerede i 1899 begyndt Skolegeringen i en Bygning ved Siden af Klinikken, ud mod Kastetvej.

1909 flyttede man ind i en Villa som laa bagved Kamillianerklinikken. Ogsaa her led man snart under Pladsmangel; de to Klasseværelser, man havde, var for lidt til de 70 Børn, som søgte Skolen. Saa var man nødt til at bygge et stort *Klasseværelse* til, og for at gøre Værket fuldkomment, blev der samtidig opført „en prægtig ny *Gymnastiksal*“. Efter Sommerferien kunde P. Sassen indvie de nye Lokaler, der nu i 15 Aar skulde vise sig tilstrækkelige til at opfylde deres Mission.¹¹⁶

11. ROSENKRANSSOGNET fik den 1/4 1913 to nye Kirkeforstandere: Ingeniør C. Einersen og Prokurist G. Jensen. Begge viste de deres Interesse for Sognet paa en saare praktisk og eksemplarisk Maade. Førstnævnte lod „Drengeskolens *Badeværelse* fuldstændigt ombygge og nymontere med fem dobbelte Brusebadsindretninger, ny Badeovn, nyt Afløb o.s.v.“ Referenten-Rtilføjjer med et tilfreds Suk: „Det er en stor Lettelse og Bekvemmelighed, da den tidligere Indretning nærmest var en Umulighed“. - Prokurist Jensens Gave var „en *Normalsamling* af baade *naturhistoriske* og *fysiske Undervisningsmidler*“, som skulde være fælles for Dreng- og Pigeskolen. R. har Ret, at dette „Eksempel fortjener at fremdrages til Efterligning for andre“ - endnu den Dag i Dag.¹¹⁷

12. I NYBORG havde *Skt. Hedvig-Søstre* allerede 1907 optaget en lige saa forgrenet Gerning som i Odense: Vuggestue, Børnehave, Børnehjem og Sogneskole.¹¹⁸ Da Søstrene i Paasken 1914 opgav denne Virksomhed og forlod Byen, overtog *Skt. Mariasøstre* Skolegerningen efter dem. Det var ganske vist Planen „med det allerførste“ at bygge en Skole og en Kirke, men Verdenskrigen var en Streg i Regningen, og Skolen maatte foreløbig optages i „Stella Maris“, hvor den i 18 Aar skulde have til Huse.¹¹⁹

13. Drejede det sig i førnævnte Tilfælde kun om en Overflytning, bragte Krigsaaret 1914 dog ogsaa en Nystiftelse: i RINGSTED.

Allerede 1913 overraskedes den katolske Offentlighed ved en Meddelelse, at *engelske Benediktinerinder* (fra Bicester) i Ringsted havde „erhvervet en Ejendom med Have, der støder lige op til den herværende katolske Kirke“. Der skulde foreløbig komme fire Søstre, som skulde vie sig Skolegerning og Hjemmepleje. Aaret efter meldes denne Plan strandet, men til Gengæld kunde den initiativrige Sognepræst P. Wijnen notere et ligesaa godt Resultat: *Skt. Josef-Søstre* havde købt en Villa i Dagmarsgade og vilde efter Sommerferien begynde en *højere Pigeskole*. Den 24/8 kom Søstrene til Byen, og den 1/9 1914 aabnede de Skolen „med en halv Snes Elever“. Dette Tal voksede dog hurtigt; 1915 var der allerede 32 Børn, 1916 - 50, 1919 - 80. Samme Aar kunde de første Elever indstilles til Mellemskoleeksamen.

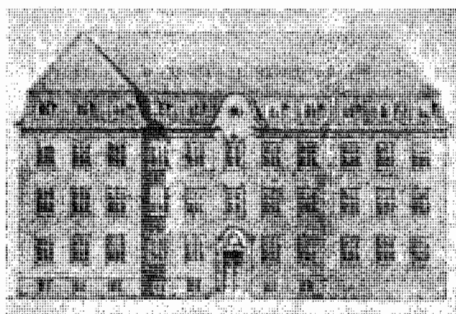
Allerede det første Aar maatte man tænke paa at udvide, og der købtes Genboejendommen i Dagmarsgade, som blev indrettet til Skole, mens Villaen tjente til Søsterhus.¹²⁰

14. Hvem der idag gaar forbi *Skt. Josef-Søstrenes* Realskole paa ØSTERBROGADE, aner ikke, at denne Skole havde sin Begyndelse i en ussel Kælderlejlighed i Norgesgade (nu Bredgade), sin Fortsættelse i en tarvelig Lejlighed i Blancogade (nu Fredericiagade) og sin Opblomstring i Søstrenes første Ejendom paa Toldbodvej 14, der til at begynde med var forgældet helt op til Skorstenen. Den franske Skole paa Østerbro er dermed Bærer af en stolt

Tradition, et Monument for de første Skt. Josef-Søstre, der i Sult og Savn, i Fugt og Mug, miskendt af deres egne og haanet af de andre, havde begyndt deres Virksomhed¹²¹. Der kunde med Rette skrives over Portalen paa Østerbrogade 7D Salmistens Ord: „De, som saar med Taarer, skal høste med Glæde“.

I 2 Menneskealdre holdtes der Skole paa Toldbodvej 14 - og Navnet var enhver Katolik lige saa fortroligt med som „Stenosgade“ eller „Kollegiet“. Men i de sidste Aar før Verdenskrigen var Elevantallet mere end fordoblet (1910: 95, 1913: 192)¹²², og Tidens Krav til en højere Skole kunde heller ikke siddes overhørig. Der maatte tages et afgørende Skridt, og det tjener Mère Provinciale Geneviève til Ære, at hun gjorde det fuldtud til Trods for de mange dyrebare Minder, der for Søstrene knyttede sig til Bygningerne paa Toldbodvej. I 1914 købtes der en stor Grund paa Østerbrogade „lige overfor Garnisons Kirkegaard“. Den 7/7 nedlagde Biskop von Euch Grundstenen og talte forstaaende om „det Vemod, der sikkert fyldte mange ved Tanken om Opbruddet fra den gamle Skole paa Toldbodvej med de mange Aars Arbejde og mange gode Resultater, et Vemod dog, som mildnedes ved Tanken om den smukke Bygning, der her skulde rejses, og som forhaabentlig ogsaa vilde komme til at give Plads for meget trofast og dygtigt Arbejde“.

Saa tog Arkitekt *Mandrup-Poulsen* og Muremester *Günther* fat paa det store Værk. I de næste Maaneder voksede den store Rødstensbygning med en monumental Front mod Østerbrogade og 2 Fløje ind mod Haven: 3 Etagér plus en Mansardetage under det høje Tag. Næsten præcis eet Aar efter - d. 6/7 1915 - kunde „Institut St. Joseph“ *indvies* med sine 17 Klasseværelser, Gymnastik- og Forsamlingssal, Kapel og alle de Rum, som skulde tjene Søstrenes private og virksomme Liv. - - Det var ligesom en Fødselsdagsgave til det nye Hus, at Toldbodvejskolen under d. 6/2 s. A. af Undervisningsinspektionen for Realskolerne fik Til-ladelse til at afholde *Almindelig Forberedelseseksamen* (Præliminæreks.). Og de 6 unge Piger, som fejrede Afslutningen i den nye Bygning, var et Løfte om mange, mange Hold livsglad og videlysten Ungdom frem i Tiden¹²³.



Den franske Skole paa ØSTERBRO

15. Det var i Foraaret 1893, Sukkerfabrikkerne indforskrev udenlandsk Arbejds-kraft, dels Letter, dels Polakker, til Landbrugsarbejde, særlig Røeddyrkning¹²⁴. De fleste af disse Sæsonarbejdere rejste om Efteraaret hjem igen. Men efterhaanden blev der flere og flere, som overvintrede her i Landet - der var

Arbejde nok paa Gaardene. Der stiftedes Familier, mange Piger giftede sig med danske Mænd, der kom Børn og dermed var Sjælesorgen i Vikariatet stillet overfor et nyt og vanskeligt Problem: hvordan kunde man bevare disse Børn, der snart taltes i Tusindvis, for Kirken?

Det første effektive Skridt til at løse dette Problem blev - naturligvis - gjort i Hjertet af Lolland, i MARIBO. Og ligesaa naturligt var det, at det blev *Skt. Josef-Søstre*, Vikariatets første og største Stødtrop, der tog sig af denne Opgave. Den 1/5 1916 aabnede de officielt en *polsk Skole og Kommunikantanstalt* (som oftest kaldt „Børnehjem“) i Maribo. Det var dog først d. 5/5, Søstrene ankom til Byen. Her fandt de et Hjem, som saa at sige allerede var indviet til deres Gerning, det Hus, som polske Franciskanerinder havde beboet i Aarene 1899-1907¹²⁵.

Ganske vist var det blevet solgt, da de rejste fra Landet, men Skt. Josef-Søstrene kunde heldigvis leje sig ind i Huset, først i en lille l.-Sals Lejlighed, som senere forøgedes med en Del af Stuelejligheden. I Foraaret 1918 købte de Ejendommen, og den sidste Lejer flyttede ud. Det polske Børnehjem i Maribo havde faaet fast Grund under Fødderne. - - At der, trods de snævre Pladsforhold i de første 3 Aar var optaget 134 Børn (ikke alene fra Lolland-Falster, men ogsaa fra Sjælland og Fyn), synes at stride mod Fysikkens Love og kan kun forklares med det gamle Ordsprog: Hvor der er Hjerterum, er der ogsaa Husrum. Fra 1918 kunde Arbejdet gaa sin regelmæssige Gang; man behøvede ikke mere at ty til „Kasernen“ ved Kirken for at holde Skole, ja, man havde endda Plads til et lille Huskapel¹²⁶. At der var Brug, endog haardt Brug for dette Børnehjem, og hvor meget det kom til at betyde for Kirken, fremgaar af de tørre Tal. I Skoleaaret 1919/20 var Anstalten besøgt af 124 Børn: 68 Dreng og 56 Piger, foruden de Børn fra Maribo og Omegn, der frekventerede Skolen uden at bo der¹²⁷.

16. I disse Aar (1918/19) findes der i Nord. Ugeblad en stadig tilbagevendende Annonce: „Husk de to polske Børnehjem i Aalborg (Grevinde Ledochowska, Villa Skrænten) og Maribo (Skt. Josef-Søstrene)“. Selv i Limfjordsbyen vil der være adskillige Katolikker, som aldrig har anet noget om dette Børnehjems Eksistens.

Sandt at sige var *Grevinde Ledochowskas* POLSKE BØRNEHJEM i AALBORG ogsaa kun en Trækfugl, der i en barsk Tid gæstede vore milde Strande. — Før Krigen havde Grevinden ledet en Skole for polske Børn i Finland; men da det czaristiske Rusland opdagede sit Kald som Beskytter af de smaa Balkannationer, var der ingen Plads for denne ædle Datter af en anden undertrykt Nation. Hun maatte under Krigen emigrere til Sverige. Men langt fra at føle sig slaaet ud, begyndte hun netop nu en storslaaet Virksomhed for sit eget lidende Folk. Uden om de kæmpende Stormagter, uden politiske Aspirationer, arbejdede hun kun for det tungt hjemsogte polske Folk, søgte at lindre den himmel-

raabende Nød, Krigen havde bragt over Polen. Ved Siden af fandt hun Tid til at oprette en Kostskole i Djursholm. Men ogsaa det demokratiske og paa Filantropi saa rige Danmark havde hun kastet sit Blik paa.

Grevindens Planer var storslaaede. Der blev købt en stor, smuk Villa i Aalborgs „Westend“, hvor en superfin *Husholdningsskole* „Skrænten“ - med fransk Omgangssprog - skulde etableres. Allerede Pensionsprisen, 1480 Kr. pr. Aar matte virke stimulerende paa Gullaschtidens Døtre; af vore hjemlige Katolikker kunde der næppe ventes større Rykind. Derimod var det af Betydning for Vikariatet, at der i en nærliggende Villa skulde indrettes et *Børnehjem for polske Arbejderes Børn*. Den 6/1 1918 indviede P. Sassen Børnehjemmet „Skt. Antonius“ og allerede i Februar var man oppe paa en Snes Elever fra alle Landets Egne. Mens Grevinden med utrættelig Energi og misundelsesværdigt Initiativ arbejdede med sine Planer - Sept. 1918 flyttede hendes Sproginstitut fra Djursholm til Aalborg, hun syslede med Tanken om en Børnehave med fransk (!) Omgangssprog, om et Fritidshjem for de smaa Aalborgensere, hun saa strejfe om paa Gaderne — gik Virksomheden i Skt. Antonius støt sin Gang. Men da Versaillesfreden rejste det nye Polen, droges Trækfuglen hjem. Villaerne „Skrænten“, „Otium“ og „Skt. Antonius“ paa Annebjergvej blev i 1921 solgt, og Børnene overflyttedes til Grevindens nye Hjem i Polen „Sankt Olaf“. Tilbage har Danmark Mindet om en usædvanlig energisk Kvinde, der Slægtstraditionen tro satte sin Dannelse og sin Formue ind for at tjene Kirken ogsaa i et fremmed Land.¹²⁸

17. Da *Søstre af det kostbare Blod* begyndte deres Virksomhed paa Bornholm, viede de sig først og fremmest den ambulante Sygepleje. Deres Gerning blev særlig paaskønnet, da en Tyfusepidemi udbrød og Søstrene tog sig af de angrebne, „en Hjælp, som det har vist sig næsten ikke at være muligt at faa andet Steds fra“. Først 1918 aabnede de, for at imødekomme flere Forældres Ønske, en *Pigeskole* i RØNNE. Den blev aabenbart en Fuldræffer. (1922: 78 Elever, 1928: 75).¹²⁹

Det siger sig selv, at de fleste af dem var Protestanter. Men for de faa katolske Børn var det af Betydning, at de kunde komme ind i en Skole, der gav dem et katolsk Milieu, hvor de kunde føle sig hjemme, og hvor deres Tro fandt en kærlig og omhyggelig Pleje.¹³⁰

18. Med det polske Børnehjem i Maribo var en Del af Problemet løst, der hedder: katolske Børn paa Landet. Men ogsaa kun en Del. Thi Maribo-Hjemmet var *polsk*. Men der voksede en Vrimmel af Børn frem af blandede Familier, af Ægteskaber, hvor i Reglen Manden var dansk og Konen polsk. Børn, der ikke kunde polsk, der *ville være danske*. Hvad gjorde Kirken for dem? De var i endnu større Fare for at opsluges i det protestantiske Milieu, de levede i, at gaa tabt i deres Landsbyskoler, hvor man yndede at sætte dansk lig med protestantisk.

Ingen Steder i Landet meldte dette Problem sig mere voldsomt end i det talmæssig største Provinssogn: i NAKSKOV. Det blev ogsaa Nakskov-Præsten P. Ægydius Smitz, der blev den manende Samvittighed overfor den katolske Offentlighed. I sine gentagne Opraab om „de danske katolske Børn paa Landet“ søgte han at rejse Stemning for og Midler til at oprette „en centralt beliggende Kostskole for de i religiøs Henseende vanskeligt stillede Børn“. Det lykkedes kun i yderst beskednen Grad. Han fandt da frem til en Løsning paa egen Haand, for sit eget Sogn. (Og slog dermed ind paa den eneste rigtige Vej! Opgaven maatte løses sognsvis; Børnene matte ikke blive fremmede for deres egen Præst og Sognekirke!) Den 1/9 1920 aabnede *Skt. Josef-Søstre*ne en *Kostskole* for danske katolske Børn fra Landet i en Ejendom tæt ved Bane-gaarden. Dermed begyndte en Gerning, der skulde bevare hundredvis af Børn for deres hellige Tro.

19. Under de samme Forhold og Forudsætninger grundlagdes næsten præcis et Aar senere - den 2/9 1921 - *Skt. Josef-Søstrenes Skole* i NYKØBING F. Kun med den Forskel, at Skolen skulde føres i to Afdelinger, en polsk og en dansk.

Ejendommen, som skulde huse den nye Gerning, var en ret anselig Een-etages Bygning, tækket med Tagpap og omgivet af en mægtig Have. P. Jansen havde allerede i 1917 købt den, saa at sige snappet den for Øjnene af andre kloge Folk, der var fremsynede nok til at forstaa, at Byens Udvikling for en stor Del vilde gaa denne Vej. Der var Jord nok til, at ogsaa *Kirkens Grund* kunde forlænges (med ca. 100%) mod Syd, saaledes at Præstegaarden fik et godt Havestykke. Og saa blev der endda rigeligt til Søstrene, til Have og til den fremtidige Udviklings Krav.



Skt. Josefsøstrenes første SKOLE I NYKØBING F. Billedet viser Skolen, inden Udbygningen mod Syd (til venstre) blev forhøjet. Under Paptaget laa Børnehjemmets Sovesale.

Huset, hvor den nye Skole og Kostskole blev indrettet, var tydeligt præget af sin oprindelige Bestemmelse: Haverestaurations¹³¹. Her skulde Søstre-

ne finde Plads til deres Gerning. Foretag selv et Tankeeksperiment: De er Arkitekt. De har en mellemstor Dansesal og nogle mindre Lokaler og skal lave en Skole og et Børnehjem deraf. Der skal bl. a. være Skolelokaler, Spisestue, Opholdsstuer, Værelser for Søstrene, to Sovesale for Børnene. Opgiver De? Det gjorde Søstrene ikke; de forhøjede Udbygningen mod Syd med en Etage, lagde resolut Skolen nedenfor og de to Sovesale - under Paptaget. At der var meget skraa Vægge, at Pladsen var saa snæver, at Seng stod tæt ved

Seng, er indlysende. I disse primitive Forhold arbejdede Søstre i femten Aar, inden de kunde skabe en bedre Ramme om deres betydningsfulde Gerning.¹³²

20. Samme Aar 1921 oprettedes der et andet Børnehjem i Landets modsatte Ende, i det genvundne Land - i HADERSLEV. Der havde *Skt. Hedvigs-søstre* omkring Aarsskiftet købt en passende Ejendom, en stor og dejlig Villa i en udstrakt Have, der malerisk skraanede opad det Bakkedrag, som kranser Haderslev Fjord mod Nord. Heldet syntes at tilsmile den nye Stiftelse. Men snart kom den Modvind, et godt Værk ikke kan være foruden. Der „rejste sig Vanskeligheder, Vanskelighederne bragte Forsinkelser med sig, og Forsinkelserne bragte atter nye Vanskeligheder“. Skønt de første Søstre var kommet til Haderslev allerede den 10/6, kunde de først fire Maaneder efter (10/10) holde Indtog i deres Hjem. Efter at man havde faaet Statens Godkendelse 8/8, kunde Børnene optages, saasart Tilpasningsarbejdet var fuldbragt. Den 3/11 kom der en Flok Pigebørn fra Absalonsgade i Odense, og den 4/11 blev *Skt. Hedvigs-Søstrenes Børnehjem* i Haderslev indviet.

Der manglede kun eet: Kapellet. Et velegnet Rum dertil var allerede afsat, et Hjørneværelse med Karnap, hvor Alteret passende kunde staa. Som „Spectator“ skrev i Ugebladet, blev det en betydningsfuld Advent for Hjemmets Beboere, da de ventede paa Frelserens Komme til deres Hus. Alt blev omhyggeligt forberedt, alt stod rede til at modtage Himlens Konge. „Men - de hellige tre Konger maatte nødvendigvis først komme med deres Guldskatte, der manglede stadig de hellige Kar“. I sidste Øjeblik sendte Biskop v. Euch Kalk og Ciborium, saa Søstre kunde fejre *deres* Jul: den 27/12 blev Kapellet indviet og Barnet fra Betlehem tog Bo i Børnehjemmet i Haderslev.¹³³

21.-23. For de gamle Kirkeskoler i HORSENS, KOLDING og SILKEBORG bragte Aarene 1921/22 en stor Forandring: Søstre af „*den kristelige Kærlighed*“ (Moderhus: Paderborn) *opgav* deres *Virksomhed* i Danmark. De havde siden 1882 været knyttet til Skolerne i Horsens og Kolding, siden 1898 til Silkeborgskolen. Der var mange og inderlige Baand, som knyttede Søstre til disse Menigheder, og det var med dyb Sorg, man saa dem rejse. Det var heldigt at der stod andre Kongregationer rede til at vedkende sig „Arv og Gæld“: Skt. Hedvig-Søstre i Kolding (1921) og Skt. Josef-Søstre i Horsens og Silkeborg (1922).¹³⁴

De tolv sidste Aar af Biskop Johannes v. Euchs Pontifikat giver altsaa følgende FACIT for det katolske Skolevæsen:

Grundlæggelse af nye Skoler: 8 (Køge, Ringsted, Maribo, Aalborg B. Hj., Rønne, Nakskov, Nykøbing F, Haderslev B. Hj.)

Opførelse af nye Skolebygninger:	3	(Roskilde, Odense, Østerbro.)
Udvidelse af Skolebygninger:	5	(Amalievej, Odense B.Hj., St. Knuds Sk., Andreaskollegium, Aalborg.)
Forbedringer af Skoler:	1	(Boyesgade.)
Overtagelse ved nye Lærere:	6	(Vejle, Svendborg, Nyborg, Kolding, Horsens, Silkeborg.)

Et absolut *tilfredsstillende* Facit! - Det burde staa klart for enhver Katolik, at et saadant Resultat vilde have været utænkeligt, om ikke Kirkens Stødtropper, Ordener og Kongregationer, havde været paa Pletten og stillet deres Kræfter i Skolens Tjeneste. Er det tilladt at fremhæve een for andre, bør det være Skt. Josef-Søstrene, der i disse Aar overtog ikke færre end 7 Provinsskoler.

At alle disse Skoler arbejdede med *Underskud* og kun opretholdtes ved Præsternes og Søstrenes Offervilje, er indlysende.¹³⁵ Desto mere magtpaaliggende var det derfor for Biskop v. Euch, at henvise sine Præster til en Pengekilde, som rislede nogenlunde gavmildt: han paalagde dem at *søge Stats- og Kommune-tilskud*. Han holdt sig nøje underrettet om, hvilke Skoler der efterkom hans Opfordring, og hvilke Beløb de kunde opnaa af offentlige Midler. 1914 indskærper han, at selv om det blev afslaaet, *skulde* kommunalt Tilskud søges regelmæssigt hvert Aar, for at Byraadene skulde mindes om deres *moralske Forpligtelse* overfor deres kat. Medborgere, og for at Sagen kunde fremdrages paa Kommunernes Landsforbunds Møder. Hvor betimelige disse Paamindelser var, fremgaar af en tør Sammenligning: 1910 fik 8 Skoler 3535 Kr. i Statstilskud, 1917 fik 14 Skoler 11734 Kr.¹³⁶ Det var da en Hjælp, selv om den var ringe og ikke stod i Forhold til, hvad Søstre og Præster ofrede for at udføre en af Kirkens vigtigste Former for Apostolat: den katolske Skole.

Dette Kapitel kan ikke afsluttes uden ogsaa at gaa ind paa de TAB - og det var *svære* Tab - det kat. Skolevæsen led i samme Tidsrum: Mariahjemmet og Skt. Andreaskollegiet. - Der er en mærkelig Lighed mellem disse ellers saa forskelligartede Institutioner. Begge var de stiftet ved en storslaaet Rundhaandethed fra en fremragende og pengestærk Katoliks Side. Begge syntes de saa grundmurede som kun faa andre. Begge tog de et Arbejde op, som var absolut paakrævet og af største Betydning for den kat. Ungdom og tillige uden Sidestykke i Vikariatet: den eneste Husholdningsskole og det eneste Gymnasium. Og begge kan regnes for Verdenskrigens Ofre.

MARIAHJEMMET. - Det var en lykkelig Tanke at forene et Pensionat og en Husholdningsskole med hinanden. Økonomisk skulde det ene kunne bære det andet. Og hvilket Held for de mange katolske Familier Landet over, at kunne sende deres unge Piger i Opvækstens vanskelige Tid til et Hjem, hvor de paa den bedste og mest praktiske Maade kunde lære, hvad de havde Brug for som Husassistenter og senere som Husmødre, og hvor deres katolske Tro

ikke blot var skærmet, men ogsaa blev fremmet, ikke mindst af Redemptorist-patrene fra Amager, der saa at sige var Huspræster i *Skt. Knuds Kapel* paa Vestervoldgade 115. Paa dette Felt havde Mariakongregationen „af den ubesmittede Undfangelse“ sin store Mission, oprettet 9/12 1903 og indlemmet i Hovedkongregationen i Rom d. 6/1 1905 - den l. kvindelige Kongregation i Landet.

Da Baronesse L. Stampe-Charisius i Oktober 1910 fremlagde Beretningen om Mariahjemmets første 7 Aar - med 108 Elever og et Regnskab, der Aar for Aar viser et ganske vist lille, men pynteligt Overskud, kunde end ingen Skeptiker tvivle om, at Mariahjemmet var levedygtigt og i stadig Fremvækst. Og da Skt. Elisabeth-Søstrene d. 1/5 1911 overtog Ledelsen, for at der kunde „blive Kontinuitet i Styrelsen“, var ingen herhjemme i Tvivl om, at her i det mindste var alt saare godt.

Ganske vist forlod Søstrene 6½ Aar efter (1917) igen Mariahjemmet for at vige Pladsen for „ugifte Kvinder i en modnere Alder“, som her skulde have „Lejlighed til at deltage i et katolsk Kærlighedsværk“¹³⁷. Men Arbejdet fortsattes under Baronessens egen Ledelse endnu et Aar.

Saa kom Opløsningen. September 1918 meddeltes det den katolske Offentlighed, at Mariahjemmets Husholdningsskole skulde lukkes til Foraaret 1919. Redegørelsen lod ingen Tvivl om, at den faldt som et Offer for Krigen: „Krigen har medført, at Kapløbet efter at tjene Penge har smittet de unge Piger, saa de ikke mener at have Tid til at være her i 2 Aar“. Stik imod Aftalen forlod de Mariahjemmet, naar det passede dem, ikke sjældent med Forældrenes Billigelse og Velsignelse. - Den 30/4 1919 holdtes en Aftenandagt i Skt. Knuds Kapel for alle Hjemmets tidligere Elever, og d. 1/5 *lukkede Skolen* efter 17 Aars velsignelsesrige Virke.

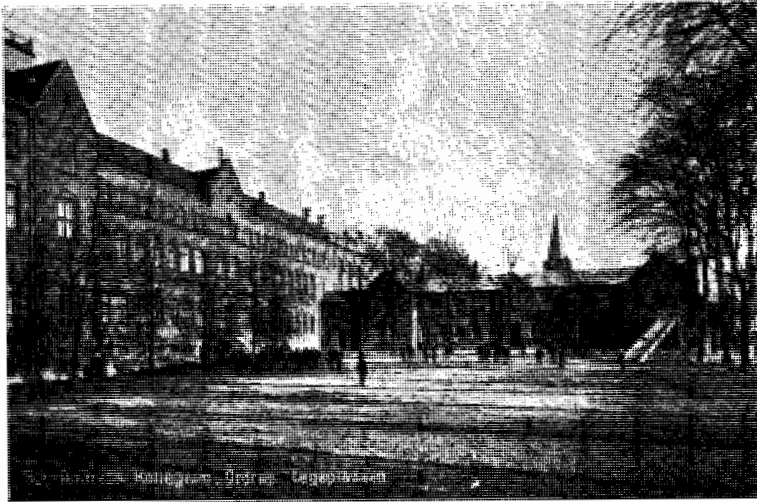
Indtrykket paa den kat. Menighed kan ikke siges at have været overvældende. Tværtimod var der (i det mindste i Hovedstaden) Kredse, som nu saa Opfyldelsen af en længe næret Ønskedrøm i haandgribelig Nærhed: „Mariahjemmet som en *Absalonsgaard*“. Selv Stifterinden fandt Trøst i denne Tanke¹³⁸. Og hun var mere end villig til at overlade den *Katolske Ungdom* en Række Lokaler til Møder, Læsestue og Arbejdsrum. Hun selv startede „de unge Pigers Fællesmøder“ og var igen Midtpunktet i en Flok unge Piger, som hun vilde indpode Kærlighed og Troskab mod Kirken.

Da hun d. 7/3 1922 lukkede sine Øjne for denne Verden, stod „Vesterhus“ med sin Skt. Knuds Kapel, sine kat. Foreningslokaler og sine mange Privatkontorer kun som en *Torso* af en dristig Tanke. Mon ikke Søstre med deres eventyrlige Evne til „at ride en Storm af“ kunde have reddet Mariahjemmet for dets oprindelige Bestemmelse? Som det nu var, betød Opgivelsen af Husholdningsskolen et uerstætteligt Tab netop for de „uformuende katolske Familier“, hvis Piger kunde og skulde have faaet Uddannelse og Støtte i Baron og Baronesse Stampe-Charisius storslaaede Stiftelse. Og det er en ringe Trøst,

at det var disse Familier selv, som først havde svigtet, da Krigens „Dans om Guldkalven“ satte ind¹³⁹.

Endnu tungere var det andet Tab, som ramte Vikariatet: at SKT. ANDREAS KOLLEGIUM i Ordrup blev lukket.

Stiftet ved Kammerherreinde Polly Berlings rige Gavmildhed¹⁴⁰ i Aaret 1873, havde Skolen paa Højen i næsten 50 Aar bestaaet med Hæder, i 1908



SKT. ANDREAS KOLLEGIUM

havde den faaet Dimissionsret, 1912 føjedes den matematisk-naturvidenskabelige Linie til Gymnasiets gammelsproglige, endnu i 1913 var Komplekset blevet udvidet (se ovf.), saa kom *Krigen*. Indkaldelser slog store Huller i Patrenes og Brødrenes Række. Selv om Veteranerne endnu holdt Skansen, maatte stadig flere fremmede Lærerkræfter sættes ind. Den 21/10 1914 blev det tyske Internat ophævet. Alt dette var et saare alvorligt Minus i økonomisk Henseende.

Imidlertid fortsatte Skolelivet tilsyneladende uanfægtet. Elevtallet steg Aar for Aar. Og ingen uindviet kunde ane noget om den alvorlige Krise, der trak op. Herom skriver en af Skolens Lærere:¹⁴¹ „Endnu mere end den økonomiske Usikkerhed og den megen Modgang i Skolens daglige Liv følte det, at ogsaa Kollegiets Stilling i Skoleverdenen var alvorligt truet. To Aar i Træk havde Eksamenspræstationerne været ringe; i en Skole, der ikke har vokset sig saa stærk, at ogsaa de øverste Klasser er godt besatte, kan den Slags Uheld næppe undgaas. At dette virkede tilbage paa Bedømmelsen af Skolen maatte vi finde os i. Men vi havde ikke Indtryk af, at man paaskønnede vore Anstrengelser for at gøre Fyldest og komme over de vanskelige Aar. Udsigten til at beholde Dimissionsretten - Kollegiets Livsbetingelse - var dengang

minimal. - Var vi kommet paa den sorte Liste? Og saa kom - som Resultatet af det hele - *Sammenbruddet*. At det blev en Kortslutning var maaske ikke til at undgaa. I hvert Fald var det godt, at Kollegiets Dødskamp kun varede et halvt Aar. - Det var en Apologi for Kollegiets Arbejde, at en af dets gamlesproglige Elever blev Nummer Et det følgende Aar paa Metropolitan-skolen, en af Matematikerne det samme paa Øregaards Gymnasium.

Den katolske Offentlighed fik den første Efterretning om Kollegiets forestaaende Lukning i den første Uge i 1920. Den virkede „som et Lyn fra klar Himmel“. Enhver vaagen Katolik følte, at dette var et Tab for hele Menigheden, et Nederlag, der ramte alle, „en Ødelæggelse, som der skal meget til at raade Bod paa“. Naar det er i Ulykken, man lærer sine Venner at kende, maa det have været en Trøst for Jesuitfædrene at føle den Bølge af Sympati og Taknemmelighed, der slog dem imøde fra hele Vikariatet og langt derudover.

Den 5/7 1920 sluttede Skolen paa Højen sin 47-aarige Virksomhed. Biskop Johannes sagde, hvad alle følte: „at det Arbejde, der nu blev opgivet, atter engang maatte kunne rejse sig“. Den samme Tanke udtrykte Mindestenen, som blev afsløret af „Kollegianersamfundet“ den 31/7 1920: „in memoriam cum spe“ (til Minde og med Haab).¹⁴²

C. CARITAS

Sammenligner man for Aarene 1900-1910 de tre Grene af Kirkens ydre Virksomhed: Sognedannelse (Kirker) - Skoler - Hospitaler, saa viser sidstnævnte den stejleste Stigningskurve. Kun en rosenrød Optimist kunde vente, at denne Udvikling skulde fortsætte i samme Fart. Den, der bedømte Situationen nøgternt, maatte kunde forudse, at alene Mangel paa Arbejdskræfterne vilde virke som en Bremse. (Søstre vokser jo ikke paa Træerne.) Kurven for de næste tolv Aar viser da ogsaa en mere behersket Tendens. Nu var det Skolerne, det tog Tøten, og sammenlignet med de 16 Grundlæggelser, Nybygninger og Udvidelser paa deres Konto, er Hospitalernes beskedent.

1. og 2. I Spidsen staar Mariasøstrenes to Nystiftelser: *Rekreationshjemmet* „Stella Maris“ i NYBORG (1911) og det tip-top moderne *Skt. Maria Hospital* i VEJLE (1912/13), hvis Tilblivelsehistorie er omtalt ovenfor.

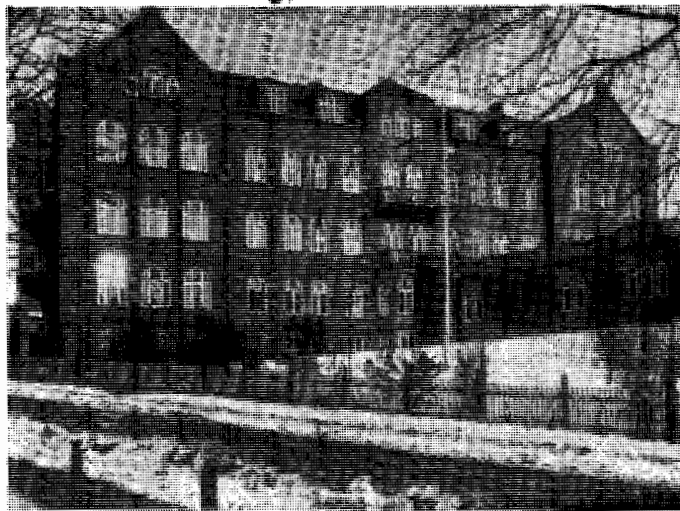
3. I Verdenskrigens Aar foretog to Provinshospitaler - Prisstigningen og Vanskelighederne til Trods - betydelige Udvidelser.

Det ene af dem kan endda kun delvis regnes med til katolske Hospitaler. Det er *Amtssygehuset* i RANDERS. - Siden Josef-Søstrene i Aaret 1903 havde bygget Skt. Josefs Hospital, havde det været stærkt frekventeret af syge fra hele Amtet. Med sine 50 Senge var det snart overbelagt. Amtet traf nu en Overenskomst med Søstrene om i Forbindelse med Skt. Josefs Hospital at bygge et Amtssygehus paa egen Risiko, mod at Søstrene forpligtede sig til at

overtage Sygeplejen. Lange og trange Forhandlinger gik forud, som Pastor Osterhammel frimodigt omtalte i sin Grundlæggelsestale. Men den 1/4 1916 kunde Overenskomsten træde i Kraft med en Gyldighedsperiode paa 30 Aar.

Den 15/6 1915 blev Grundstenen lagt, og et Aar senere (27/6, 1916) kunde Amtssygehuset indvies. Det var den samme Arkitekt, *Jensen-Wærum*, der havde bygget *Søstrenes Hospital*, der kom til at staa for det nye Værk. Det garanterede Enhed i Stil og Afpasning efter det foreliggende. Det nye Sygehus kom

til at staa nord for det gamle og i Forbindelse med dette ved en To-Etagers Gang. Med sine 85 Sengepladser, to Operationsstuer, Dagrum, Kedelrum, Køkken og Mansardetagen til Søstrene betød det nye Sygehus en mere end 100⁰/_{os} Udvidelse. Den Anerkendelse af Søstrenes Arbejde, som laa i selve Overenskomsten mellem Amt og Kongregation,



AMTSSYGEHUSET I RANDERS. I højre Side af Billedet ses Forbindelsesgangen, der kæder Amtssygehuset sammen med Skt. Josefs Hospital, som ligger foran og dybere nede paa den stærkt skraanende Grund.

fik ogsaa Udtryk i Amtmand Andersens Tale ved Indvielsen, hvor han udtrykte Ønsket om, at Opholdet paa Sygehuset maatte staa for Patienterne som et kært Minde; „saaledes har det altid været, hvor Skt. Josefssøstrene virkede, og saaledes vil det sikkert i Fremtiden blive“.¹⁴³

4. Den anden Udvidelse, der falder i Verdenskrigens Aar, skete paa *Skt. Josefs Hospital* i ODENSE. Og her var det Søstrene, der byggede for egen Regning. (Naar man har denne Tilbygnings store Dimensioner for Øje, forstaar man med det samme, at Søstrene ikke magtede paa samme Tid at bygge i Randers.)

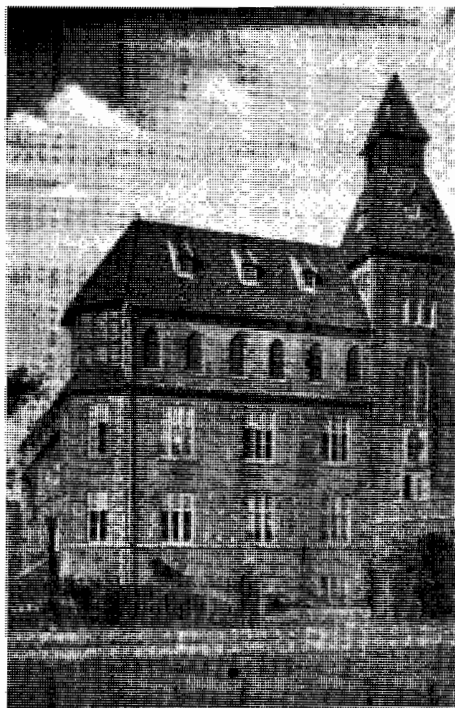
Da Grundstenen til det nye Hospital blev lagt - den 25/10 1915 - gav P. Resch et kort historisk Overblik. Han mindedes Grevinde *Moltke-Hvitfelt*, som i 1900 havde købt Villa „*Godthaab*“ paa Hjallesøvej, hvor Skt. Josef-Søstrene det følgende Aar (10/7) begyndte deres Kærlighedsgerning. Nogle Aar efter købtes Nabovillaen med tilhørende Have, „og dog kneb det stadig med Pladsen“.

Nu skulde der skaffes Plads, saa det forslog. Arbejdet var lagt i Arkitekt *Wipflers* Haand. I Løbet af to Aar steg Bygningen stolt til Vejrs med sit Taarn og sine tre Etager, hvoraf den øverste kom til at rumme det dejlige gotiske Kapel og Søstrenes Værelser. Da Værket stod færdigt, var det uden Tvivl et af de mest moderne Sygehuse i Landet: lyse Sygeværrelser, der nu gav Plads til 125 Senge ialt (med Telefonforbindelse i 1- og 2-Sengs Stuer), 8 Operationsstuer, der fire og fire i Korsform laa lejret omkring Rotunder, hvor Bedøvelsen skulde foretages, Røntgen- og Badafdeling i Kælderen, Køkkenet udenfor Hospitalet for at undgaa Madlugt paa Gange og Værelser.

Den 21/11 1917 blev Huset indviet, og det var ogsaa her Amtmanden, Kammherre *Simony*, der fandt det bedste Ord ved at takke Skt. Josef-Søstrene for den Gave, der med dette Hospital var givet Fyens Land.¹⁴⁴

5. Af langt mere beskedne Dimensioner blev det Arbejde, *Søstrene af det kostbare Blod* optog paa BORNHOLM, da de August 1916 satte deres Fod paa Øen. Det var deres Ønske at virke ved *ambulant Sygepleje* i Rønne. Noget af det første, de foretog sig, var at aflægge Byens Læger Besøg, for i Samarbejde med dem at kunne hjælpe i de Hjem, hvor der trængtes til en kyndig og kærlig Haand ved Sygesengen. Deres Assistance blev hurtigt paaskønnet, og særlig under Tyfusedemien i 1918 vandt de uvisnelig Hæder. Selv om Skolægningen gennem flere Aar lagde stærkt Beslag paa deres Kræfter, opgav de ikke den private Sygepleje, som endnu den Dag i Dag er en Del af Søstrenes Virke paa Bornholm.¹⁴⁵

6. *Skt. Elisabeth-Søstrene*, som i Aarevis havde virket i de syges Tjeneste, slog sig i Krigens Aar paa en helt ny Gren af den kristelige Caritas: i Oktober 1917 aabnede Mater Albana i en større Villa paa Amager (Dyvekes Allé 10) et *Hjem for gamle*, SKT. ELISABETHS HJEM. I Forbindelse hermed fandt unge polske Piger, som Krigens havde afskaaret fra deres Fædreland, Optagelse paa Hjemmet, hvor de kunde yde Søstrene Hjælp i deres Gerning. -



SKT. JOSEFS HOSPITAL I ODENSE. De gotiske Vinduer i øverste Etage betegner Kappellets Beliggenhed. Yderst til venstre skimtes den lange Fløj ned mod Haven, som dannede Hovedparten af Udvidelsen 1915/17.

Elisabeths-Hjem havde kun en kort Levetid. Da Elisabeth-Søstrene i 1922 udvidede deres Virkefelt til Næstved, solgte Mater Elisea Dyvekes Allé 10. Og først langt senere optoges den samme Gerning, Omsorg for de gamle, atter paa Amager¹⁴⁶.

Der gik 4 Aar, før en ny karitativ Institution saa Dagens Lys. Derimod *udgik* der en, som i 12 Aar havde hævdet sin Plads med Ære: *Skt. Josef-Søstrenes Sanatorium* i SPANGSBJERG.

I Esbjergbladet „Vestjylland“ gav selve Sanatoriets Overlæge Dr. *Brinch* en Redegørelse: „Allerede for 2 Aar siden henstillede Skt. Josefs-Søstrene til Staten at overtage Sanatoriet. Grunden hertil var, at Krigen gjorde det umuligt at faa det Antal Søstre fra Udlandet, som var nødvendigt. Sagen trak ud, og først nu, efter 2 Aars Forløb, er den gaaet i Orden, saaledes at Søstrene faar den Sum, en halv Million Kr., som det har kostet dem at opføre Sanatoriet.“ Afæsket en Udtalelse om Søstrene sagde Overlægen: „Det udtrykker jeg klart ved at nævne deres Navn: Barmhjertighedssøstre. Et Navn, som de altid har gjort fuld Ære. Jeg tror, det vil være meget vanskeligt noget Steds at finde civile Sygeplejersker, hos hvem Plejen af hver enkelt Person er saa stor en Hjertesag som hos disse Søstre.“

Egentlig skulde Nationalforeningen have overtaget Spangsbjerg Sanatorium d. 1/10 1920, men da det viste sig vanskeligt at skaffe det nye Personale, blev Søstrene efter indtrængende Opfordring paa deres Post, indtil Afløsningen kom. Det var med fuldt Honnør, de trak sig tilbage til nye Slagmarker¹⁴⁷.

Efterkrigstiden gik - ogsaa paa den kristelige Caritas' Omraade - forsigtigt og nølende tilværks. Først 3dje Aar efter Verdenskrigens Afslutning kommer der en Nystiftelse.

7. April 1921 aabnede *Skt. Hedvig-Søstrene* deres første *Klinik* her i Landet, nemlig i KOLDING. Længe havde Sognepræsten, Pastor *Klemp*, tumlet med Planer om Oprettelsen af et Hospital i Byen. Endelig kunde han skride til at realisere dem. I 1920 købte han en Ejendom i *Katrinegade*, som engang havde været Bageri. Den fik en gennemgribende Behandling, som resulterede i, at man af de foreliggende Lokalteter fik 8 Sygestuer, 2 Operationsstuer og alle de forskellige Rum, som nu engang hører til Hospitalsdrift. Paa den anden Side Gaardspladsen kunde Vaskehus, Strygestue, Fadebur og Brændselskælder indrettes i Økonomibygningen. Den 12. Juli var Arbejdet tilendebragt, og den nyskabte Klinik kunde med Tilfredshed præsenteres for Offentligheden. Den var ikke imponerende, men kunde dog i en Aarrække opfylde sin Bestemmelse: at hjælpe dem, som led af Øjen-, Øre-, Næse- og Hals sygdomme¹⁴⁸.

8. En Stiftelse af privat Natur, som dog ikke bør forbigaaes med Tavshed, eftersom den skulde huse saa mangen en Søster, der havde opbrugt sine

Kræfter i Vikariatets Tjeneste, var *Skt. Josef-Søstrenes Hvile- og Rekreatiohshjem* for gamle og svagelige Søstre: *Skt. Josefs-Hjem* i ROSKILDE. Det blev indviet d. 30/8 1922 og fik Kapellet benediceret af Provikar Olrik d. 5/9. Med sin Beliggenhed paa Laurentiivej, tæt ved Kirken, var det et ideelt Tilflugtssted særlig for de gamle Søstre, som her i Stilhed og i nær Forbindelse med deres Mester kunde forberede sig til Rejsen til Evigheden¹⁴⁹.

9. Samme Aar udvidede *Skt. Maria-Søstre* i SVENDBORG deres Gerning. I 10 Aar havde de virket i den gamle Sogneskole. Nu i 1922 oprettede de en oto-laryngologisk og opthalmologisk *Klinik* i Fløjen til højre for Kirken (Havnegade 1, senere 3), som de havde beboet siden 1914. Saa stille deres Indgang var - Ugebladet har end ikke den ringeste Notits derom - saa velsignelsesrig skulde Søstrenes Gerning i Sygeplejen blive¹⁵⁰.

10. Den tredje Nydannelse, som falder i det korte Interregnum efter Biskop Johannes' Død, sker i NÆSTVED. Siden P. Steidl Nytaar 1922 havde holdt sit Indtog i den gamle Benediktinerby, stod det klart for ham, at han skulde have Søstre til at hjælpe sig. Det blev - forstaaeligt nok, siden han kom fra Amager - *Skt. Elisabeth-Søstre*, som kom til at optage en Gerning dér. „Gamle Mater Elisea“ med sin ukuelige Energi svarede udmærket til den nye Sognepræsts Forventninger. Hun købte omgaaende Ejendommen *Købmagergade 11*, hvorfra Søstrene drog ud til alle Sider i *ambulant Sygepleje*.

Men hendes Planer rakte videre: det skulde blive til et *Hospital*. Da Huset i Købmagergade med den bedste Vilje ikke kunde omkalfatres til et moderne Sygehus, sikrede hun sig paa Præstøvej - en 7 Minutters Gang fra Kirken - en mægtig Byggegrund ved Foden af den sidste Udløber af Mogenstrup Aas. Her skulde det nye Skt. Elisabeth Hospital rejses. Og d. 17/10 blev Arbejdet udbudt.

Bilancen for de karitative Institutioner i Aarene 1910-1922 bliver derefter:

Hospitaler, nye	3 (Vejle, Kolding, Svendborg).
„ Tilbygninger	2 (Randers, Odense).
Rekreatiohshjem	2 (Nyborg, Skt. Josefshjem, Roskilde).
Ambulant Sygepleje	2 (Rønne, Næstved).
Alderdomshjem	1 (Amager).

overfor eet Minus: Sanatoriet i Spangsbjerg.

Ogsaa paa den kristelige Caritas' Omraade har Kirken saaledes ikke blot hævdet sin Stilling, men yderligere udbygget den. Og saa er der endnu intet sagt om det, man gaar saa let over som en Selvfølgelighed: den Sum af Arbejde, alle disse Anstalter kræver, de Tusinder af Mennesker, som nyder Pleje, de Titusinder af Sygedage og Nattevagter, den enorme Vægt af Opoffrelse, der kræves . . . og paatages i Troen paa Mesterens Ord: „Hvad I har gjort mod den mindste af mine Brødre, har I gjort imod mig“. (Mt. 25,40.)

BISPEAAR

At overtage Arven efter en Mand af Msgr. von Euch's Format var ingenlunde en let Sag. Biskop Brems, som havde kendt Biskop Johannes i snart 20 Aar, og som i sin Bog om det danske Vikariat havde givet Udtryk for den varmeste og oprigtigste Beundring for denne Kirkens Mand,¹ var sig dette saa levende bevidst som nogen anden.

Da han overtog Episkopatets Byrde, skete det i *Lydighed*.² Hurtigt rejste han til Belgien for at ordne alt angaaende sin Bispevielse. Efter sin Tilbagekomst overtog han d. 14/12 1922 Vikariatets Styrelse og meddelte de Troende, at Bispevielsen „sandsynligvis“ vilde finde Sted d. 28/1 1923, „og det vil være mig meget kært, om mange Katolikker her fra Landet, baade Præster og Lægfolk, kunde være tilstede ved denne Højtidelighed“.³ Allerede d. 22. s.M. rejste han fra Hovedstaden og lagde Vikariatsforretningerne i Pastor *Brauns* kyn-dige Hænder.⁴

Det blev d. 25. Januar 1923, *Bispekonsekrationen* fandt Sted. Rammen var den ærværdige og pragtfulde Abbedikirke i *Averbode*, der sin imponerende Størrelse tiltrods var stopfyldt med Mennesker. Konsekrator var selve Belgiens Primas, Kardinal *Mercier*, som blev assisteret af Biskoppen af Namur, Msgr. Heylen, og Biskoppen af s'Hertogenbosch, Msgr. Diepen. Med Evangeliebogen lagt som et Aag paa Nakken, blev Frater Ludolphus Brems ved Biskoppernes Haandspaalæggelse viet til Biskop af Roskilde. Fra nu af var han - kanonisk set - løst fra sin Orden og skulde igen føre Daabsnavnet Joseph. Men at han aldrig glemte sin Orden og sit Kloster og hvad han skyldte det, gav han Udtryk for i det Vaaben, han valgte, som omkring Roskildes Vaabenskjold viser Præmonstratensernes og Averbodes Vaaben. Og Skriftbaandet: „Ut omnes unum sint“ (at alle maa være eet!) skulde lyse for hans fremtidige Gerning: at arbejde for, at der maatte blive een Hjord og een Hyrde.

Efter Bispevielsen samledes de danske Gæster omkring deres nye Overhyrde. Pastor Klemp-Nabopræsten fra Kolding-tolkede den danske Menigheds Følelser og Ønsker. „Da Biskoppen takkede, brast hans Stemme af Bevægelse“.⁵ Den storslaaede Gæstfrihed, Abbediet Averbode i disse Dage viste

sine Gæster - ikke mindst de danske -, fandt sit Højdepunkt i Festmiddagen, hvor der var samlet halvtredje Hundrede Mennesker, hovedsagelig Gejstlige. Her var det Pastor *Ronge*, der i en Tale paa Fransk, idelig afbrudt af Klap-salver, bragte Kardinal Mercier og den nye Biskop Danmarks Hyldest.

En Maaned senere (26/2) ankom Biskop Brems til *København*. Den første Efterretning, han modtoges med, da han steg i Land i Esbjerg, var den triste, at Pastor Braun var død. Et Besøg ved hans Kiste var da ogsaa noget af det første, den nye Vikar foretog sig, da han ankom til den gamle Bispebolig i Bredgade. Og hans første kirkelige Funktion var at følge den trofaste Kirkens Tjener til hans sidste Hvilested. En Tjeneste, han kom til at øve for saa mangen en af vore gode gamle Præste-Pionerer, der havde slidt sig op i Menighedens trange Aar i Biskop Johannes' Tid.

Ved dette Dødsfald blev den festlige *Modtagelse*, Menigheden vilde berede sin Overhyrde, udskudt til den 7/3. - Det blev et uforglemmeligt Indtryk: op langs Midtergangen i Skt. Ansgarskirken hvidklædte Piger med gule og røde Tulipaner i Haanden; de katolske Medlemmer af Corps diplomatique i straalende Uniformer; det københavnske Præsteskab foran ved Kommunionbænken - og i Kirkerummet bagved Hoved ved Hoved. Men det, der havde præget sig dybest i Erindringen, da man forlod Kirken, var dog Biskoppens Ord om *Ansaret*, der tyngte: „at man engang for Guds Domstol skal gøre Regnskab for sin Gerning“.

Havde man ventet en *Programerklæring*, blev man ikke skuffet. Tre Ting lagde Biskoppen sine Præster og troende paa Hjertet: at Alterets Sakramente maatte blive Midtpunktet i deres religiøse Liv, at Andagten til Herrens Moder maatte blomstre i Menigheden, og at de katolske Foreninger maatte vokse og virke til Enighed. - Som man ser, et Program, der gik ud paa større Inderlighed; der ikke venter Resultater af andet end det ægte, barnlig fromme katolske Liv. En *Surdej* skulde Menigheden blive, saa kom alt andet af sig selv. - Der ligger en dyb Visdom, en Fylde af Erfaring, sanket gennem tyve Aar i en Sognepræsts jævne Arbejde, i de Ord, han engang udtalte overfor en Reporter, som stillede ham det nysgerrige Spørgsmaal: Venter Biskoppen yderligere Fremgang for Katolicismen? „Det har jeg slet ikke nogen Mening om, siger Biskop Brems stille. . . Det er jo altsammen noget *overnaturligt*. . . Og det, vi Præster kan gøre, er i Virkeligheden saa lidt. . .“⁶

Biskop Brems' Arbejde tilstræber bevidst en Intensivering af det indre, religiøse Liv. Han ønsker ganske særligt, at hans *Præster* maa være fyldt af Kristi Aand; han anbefaler dem at holde en Retrætedag hver Maaned, han giver dem i de „Kirkelige Bekendtgørelser“ Stof til Eftertanke og Selvransagelse, han indskærper Pligten til at holde de aarlige Exercitier og er selv med til dem. - *Søstrenes* Arbejdsapostolat søger han at uddybe ved Bønnens Apostolat. Han giver saaledes generel Tilladelse til, at det Helligste Sakramente maa fremstilles tre Timer engang om Maaneden, og forventer af Søstrene, at de i Til-

bedelsens Timer særlig vil bede for den katolske Sag i Danmark. Thi Paulus kan saa og Apollo vande, men Gud alene giver Vækst. - Denne Inderliggørelsens Linie følger Biskoppen ogsaa overfor *Menigheden*. I sine Fastehyrbreve - og de var lange og digre - er det særlig det religiøse Liv i Familien, han søger at fremme. (Han ved jo af egen dyrebar Erfaring, hvad Hjemmets katolske Atmosfære betyder for Barnet og de unge i Opvæksten.) Eller det



PRÆSTEEEXERCITIER I ORDRUP. Siddende (fra venstre): Osterhammel, Exercitielederen, Biskoppen. Desnos. 1. Række: C. Jaworski, Rijckevoersel, Brinkmann, de Vos, Bernh. Jensen, Schreiber. Ronge, Pohl, Vervoort, Ad. Brems. 2. Række: Gamél, Cupers, Olrik, Jan Ballin, Benzon, Foltin (Østrig).

er de unge, han henvender sig til. „Fat Mod!“ siger han til dem, kæmp den gode Strid for din Religion, din Kirke, din Renhed!

Det svarede fuldkomment til Biskoppens Intentioner og var ham en særlig Glæde, at EXERCITIE-BEVÆGELSEN tog et mægtigt Opsving i de femten Aar, han styrede det danske Vikariat. Da han begyndte sin Embedsførelse, var der kun to Steder, hvor der blev holdt lukkede Retræter: i *Skt. Andreas* Præstegaard (Ordrup) for Herrer og i *Assumptionsklosteret* (Ordruphøj) for Damer, hovedsaglig for Medlemmer af de fire københavnske Kongregationer for unge Piger.

I Aaret 1925 aabnede „Danske Kvinders Katolske Forbund“ et

Feriehjem i *Horserød*. „Prinsesse Margrethes Feriehjem“ med sine rødtærnede Skolepiger under Hofdame A. U. *Ramsings* myndige og dygtige Ledelse skulde snart blive landskendt. Det var en heldig Tanke, da man i 1926, efter at Feriebørnene var sendt tilbage til Storstad og Skolegang, holdt Hjemmet aabent for en Flok unge Piger, for at de kunde holde nogle Retrætedage. Forsøget lykkedes, og da Feriehjemmet Aaret efter flyttede til *Trørødhus*, var Retræten, saa mærkeligt det end lyder, allerede blevet en fast Institution.⁷ Der blev dannet to Hold: for unge og for ældre. Og allerede dengang findes Spiren til de senere „Højskoledage“ i de fire Dages Ferie, som forundtes Damerne efter endte Exercitier. Da D. K. K. F. 1929 købte *Trørødhus* af Vikariatet, havde man frit Albuerum for sine Planer og realiserede de første ved en betydelig Udvidelse.⁸ Saaledes kunde man Aaret efter aabne Portene paa vid Gab for to Hold „8 Dage paa Højskole“

Samme Aar 1930 var i det hele taget betydningsfuldt for Exercitiebevægelsen. Foruden de traditionelle Foraarskursus i *Skt. Andreas* (denne Gang for

Spejdere) og i Assumptionsklosteret paa Ordruphøj, som havde Rekordtal: 45 Deltagere, holdtes der ogsaa - efter at Assumptionssøstrene var flyttet til *Rygaard* - den første lukkede Retræte for Damer i det nye Kloster, der i den store herskabelige Bygning og med sin mægtige, gamle Park havde ligefrem ideelle Betingelser for denne Gerning. - Ogsaa i Jylland gjorde man for første Gang en Indsats: paa Horsens-Ungdommens Borg, den nedlagte *Skævlund Mølle*. - Endelig holdtes den samme Sommer de første Exercitier i *Roskilde*. 35 unge Piger mødte op; en yderst heldig Start, der nok kunde give Tankens Fader, *P. Quaedvlieg*, lyse Fremtidsdrømme. Aaret efter dristede man sig allerede til at danne to Hold, det ene fortrinvis for unge, det andet for ældre Damer, og 1932 kom der et tredje Hold for Herrer til. Nu er de tre Exercitiekursus i Roskilde allerede blevet Tradition. Og hvor kunde det være anderledes, hvor der var saa glimrende Betingelser tilstede: lyse, prope Værelser i Skole og Skolehjem, en prægtig Have, hvor man kunde for-
 tabe sig i selvvalgt Ensomhed, og fremfor alt Søstrenes kærlige og opofrende Omsorg for ens timelige og aandelige Vel.



Prinsesse Margrethes Feriehjem „TRØRØDHUS“

1938 bragte et nyt Fremstød: der blev arrangeret en Retræte for Damer i *Vejle* nye Skole. Der ligger selvfølgelig en Tanke bagved: at byde ogsaa Jyderne Lejlighed til paa en nem og let Maade at komme til Exercitier. Skulde det virkelig være nødvendigt at fare fra den ene Ende af Landet til den anden for at finde sit Manresa? (N.B. I Manresas Bjergensomhed og Øde beredte den hellige Ignatius af Loyola sig til sit nye Liv og sin store Gerning. Maaneders Kamp og Bøn har bundfældet sig i hans enestaaende „Exercitiebog“ - udgivet paa dansk af Pauluskredsen 1938.) Tiltrods for denne Tankes indlysende Rigtighed blev hverken *Vejle* eller *Sølyst*, hvor der allerede før havde været afholdt Exercitier for Herrer, faste Institutioner. Derimod aabnede samme Aar et andet Sted gæstfrit sine Porte, et Sted, som skulde have alle Betingelser for at imødekomme Jydernes Ønske om et Exercitiehuse i nogenlunde Nærhed: det var *Dalum Kloster*. Det skønne og fromme Klosterkapel, de spartanske, men hyggelige Værelser i Gartnerhuset „Mariabo“, den herlige, vidtstrakte Park, hvor man kan fortabe sig i uforstyrret Meditation, og endelig Søstrenes omhyggelige Røgt for det daglige og materielle, alt dette gør *Dalum* til saa ideelt et Exercitiehuse som noget andet i Landet.

Biskop Brems vilde have været en daarlig Flamlænder, om han - i sin Iver for Inderliggørelse - havde gjort Kirken i Danmark til en „Sakristikirke“, d.v. s. begrænset Kirkens Virksomhed til selve Kirkerummet og Hjertets Lønkammer. Nej, for ham som Søn af et gennemkatolsk Folk var det den naturligste Ting i Verden, at Kirken maatte manifestere sin Tro, bekende den for Offentligheden, i Fællesskab og Fest. Det maatte bare ske i Kraft af en *indre Trang*. Selv om den saa levende danske Presse vilde bemægtige sig dette „Stof“, kendte han ingen ængstelig Skelen til højre og venstre, om det nu ogsaa vilde gøre et gunstigt Indtryk paa anderledestroende. Nej, det var Katolikkerne, han fejrede sine Fester for.

Og hvilke FESTDAGE, han skænkede os! - Det helt rigtige Indtryk faar man først, naar man sammenligner Biskop Brems' Tid med de forudgaaende 20 Aar. Der var - siger og skriver - 2 landsomfattende Festligheder for Katolikker: den ene ved *Biskop von Euchs 50-Aars Præstjubilæum* (1910), den anden Landsmødet i Roskilde (1913). Den første er ligefrem et Skoleeksempel paa, hvor smaa Forholdene dengang endnu var. Efter alt, den gamle Biskop havde gjort for Vikariatet, indbød hans gyldne Præstjubilæum til en storstilet Højtidelighed. Det skortede heller ikke paa Opmærksomheder; der holdtes en straalende Gudstjeneste i Skt. Ansgar og en stilfuld Aftenfest „i Frøkerne Nimbs pragtfulde Sal“, hvor der bødes paa det lødigste Program i Musik, Sang og Tale. Men hvordan med Deltagelsen? N.U. konstaterer, at der var 500 Festgæster, og „at der - paa en enkelt Undtagelse nær - var en eller flere til Stede fra hver eneste Menighed i Landet“.⁹

Det 1. *Katolske Landsmøde* startede med et godt Arrangement: det fandt Sted en Sommersøndag, tillige Valdemarsdag; i Roskilde, altsaa i tilpas Nærhed af Hovedstaden; og i Tilknytning til Grundstensnedlæggelsen til den nye Skt. Laurentiikirke. Med Prælatmesse under aaben Himmel, men indenfor de groende Kirkemure, Diskussionsmøde i Skt. Maria Hospitalets Have (under Mogens Ballins Ledelse) og Fællesspisning paa „Trægaarden“. Takket være den dygtige Propaganda samlede denne Fest 900-1000 Mennesker, men Ugebladet konstaterede med Beklagelse, „at Deltagelsen fra Fyn og Jylland kun var meget ringe“, ligeledes „at ingen Præster kom“. Og det udtaler ærligt og redeligt: „Naar den ad Aare eller senere gentages, er det at haabe, at mange katolske Fynboer og Jyder vil samles med deres sjællandske Trosfæller, at Navnet *Landsmøde* ikke alene maa betegne et *Haab*, men ogsaa en Realitet.“¹⁰ Biskop Johannes, den store Optimist, var alligevel glad for dette første Forsøg og talte sikkert i alle tilstedeværendes Navn, da han sagde: „Lad i Fremtiden intet Aar gaa uden Landsmøde“.

Men inden dette Ønske kunde realiseres, kom Verdenskrigen, og Trangen til at samles og mødes, der spirede i den unge Menighed, fandt ingen Udløsning. Biskop v. Euch gik i sin Grav, uden at det blev forundt ham at se det 1. Landsmøde efterfulgt af det andet.

Set mod denne Baggrund faar man først det rette Indtryk af de store og herlige Fester, som satte deres Præg paa Biskop Brems' Pontifikat. De er et Bevis for, at den danske Katolicisme har traadt sine Barnesko; den føler sin ungdommelige Kraft - og Ungdommens Trang til at gaa i Flok. Fremmedelementet i den - den polske Arbejder - har akklimatiseret sig og tager Del i dens Højtidsdage.

Men til hvad Nytte er disse Fester? spørger man maaske. - Hvem siger, at Fester skal gøre Nytte? Fester er Udtryk for Glæde, Begejstring og Taknemmelighed, for Sammenhold, fælles Idealer og fælles Kampe. Om ikke andet saa har Deltagerne i Kirkens store Festsdage dog dette umistelige ud af dem, at de bliver sig deres Tro bevidst paatværs af den religiøse Nihilismes Malstrøm, som netop truer den kirkelige Minoritet (de 7-8 Promille) og den ensomme Katolik. Hvor meget af Begejstring, ny Iver, frisk Trofasthed og dybere Overbevisning enhver tager med fra saadan en Festlighed, er naturligvis meget individuelt og unddrager sig enhver Beregning. Men om den kun havde frelst een Sjæl, ja om den kun havde faaet Kærligheden til Gud og Næsten til at blusse nogle Grader varmere i et eneste Hjerter, hvem turde da paastaa, at en saadan Fest havde været „skønne spildte Kræfter“?

Det vilde sprænge denne Fremstillings Rammer, om man forsøgte at give en nogenlunde fyldig Beskrivelse af alle de Stævner, som blev holdt i Biskop Brems' Tid. Helt forbigaaes skal derfor alle Møder af mindre Format: Ungdomsmødet i Odense og Dalum 1925 (250 udenbys Deltagere), Absalonsfesten i Borgernes Hus 1928 (600 Delt.), Ungdoms-Landsmødet i Københ. i Pinsen 1929, som fik et særligt Præg ved at Msgr. Olrik - bevæbnet med en flatterende Skitse - mødte op til Festforsamlingen i Grundtvigs Hus og kaldte paa Ungdommens Energi til Rejsning af „Ungdommens Kirke i Viborg“ til Re-formationsjubilæet 1936 (700 Delt.)¹¹. Ligeledes kan her kun antydningssvis nævnes: Det midtjydske Stævne i Hvilested 1920 (200 Delt.), det store Stævne i Horsens 1930, som stod i den kat. Presses Tegn (13-1400 Delt.), Skt. Knuds Mindefesten i Ringsted og Haraldsted 1931 (450 Delt.), det fynske Stævne paa Dalum 1934 (400) og de efterhaanden aarligt tilbagevendende Ungdomsstævner: Farum 1933 (5-600), Rygaard 1934 (615),¹² Farum 1935 (ca. 900),¹³ Herthadalen 1937 (400) og Rygaard 1938 (ca. 400).

Derimod er der 3 Højtider, der staar uforglemmelige i vor Erindring. De gav et straalende Bevis for, hvad den hjemlige Katolicisme var vokset til, hvad den var i Stand til at mønstre.

Den første var SKT. ANSGARFESTEN 1926. - Den begyndte egentlig med en kedelig Optakt: Bestyrelsen for *Skamlingsbanken* nægtede Katolikkerne at holde Ansgarsfesten paa deres Territorium. Men denne uvenlige Gestus blev mødt af en lige saa storsindet: Slotsherren paa Ledreborg stillede sit pragtfulde Lenssæde til Raadighed for Festen.

Hvilken Baggrund for Festmessen, dette skønne Barokslot! Da Klokkerne

i Porttaarnet ringede, fik de 3000 Mennesker, der fylkedes paa den mægtige Gaardsplads, et Syn at se, som Danmark ikke havde oplevet i flere Aarhundreder: ud fra Slotskapellet skred en Procession - Ministranter, 40 Præster i Rochet, Msgr. Kjelstrup som den norske Biskops Repræsentant og saa, i Mitraer og Korkaar, en Benediktinerabbed og Biskopperne fra Finland, Sverige og Danmark. Og saa begyndte Pontifikalmessen med al den Skønhed,



SKT. ANSGARFEST PAA LEDREBORG
Præsterne og Prælaterne Procession
efter endt Gudstjeneste.

Kirken omgiver sin Gudsdyrkelse med. Fra en Altansangde samlede københavnske Kirkekor under Organist Hammermüllers Taktstok Mitterers Festmesse, ledsaget af Basuner. Og da Forvandlingsklokken ringede, gik der som en Bølge over den store Menneskemasse, de sank paa Knæ der paa Gaardspladsen og i den dybe Stillehed takkede de Gud „for den Hyrde, han os gav“, den stille, ydmyge Nordens

Apostel Skt. Ansgar. *Festmødet* om Eftermiddagen i Herthadalen, mellem Bøgetræernes Søjler og under Løvtagets Kuppel, havde endda samlet flere Tilhørere endnu. De tre Talere strakte over det meste af Retorikkens Register, fra P. Günthers beaandede Ord: „Vi har set hans Billede. . . og vi har hørt hans Navn . . . fra vi var Børn“, over Baronesse Rosenørn-Lehns dybe og skønne Skildring af Ansgar og Kvinden, til Lensgreve Holsteins hvasse Tale om Nutidens manglende Agtelse for de virkelige Værdier.¹⁴ Og der blev sunget - Korsang og Fællessang - danske Toner og katolske Salmer - det lød dejligt i den danske Bøgeskov.

Enhver, der havde været med til denne Fest, kunde have lagt en Strofe af Ansgarssalmen til sin Aftenbøn den Dag:

Saa tag vor Tak, o Gud, for hvert et *lifligt Minde*,
hvori paa Kampens Dag vi Trøst og Kraft kan finde,
for ham, som bragte først til Danmark Livets Ord,
for hver, som fulgte tro i vor Apostels Spor.

Ubestridt den største Fest, Biskop Brems skænkede os, var dog den EUKARISTISKE KONGRES i København 1932. Saa dristig den var i sin Planlægelse¹⁵ og saa dygtig i sin Organisation - Løvens Part tilfalder Pastor Cay Benzon -, saa storslaet blev den i sine Dimensioner og saa vellykket i sit Forløb.

Allerede ved Bispevielsen i Averbode havde den ene af de assisterende Biskopper, Msgr. Heylen af Namur, i sin Bordtale opfordret den nyviede Overhyrde til at holde en Eukaristisk Kongres i Danmark.¹⁶ Fastehyrdebrevet for Aaret 1932, der var lige saa kort som vægtigt, og udelukkende drejede sig om Eukaristiske Kongresser, bebuder, at dette spæde Frøcorn har baaret Frugt: „I flere Aar har jeg haft den Tanke engang at sammenkalde til en saadan national Kongres, og da flere af vore Præster har opmuntret og støttet mig i denne Tanke, har vi besluttet at lade afholde denne Kongres her i København i Dagene den 19. 20. og 21. August i dette Aar“.¹⁷ Hvad Biskoppen havde udtrykt i dette Hyrdebrev, præciserede han igen paa A. C.s Møde i Nikolaj Kirkesal: „Vi holder Kongressen først og fremmest for den eucharistiske Frelasers Skyld, for at prise og takke ham for, hvad han har givet os i Eucharistien; men vi holder den sandelig ogsaa for vor egen Skyld. . . for at vi maa blive vakte til et mere intenst og mere levende religiøst Liv“.

Dette dobbelte Formaal tilstræbtes i alt, Kongressen bragte med sig: den natlige Tilbedelse i Klosterkirken (13-14/8), Triduerne i Sognekirkerne og endelig de tre Dages Festligheder. Maa-ske udenforstaaende lod sig blænde alt for meget af den ydre Glans. . . det er jo ikke hver Dag, Danmark ser to Kardinaler, den ene af dem endog „den røde Pave“ Kardinal Van Rossum, og den anden Polens Primas Kardinal Hlond. Ingen anede dengang, og kun faa forstod det bagefter, da en Uge efter Kongressen Budskabet om Kardinal Van Rossums Død i Holland naaede Danmark, at den gamle Propagandakardinal havde voget sit Liv for at kunne fejre Festen for Forløseren i Sakramentet med en af de mindste Menigheder, der stod under hans Myndighed.



EUKARISTISK KONGRES. I Forgrunden Kardinalerne Van Rossum og Hlond. Anden Række: Msgr. Baudrillart (Paris), Msgr. Brems, Msgr. Guerra (Rom), Msgr. Müller (Sverige). Tredie Række: Msgr. Mangers (Norge), Msgr. Kerkhofs (Liège), Msgr. Meulenberg (Island).

I Prædikener og Foredrag, i vidunderlig skønne Gudstjenester, i Ord og Tone, ja selv i den sceniske Kunst hyldedes den i Sakramentet skjulte Frelser. I dette Væld af Festligheder var der dog tre, som rager op over de andre: *Abningsmødet i Idrætshuset* om Fredagen, hvor den danske Radio oplod Verdens Øre for den spæde danske Stemme i Verdenskirkens tusindstemmige Kor. *Pontifikalmessen* i Klosterhaven med den efterfølgende *Procession* var Kongressens Højdepunkt. Hvilket Syn, da Toget satte sig i Bevægelse! En



EUKARISTISK KONGRES. Aftenen den 18/8 1932 aabnede Kongressen med en *Festandagt i Skt. Ansgarskirke*, som straaledede i en Højtidsdragt af hvide og røde Blomster. Paa Prædikestolen Biskop Brems, under Baldakinen i Koret Magr. Meulenberg mellem de assisterende Præster.

Orgie af Farver: de hvidklædte Piger, Provinssognene med deres Kirkebanere smældende i Vinden, Københavns Foreninger med en Skov af de dejligste Silkefaner, Søstrene i deres Mangfoldighed af Dragter, Præsternes lange, hvide Række og endelig Prælaterne i Korkeaber med Stav og Mitra, hver flankeret af to Præster (vor egen Biskop af sine to gejstlige Brødre) og tilsidst - garderet af Æresvagten i Kjole og Hvidt - under Baldakinen Kardinal Van Rossum, fuldstændig hensunken i Tilbedelse. Sang og Bøn bølgede gennem det lange Tog, mens Klokkerne fra Klosterkirkens Taarn indhyldede alt i deres ordløse Hyldest. Folk stod som en Mur langs Processionsvejen. Men hvor mange trængte tilbunds i dette Opbud af Storhed og Skønhed, forstod, at alt dette gjaldt den lille Hostie i Monstransen, den i Kærlighedens Sakramente skjulte Gud? Hvor mange dømte tværtimod den katolske Kirke for

dens „udvortes Væsen“, for dens „uevangeliske Pragt“, for dens „Præstevælde“? Hvor vilde de have haft godt af at overvære Kongressens tredje store Begivenhed *Afslutningsmødet i Idrætshuset*, og høre Kjærulffs Tale, der var som Champagne, ægte, levende, perlende! Særlig da han fremstillede den herlige Samtale mellem Vorherre i Sakramentet og „den lille Fyr, som hed baade Helge, Dominicus og Thomas“: „Kan du se, Vorherre, hvor vi har Fest?“ sagde Drengen. „Vi har Kardinaler med et helt langt rødt Tæppe efter sig, og mange, mange Biskopper med store Huer, som de har Præster til at



EUKARISTISK KONGRES, Biskop Brems taler i Klosterhaven.

tage af og sætte paa. Synes du ikke ogsaa, det er fint?“ Nu har den Dreng en livlig Fantasi, men det er vist rigtigt nok, naar han fortæller, at Vorherre smilede, saa det lyste i Monstransens Guldstraaler. „Hvorfor skal de forresten være saa flotte?“ spurgte Drengen. „Fordi jeg er saa lille at se til“, sagde Vorherre. „Jamen, saa skulde du hellere selv være stor med Hue og Slæb og meget, meget kønnere end selve Paven.“ „Nej, jeg skal være ganske lille og let at overse, det er nemlig det allerbedste.“ „Men naar du skal være lille, saa skal en Kardinal være lillere endnu, synes du ikke?“ „Nej, for de gode Mennesker, de hjælper hinanden til at holde af mig, og derfor viser de, ved at gøre sig rigtig fine, hvor stort det er at være i min Tjeneste. Og mine nærmeste Tjenere, de skal være allerfinest. Kongen kan jo godt være en jævn Mand at se til. Men Kusken paa hans Vogn og Tjeneren paa Bagsædet skal straale med blanke Knapper og Kulører“. ¹⁸

Da den regnvaade Nat trak sit Tæppe for Kongressens sidste Akt, blev der mere tilbage end „kun et Minde og et Navn“, men selve det væsentlige, det egentlige: Jesus Kristus i sit helligste Sakramente.

Den 3dje store Fest i Biskop Brems' Tid var SKT. KNUDS-FEST i Odense 1936. - I Kraft af sin centrale Beliggenhed er Odense den ideelle Kongresby. Og den Fest, den kath. Menighed fejrede paa 850-Aarsdagen for sin Helgenkonges Død, fik da ogsaa sit Særpræg, ved at Provinsianerne dominerede. (Af de 4000 Deltagere var ca. de 1000 fra Hovedstaden.)

En dygtig og energisk Festkomité (med P. Resch i Spidsen og Kriminalass. Kallan som Propagandachef) gjorde et stort Forberedelsesarbejde. Og da Søndagen d. 12/7 oprandt med en straalende Morgen, jog Særtog og Biler med feststemte Katoliker mod Odense. Det var et Skaar i Glæden, at Biskop Josef ikke kunde være til Stede ved denne Højtid. Han laa netop i disse Dage paa Skt. Josefshospital, og trods hans inderligste Ønske om at kunne fejre Skt. Knuds-Festen med sin Menighed, maatte han give Afkald paa det. „Hvis det er Deres Mening at ville til Deres egen Begravelse med det samme, vil jeg ikke hindre

Deres Excellence“, sagde Overlæge Hansborg kategorisk og slog dermed alle Forhaabninger ned.¹⁹

Festens *Højmesse* var henlagt til det nybyggede Fyns Forum. Selv om Skt. Albanikirke ikke hører til de smaa, var man klar over, at den ikke vilde kunne rumme de mange Gæster, man ventede. Kl. 11 drog en statelig Præsteprocession fra Kirken over til Forum, hvor Provikar *Flynn* istedetfor Biskoppen celeberrerede Højmessen, mens hele Menigheden tog levende Del ved i Fællesskab at synge *Missa de Angelis*. Pastor *Jan Ballins* ildnende Prædiken om Martyrkongen lod ogsaa Nutidsdanskere forstaa, hvad det i 1936 som i 1086 gælder om: at vinde „den største Sejr, Sejren over sig selv“.

Friluftsmødet paa *Albanitorv* var Optakten til den efterfølgende *Procession* til Helgenens Relikvieskrin i Skt. Knuds-

kirke. Pastor *Geertz Hansen*, Horsens, slog den rette Akkord an for denne Pilgrimsgang: at bekende den Tro, Skt. Knud havde bekendt . . . bede for den Kirke, Skt. Knud havde stridt for. To og to drog Processionen saa frem, gik tyst og tavst bedende ind gennem den skønne gotiske Portal, saa med glad Undren de brændende Lys foran Klaus Bergs vidunderlige Alter, bøjede af mod Krypten og sank i en stille inderlig Bøn ned for Skt. Knuds Skrin. - Hvilken Forskel mellem Valfarten i 1886, „dette første Forsøg til en Valfart“, og



SKT. KNUDS FEST I ODENSE
Opmarch til Friluftsmødet paa Albani Torv.

Jubilæet i 1936. For de faa Veteraner fra 86, som deltog i Skt. Knudsfesten, var det som en levende Illustration af, hvor mægtigt Kirken var gaaet frem fra *Præfekt* von Euch til Biskop Brems. Som en Glasmager fra Holmegaards Glasværk sagde: „Dengang var vi saa mange hundrede som vi nu er tusinde.“²⁰

Festmødet i Fyns Forum samlede endnu engang en tusindtallig Skare. Det blev ogsaa her „Provinsen“, der dominerede. Sønderborg-Præsten *Messerschmidt*, der holdt Idealet højt: at „Danmark bliver, hvad det var“; Aarhus Teatrets Direktør *Henning Jensen*, der holdt en Tale, som „tog Kegler“, spillende og funklende i Ord og Mimik, om han sammenlignede „den mørke Middelalder“ med vor selvglade Tid eller slog til Lyd for katolsk Aktion. Den tredie Taler, Svendborgs berømte Bysbarn *Johannes Jørgensen*, pointerede Eksempels, det katolske Livs Aktion.

Ja, det katolske Danmark havde lært at feste. Foruden disse tre store, landsomfattende Højtideligheder bør der endnu nævnes to - ogsaa af stort Format, selvom de fortrinsvis henvendte sig til Stor-Københavns Publikum og de mere intellektuelt interesserede Kredse i Menigheden. Den ene arrangeredes af den katolske Ungdom til *Johannes Jørgensens 70-Aars Fødselsdag* (1936). Det var en straalende Forsamling, som fyldte de pragtfulde Lokaler i Ingeniørernes Hus; der var celebre Gæster som Helge Rode, Edith Rode, Harald Slot-Møller, Nielsen-Stevns m. fl. Og der bragtes den aldrende Digter en varm og velfortjent Hyldest for hans store Gerning: for den katolske Stemme paa det danske Parnas.

Den anden Fest gjaldt ogsaa en dansk Stormand i Aandens Rige, ja en af de største, Landet har fostret, *Niels Steensen*. Til hans 300-Aars Fødsels-

dag (1938) havde en Festkomite indkaldt til et Møde i Grundtvigs Hus. Det blev en Oplevelse for de godt og vel 1000 Gæster, der var mødt op og tog Plads overfor V. Wils' mesterlige Billede af Niels Steensen, „Anatom, Geolog, Bi-



STENOSFEST I GRUNDTVIGSHUS. Tilhøje for Biskop Berning: Højesteretspræsident Troels G. Jørgensen og Dr. H. Ødum. Tilvenstre for Biskop Brems: Prof. Haxthausen og Prof. Hou Jensen. Bagved Højesteretspræsident Prof. Oscar Mathiesens kendte Profil, ligesom flere Præster og prominente Katolikker let vil kunne genkendes.

skop". Saa glimrende en Forsamling af de fine og fineste Navne indenfor dansk Aandsliv havde vel aldrig gæstet en katolsk Fest. I tre korte, men indholdsrige Taler fejrede Pastor *Geertz-Hansen*, Anatomen Prof. *Hou-Jensen* og Geologen Dr. *H. Ødum* Nicolaus Stenos Indsats i Videnskabens og i Religionens Verden. Forbindelsen mellem disse to Verdener i Niels Steensens Liv gav Dr. Ødum en klassisk Formulering for: „Steno opdagede, at der er noget større end at *erkende* Sandheden, nemlig at *bøje* sig for den. Det vilde være baade uretfærdigt overfor Steno og grumme smaaligt af os, om vi ikke indrømmede, at Afslutningen paa hans Liv ikke var en Afgivelse fra, men en

Forlængelse af hans videnskabelige Tænkning“.²¹ Festen kulminerede i Biskop Brems og Osnabrückbispen Dr. Bernings Ønske om, „at Kirken engang maatte sætte Stenos Navn blandt de Saliges og Helliges Tal“.²²



VALFART TIL HARALDSTED. Processionen tager Opstilling udenfor Skt. Knuds Kirke i Ringsted.

Fordybelse og Inderliggørelse i det religiøse Liv var ogsaa Maalet med de forskellige VALFARTER, som i Biskop Brems' Tid og

som oftest paa hans Initiativ blev iværksat. Hvor rige paa Minder og Indtryk, paa gode Tilskyndelser og nyvakt Iver de end har været for Deltagerne, forbyder dog denne Bogs snævre Rammer at ofre Plads til mere end en tør Opregning:

- | | | |
|------|-----------------------|--|
| 1925 | Pilgrimsfærd til Rom; | Maj (400 Deltagere) og September. |
| 1929 | „ „ | Ansgarsjubilæet i Sverige (Stockholm-Bjerkø). |
| 1930 | „ „ | Skt. Olavsfest i Norge (Trondhjem-Stiklestad). |
| 1933 | „ „ | Rom. |

Derimod skal vor hjemlige *Valfart til Haraldsted* ikke forbigaaes i Tavshed. Den blev holdt trofast Aar for Aar, og var Deltagelsen end ikke altid saa stor som i 1929, da Valfarten holdtes for tiende Gang, eller i 1931, da 800-Aarsdagen for Hertug Knuds Død samlede 450 Deltagere i Kirkeruinen (ganske vist langt fra alle - Fodpilegrimme), saa var der dog en trofast lille Flok, som hvert Aar paatog sig denne Bøn- og Bodsgang for Danmark. Lige saa sikkert som man kunde vente at se Billedhugger Windfeld-Schmidt med Processionskorset i Spidsen, var ogsaa Pastor *Bernhard Jensen* paa Pletten. Saa længe han kunde, svigtede han ikke det Værk, han selv med nogle Venner fra A. C. havde kaldt til Live. I flere Aar gav ogsaa „lusores Sancti Kanuti Ducis“ under Ledelse af Herr Kannik Festen Relief ved at opføre det gamle Spil om „Hellig Knud Hertug“. - Naar „Valfarten“ nu er en fast aarlig tilbagevendende Begivenhed i det katolske Danmark, skyldes det de „gamle Kernetopper“ (som Ugebla-

det engang kaldte dem), de navnløse trofaste, der ikke svigtede, selv om Interessen for vor egen Valfart syntes at dale betænkeligt.

Endnu bør der hentydes til nogle Højtidstage, der kom til at sætte deres Præg paa Biskop Brems' Embedstid.

Allerede i dens første Aar (1923) hændte der en Begivenhed, som Ugebladet kaldte „enestaaende“: *Kardinal Van Rossum* gæstede Danmark i mere end en Uge (21-30/6). Naar man betænker, at det var „over 400 Aar siden en af den hellige romerske Kirkes Kardinaler havde besøgt Danmark“²³, kan man forstaa det Røre, det vakte i den danske Presse. En hel Række Institutioner og Menigheder fik Kardinalens Besøg. Fra København gik hans Rejserute over Roskilde, Ringsted og Odense til Jylland, hvor hele Striben af østjyske Menigheder fra Fredericia og Vejle helt op til Aalborg nød den Ære at modtage en Kardinal, tilmed den øverste Chef for det danske Vikariat i Rom. Naar der stod særlig Gny om Besøget i Odense, hvor Stiftsprovst Lützhøft ved en ubehændig Manøvre forhindrede den høje Gæst i at vise Skt. Knuds Relikvier sin fromme Ærbødighed, saa laa det aldeles udenfor Kardinalens Intentioner. Men det var kærkomment Stof for Aviserne og ikke mindst for det lydhøre danske Humor.²⁴

Kardinal van Rossums Besøg var kun et Led i en Inspektionsrejse, han denne Sommer foretog gennem alle de skandinaviske Lande. Den gik fra Danmark over Island, Norge og Sverige til Finland, hvor Msgr. Buckx skulde modtage Bispevielsen ved Kardinalens Hænder. For Danmark havde dette Kardinalbesøg Betydning ved, at der blev oprettet et Apostolisk *Præfektur Island*, saaledes at Missionen paa Island 1923 udskiltes fra det danske Vikariat. Mistede Biskop Josef end Halvdelen af sin Titel „Apost. Vikar for Danmark og Island“, saa blev han paa den anden Side fritaget for et Ansvar, som vejede desto tungere, jo vanskeligere det var at holde Forbindelsen vedlige med Vulkanøen i Atlanterhavet. Den blomstrende Udvikling, det nye Præfektur kom til at opleve under Msgr. Meulenberg og Montfortanernes Ledelse, er det bedste Bevis for Propagandakardinalens Fremsyn.



KARDINAL VAN ROSSUMS første Besøg i Danmark. Kardinalen hos Elisabeth-Søstrene paa Amager (som dengang endnu ikke havde skiftet Dragt). Bagved de høje Gæster ses: PP. Foreitnik Steidl, Drehmanns (Kardinalens Sekretær), Fr. Jaworski og Resch; øverst oppe P. Scherz og P. Fritz.

Et eget Præg fik Biskop Brems' Pontifikat ved det nære Samkvem, der dyrkedes de nordiske Vikariater imellem. Anledninger var der jo nok af i alle de mange Festligheder, som netop faldt i denne Periode. Men ogsaa udenfor disse Lejligheder mødtes de skandinaviske Overhyrder flere Gange. Første Gang, *Nordens Biskopper mødtes*, var 1924 i København. Pressen fik Efterretning

om, at Samtalerne var „fortrolige og orienterende“. Denne Besked maatte Offentligheden nøjes med. Anderledes var det med det andet Møde, som under Ærkebiskop *Costantini* Ledelse holdtes paa Valbyhus 1936. Generalsekretæren for Propagandakongregationen kom med et fuldfærdigt Projekt i Lommen, nemlig Oprettelsen af et „*lille Seminarium*“ for de nordiske Lande, en Latinskole, der skulde optage Dreng, som viste Evner, Lyst og Kald til Præstegering. Denne Skole skulde føre Eleverne op til Studentereksamen, hvorefter de kunde faa Optagelse paa Propagandakollegiet. Det blev besluttet, at aabne denne Skole November 1937. Planen blev ogsaa ført ud i Livet: d. 5/11 1937 aabnede Seminariet i Skt. Andreaskollegiets Bygninger.



DET NORDISKE BISPEMØDE 1936
Biskop Brems, Biskop Mangers (Norge)
Ærkebiskop Costantini, Biskop Cobben (Finland)
Biskop Müller (Sverige).

Biskop Brems' Pontifikat kunde - med lidt journalistisk Flothed - kaldes „de store Festers Pontifikat“. Men disse Fester var kun Krydderi paa Hverdagen. Og Hverdagen var *Arbejde*, haardt, maalbevidst Arbejde. Havde Biskop Johannes endnu tit og ofte med sin ukuelige, straalende Optimisme maattet puste Liv i Gløderne, saa brændte Initiativets Flamme nu roligt og sikkert. Og der blev virket og smedet rundt om i Landet, saa Gnisterne fæg.

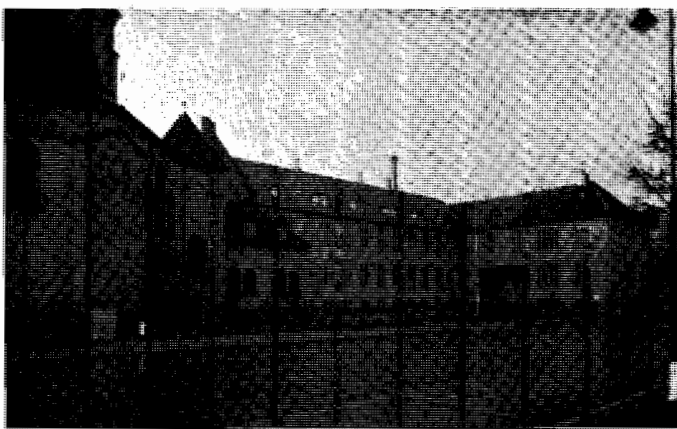
Det var ikke saa meget nye Menigheder, der skulde oprettes; det var Biskop v. Euchs Livsværk, at dække hele Landet med Sjælesorgsstationer, og Gud forundte ham Aar og Kræfter til at fuldføre det efter de foreliggende Behov. Men nu havde Sognet vokset sig stort og følte sig som en Dreng, der vokser ud af Tøjet. Der *var* Kapeller, men de var ofte for smaa²⁵, Skolelokalerne var tit simple og glædeløse, og Hospitalerne kunde ikke tilfredsstille de Krav, som stilledes til Kapacitet og tidssvarende Indretning. Man var nødt til at udvide, modernisere, bygge. Aarene mellem de to Verdenskrige blev saa-

ledes en Tid, der blev præget af et ligefrem storslaet Byggeri, der paa ingen Maade gav Biskop Johannes' „Grundlæggerperiode“ noget efter.

Da Biskop Brems i Aaret 1938 nedlagde sin Hyrdestav, kunde han se tilbage paa en Gerning, der havde sat dybe Spor i Vikariatets Fysiognomi. Fra Skagen til Kongeaaen og fra Esbjerg til København stod der tavse, talende Vidner om en Tid, der ingenlunde havde savnet Foretagsomhed og Offervilje. - At følge dette tilbageskuende Blik er Meningen med de følgende Sider.

1. AALBORG.

Naar en Aalborgenser-Katolik efter en Snes Aars Udlændighed i 1938 var kommet tilbage til sin Fødeby og havde vendt sine Skridt mod Kastetvej, for at



KAMILLIANERKLIPPEN I AALBORG

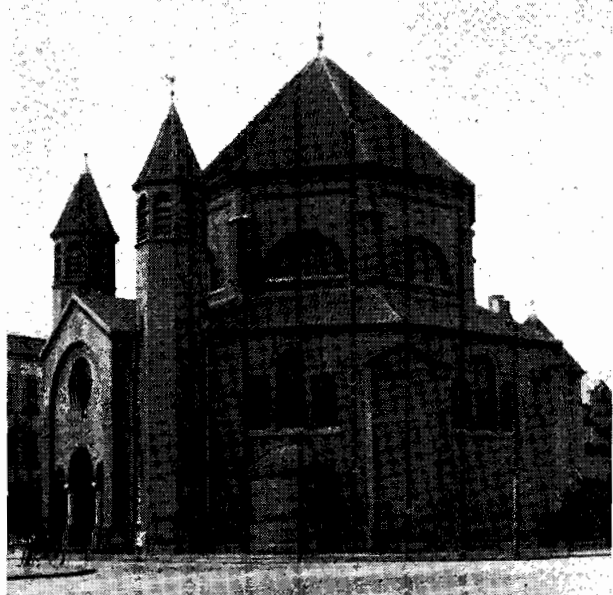
Tilvenstre Kirken og Oratoriet (Sakristiet) med de 2 romanske Dobbeltvinduer. Derover skimtes Gavlen af den tidligere Kirke. Længst tilhøjre Operationsfløjen af 1938. Hovedfløjen fik sin nuværende Skikkelse ved en grundig Ombygning 1939/40.

gense sin Barndoms Kirke og Skole, havde han nok glippet med Øjnene. „Hvad var det? Denne store imponerende Kirke med de 2 slanke Taarne?“ Han var maaske forsigtigt gaaet om Hjørnet for at se efter Kamillianerklippen. Jo, den laa der omtrent som sidst. Det vil sige - i den vestre Ende var der aabenbart et større Byggeri i Gang; der skulde nok bygges en hel Fløj til, kunde man se. (Det blev Operationsfløjen, opført 1938.) Og der i Hjørnet op mod Kirken opdager han „sin Barndomskirke“, der synes at slaa Bro fra Klinikken til den nye Kirke. Overvældet vandrer han tilbage og søger ind i den. „Saa har de alligevel bygget den nye Kirke, de længe har snakket om! Og som de har bygget!“

Længe betænkte man sig det er rigtigt. Men hvad mere er, der var indhentet Udkast og Forslag; intet tilfredsstillende. Indtil P. Merx fik Domarki-

tekt *Buchkremer* fra Aachen herop. Han kom fra Banegaarden, han saa paa Grunden, som den laa der paa Hjørnet foran den gamle Kirke (som skulde bevares) og Klinikken. Og da han lidt forsinket kom ned fra sit Værelse til

Præsternes Spisestue, havde han ridset en lille Tegning op: Karl den Stores Domkirke i Aachen, den i Kunsthistorien berømte ottekantede „Münster“ skulde staa Fadder til den nye Kirke. - I Foraaret 1925 paabegyndtes Arbejdet. 500 Stykker 5 m lange Granstammer blev rammet ned i Grunden, hvor Fundamentet skulde lægges, 10 for hver af de 8 Søjler, der skulde bære Kuplen. Den 16/8 kunde Grundstenen nedlægges; Mur og Søjler var da vokset op til 7 Meters Højde. Og d. 21/10 blev Kransen



SKT. MARIÆ KIRKE I AALBORG

hejst 25 m over Jorden. Murermester Thomsen-Støtt havde sat Pres paa Arbejdet! Da d. 8/8 1926 Orglet og 2 Klokker „Maria“ og „Josef“ (som med den mindste fra den gamle Kirke skulde danne en skøn Treklang) blev indviet,

stod Prof. *Heffels* store Billede af den herskende Kristus med Maria og Døberen ved sin Side allerede i sine vidunderligt afstemte Farver paa Korvæggen. Og inden Jul (18-19/12) kunde Biskoppen, omgivet af en Krans af Præster (hvoriblandt ogsaa P. Tembories, Aalborgs fhv. Sognepræst), indvie den



DET INDRE AF SKT. MARIÆ KIRKE

nye *Skt. Mariæ Kirke*. - „Den smukkeste Kirke i det danske Vikariat“, blev der sagt ved Indvielsen. Et stærkt Ord, men ikke for stærkt. Det er ikke en Kirke, hvor man lidt efter lidt har skrabet det nødvendige Inventar sammen her er alt af een Støbning, af bedste Materialer: Marmor og Eg, tegnet af een Haand, en Mesters Haand. Alt er gennemtænkt med Kærlighed og Kunstsans, alt er i Harmoni; de pragtfulde Glasmalerier f. E. svarer præcis til Sidealtre, Døbefont eller Skriftestole nedenunder i de smaa Apsider i Oktogonens 6 Sider. Man kan gaa i Timevis og glæde sig over stadig nye fine Detailler for tilsidst igen at hvile ud i Arkitekturens skønne Linier og Maal, trukket op i rød Mursten mod de hvide Væg- og Kuppelflader. En ubegribeligt storslaaet Gave, Kamillianerne her har skænket Aalborg Menighed og det danske Vikariat.²⁶

Naar vor hjemvendte Aalborgenser har set sig møet i Kirkens Skønhed og styrer sine Fjed mod sin gamle *Skole*, finder han den ganske rigtig paa sin gamle Plads. Men ogsaa her er der store Ting i Gære. Bagved Skolen vokser en ny stor *Gymnastiksal* op af Jorden, med Lokaler nedenunder til Klasse-sløjld og Ungdomslokaler for Kongregation og Spejdere. En Sal, saa stor og festlig, som nogen Skole kunde ønske sig: med Scene, Omklædningsrum og Bad.



P. E. BRENTEGANI
fra 1929 Sognepræst i Aalborg.

Efter disse Over-raskelser vandrer han -ladet med Spænding - længere ud ad Kastetvej. „Mon Søstrenes Klinik staar der endnu?“ Han husker 2 Villaer, hvor Skt. Josef-Søstrene - utroligt nok - havde skaffet Plads til 40 Senge. Da han kommer ud for Nr. 33, maa han først orientere sig. Af de to Villaer er der intet Spor tilbage. Men til Gengæld knejser der et imponerende, moderne



DEN NYE KVINDEAFDELING (set fra Gaarden).

Til venstre den lange højre Fløj, saa Midterfløjen, hvor man øverst aner Kapellets Glasmalerier, mens der af den afstumpede venstre Fløj kun et Hjørne af Endegavlen kan ses helt til højre i Billedet.

To-Etagers Hospital. „Ja, de Søstre *kan!*“ Aaret efter, at Kirken var indviet, lagdes Grundstenen til det nye Hospital (1/6 1927), og September 1929 kunde Biskop Brems indvie det. Alene den lange Byggetid viser, at *Kamillianerklinikkens kvindelige Afdeling*, som det officielle Navn lyder (skønt den er bygget og ejes af Skt. Josef-Søstrene), hører til de *store* katolske Hospitaler her i Landet. Og lad det være sagt med det samme: til de smukkeste. Arkitekt *Hother Paludan* gav det en trelænget Façon, der var betinget af den forholdsvis smalle, men dybe Grund. Façaden mod Kastetvej er derfor kort, men desto mere imponerende er den lange højre Fløj, mens venstre Fløj er afstumpet og giver

Plads til Vaskeribygningen, som dog er af ældre Dato.

Stuen og 1. Sal er viet de syge. Ligesom Klinikens mandlige Afdeling, som har en Kapacitet paa 70 Senge, er ogsaa den kvindelige forbeholdt Øjen-, Øre-, Næse- og Hals- samt Hudsygdomme. Den er paa 80 Senge. Mansardetagen er forbeholdt Søstrene. Her findes ogsaa det aandelige Kraftcentrum: Kapellet. Et nydeligt Kapel med dejlige Glasmalerier.²⁷



SKT. THØGERS KAPEL I FREDERIKSHAVN

Hvilken Fremgang paa 16 Aar, alene i bygningsmæssig Henseende, i en eneste Menighed: en pragtfuld Kirke, Operationsfløjen i Kamillianerklinikken, en moderne Gymnastiksal med Foreningslokaler og Skt. Josef-Søstrenes store Hospital. Men Aalborg Menighed er mere end Byen Aalborg. Der er intet katolsk Sogn her i Landet, der har saa vældigt et Opland som netop Aalborg. I Biskop Brems' Tid, (da Viborg-Distrikt endnu hørte under Randers), udgjorde Aalborg Sogn en Sjettedel af hele Danmark (7755 km²). Og der fandtes Katolikker allevegne i dette endeløse Omraade. Hvilket Kæmpearbejde at pastore dem! Her bør nævnes et Navn, lige saa godt som en Kirkebyggers Navn: *P. Bender*, Rejsepræsten for Nørrejylland. Det var ham, der holdt sammen paa den vidt spredte Flok, besøgte, underviste, berettede de syge og holdt Gudstjeneste langt ude i Distriktet: i Thisted, Struer, Børglum, Frederikshavn. . . . Det var ogsaa ham, der 1936 fik indrettet *Skt. Thøgers Kapel i Frederikshavn* (indviet 9/6). Ved en Kunstners Hjælp (Herman Petersen, Aalborg) blev den tidligere Barberstue til et lille, værdigt Kapel - en lovende Lillebror til den stolte Skt. Mariæ Kirke i Aalborg.²⁸

2. RANDERS

Er Aalborg en ung Menighed, saa er Randers en af Vikariatets ældste. Sognet blev oprettet 1867, omtr. samtidig med Odense. (Det var de første 2 Provindsogne efter Seniormenigheden i Fredericia.) Her stod alt allerede paa Plads: Kirke (1878), Skole (1868) og Hospital (1900). Byggeperioden var forbi. Menighedens Liv gik sin rolige Gang. I Pastor Osterhammel havde den en erfarne og myndig Hyrde. Kontinuitet kunde der ikke klages paa, siden den samme Sognepræst sad i Embedet i 38 Aar (1901-39).



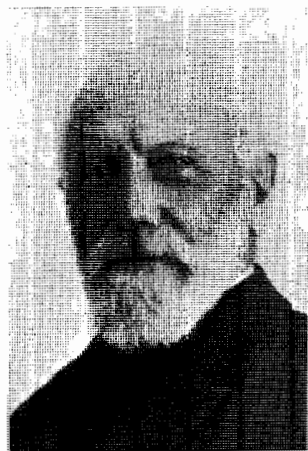
JESU HJERTE KIRKE I RANDERS

Jesu Hjerter Kirke

varnu ingen Skønhedsaabenbaring. Det er blevet sagt, at „Bygningen ligner paa-faldende visse Missionshuse, „Tabor“, „Mamre“ og „Siloam“, som netop udførtes i 70erne og 80erne“.²⁹ Det behøvede man ikke at fortælle Pastor Osterhammel. Tværtimod. I Aarevis syslede han med Planer om at give Kirken et festligt Præg, et Præg af *kætolsk Gudshus*. Det første Skridt blev gjort 1931, da

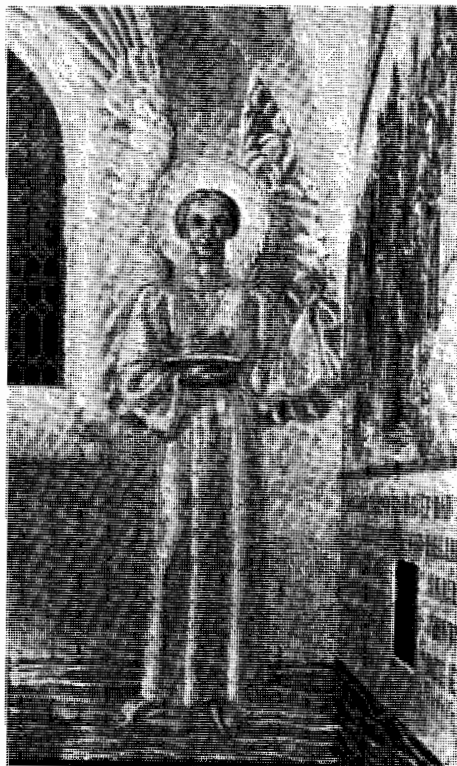
den skønne *Korsvej* kom. . . ikke den ene eller anden nok saa smukke Reproduktion, men Originaltavler, udført paa Mahogni-Finér i originale Egetræsrammer af Aachener Maleren *Emonds-Alt*.

Det næste og afgørende Skridt var, at *Birgitte West* tog sig paa at forny Kirkens Aasyn. Allerede 1933 undergik Kirken en grundig Forandring, saa den kunde modtage sin Festrugt i en ny Skikkelse: Vinduerne blev hævet og forsynet med Antiqua-Glas, Radiatorerne forsænket i Muren, Træværket fik sin naturlige Farve og Prædikestolen befriedes for sin Lydhat. . . Samtidig begyndte Kunstneren sit Arbejde i Korvæggen, hvor en gulbølgende Hvedemark forneden og en frodig Vinrankedekoration paa mørkeblaa Bund foroven gav Alteret med det store Kors en ypperlig Baggrund.



PASTOR MAX OSTERHAMMEL
Sognepræst i Randers 1901-39.

Samme Sommer skabtes der paa Vægplillerne de fire Helgenskikkelser: Døberen, Kjeld, Mikael og Birgitte. - 1934 fik Triumfbuen sit nye Ansigt. Mens de to øverste Billeder - genialt knyttet sammen ved den fælles Baggrund - søger at tolke Jesu Hjertes Rigdom, „fuldt af Godhed og Miskundhed“, i hans Helbredelser og overfor Horkvinden: „Har ingen dømt dig? . . . Saa vil heller ikke jeg dømme dig. Gaa og synd ikke mere“ (Jo. 8.10) - er Valget af Emnerne i de to nederste Felter bestemt af, at de skulde danne Baggrund: De hel. tre Kongers Tilbedelse for Maria Altret og Den fortabte Søn for Prædikestolen.



DAABSKAPELLET I AARHUS. Den ene af de fire symbolske Engle (det evige Liv); tilhøjre „Sjelens Pilgrimsgang“.

Der er en mærkelig Harmoni i dette Afsnit af Randers Kirkens Historie: den gamle Præst og den gamle Menighed, som i en Menneskealder stille og støt - uden Nødraab i Ugebladet, uden Appel til fremmedes Pengepung - samler de fornødne Midler for at give den nye Slægten Kirke i unge Farver.³⁰

3. AARHUS

Aarhus er ogsaa en gammel Menighed (oprettet 17/4 1873). Den første Sognepræst, *P. Sträter S. J.*, maa have været en fremsynet Mand og en stor Optimist.³¹ At bygge en saadan Domkirke som *Vor Frue Kirke* (40 m lang, 18 m bred, 17 m høj i Midtskibet og med et 53 m højt imponerende Taarn), maa sikkert have forekommet hans samtidige - maaske ogsaa nogle af hans Konfratres - som det rene Størhedsvanvid. Men Fremtiden gav ham Ret. Forinden Kirken havde han dog faaet bygget en *Menighedsskole* (1875). Og da det store *Skøt. Josefs Hospital* (1905/06) med sine 140 Sengepladser var færdigt, havde Aarhus Menighed

faaet, hvad en Menighed kan ønske sig. Der trængtes ikke til noget. . . . det skulde da være en ny Skole. (Den har ogsaa længe staaet paa Præsternes Ønskeseddel, men Jesuitfædrene er lige saa forsigtige Økonomer som dristige Bygherrer, naar det *behøves*).

Men skulde der ikke bygges, saa kunde der dog smykkes. Under *P. Nøsen* fik Kirken en Krybbe (1924), til sit 50-Aars Jubilæum (1931) 12 Messingstager til Apostelkorsene samt Statuer og Relieffer til Prædikestolen, og i 1937

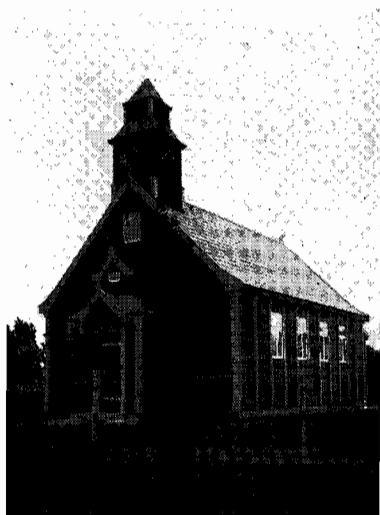
gjorde *Birgitte West Daabskapellet* til det skønneste Baptisterium, vi ejer i Danmark. De 4 Engle, Symboler for Tro, Haab, Kærlighed og det overnaturlige Liv, er gennemstraalet af et Lys, en Renhed og Skønhed, som gør disse Kalkmalerier til noget af det ypperligste, Kunstnerinden har skænket det kat. Danmark. Den 3die Vægflade optages af et Billede, man uvilkaarligt kommer til at døbe „Sjælenes Pilgrimsgang“ - den frelste Sjæls Vandring mod det evige Lys. Her er der, hvad vore gamle Kalkmalerier var: baade Undervisning og Prædiken. - Skønnere Minde kunde Menigheden næppe have sat sin Sognepræst, *P. Koch*, til hans 25-Aars Præstejubilæum.



P. J. KOCH S. J.
Sognepræst i Aarhus siden 1927

Aarhus har altid haft Ord for at være en *levende Menighed*. En af de bedste, om ikke den bedste i Provinsen. I 4 Kongregationer, Jesu Hjerter Broderskab, Bønnens Apostolat o. fl. a. har Jesuitterne opdraget en fast Stok af trofaste Katolikker. To Gange i de 16 Aar af Biskop Brems' Pontifikat har der været holdt Mission (P. Günther 1927, P. Pauli 1936).

Men for Bymenigheden glemte Jesuitpatrene ikke de talrige Katolikker, der boede i de mest vanskelige Diasporakaarude i deres store Distrikt (2109 km²). Stadig flere *Messestationer* blev oprettet: først i Grenaa, saa Hadsten og Odder og endelig Ebeltoft og Pindstrup. 1929 kunde *Skt. Ansgars Kapel i Odder* indvies. Og samme Aar paabegyndtes *Skt. Mikæls Kapel i Pindstrup* (der egentlig hørte til Randers Sogn og først fra 1944 officielt er indlemmet i Aarhus Sogn). Her sad ca. 70 Katolikker klumpet sammen paa et forholdsvis ringe Areal, og hertil var der gode Forbindelser for andre 200. Stedet var altsaa særdeles velegnet og nød fra først af Aarhus-Præsternes særlige Bevaagenhed. Anden Paaskedag (21/4) 1930 stod den prunkløse, men hyggelige Trækirke (11x7 m) med sin lille Tagrytter færdig og modtog sin Indvielse.³² Der blev gjort alt for at samle en fast Menighed omkring det nye Kapel: 1931 holdtes der polsk Mission (P. Deutscher) og den 1. Kristi Legemsprocession.³³



SKT. MIKÆLS KAPEL I PINDSTRUP

At holde alle disse Messestationer og de endnu flere Katekismusstationer (der var 10 i 1931) i Gang, vilde have været umuligt, om

ikke Jesuitterne havde kunnet sætte det fornødne Mandskab ind - til Stadighed 3, senere 4 Patres. Og saa havde de i den sidste Tid før Krigen endda 2 Biler i Fart!

Endnu en Ting gjorde de, og med den rakte deres Arbejde langt ud over Byens og Sognets Grænse: Fra Aarhus udsendtes „*Jesu Hjerte Budbringeren*“ og ledes de Foreninger, som er nøje knyttet dertil: Bønnens Apostolat og Kristi Legems Korstog. Hvor meget godt Aarhus-Præsterne har virket ved deres fromme Pen, er intet Menneske i Stand til at bedømme; Gud alene ved det.

4. SILKEBORG

Da Pastor *Frederiksen* havde bygget sin Kirke, og især da han kunde meddele Silkeborg Menighed, at nu var den ogsaa betalt (se ovf.), gjorde han vel Regning paa at forblive i Byen indtil sin Død. Men 1924 blev han forflyttet til Fredericia, lidet anende, hvad hans lille Kirkeskib vilde komme ud for. Fem Præster kom efterhaanden til at føre Roret . . . en Rekord i Biskop Brems Tid! De første otte Aar gik Sejladsen i Magsvej, saa kom Skuden ud i Storm og Strøm, indtil Pastor Dutschke fik drejet den ind i roligere Farvande.



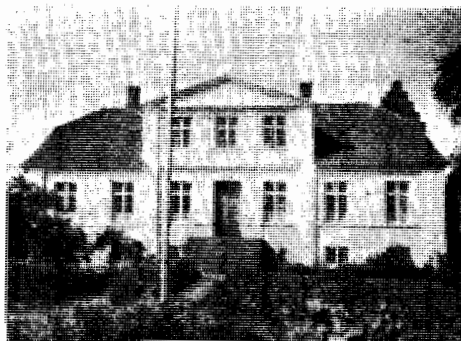
PASTOR JOS. DUTSCHKE.
Sognepræst i Silkeborg siden 1937

Men ogsaa her har den bygge- og kunstglade Tid mellem de to Verdenskrige efterladt sig tydelige Spor. - Hvem der træder ind i *Vor Frue Kirke*, vil ikke kunne undgaa at lægge Mærke til de ganske pragtfulde *Glasmalerier*, Kirken ejer, og hvis Sujet maa siges at være enestaaende her i Landet: det er de 12 Trosartikler, Kunstneren (Viktor

von der Forst) har fremstillet. Med denne Gave har Pastor *Hillebrand* sat sig et blivende Minde i Silkeborg Menighed.

I Aaret 1936 gennemgik Kirken en grundig Restaurering som Optakt til næste Aars Jubilæum. Ved samme Lejlighed fik den sit lille Skt. Josefsalter og - ved en Kirkeforstanders Gavnildhed - sin nuværende Belysning.

Samme Aar blev *Skolen* saa grundigt omdannet, at der med en vis Berettigelse kunde tales om en „ny Skole“. ³⁴ Ganske vist beholdt den gamle Birkedommerbolig sit fornemme ydre Præg. Men det Indre trængte højligt til en Fornyelse, skulde Skole og *Børnehjem* svare til Nutidskrav. De



SKT. JOSEFSØSTRENES SKOLE I SILKEBORG

solide 1 $\frac{1}{2}$ Stens Skillemure stak lige ned i Grunden og sugede Fugtighed til sig, saa Væggene lignede fantastiske Udkast til et Landkort. Vinduerne i Kælderetagen mindede stadig om deres oprindelige Bestemmelse: at stænge Cellernes Beboere inde i sikker Varetægt. Og der var saa meget andet, der manglede; Verden havde jo i de sidste 3 Aartier gjort Fremskridt i sit Syn paa Hygiejne og sunde Boligforhold. I Løbet af 4 Maaneder, som var en eneste Prøvelse for de stakkels Skt. Josef-Søstre, blev Huset fornyet fra Kælder til Kvist: Murene blev tørlagt, Vinduerne i Kælderen forhøjet, Centralvarme, Bad og W. C. installeret, Taget fornyet. Da den sidste Haandværker forlod Huset (kort før Kristi Kongsfest), kunde Søstrene aande lettet op. De og Huset stod nu parat til Fremtidens Arbejde.

5. HORSSENS

Turist-Katolikken, som første Gang besøger Horsens, vil befinde sig i let Forvirring, naar han staar udenfor Nørregade 19. Her er altsaa *Skt. Josefskirke*. Det fritstaaende Taarn med Trappegavl og de karakteristiske hvide Tværbaand (som minder om Kirker paa Stevns) lader en ikke i Tvivl herom. Forvirringen gælder det næste: hvor er Præstegaarden? Man søger uvilkaarligt bagom Kirken. Her ligger en ældgammel Ejendom tværs over hele Grunden. Et frønnet Skilt med gotiske Bogstaver forkynder: „Skt. Josefs-Kapel“. Og man forstaar: Her var altsaa det gamle Kapel, som fra 1874-97 har tjent som Guds Bolig, indtil Pastor Kerff byggede den nye Kirke.³⁵ - Gennem en bred Portgang trænger man dybere ind. Grunden er aabenbart meget dyb og skraaner stærkt opad. Her ligger *Præstehuset*, som Jens Busks Enke har bygget sig selv til Enkesæde og Horsens-Præsterne til fremtidig Bolig.

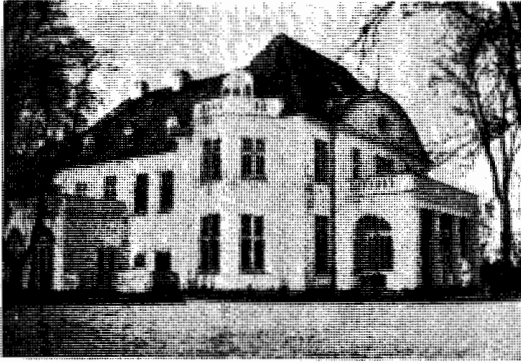
Endnu højere oppe ligger Skt. Josef-Søstrenes *Menighedsskole*, som bærer Spor af engang - det var i Pastor Kerffs Tid (1901) - at have faaet en 100%’s Udvidelse.

Og smutter man bagved Skolen ud paa Gaden og stiger opad, stadig opad, naar man helt oppe paa Toppen af Fjordaasen *Skt. Josefs-Hospital*, som Søstrene i 1900 oprettede i Borgmester Lendrops Villa og siden (1904) udvidede med 2 Etager.

I de 42 Aar, Pastor Kerff styrede Horsens Menighed (1878-1920), har den faaet sin faste Ramme af Bygninger, der trængtes til for at kunne rumme Menighedens Liv og Trivsel.

For hans Efterfølgere var der ikke andet tilbage end den daglige Sjælerøgt i Sognet og den fornødne Vedligeholdelse af det bestaaende. Saaledes undergik *Kirken* i 1927 en grundig Restaurering, i *Skolen* blev der 1926 indrettet et *Børnehjem* for Piger, og for Hospitalet skete der 1935 en meget dybtgaaende Forandring ved, at det fra at være et medicinsk-kirurgisk Sygehus gik over til udelukkende at blive Specialklinik for Øjen-, Øre- og Halssygdomme.

„Det store Sus“ af Nyt kom til Horsens i 1934, da „Sølyst“ blev omdannet



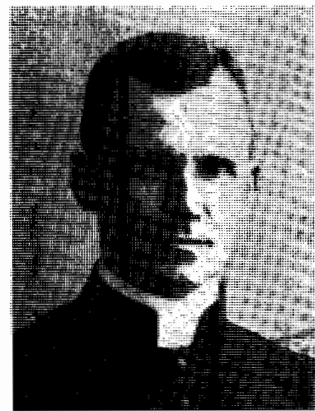
SKT. ANSGARS SKOLEHJEM, HORSSENS

11/3 kunde *Skt. Ansgars Kapel* indvies; dette og Sakristiet fik en Hædersplads i 2 prægtige Værelser tilvenstre for Hallen. Og endelig d. 1/7 kunde Biskoppen i mange Honoratiores' Nærværelse indvie Skolehjemmet. Alt tegnede lyst og lykkeligt for det nye Foretagende.

Saa kom Bagslaget: en ulykkelig, ærgerrig og overnervøs Mands Gerning blev til den store Avissensation: „Prygleaffæren“ og „Prygleprien“ i Horsens var Dage og Uger igennem Forsidestof. Det virkelig tragiske ved den fik Offentligheden ikke Øjnene op for: at der blev kastet en Skygge over de Mænds Gerning, som i Aarevis havde viet deres Kræfter i den kat. Skoles Tjeneste - en Gerning, som fandt sin bedste Paaskønnelse i Foreningen „Sankt Mariæskolens Drenges Minde“ (S.M.D.M.) og i deres udmærkede Blad „Binde-Stregen“. Ogsaa for Biskoppen maa disse Dage høre til de bitre Minder, som en Bispegering ikke kan være foruden. Men det haardeste Slag ramte dog Skt. Ansgars Skolehjem, der siden dengang - forstaaeligt nok - har haft en krank Skæbne, tiltrods for Maristbrødrenes hæderlige Anstrengelser for at holde Skansen.

Det tjener Horsens Menighed og dens Præster til Ære, at den ikke lod sig anfægte af denne Modgang, som jo særligt maatte føles i deres egen By. Det Initiativ, der vistes af Menighedens Ungdom, da de lejede og senere købte *Skævlund Mølle* som Feriehus (1928), blev ved at præge Sognet. 2 Gange var der Mission i Menigheden, 1926 ved P. Nøsen og 1935 ved P. Resch. Aar for Aar siden 1934 drog Kristi Legemsprocession den lange Vej ud til Sølyst. Ungdomsforeningerne - en for Byen og en for Landboerne -, Menighedsforeningen, Brigittaforeningen, Foredrag, som formaaede at samle Hundredevis af Tilhørere, og tilsidst Val-

til „*Skt. Ansgars Skolehjem*“ for Drengene. Den herskabelige Villa med sine 22 Værelser, sin 3½ Tønder Land store Have, sin herlige Beliggenhed ved Stensballesund, syntes som skabt til Kostskole.³⁶ Den 2/1 begyndte *Maristbrødrene* deres Gerning paa Sølyst. I et Fællesopraab bad de jyske Sognepræster, som satte store Forhaabninger til den nye Drengeskole, om Hjælp til det nye Værk. Den



Møgr. J. B. OLRIK
Sognepræst i Horsens siden 1935.

farten til Øm Klosteruin (første Gang 1938) bærer Vidne om et sundt og kraftigt Menighedsliv.

6. VEJLE

Det maa have været en lykkelig Dag i Biskop Brems' Liv, d. 19/7 1924, da han foretog den første Kirkekonsekration, og tilmed i Vejle. Nu stod den der, *Skt. Norberts Kirke*, den han havde længtes efter at se rejst, bedt om og arbejdet for. Hvor han kendte den! Han havde set den, inden den stod der i de røde Mursten. Alle Detailler møder ham som gamle Kendinge, mens han gaar

rundt om den og stænker Vievand: den dybe profilerede gotiske Portal, de to taarnagtige Fløje, som støtter den slanke Façade, Stræbepillerne, de høje gotiske Vinduer med de skraa Saalbænke, den smalle tresidet afsluttede Apsis, der hæver sig rankt over „Kor-Omgangen“ (somegentlig er en snildt anbragt Camouflage for Hovedindgangen til Præstegaard og Sakristier). - Og da han træder ind i Kirken . . . hvor han *kender* dette Rum, som han har studeret med Arkitekt Wipfler i alle dets Linier: de seks runde, hvide Søjler paa de høje Ottekantssokler og med de graa Kapitæler med deres Bladornamenter; de fire



SKT. NORBERTS KIRKE I VEJLE

Fag ribbeløs Korshvælvning i Hoved- og Sideskibene; Koret med de straalende Vinduer, hvorfra Jesu Hjerte, Himlens Dronning, Skt. Josef og Skt. Norbert skuer mildt ned paa Menigheden; Daabskapellet tilhøjre for Indgangen. Paa Marmortrin, over Marmorfliser stiger han op for at salve og konsekre *Højaltret*; dette Alter, som Stof og Kunst har lavet til det værdige Centrum for denne pragtfulde Kirke. Bordet er af hvidt Marmor, baaret af fire mørke Marmorsøjler med forgyldte Baser og Kapitæler. I de tre Felter er der indfældet tre Malmmedailloner med Symboler for Eukaristien (Mannaregnet, Pagtens Ark og Skuebrødene). Paa Bordet hviler det lueforyldte Tabernakel, der endda fremhæves af den mørke Egetræs altertavle, som i rigt udskaarne Felter viser Eukaristiens Tilblivelse: Forjættelsen (Brødernes Mangfoldiggørelse) Opfyldelsen (Sidste Nadver) og Ofret paa Korset (over Tabernaklet). Ja Biskop Brems og hans Broder Pastor Adolf Brems kunde være lykkelige den

Dag. Da Biskoppen læste den første Messe paa dette Alter, i dette Rum, tænkte han sikkert længe og inderligt paa de Velgørere, der havde støttet ham og hans Broder, først og fremmest paa Abbeden i Averbode.



PASTOR ADOLF BREMS, der som Sognepræst (1922-31) fuldførte sin Broders paabegyndte Værk: Skt. Norberts Kirke.

Og endda manglede der lidt, som ikke naaede at blive færdigt til Kirkens Indvielse. Hvem der i Dag staar i Vejle Kirke og ser de herlige Egetræs-bænke med de fint udskaarne Blad- og Blomster-ornamenter, hvert eneste eet forskelligt fra det andet, Dørene, Skriftestolene, Prædikestolen (med den lærende Kristus, flankeret af to Engle) og Kommunionbænken - altsammen skaaret i Egetræ af den samme Kunstner, Belgieren Goeteyn, - kunde næsten blive misundelig paa Vejle Menighed for det pragtfulde Gudshus, den har faaet. Ogsaa Døbefonten er et Pragtstykke, i Stof og Udførelse en Pendant til Højaltret: en sort Marmorsøjle med hvid Kapitæl, der bærer den sorte Marmorkumme; derover en buet Messinghætte, hvorfra Korset med Slangen vokser op.

Senere Tider har ikke behøvet at føje meget til denne Rigdom. I 1936 blev Sidealtrene til Mens Past. Vervoort malede Krist Konge og Vor Frue af den stedsevarende Hjælp al fresco paa Væggen, skar Br. Gereon Alterbordene i Egetræ. At de to Altre harmonisk føjede sig ind i det Hele, skulde Maler-Præsten med sin fine Kunstsans nok sørge for.³⁷

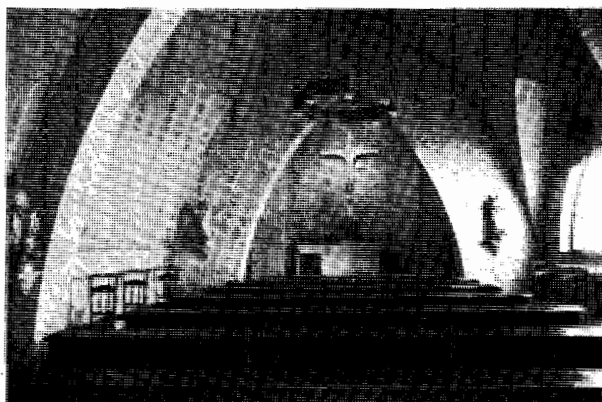
Der gik kun tre Aar, inden Vejle igen oplevede en Byggetid. Det var Skt. Mariæ Hospital, der trængte til en kraftig Udvidelse. Den maatte ske mod Vest (modsat Kirken), hvor Søstrene ejede Byggegrund. Efteraar 1927 begyndte man paa det store Arbejde. Under Arkitekt S. M. Alroes Ledelse steg Bygningen hurtigt til Vejrs, og den 9/8 1928 kunde Kransen hejses. I 1929 stod Tilbygningen færdig. Om dens Størrelse faar man det solideste Indtryk ved nogle tørre Tal: Den blev opført paa et Areal 17 x 17 m - altsaa en Del bredere end Hospitallet fra 1913 - i fire Etagers Højde. Istedetfor en Kapacitet paa 35 Senge fik



SKT. MARIA HOSPITAL I VEJLE efter de sidste Udv delser Helt tv. den ældste Del (med de to Frontispicer); i Tilslutning hertil Fløjen af 1927/29 (bemærk Indkørslen til Sygeelevatoren og den nederste Frontispice, som halvvejs er dækket af „Smøge Fløjen“); og endelig den sidste Udvidelse 1937, hvis Kærne dannes af den gamle Skole.

Hospitalet en paa 65. I Pensionærafdelingen paa 3. Sal indvandedes der 7 Værelser med Plads for 10 gamle. Omkostningerne ved Byggearbejdet alene var anslaaet til 142.000 Kr. - For Hospitalet betød Tilbygningen et stort Fremskridt. I Stueetagen blev der indrettet Lys- og Røntgenafdeling, ligesom Bilindkørsel til Sygeelevatoren. Paa 1. Sal kunde indrettes Operationsstue, Lægeværelse og Laboratorium m. m., mens 2. Sal tjente til Sygestuer. Som det indre, lykkedes det Arkitekten ogsaa at samarbejde det ydre til en helstøbt Enhed (ikke mindst ved Anvendelse af de karakteristiske spidse Frontispicer med de mægtige Volutter), saaledes at en uindviet ikke engang kunde ane, at Hospitalet var bygget i 2 Tempi.³³

Efter denne - man kan godt sige - 100%os Udvidelse vilde man have forsvoret, at der blev Brug for mere Plads i den næste Menneskealder. Men allerede i 1936/37 viste Skt. Mariæ Hospital sig igen at være for lille. En Udvidelse i vestlig Retning som i

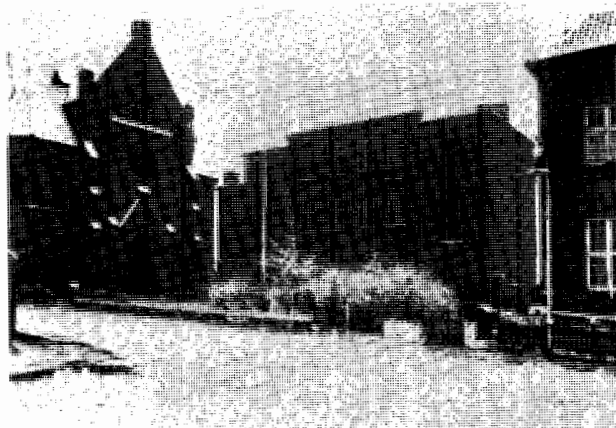


Helt moderne i Linierne er SKT. MARIA HOSPITALET'S KAPEL.

1927/29 stødte paa en alvorlig Hindring: her stod nemlig *Skolen*, kun skilt fra Hospitalet ved en snæver Smøge. Resolut traadte Søstrene i Forhandling med Skt. Norbertsstiftelse (Præmonstratenserne), og efter at de fornødne Formaliteter var i Orden, købte de Herman-Josef-Skolen. Og nu begyndte Byggearbejdet igen (1937). Mens Skolen i det store og hele bevarede sin ydre Skikkelse, opførtes der i Smøgen en smal Forbindelsesfløj og som Pendant paa Skolens vestre Side en smal, men dyb Tilbygning i Funkisstil. Den her ved indvundne Plads var der rigelig Anvendelse for: Kommunitetsværelse for Søstrene og Reservelægebolig forneden, Børneafdeling og 1 Operationsstue foroven (saaledes at nu baade Overlægen og enhver af de 2 Speciallæger havde sit eget Operationsrum). Helt ovenpaa indrettede Søstrene, der aldrig har glemt deres apostoliske Opgave for den karitative, en venlig og praktisk „Kommunikantanstalt“ for Børn, der bor langt fra Kirken.

Samtidig opførtes der - ud mod Syd, mod Haven, omtrent ud for „Smøgen“ - et *Kapel*. Sikkert det mærkeligste Klosterkapel i Danmark, og et af de skønneste: i moderne Gotik med stærke, rene Linier i upudset gul Mursten. Det svære hvide Stenalter med det enkle Tabernakel (skaaret i Eg af Br. Gereon) og det store Stenkrucifiks paa Væggen giver Kapellet et næsten asketisk strengt Udtryk.

Inden Søstrene kunde begynde paa denne 2. Udvidelse af Hospitalet, var det tvingende nødvendigt at skaffe Plads til Skolen, der nu blev hjemløs. Og saa oplevede man det Særsyn i Vikariatet, at en Skole, der var saa god og tidssvarende,³⁹ at adskillige Sogne kun med Misundelse saa hen paa den, blev opgivet og erstattet med en ny. Det siger sig selv, at denne nye Skole, der under Arkitekt Alrøes Ledelse rejstes mellem Kirken og Hospitalet (1936/37) blev bedre endnu. Den fik fremfor alt en stor Gymnastiksal, der gaar gennem



Mellem Sct. Norberts Kirke (tv.) og Sct. Maria Hospital (th.) ligger — lidt tilbagetrukket fra Gaden — den moderne SKT. NORBERTS SKOLE.

hele Bygningens Stueetage; der er Scene, Omklædningsrum og Brusebad. Paa 1. og 2. Sal ligger de lyse, sydvendte Klasser. Trapper og Gange er terazzobelagte. Der findes Haandvask i fornødent Antal. Som første Skole i Landet fik Vejle den nyeste Opfindelse paa Varmeteknikkens Omraade installeret, nemlig Straaleopvarmning. Da Skolen blev indviet, lød der ogsaa en varm Hyl-

dest til Yngstebroderen blandt katolske Skolebygninger, og Ugebladet skrev om „Mønsterskolen i Vejle“⁴⁰.

Ved samme Festlighed mindede Biskoppen om, at han 1913, da Hospitalet blev indviet, havde spaaet, at „Kvarteret paa Blegbanken skulde blive et af de smukkeste i Byen“. 1937 kunde det konstateres, at Løftet fra Katolikkernes Side var indfriet. Men det var ønskeligt, om det aldrig glemtes, under hvilke Afsavn, Ofre og Arbejdsindsats, særlig i Begyndelsen og i Krigens haarde Aar!

7. KOLDING

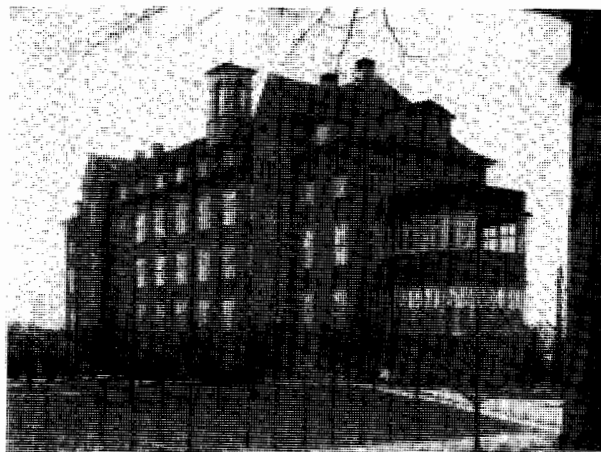
1935 udkom der et smagfuldt Festskrift: „Skt. Michaels Kirke i Kolding, 1885-1935“. Saa gammel er altsaa Pastor *Storps* Kirke!

Her var ikke meget at bygge eller forandre for hans Efterfølgere. Kirken hører til Provinsens mest anselige Gudshuse, selv om den udefra synes større end den virkelig er. Og skulde den en Dag blive for trang, har den fremsynede Kirkebygger ogsaa sørget for det: det vil blive let at forlænge Kirken i Langskibet.

Alligevel var der nok at gøre for Præster med „Nidkærhed for Herrens Hus“. Der er mange Ting, *Skt. Mikæls Kirke* efterhaanden blev beriget med. Særlig Msgr. *Olrik* havde et aabent Blik for, hvad hans Kirke manglede, og

en god Haand til at dirigere Velgørenheden i den rigtige Retning. Her skal kun nævnes tre Ting: de pragtfulde Tjælde, tegnet af Gisela Trapp og udført af Menighedens unge Piger, og Guldsmed Christiansens skønne „Kolding-monstrans“ og Guldbryllupskalk. Pastor *Rijkevorsels* Initiativ skyldes de største Forandringer i Kirkens Billede. 1935 opførtes der til højre for Indgangen et *Kapel*, hvorved der opnaaedes tre Fordele paa engang: man fik et Daabskapel, Plads til Skriftestolen og en bedre Opgang til Orgelkoret. Samme Aar fik Kirken som Jubilæums-gave sit nye *Marmoralter*, et Værk af den hollandske Kunstner A. Cuypers.

Vardetsaaledesbegrænset, hvad der kunde udrettes i og ved Kirken, fandt Initiativet frit Afløb i et andet stort Byggeforetagende. Skt. Hedvigs Søstrenes Klinik i Kathrinegade trængte i høj Grad til at afløses af en moderne, tidssvarende Hospitalsbygning.



SKT. HEDVIGS KLINIK I KOLDING

Skønt der ikke var „een Øre, hverken til Grund eller Bygninger“, gik Msgr. Olrik og Søstrene i Fortrøstning til Guds Rigdom til Arbejdet. Efter heldige Forhandlinger med Byraadet fik man paa særdeles gunstige Vilkaar en ideelt beliggende Byggegrund: i Nærheden af det nyopførte Domhus, oppe paa Bakkerne sydfor Kolding Fjord. Endvidere lykkedes det at faa Kolding Byraad saavel som Vejle og Ribe Amtsraad til at garantere for Byggelaanet (270.000 Kr.). Med saadanne Støtter i Ryggen var det jo ingen Sag at bygge. Den 20/10 1927 gjordes under ualmindelig højtidelige Former det første Spadestik, den 27/2 1928 nedlagdes Grundstenen og Sommeren 1929 (30/6) kunde *Skt. Hedvigs Klinik* indvies af selve Biskoppen, mens Amtets og Byens Spidser stod Fadder til Værket.

De kunde ogsaa være tilfreds med det; og Arkitekt *Ernst Petersen* stolt af det. Det noble Ydre gør Bygningen til en Pryd for Byen. Og Hospitalets Indre, med en stor Røntgen-, Lys- og Badeafdeling i Kælderen, tre Operationsstuer, store og lyse Sygestuer, Børneafdeling og endelig et yndigt lille Kapel ovenpaa, skulde blive til Velsignelse for Hundreder af syge. Det viste sig ogsaa snart, at særlig Børneafdelingen trængte til mere Plads, og Altanen, der laa i Bygningens østre Side, blev da ombygget, hvorved der indvandt tolv Sengepladser.⁴¹ Den gamle Klinik i Kathrinegade fik en helt ny Bestemmelse: den blev katolsk *Børnehjem*. Der var god Plads: der kunde mageligt anbringes 24

Børn. Desværre udeblev den ventede store Tilstrømning. Var Huset i sin Tid blevet for lille for Patienterne, saa blev det nu for stort for det Faatal af Børn, der kom. I 1941 lukkede Skt. Hedvigssøstrene Hjemmet.⁴²

Derimod havde *Skolen* god Fremgang, særlig i Pastor Olriks Tid. I Løbet af faa Aar voksede Elevtallet fra 22 til 68 Børn. Det skulde der Plads til, og der maatte udfindes en Maade at udvide Skolen paa. „Guds Forsyn viste Vej.“ 1924 var Ejendommen ved Siden af Kirken (Kralundsgade 4) blevet købt af Guldsmid Christiansen (som 29/3 1924 blev Katolik sammen med sin Hustru). I denne Ejendom indrettedes der først et lille Klasseværelse (1925) ud mod Vejen. Aaret efter var det vokset til dobbelt Størrelse. 1929 oprettedes der Klasse Nr. 2 og 3 paa 1. Sal, begge i hele Husets Længde, altsaa store og lyse Rum. Eftersom saaledes den ene Klasse efter den anden udvandrede fra den gamle, hæderkronede Skole til den ny Bygning, blev der Plads til i 1930 at udvide Gymnastiksalen.⁴³

Selvom Skt. Michaels Skole med disse Udvidelser ikke var blevet en moderne Skole, saa havde den dog vundet saa meget, at den for en Aarrække kunde kvittere de Krav, der blev stillet til den.

8. FREDERICIA

I det før Grundloven stokprotestantiske Danmark havde Katolikkerne kun 2 Asylsteder: i København, hvor de katolske Magters Gesandtskaber ifølge deres Exterritorialret kunde have Kapeller og Præster til at fungere ved dem, og i Fredericia, som i 1682 fik Religionsfrihed, bl. a. som Tak for den Hjælp, Münsterbispens von Galen havde ydet Danmark under Svenskekrigen.⁴⁴ Alle-rede 1686 blev der bygget en Kirke, som dog 80 Aar senere ved Susanne Biancos Testamente afløstes af den nuværende.

Skt. Knuds Kirke i Fredericia er saaledes Landets ældste katolske Kirke, ældre endda end Skt. Ansgars Kirke, som med sine over 100 Aar dog er som en Veteran at regne blandt Landets kat. Kultsteder. Naar Skt. Knud i Fredericia uskadet gaar ud af Tidens Ragnarok, vil den i 1967 kunne fejre sit 200-Aars Jubilæum. Tiltrods for flere Udvidelser og Restaureringer har den beva-ret sit oprindelige Præg. Barokaltret og Stukornamenterne paa Væggene min-der ikke saa lidt om sydtyske eller østrigske Landsbykirker og giver Skt. Knud en særegen katolsk Hygge.

Den sidste *Restaurering* falder i Biskop Brems' første Aar, i de første Maa-neder af 1923. Der blev pudset og malet i den gamle Kirke, Centralvarme og elektr. Lys blev indlagt, en ny Korsvej kom til at pryde Væggen og endelig fik Kirken sit nye *Orgel*: et dejligt Værk af østrigsk Orgelbyggerkunst. En af Tidens berømteste Kirkemusikere, Komponisten Vincens Goller, vilde - som Udtryk for Østrigs Taknemmelighed for, hvad Danmark gjorde for Wiener-børnene - selv tage aktiv Del i dette Værk. Det var ham, som justerede Orglet,

hjælp med ved dets Opstilling og indviede det med sit Spil l. Paaskedag, d. 1/4 1923.⁴⁵

Aaret efter maatte Pastor Schreiber sige Farvel til Fredericia. Hans Efterfølger, Pastor *Frederiksen*, satte sig et - om ikke synligt, saa dog hørligt - Minde i Kirken ved at sørge for nye Klokker. (De gamle var af saa daarligt Metal, at det ikke engang kunde betale sig at smelte dem om.) Den store fik han forærende af en Soldaterkammerat, den anden var en Gave fra Menigheden til hans 40-Aars Præstebubilæum 1929.⁴⁶

I 1906 havde Fredericia Menighed bygget sin nye og store *Skt. Knuds Skole*. Den viste dengang omtrent det ypperligste, man kunde vente sig af en Skolebygning. Men Tiden rider hurtigt med vore Skoler. Knap 30 Aar efter var det nødvendigt at give den en ekstra Omgang, for at den skulde holde Trit med Tiden. I 1935 - Pastor *Bernhard Jensen* havde lige afløst Pastor *Olrik* - blev den grundigt *moderniseret*: der blev indlagt Centralvarme og Bad, der indrettedes et Køkken til den store Sal, og samtidig traf Skolen en Ordning med en af Byens Læger om at fungere som *Skolelæge*. Med Rette saa „Fredericia Avis“ heri „et Bevis paa, at Skolens Ledelse er i Kontakt med Tidens bedste Tanker“.⁴⁷

Men ligesom i Kolding var det ogsaa i Fredericia den kristelige Caritas, som bidrog til den største byggemæssige Forandring i Kvarteret Sjællandsgade-Vendersgade, som repræsenterer den „kat. Blok“ i Bybilledet. Her lagdes d. 23/8 1885 Grunden til *Skt. Josefs-Hospital* (det første kat. Sygehus i Provin-sen). Nøjagtigt 45 Aar senere, d. 23/8 1930 nedlagdes Grundstenen til det *nye Hospital*, som efter Arkitekt *H. Zachariassens* Tegning skulde rejses i den mest moderne Skikkelse, en Bygning af Beton, Staal, Sten og Glas.

Efter at Gravkøen havde gjort sin Pligt, rejste der sig hurtigt paa en ca. 50 cm Jernbetonsokkel det bærende Betonskelet „med særligt isolerede Etageadskillelser og med fladt Jernbetontag, over hvilket der er opbygget en Liggealtan, Elevator-tårn og et Kapel af Jernbeton.“ Saa kunde Skalmuringen begynde. Façaderne opførtes af røde Sten. Der blev rigeligt med Altaner; saaledes er der „paa hele Sydsiden i hver Etage frithængende Jernbetonaltaner“. Den 3/1 1931 var den sidste Sten muret i Façaden.

Og nu begyndte Finarbejdet i det Indre. D. 3/11 kunde Søstrene flytte ind i deres Værelser paa 3. Sal, men først fra d. 30/3 1932 fandt Indflytninger af Patienter Sted. Selve *Indvielsen* skete d. 11/5 1932.

Gæsterne, der var indbudt, kunde da konstatere, hvad moderne Hospitalsbygning vil sige. Hovedindgangen er fra Sjællandsgade, i Hjørnet mellem det gamle og det nye Hospital. Over den 1 Meter fremspringende Granitkarm rager en halvrund Jernbetonplade frem (3,50 m i Radius), som afgiver en overdækket Tilkørselsplads for Sygebiler. Gennem en Staaldør kommer man ind i Trappehuset, der er baade Forbindelsesled mellem den gamle og den nye Afdeling og Centralpunktet for hele Komplekset. Her er baade Trappe og Elevator, Anretterkøkkener og Linned- og Medicinrum. Kælderen er Køkken-

regionen og Fyrmesterens Rige, adskilt ved Søstrenes store Dagligstue og Spisestue. I Stueetagen blev Børneafdeling, Fødestue og Operationsværelse etableret. Paa første Sal er Operationsafdelingen, hvis Hjerter er den store Operationsstue, som er fuldtud moderne indrettet . . . med brunrødt Flisegulv, matgraa Flisevæg til Loftet og Loftet lysegraa. Omkring den ligger Forbindingsstue, Narkose- og Steriliseringsrum, Lægeværelset og Laboratoriet. Paa anden Sal findes syv Rum for senere Indretning af Operationsstuer for Specialister. - Sygeværelserne er alle syd- eller østvendte, holdt i lysegule Farver, mens Gange og Samtaleværelser staar i lysegrønt. Det, der imponerer mest,



SKT. JOSEFS HOSPITAL I FREDERICIA. Paa Billedet ses tv. Indgangen til det gamle Hospital (med Skt. Josefs Statue i Fronten). Den moderne Nybygning danner her et Hjørne, hvor den nye overdækkede Hovedindgang findes.

er maaske alligevel Detaillerne. Alle Døre er glatte Staal-døre i presset Staal-karm. Ligeledes er Vinduerne af Staal „og i Sygestuerne af særlig Konstruktion med Vipperammer forneden til Dag-ventilation, to Midderrammer til hurtig Udluftning og en Overramme til Nat-ventilation“. Gulvbelægning er Lino-leum. Fodlister er

overalt Sokkelhulkehlfliser. Alle Hjørner er forsynet med Staalskinner. Alt, hvad der findes af Greb, Haandlister og Armatur er enten af rustfrit Staal, Hvidbronce eller i forchromet Udførelse. Allevegne er Vaskene af rustfrit Staal, ligesom Køkkenborde, Opvaskeborde o. s. v. er belagt med rustfri Staalplader fra Ernst Voss, Fredericia, der som Gave ogsaa opsatte det 1½ m høje Kors af rustfrit Staal paa Bygningens højeste Punkt, Kuplen over Søstrenes Huskapel i øverste Etagé.⁴⁷

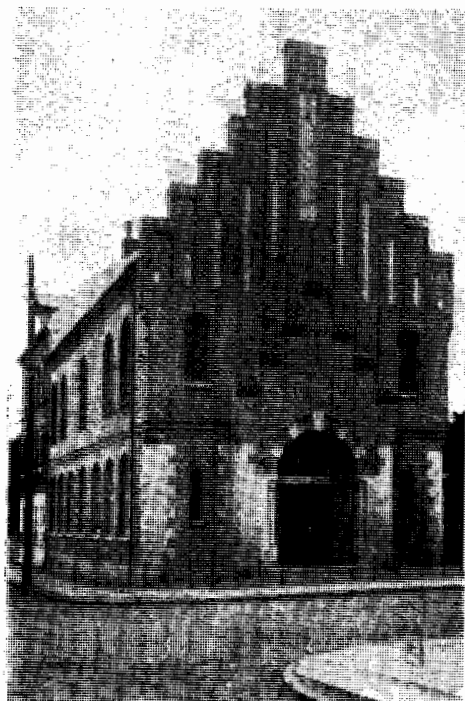
9. ESBJERG

Den troskyldige Dansker, som endnu ikke har aflagt Agerdyrkerens Evne til at lade sig forbavse, henfalder let til Beundring, naar han hører om Byernes Udvikling i U. S. A. Og dog ligger der udenfor hans Dør en By, som lige saa godt kan prale med „amerikansk Udvikling“: Esbjerg. Fra en Fiskerflække paa 400 Indbyggere i 1870 voksede det til en „købstadlignende Landsby“ paa 4000 i 1890 og til en Købstad paa 20.000 Sjæle i 1916 og ca. 40.000 i 1940.

Her lagde Biskop von Euch allerede i 1904 en Missionsstation. Oprettelsen af Skt. Josefs Hospital 1903/04 gjorde dette bydende nødvendigt. Aaret efter grundlagdes Menighedsskolen. Den Mand, som betød mest for Sognet i den første Snes Aar, var Pastor *Franz Verhein*, der i de ni Aar, han virkede som Sognepræst (1907-16), trofast arbejdede paa at samle et Fond til Opførelsen af en Kirke. Da han rejste tilbage til Tyskland, kunde han efterlade 20.000 Kr. til den Kirke, han saa i det fjerne - ligesom Moses skuede ind i det forjættede Land -, mens han selv maatte nøjes med at læse den hellige Messe i sit beskedne Kapelværelse.

Der gik endnu syv Aar, inden man turde tænke paa at bygge. August 1923 blev Grundstenen lagt, og den 14/9 1924 kunde *Skt. Nikolaj Kirke* (opkaldt efter Skippernes Værnehelgen) indvies.

Kommer man paa sin første Visit til Esbjerg og skraar fra Banegaarden til højre, er man allerede i Nørregade, der - som alle Gader i Byen - er lige som en Lineal og lang som et ondt Aar. Efter nogle Minutters Vandring staar man overfor en Bygning, der umiskendeligt bærer et kirkeligt Præg. Det er en skøn Gavlfacade, man har foran sig, aftrappet foroven, med smalle hvide Blændinger. Den fremspringende Portal, som opefter afsluttes med Trappegavl, er ligesom Gavlhjørnerne forneden trukket kraftigt op med Granitkvadre. To lette Granitsøjler bærer Rundbuen over Indgangen. Man tager forsigtigt i Døren og træder ind. Der staar man i et lille Forrum, og lige overfor paa Væggen har man et stort Relief: Den smertefulde Gudsmoder med Jesu afsjælede Legeme paa sit Skød. I Mester *Skikkilds* asketiske Streg, i afdæmpede Farver, med et ganske pragtfuldt Slyngornament i Fodstykket. Ved at opdage, at der fører en Dobbelttrappe til højre og venstre opover, bliver man først klar over, at Kirken ligger „ovenpaa“, paa Bygningens første Sal. Her er Trappeafsatsen omdannet til en pompøs Forhal. Med Spænding træder man ind i Kirken. Øjet fanges med det samme af det store Alterbillede: den gode Hyrde med de milde og mandige Træk, som Skt. Nikolaus med Skibet og Skt. Petrus med Nøglerne viser op til. Til venstre for Koret staar et lille Sidealter, hvorover *Birgitte West* har malet en from Madonna med



KIRKE OG SKOLE I ESBJERG



PASTOR V. CORNÉLISSEN
Sognepræst i Esbjerg 1924–30.

Barnet. Paa højre Side staar Prædikestolen, godt og bramfrit Snedkerarbejde, men med gode Linier. Alt Træværket er holdt i samme staaalgraa og brune Farvetone, den man kender fra en Del Landsbykirker. Om disse minder ogsaa de solide, med tunge Udskæringer forsynede Knælebænke, der ligesom de sekskantede, i Træ skaarne Lysekroner er *Aksel Theilmanns* Part i de 3 kat. Kunstneres fælles Arbejde. Højest ejendommeligt virker Skriftestolen, der ligner et trefløjet Skab, som paa den anden Side Indgangen har en Tvillingbroder, bag hvis Væg Opgangen til Orgelpulpeturet gemmes.⁴⁹

Er man gennem Sidedøren kommet ud i Gaarden, spørger man sig uvilkkaarligt: hvad der mon er i Stueetagen under Kirken? Ud fra Bygningen springer der et Forhus frem, bredt og lavt, men med en imponerende overhvælvet Indgang. Man bliver forbavset ved at opdage, at det er Porten til *Skolen*. (Arkitekten *O. Berg* har aabenbart haft en Svaghed for virkningsfulde Portaler.) Forhuset tjener praktisk nok som Garderobe for Børnene. Derfra kommer man ind i en lang og bred Gang. Ribberne, som er anbragt langs Væggene, taler deres tydelige Sprog: her er Gymnastiksalen, rigtignok lidt smal, men absolut fyldestgørende, saalænge det ikke drejer sig om mange Børn. Yderst tiltalende virker de to Klasser, lyse og høje og fuldtud moderne. Dobbelte Skydedøre muliggør en Forbindelse af de to store Rum til eet, saaledes at selv regulære Menighedsmøder kan holdes i Skolen.⁵⁰

Der var pludselig blevet Plads i Præstehuset, som støder op til Kirkebygningen. Stueetagen, der havde været Kapel, og 2. Sal, der havde tjent til Skole, stod tomme. Det varede dog ikke længe. Allerede d. 1/2 1926 oprettedes der en *Kommunikantanstalt*, saaledes at Pigerne beboede Stueetagen, hvor en Josef-Søster nemt kunde vie sig dem, og Drengene fik en hyggelig Hybel helt ovenpaa, mens 1. og 2. Sal var forbeholdt Sognepræsten, hans Kapellan og den Broder, som var givet dem til Hjælp. Der var Plads til 12 Børn, og at det nok tiltrængtes, kan der ikke være Tvivl om med den Udstrækning, Sognet har. (Det er med



SKT. JOSEFS HOSPITAL I ESBJERG.

sine 4223 km² det næststørste Sogn i Vikariatet). Paa Grund af Forholdene under Krigen maatte det lukkes i 1941.

Det sidste store Byggeforetagende i det katolske Esbjerg var den store nye Fløj, *Skf. Josefs Hospitalet* blev udvidet med 1937/38. Den blev opført vinkelret paa det gamle Hospital i dets vestre Ende og giver det ikke noget efter, hverken hvad Størrelse eller Rummelighed angaar. I sit Ydre er den lige saa forskellig og afstikkende fra den gamle Fløj, som en fikst klædt ung Pige vilde være ved Siden af sin gammeldagsklædte Mor. Og ligesaa moderne som i sin Funkisrejsning er den ogsaa indrettet indvendigt. I Kælderen findes der Røntgenafdeling, Kulbueleys, Diatermi, Kvartsllys, Bade- og Massageafdeling; i Stueetagen er der Forbindstue, to Operationsstuer for Øre-, Næse- og Hals-specialisterne plus en Operationsstue til Øjenlægen, eet af de sjældne absolut lydtætte Rum til Undersøgelse af Hørelsen og et Dagrum for Patienterne; paa første Sal er der ligeledes Operationsstuer til den kirurgiske Overlæge, tip-top moderne Steriliseringsrum og ligeledes et Dagrum.

Da Hospitalet blev grundlagt, var det som kirurgisk-medicinsk Sygehus. I 1918 kom Øjenafdelingen til, 1931 den oto-laryngologiske Afdeling, som paa Grund af Pladsmangel fik til Huse i Nørregade 29 (15/10 31) og senere flyttede til Stormgade 50, for endelig at falde til Ro i Hospitalets nye Fløj.⁵¹

10. HADERSLEV

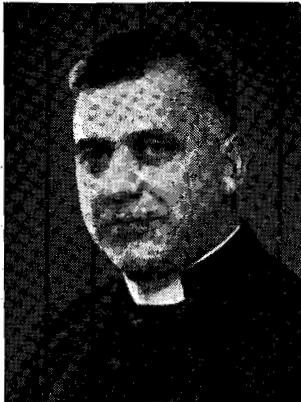
En grel Modsætning til den ivrige Byggevirkosomhed i Esbjerg danner Haderslev.

Ikke, fordi der ikke trængtes til nyt. Tværtimod! Den 1/4 1928 aabnedes en katolsk Skole, *Skf. Ansgars Skole*. Den fandt Husly i Præstegaarden. Blev nogen nysgerrig og spurgte, om det var en dansk eller en tysk Skole, fik man uvægerligt det Svar af Sognepræsten: „Det er en *katolsk* Skole“. Undervisningsproget var faktisk baade dansk og polsk og tysk. Der var baade tysk og polsk Lærer, mens Sognepræsten repræsenterede det danske Element. Selv om Tanken om en 3-sproget Skole synes grotesk og uigennemførlig, bør man ikke overse, at næsten alle Børn dernede kunde forstaa to Sprog og ogsaa kendte nogle Brokker af det tredie. Skolen fik da heller ikke saa daarligt et Skudsmaal af Amtsskolekonsulenten, dengang den nye Skole blev indviet.⁵² Men Pladsforholdene var



BØRNEHJEMMET I HADERSLEV. Tilbygningen ses yderst til venstre ved Siden af Kapellet, som markeres af den fremspringende Karnap.

i hvert Fald ikke ideelle. Præstegaarden var nu engang ikke tænkt til Skolebrug. Der trængtes haardt til bedre og lysere Lokaler. Da Pastor *Jaworski* optog Sognegerningen, kom der Gang i Tingene. Takket være Biskoppens Imødekommenhed, opførtes der i Præstegaardens Have en lille *Skole* i Bungalow-Stil med to Klasser. Den 19/8 1936 kunde den indvies under Autoriteternes udelte Bevaagenhed: baade Biskoppen og Stiftsamtmanden og Amtsskolekonsulenten var til Stede. Skolen fik to Afdelinger, en dansk og en tysk, og hver af dem sin egen Lærer. Senere optog *Skt. Hedvigssøstrene* Skolelærningen, og da den tyske Lærer blev indkaldt, gled Skolen ubemærket og smertefrit ind i Enkeltspor.



PASTOR CASIMIR JAWORSKI.
Sognepræst i Haderslev 1935-43

Aaret efter - 1937 - blev igen et Byggeaar, omend ogsaa indenfor beskedne Grænser: *Skt. Hedvigssøstrenes Børnehjem* paa Aastrupvej blev *udvidet* mod Vest. Det maa siges til Arkitektens Ros, at han fulgte Stilen saa trofast, at kun indviede kan drage Skel mellem gammelt og nyt. Der indvandedes ved denne Udvidelse en stor, lys og dejlig Opholdsstue, som endda ikke mangler en lille Scene, hvor Børnene kan prøve de første Trin paa de berømmelige „skraa Brædder“. Paa første Sal blev der en lys og luftig Sovesal. - „Det syngende Børnehjem“ har man kaldt det. Ja, man behøvede bare at høre dem synge Gregoriansk Koral i Kirken! Eller Salmer og Sange i Hjemmet - paa dansk, latin eller tysk, en- og to- og tre-stemmig. Og saa var der her virkelig et *Hjem*; det kunde have været svært at finde Mage dertil i hele Kongeriget. Det læstes i de glade Barneansigter, det sporedes i Børnenes charmerende Frimodighed. Hvor man undte dem deres „nye“ hyggelige Hjem!

Men hvad der byggedes i Haderslev, var kun beskedent i Sammenligning med, hvad der foregik sydpaa i Sognet, nemlig i

10 a. AABENRAA

Ganske vist er Aabenraa ikke noget selvstændigt Sogn. Det hører stadig under Haderslev. Men siden den Dag - den 15/9 1926 - *Skt. Hedvigssøstrene* begyndte deres Virksomhed i *Skt. Ansgars Klinik*, har Aabenraa vist tydelige Tendenser til Selvstændighed. Det kommer af, at Søstrene - ofte med meget Besvær - selv maatte sørge for at have en Præst (en saakaldt „Rektor“) ved deres Kapel eller Kirke.

Klinikken var købt som saadan af Søstrene og havde fra først af to Speciallæger: en Øren- og en Øjenlæge. Problemet: *Kapellet* - uden et saadant kunde et katolsk Hospital jo ikke tænkes - blev løst paa en overraskende, men ganske tilfredsstillende Maade. Ude i Haven stod der et stenmuret Lyst-

hus; skønt ikke ret stort, kunde det dog rumme et Alter og en tre, fire Rækker Knælebænke. Tilmed opførtes der paa venstre Side en Trætilbygning, hvor der kunde være Sakristi, Skriftestol og Plads for Menigheden, naar dennemødte talstærkt op. I dette saare beskedne Gudshus læstes der Messe i mere end ti Aar. Menigheden var glad for overhovedet at have faaet et Offersted i deres Midte, og den fremmede, der maaske lige havde smilet ved at finde et Skilt paa Døren: „Katolsk Kirke“ (!), fandt, at denne „Kirke“ var ualmindelig hyggelig og god at bede i.

Snart viste det sig, at Klinikken var for lille til Søgningen. Allerede i 1928 var man nødt til at *udvide*. Ved Siden af laa der en Skole, som Søstrenehvervede og ombyggede til deres Behov. Først nu holdtes der en højtidelig Indvielse, som Biskoppen selv foretog i mange prominente Gæsters Nærværelse (25/11). Klinikkens Kapacitet var ved denne Udvidelse vokset til 50

Sengepladser, saa man kunde regne med, at denne maatte være fyldestgørende for en rum Tid.

Til Gengæld kunde Søstrenehværelserne sysselsætte sig med andre Planer: *Kirkeplaner*. Allerede 1931 forelaa saaledes en Tegning til en Kirke, men endnu var Tiden ikke inde. Men Søstrenehværelserne sikrede sig foreløbig Ejendommen ved Siden af (Søndertorv 1), og da man gik ind i 1937, var Planerne modne. Det gamle Hus paa Søndertorv blev revet ned i Slutningen af Marts. Den 2/6 kunde Biskoppen nedlægge Grundstenen, og den 15/11 benedicere den nye *Skt. Angars Kirke*. - I syv Aar havde Arkitekt *Niels A. Nielsen* arbejdet og baksat med Planerne, men Resultatet var Arbejdet værdigt. Kirken er ikke stor: 11,5 x 7 m, men den er ualmindelig skøn. Stilen er moderne. Gav-



Saa fattig var Indgangen til det gamle SKT. ANSGARS KAPEL I AABENRAA



Op mod Skt. Hedvigs Klinik (tv.) læner sig SKT. ANSGARS KIRKE I AABENRAA



Lyst og fint staar det
INDRE AF SKT. ANSGARS KIRKE.

façaden mod Søndertorv har ingen anden Prydelse end det store runde Orgelvindue og den overdækkede Indgang med hvid Karm og de lyse Stenstøtter, og dog hæver den sig med Glans ved Siden af den store Klinik. Og hvor er det Indre velgørende rent og klart i sine Linier: Her er Altret det dominerende, et dejligt Stenalter af romersk Travertin med et forgyldt Tabernakel, ellers intet. Et stort, slankt Kors luer gyldent fra Væggen. Prædikestolen paa Korbuens venstre Side er saa enkel som tænkeligt: hvid som Kirkens Vægge og dog smuk i Stregen. En særlig Finesse ejer Kirken i det lille Sideskib tilhøjre. Med sine Piller og lave Buer minder det om Omgangen i Maribo Domkirke. Her er der i den forreste Ende et lille Alter, i den anden Ende løber det ud i Daabskapellet.

Efter Indvielsesmessen, som Børnekoret fra Haderslev sang til (det „var en Oplevelse“, siger „Hospes“ i N. U.), istemtes Te Deum. Det maa antages, at det lød med Fynd og Kraft fra Menigheden. Tænke sig, at faa en saadan Kirke, og faa den forærende.

11. SØNDERBORG

Sonderburg hed det i den tyske Tid og havde et Marinesogn. Da Sønderjylland kom hjem, var det foreløbig umuligt at stille en Præst til Raadighed. Sjælesorgen blev varetaget af Haderslev-Præsten ved periodisk Gudstjeneste. Først 1924 kom der en Præst til Als, og der blev indrettet Kapel og Præstehus paa Kongevej 27.

Det var et lille *Stuekapel*, og Alteret, som syntes at synke sammen i Midten, gjorde et ynkværdigt Indtryk. I 1930 blev Pastor *Messerschmidt* sendt som Sognepræst til Byen. Og da Besætningen 1934 forøgedes med en Kapellan, begyndte der snart at ske noget.

1935 kom de første *Liobasøstre* til Sønderborg. Denne unge, moderne Kongregation maatte synes særdeles velegnet til at tage et Arbejde op i den danske Diaspora. Opdraget i den hellige Benedikts Aand til levende Deltaelse i Kirkens Liturgi, især ved den monastiske Korbøn, er de tillige uddannede og ifølge deres Regel forpligtede til „Katolsk Aktion“, d. v. s. til under Præsternes Ledelse at gøre et *praktisk* Arbejde for Kirken. De kom særligt for at øve et Apostolat som „*Sognesøstre*“, en Gerning, andre kvindelige Kon-

gregationer af deres Regel er forhindrede i at optage. - Der kom 5 Søstre, 2 danske og 3 tyske. Men de skulde snart høste den Erfaring, at alt Arbejde for Guds Rige maa støde paa Modstand. De de tyske Søstre søgte om Forlængelse af deres Opholdstilladelse, blev den pure nægtet.⁵³ Følgen var, at hele Kommunitetet maatte tilbage til Moderhuset i Freiburg. I Sommeren 1936 vendte dog de to danske Søstre tilbage, og der var nok at gøre for dem baade i det udstrakte Sogn (det sjette-største i Landet) og for „Pauluskredsens“ udstrakte Virksomhed, som med sin Stifter Pastor Ballin var flyttet og havde opslaaet sit „Stabskvarter“ i Sønderborg Præstegaard.

Nu, da der var 2 Præster paa Stedet, kunde der ogsaa drages Omsorg for periodisk Gudstjeneste i velvalgte *Yderstationer*: Tønder, Graasten og Skærbæk.

Allerede tidligere var der blevet købt en „stor og prægtigt beliggende Byggegrund“ ved Ringridervej. Præsterne fik travlt med Kirkeplaner, og de henvendte sig til en af Landets mest anerkendte Autoriteter, den bl.a. for Restaureringen af Skt. Katharinekirke i Ribe berømte Arkitekt *H. Lønborg-Jensen*. De fik ogsaa en fin Tegning (den blev landskendt ved at figurere som Hoved for „Sommerens Gudstjenester“ i Katolsk Ugeblad), men det viste sig desværre, at det økonomiske Grundlag ikke kunde bære. Skulde Planerne ikke løbe ud i Sandet, maatte der findes en bedre, solid Basis. Og den blev fundet, ikke mindst ved, at Murermester *A. V. Günther* „tog Skeen i en anden Haand“. I August 1936 blev der paa Kirkens Grund opført en stor Beboelsesejendom, som foruden at give Plads til det nye *Skt. Pauls Kapel* ogsaa gav det uundværlige økonomiske Rygstød. Ogsaa til denne Ejendom stammer Planerne fra Arkitekt Lønborg-Jensens Haand. Arbejdet skred hurtigt fremad; allerede d. 8/9 s. A. kunde Kransen hejses over Bygningen. Og efter et hæsblæsende Arbejde med Indflytningen kunde den første Gudstjeneste holdes i det nye Gudshus Julenat 1936.⁵⁴

Ganske vist er Skt. Pauls Kapel kun et Stuekapel, men dog saa ganske anderledes end tidligere Tidens lave og trange Kapeller, hvor i Reglen en hæsli Kakkellovn fyldte godt op midt i Rummet, og hvor Konturerne af den gamle Klunkelejlighed ikke var til at udviske. Her er højt til Loftet, et prægtigt Bjælkeloft. Altret er ganske jævnt: Et Bord, helt beklædt med et Antependium, et lille Tabernakel og derover et smukt Kors, som staar godt mod det folderige Tæppe, som danner Baggrunden. Enkelt og stilfuldt det hele. Desværre berøvedes Skt. Pauls Kapel snart sit fornemste Smykke: da Liobasøstrene 1938 af den nye Biskop kaldtes til større Opgaver i København (de flyttede foreløbig ind i „Kolleget“), forstummede den daglige Korbøn i det lille Gudshus. Gid den, under den ene eller anden Form, maa opleve en Rennæssance i en nær Fremtid.



SØNDERBORG
Indgang til Skt. Pauls Kapel.

12. ASSENS

Skal man drage et Facit af det Arbejde, der blev udrettet i Biskop Brems' Tid i *Jylland*, saa er der eet, der straks falder i Øjnene: der er kun eet Sted, hvor der er oprettet et nyt Sogn (Sønderborg), og kun 2, der kan siges at bære Spiren i sig til i en overskuelig Fremtid at udvikle sig til selvstændige Sogne (Aabenraa og Pindstrup). Og det er netop den store Forskel mellem Biskop Johannes og Biskop Josefs Tid. Den første var uigenkaldeligt Grundlæggerperioden, den anden brugtes - og brugtes flittigt - til at konsolidere og udvide.



PASTOR J. RIJCKEVORSEL
Sognepræst i Assens 1927-32.

Desto større er Glæden ved lige med det samme at støde paa katolsk Nyland, naar man gør Springet over Lillebælt til Fyn.

I Assens har der i Mands Minde altid været nogle faa Katolikker. De hørte til Odense, og Præster fra Odense var det ogsaa, der holdt periodisk Guds-tjeneste i Assens fra 1909 til 1918. Saa indtræder der en Pavse. I 1925 kommer Pastor *Rijckevorsel* til Byen. Hvis nogen af Landets Præster kan gøre Cæsars stolte Ord til sine: Veni, vidi, vici (Jeg kom, saa og sejrede), saa er det ham. Thi allerede Aaret efter nedlægges Grundstenen til *Vor Frelzers Kirke* (30/5 1926), den 26/9 indvies Kløkken, og den 29/5 1927 kan Kirken invies af selve Bygherren.

Beliggenheden af den nye Kirke staar i Klasse A: kun faa Skridt fra, hvor Landevejene fra Odense, Middelfart og Faaborg krydses for at indmunde i Byens Hovedgade. Om den katolske Præst i Aarevis havde luret paa en vel-egnet Plads, havde han næppe kunnet finde en bedre.⁵⁵ Hvor man end kommer fra i sin „Selvejer“, kan man ikke undgaa at faa Øje paa Kirkens Rødstensfaçade og det velproportionerede Taarn ved Siden af.

Kirkens Arkitekt er *Tidemand-Dal*, hvis sikre Smag og tilforladelige Streg efterhaanden har præget flere af Vikariatets nye Kirker. Byggegrundens Snæverhed har medført, at Kirken matte vende med Gavlen mod Gaden. Der er ofret en Del paa denne Façade: Trappegavl, den legemsstore Kristusfigur i hvid Sandsten i en Niche over det brede, trebuede romanske Orgelkorvindue og den høje romanske Portal.

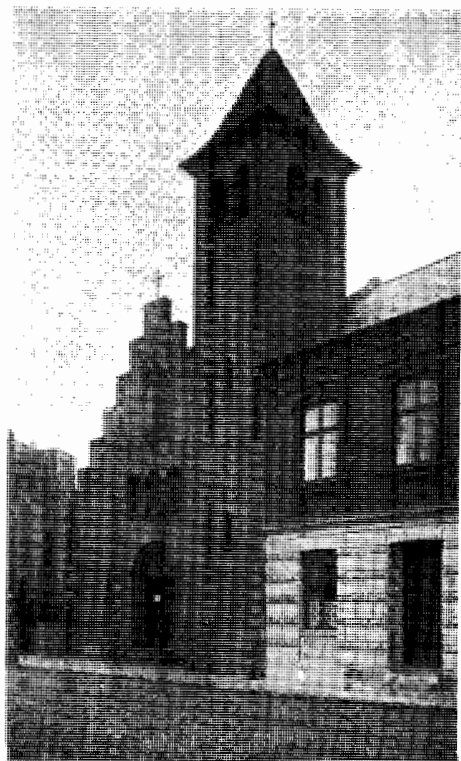
Kirkerummet er ikke stort (17 x 10 m), men sobert og værdigt. I de hvide Vægge gløder de smaa romanske Vinduer med belgiske Glasmalerier - Scener af *Vor Frelzers Liv*. Karakteristisk er det mørke, tagformede Bjælkeloft. Koret afsluttes i en rund, hvælvet Apsis. Den blev sidenhen (1939) forandret. Oprindeligt var der to Vinduer i Korrundingen, som med deres Emner: Fodtvætningen og den sidste Nadver hentydede til det paa vore Altre stadig levende Nadverunder. Altret, oprindeligt ærligt dansk Snedkerarbejde, er nu erstattet med et pragtfuldt Stenaltebord paa to svære Søjler med brede Ka-

pitæler og en Afstøbning af Herlufsholmkorset som eneste Pryd over det lave Tabernakel. Kommuniionsbænken af Egetræ og Korsvejsstationerne med Gipsreliefferne i tunge Egetræsrammer (som nu er havnet i Kryptkirken i Vordingborg) blev ved samme Lejlighed afløst af et Smedejernsgitter og Smedejernslystestager foran de enkle Trækors, der markerer Korsvejen. Derimod blev den fint udskaarne Prædikestol paa sin Sandstenssokkel og de dejlige Knælebænke urørt. Til begge Sider af Vaabenhuset har Døbefont og Skriftestol faaet en naturlig Plads.

Man kan forstaa, at de gamle Assenskatolikker blev henrykte: „Vi havde aldrig drømt om, at vi selv skulde faa en Kirke!“ Æren tilkommer den Mand, som ikke kun byggede, men ogsaa for største Parten skænkede sin Menighed det nye Gudshus.⁵⁶

Og ovenikøbet fik den en *Menigheds-sal* forærende, snildt indrettet i det gamle Farveri bagved Præstegaarden.

Endnu engang kom Besørgelsens Tid til Assens. Den 9/11 1937 kunde det byde *Liobasøstre* velkommen. Nu fik Katolikerne at mærke, hvad det vil sige, at have Søstre i Menigheden: Kirkesangen fik en anden Klang; og hvor blev alt dog pænt og propert og pynteligt i Kirken! De unge Piger mødtes utvungent i Søstrenes Hjem, og alle stævnedes til Møder og Fester, saa det syntes, som om en ny Vaar var kommet til Sognet. I Begyndelsen af 1938 aabnedes en *Kommunikantanstalt* og snart efter det landskendte „*Credo-Værksted*“ for religiøs Kunst. - Desværre blev Søstrenes Virksomhed kun af kort Varighed. Allerede efter tre Aar kaldtes de til København, hvor Kongregationen koncentrerede sine Kræfter for at optage en større Gerning i Vikariatet.



VOR FRELSERS KIRKE I ASSENS

13. ODENSE

Biskop von Euch var udpræget Optimist. Dengang han samlede de faa spredte Katolikker i Odense og Sognet oprettedes (1867), havde han vel nok i Aanden set, hvorledes Fremtiden vilde lægge en Krans af katolske Kirker ved den smilende fynske Kyst. Selv om vi endnu ikke er naaet saa langt, saa er fire Kirker og tre Menigheder i Løbet af et halvhundrede Aar alligevel

ikke saa daarligt et Resultat, at Odense ikke kunde være stolt af det. Med sin store og stolte Skt. Albanikirke og det nye Skt. Josefs Hospital var Menigheden saa godt forsørget, at der foreløbig ikke trængtes til mere, bortset fra mindre Forbedringer og Forskønnelser. Saaledes fik *Skt. Josefs Hospital* 1923 sit skønne Jesu Hjerte-Alter og Kommunionbænken ved Windfeld-Schmidt, og *Kirken* af samme Kunstner tre Sandstensvievandskar og to Egetræs Nummertavler.

Anderledes var det med *Skolen*. Tilrods for Udvidelsen i 1915 (se ovf.) krævede Forholdene en Forandring, og helst en radikal Forandring. Alene det, at Børnenes Tal var steget fra 70 i 1916 til 120 i 1932, betød - rent skoletek-nisk set - en Forøgelse paa to Klasser. Manden, der vovede Springet, var *P. Deutscher*. Plads til *Udvidelse* var der: der laa jo Adelgade 5, som var lejet ud til Lager, skønt det fra først af havde været udset til Skolebygning. - Det blev et haardt Stykke Arbejde. Det kunde Brødrene fortælle om, der brød Bjælker og Lofter ned og blæste Bygningen ud, saa kun Ydermurene stod tilbage. Det kunde ogsaa Murene mærke, da de tog fat. Det gjaldt jo om at tilpasse det nye, de opførte, med den gamle Skole; Vægge maatte falde, Vinduer brydes igennem Murene, kort sagt, der skulde skabes en Skole af een Støbning af de vidt forskellige Ejendomme Adelgade 3 og 5. Da Værket stod færdigt og fik den kirkelige *Indvielse* ved Biskoppen, den 2/11 1932, kunde man være saare tilfreds med Resultatet. Nede i Kælderen var installeret Bad, Toiletter og Centralvarme. I Stueetagen var der indrettet to store Klasser, paa første Sal tre og paa anden Sal igen to med en Lejlighed til en Lærer. Som Rosinen i Pølseenden var der i Mansardetagen en festlig Sal, særlig til Brug for Menighedens virksomme *Skt. Albaniklub*.⁵⁷

Salen kunde naturligvis ikke anvendes som Gymnastiksal; det forbød alene dens Beliggenhed i Toppen af Skolebygningen. Saaledes stod man kun fem Aar efter igen foran et nyt Skoleproblem. Men ogsaa det blev løst. Redemptoristerne havde forstaaet at sikre sig ogsaa det sidste Hus paa højre Side af Adelgade. I 1937 faldt den gamle Rønne (til Byggeautoriteternes udelte Tilfredshed) og paa dens Plads rejstes der en moderne Beboelsesejendom. I dens venstre Hjørne og vinkelret fremspringende mod Skolegaarden opførtes den nye *Gymnastiksal*, stor, høj og luftig, som den nye Skolelov forlanger det.

Hermed var Festsalen fra 1932 egentlig blevet overflødig. Dengang havde Skt. Josef Søstrene mattet rømme Skolen og taalmodigt fundet sig i at flytte over til „Albaniborg“, hvor de paa anden Sal byggede deres klosterlige Tilværelse op. Efter at Festsalen nu var ombygget til deres Brug, vendte de tilbage til Skolen.

For Skt. Hedvigssøstrenes statsanerkendte *Børnehjem* skete der 1920 en Forandring i Driften: da Søstrene aabnede Børnehjemmet i Haderslev, blev det ordnet saaledes, at Haderslev skulde huse Pigerne, mens der i Odense kun skulde være *Drenge*. (Denne Ordning bibeholdtes i tyve Aar; siden 1940

optages igen Piger.) - Vigtigere var de bygningstekniske Forbedringer, der anbragtes 1931 og 1936. Nybygningens nøgne, vinduesløse Façade mod Nonnebjergvej (se ovf.) mildnedes ved, at der blev aabnet for Vinduer og en lukket og aaben Veranda. Et stort - og nødvendigt - Fremskridt var det, da der blev indlagt Centralvarme, Bad og Haandvask.

I Stor-Odense, men helt ude ved Bygrænsen, ligger der en katolsk Enklave, en betydelig og selvstændig Virksomhed,

13 a. DALUM KLOSTER

Her er Moderhuset for Skt. Hedvigssøstrenes udstrakte Gerning i Vikariatet. Det blaa Stempel fik det, da Kongregationen i Danmark 1929 blev til selvstændig Provins, og Dalum udset til Provinsledelsens og Noviciatets Sæde.

Fra Begyndelsen af havde Dalum sit lille Kapel og siden 1909 sin egen Præst, Pastor *Fr. Brinkmann*. Kapellet laa i Bygningens venstre Fløj og kunde med den bedste Vilje ikke skjule, at det kun var en stor Stue, indrettet til et lille Kapel.



DALUM KLOSTER (Flyverfotografi)
Øverst tv. ses Kapellet med Brogangen, th. Økonomibygningerne.

En Forandring var længe paakrævet, men særlig nu, hvor Noviciatet stillede visse Krav. 1930 skred man til Værket. Ved Klosters højre Fløj og forbundet med det ved en Gang opførtes der en regulær, omend lille *Klosterkirke*.⁵⁸

Den ligger der, halvvejs bortgemt under Parkens høje Træer og minder om de smaa Valfartskirker, man i katolske Lande kan træffe i den ensomme Granskov. (Reminiscenser af denne Art siges ogsaa at have ligget tilgrunde for Arkitektens Plan.) Hvor ser den - i Ordets bogstavelige Betydning - indbydende ud: med det store 3-fløjede Gavlvindue, de høje Vinduer i Dobbeltbuer i Langsiderne, Brogangen i Bindingsværk og denne Mellemting af Taarn og Tagrytter med den gyldne Vejrhane i Spidsen!⁵⁹ Gennem et rummeligt Forhus, som gaar gennem hele Kapellets Bredde, og hvor Skriftestolen har sin Plads, kommer man ind i et Kirkerum, som er ganske enkelt i Anlægget: et Skib, hvidkalket, godt oplyst af de 6 store Vinduer og med ægte Hvælving (konstaterer man med Respekt) - og et smallere, lige afsluttet Kor. Over Altret gløder der i det 3-delte Vindue et Glasmaleri, som tryllebinder Blikket: Jesu Hjerte i Midten, Hjorten ved Vandkilden til venstre og Faarehjorden til højre, i et Solfaldslandskab med Længslens blaa Høje i Baggrunden. Her

er godt at bede, om man hører til Hyrdens trofaste Flok eller som den vilde Hjort kun tørster efter Livets Kilde. - Det var en Festdag for Søstrene, men ogsaa for deres Venner, da Biskoppen d. 21/1 1931 kunde *indvie* Klosterkirken.⁶⁰

Foruden Omsorgen for deres Pensionærer paatog Søstrene sig ogsaa en ægte apostolisk Opgave, da de i 1924 modtog katolske Pigebørn fra Landet, der skulde forberedes til den 1. hellige Kommunion. 1936 fik dette Arbejde fast Form, idet Søstrene i Gartnerhuset „Mariabo“ indrettede en *Kommunikantanstalt*, som desværre ogsaa (som f. E. Esbjerg) faldt som Offer for Krigen.

En 3die Gren af Søstrenes Arbejde bør heller ikke glemmes. Foruden den store Park (12 Tønder Land) har Dalum ogsaa 9 Tønder Land Agerjord - og som Følge deraf et godt lille *Husmandsbrug*. Der er sikkert ikke ret mange Gæster, som ikke har slaaet et lille Slag over i Staldene. Og det har vakt Forbavselse hos mere end een, naar de saa Søstrene arbejde i Stald og Mark saa godt som nogen Røgter eller Karl. - *Økonomibygningerne* er af ret ny Dato og ovenikøbet opført af det *offentlige*. Dette enestaaende Fænomen skyldes den Omstændighed, at der i 1935 blev inddraget 9000 m² af Klosters Jord til den nye Vej, som paa Dalum Papirfabriks Forlangende blev anlagt længere vestpaa og dermed kom til at skære ind i Klosters Grund. Heldigvis (tør man vel sige) stod de gamle Økonomibygninger netop der, hvor Vejen skulde gaa. De blev derfor revet ned og en ny „Avlsgaard“ med Vognport, Høsehus, Stalde og Vaskehus opført længere inde paa Grunden.

14. NYBORG

Kommer man sejlende med Færgen over Storebælt og nærmer sig Nyborg, kan man, længe førend man ser Byen, faa Øje paa Nyborg Kirkes irgrønne Spir, der som en spids Naal stikker frem af Knudshovedskovs mørke Pude. Først langt senere, et godt Stykke efter at Færgen er drejet om Næsset, kan det lykkes en ved at spejde mod venstre, hvor Statsfængslets Silhouet tegner sig truende mod den fynske Himmel, at opdage den katolske Kirkes røde, firekantede Taarn med det pyramideformede Tag.

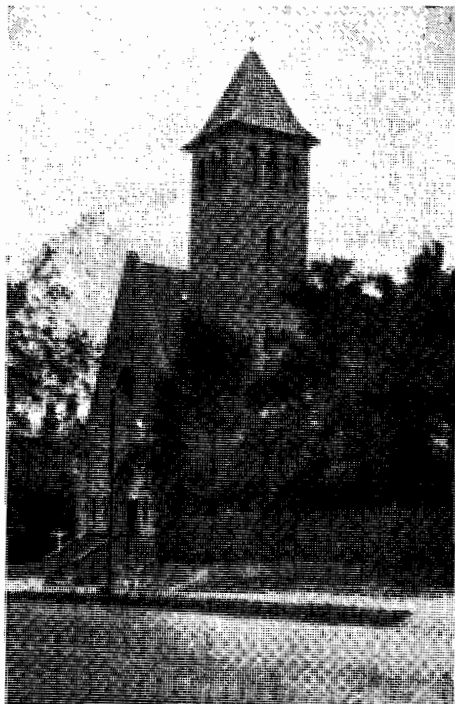
Ligesom Jakob maatte tjene 7 Aar for Lia og 7 Aar for Rachel, maatte Nyborg vente 14 lange Aar paa sin *Stella Maris Kirke*. I 1914 var Søstrene lige ved at rejse Kirkehuset, da Verdenskrigen udbrød og slog en tyk Streg gennem alle de dejlige Planer. (Se ovf.) Men endelig - i Pastor *Op de Couls* Tid - oprandt Timen, der skulde bringe Virkeliggørelsen af de mange Aars Ønsker og Bønner. August 1927 kunde Grundstenen nedlægges og d. 8/7 1928 *indviedes* Kirken under Titlen „Maria, Havets Stjerne“.

I den Tale, Biskoppen holdt ved Festandagten, ønskede han Menigheden til Lykke med den smukke Kirke. Ja, *smuk* er den! Om man ser den fra Gavlens med det skønne romanske Portal, hvis fornemste Pryd er *Axel Theilmanns* Tympanon: „Havets Stjerne“, eller man betragter Langsiden med Rækken af højtsiddende romanske Vinduer. Det Indre minder ikke saa lidt om Assens

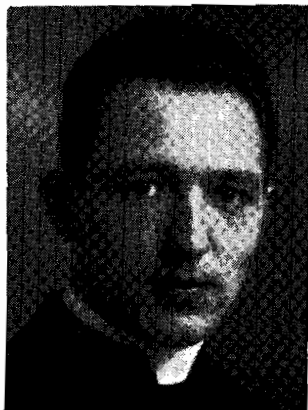
Kirke - de er ogsaa begge bygget af samme Arkitekt, *Tidemand-Dal* - men dog med Variationer, som gør et sammenlignende Studium af de to Kirker til en Fornøjelse. For kun at nævne eet, er Bræddeloftet i Nyborg Kirke højere og slankere end i Assens. - Højaltret, en Gave fra Clervaux, passer udmærket til Kirkens Stil. Den lave Prædikestol, et Værk af den hollandske Kunstner *Louis Jacobin*, er uden Sidestykke her i Landet. Den er en virkelig Lærestol, med Sæde og fint udskaaret Ryglæn; Forsidens Relief fremstiller Skt. Ans-gars Prædiken. De belgiske Knælebænke af Eg, Vinduernes Glasmalerier fra Genter-Officinet Van Doorn, Gulvfliserne af Ardennerskifer og af Marmor i Koret, alt dette giver Kirken et Præg af solid Velstand,

Pastor *Vervoort* lod nogle Aar senere (1933-34) dekorere Kirkens Apsis af en belgisk Kunstnerkammerat, *Jan Huel*. Det var en stor Opgave for en ung Kunstner, og Emnet, han valgte, var intet mindre end Menneskehedens Drama. Paa en Baggrund, der pragtfuldt illuderer som Guldmosaik, er der paa Epistel-siden en knælende Eva og en brødebetyngt Adam, i triste, graa-brune Farver: Syndefaldet. Overfor paa Evangeliesiden staar Vor Frue, lys, spinkel og høj, med Foden paa Maaneseplet og den vridende Slange; sine Hænder holder hun beskyttende over et Skib: Havets Stjerne og tillige Frelsens Morgenstjerne. I Midterfeltet troner Gud Fader med den korsfæstede Søn i sin Favn: Frelsen fra Gud, Op-rejsningen, hvis Minde vi daglig fejrer paa vore Altre.

Da Kirken var indviet, fik *Skolen* to dejlige Lokaler i det tidligere Kapel (nu Stue 4 og 5). Dermed kom den ud af den trange Tilværelse, den i Aarevis havde fristet i den eneste primitive Klasse i Kælderetagen. Men inden der var gaaet fire Aar, svang den sig endnu højere op. 1931 paabegyndte Søstrene bagved Kirken Opførelsen af en Nybygning, som gennem en Tunnel sattes i Forbindelse



KIRKEN I NYBORG



PASTOR J. DRUYTS
Sognepræst i Nyborg 1937-44

med „Stella Maris“. Da Arbejdet 1932 var tilendebragt, stod der den nydeligste *moderne Skole*, man kunde ønske sig, foruden en Fløj til Rekreationshjemmets Tarv. Allerede det Ydre med sine store og brede Vinduer og det flade Tag, der skænker det dejligste Udsyn over Store Bælt, virker besnærende. Men kommer man indenfor og ser Gymnastiksalen, de to store, lyse Klasser, de linoleumbelagte Gange og Trapper og Værelser (der findes ikke andet Tømrerarbejde i Bygningen end Trappernes Overgelænder!), de pragtfulde Mosaikvinduer (efter Pastor Vervoorts Karton) og de to ideelle Sovesale ovenpaa for Kostskolebørn - da bliver man maalløs og (maaske) en Smule misundelig.

At faa en saadan Skole og en saadan Kirke i Løbet af fire Aar! Saa længe der findes en katolsk Menighed i Nyborg, bør det ikke glemmes, hvad Skt. Maria Søstrene har gjort for den.

15. SVENDBORG

Skønt en Dattermenighed af Odense, har Sognet dog allerede naaet den ærværdige Alder af over 60 Aar.

Efter at gode gamle Pastor *Pohl* i snart 30 Aar havde styret den sydfynske Menighed, stod der i Biskop Brems' Tid ikke færre end fire Mand for Roret. „Nye Koste fejer bedst“, siges der, og saa kunde det ikke undgaas, at der skete noget i Svendborg.

Der var den - efter vore Forhold - ret store og anselige *Skt. Knuds Kirke*. Hvor har den dog i Tidens Løb skiftet Udseende! Man behøver bare opmærksomt studere Billederne i Jubilæumsskriftet af 1937,⁶¹ for at faa et levende Indtryk af, at den har undergaaet en utrolig Forandring. Pastor *Hillebrand* forsynede den med to Sidealtre (Jesu Opstandelse og Dommedag), Kommuniionsbænken og Prædikestolen med deres rige Billedskærerarbejde. Hans Arbejde fortsattes af Pastor *Hake* (Sommeren 1937). Hele Korpartiet, oprindeligt af Træ med Kalkpuds, blev opført af Mursten, Loftet vasket, Væggene nypudset med salpeterfri Kalk (med fremtidige Frescomalerier for Øje), Lamperterne paa Sidevæggene erstattet med seks Trælysekroner, som A. Theilmann og Birg. West havde forlenet med Skønhed, Alterbilledet rensat, nye Korsvejsbilleder sat op kort sagt, hele Kirken undergik en saa grundig Restaurering, at den stod som nyskabt, da det store Arbejde var endt.

Mens Pastor *Ravelli* kan gøre Krav paa at have sørget godt for *Præstegaarden*, bragt pinlig Orden i Sognets kontormæssige Arbejde (noget som Pastor Hillebrand øjensynlig ikke havde Sans for) og suppleret Kirkens Inventar, viede Pastor *C. Jaworski* sin Opmærksomhed hovedsaglig *Skolen*. - Denne har siden 1887 haft sit Hjemsted i Bygningen tilvenstre for Kirken, i Stueetagen, mens Præstegaarden optog første Sal. Flere af vore gamle, hæderkronede Lærere har virket her: Lærer Siegler, Lærer Holst og den ejegode Frk. Honoré. I Biskop Brems' Tid var Skolen allerede blevet Ene-Domæne for Skt.

Mariasøstrene. De underviste i to Klasser, der var hverken værre eller bedre end i de fleste fordums Skoler. Pastor Jaworski sørgede for, at der blev indrettet *Gymnastiksal* og *Skolekøkken*; Sløjd blev indført som Skolefag, og ved lædekommenhed fra Byraadets Side kunde Skt. Knuds Skoles Elever i Lighed med de „kommunale“ - faa Adgang til Badeanstalt og Svømmeundervisning.

Den største synlige Forandring foregik dog paa det „katolske“ Komplex' højre Fløj. - Efter at have boet i Pjentemøllestræde 4 (1912-15), var Skt. Mariasøstrene 1915 rykket ind i Bygningens østre Fløj, der hidtil havde været benyttet som Lager. Der var saa faa Søstre, at de kunde leje en Del ud. Men

saa snart *Skt. Maria Hospital* var oprettet 1922, kom der Fart i Tingene. Allerede 1925 var Søstrene nødt til at udvide. Vinkelret paa den gamle Fløj og mod Nord opførtes der *en ny Afdeling* af saa betydelige Dimensioner, at der roligt kan tales om en Førdobling af Hospitalets Kapacitet. Det er en stor Rødstensbygning med høj Kælder og to Etager, ligesom den gamle Fløj, men enklere og mere moderne i Liniernes.

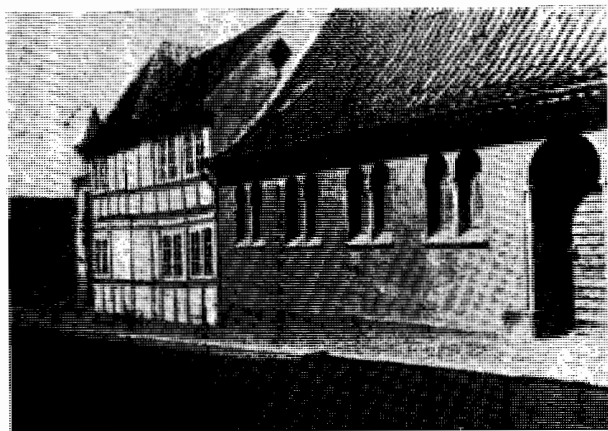


SVENDBORG. I Fløjen yderst tilvenstre findes Skolen og Præsteboligen. Kirken danner Komplexets Midtpunkt. Tilhøjre for Kirken Skt. Maria Hospital med den nye Fløj yderst tilhøjre.

Her findes alt, hvad der kræves til Nutidens Klinikdrift: rummelige Operationsstuer, Bade og Lysbade, foruden dejlige lyse Sygestuer.

Sideløbende med denne ydre Udvikling konstateredes der en kraftig Forøgelse af Menigheden ved Konversioner, særlig i Pastor Hillebrands Tid. Det vakte ikke saa lidt Opsigt, da Halvdelen af et Aars Studenterhold paa samme Tid fik Undervisning hos Pastor Schindler og fandt Vejen tilbage til Moderkirken.

Tendensen til at udvide Rammerne for Sjælesorgsarbejdet er umiskendelig. 1925 købte Pastor Hillebrand - i eget Navn og paa egen Risiko - den krakede Sydfyns Diskontobanks Bygning i FAABORG (Torvegade 25). Mens Forhuset blev lejet ud, indrettedes der i Baghuset en stor og god *Sal*, hvor der foreløbig blev holdt Foredrag om religiøse Emner. At Pastor Hillebrand havde videregaaende Planer med denne Sal, staar udenfor Tvivl. Men da han 1927 forflyttedes til Silkeborg, blev Ejendommen realiseret, og et skønt Haab brast for de faa, men trofaste Faaborg-Katolikker. - Pastor *Ravelli* gik videre i sin Forgængers Spor, og den 27/8 1928 læste han den første offentlige *Messe* i Faaborg Købstad, i Borgerforeningens lille Sal. Ene Mand paa Stedet kunde



Saa smukt præsenterer sig SKT. BENDTS KAPEL I RUDKØBING mod Brogade. Den skønne Bindingsværksbyggn. tv. er Præstegaarden.

han dog, trods den bedste Vilje, kun af og til holde Gudstjeneste i Byen (det blev snart Rasmussens Hotel, dervalgtes til Mødested).

Regelmæssig Gudstjeneste (1 Gang om Maaneden) kunde Faaborgenserne først faa, da September 1931 By og Opland lagdes under Odense.⁶²

Et godt Stykke nærmere Maalet kom man et andet Sted, nemlig i

15 a. RUDKØBING

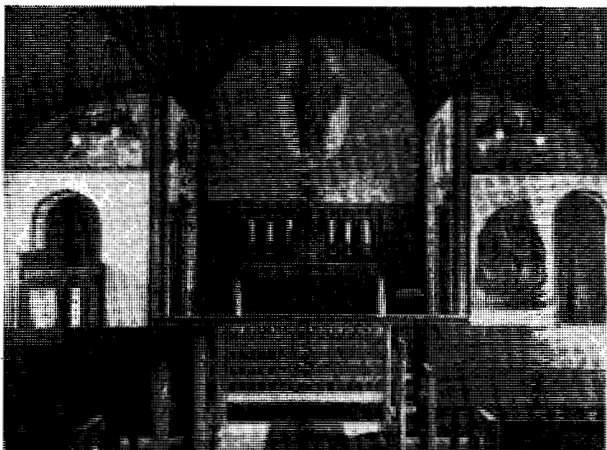
Allerede Biskop von Euch havde henvendt sin Opmærksomhed paa Langeland og de ikke saa faa derboende Katolikker. Selv om de ikke kunde siges at være forladte eller forsømte -, de „polske“ Præster fra Odense holdt tværtimod ikke saa sjældent Gudstjeneste paa Øen -, saa syntes det nok saa ønskeligt at faa oprettet en fast Sjælesorgsstation paa et centralt Sted. Her kunde der alene være Tale om Rudkøbing; og Præsten, Biskop Johannes vilde betro denne Opgave, var Pastor *Schindler*.

Som fremtidig Præst paa Langeland kom denne 1921 til Svendborg. Og da der bød sig en Lejlighed til Køb af 2 Ejendomme, der var som skabt til den paatænkte Gerning: der, hvor Byens Hovedgade og en Sidegade i en spids Vinkel munder ud i Torvet - slog Pastor Hillebrand til. Mens Ejendommen ud mod Torvet (et dejligt gammelt Bindingsværkshus) blev udset til Præstegaard, blev Nabohuset omskabt til *Sk. Bendts Kapel*.

Det var ingen let Opgave, men den er løst mesterligt. Selv om Kapellet paa ingen Maade springer frem i Gadebilledet, har de 4 Par rundbuede Vinduer med de smukke Granitsøjler, det høje Tag og det nydelige Kobberspir formaaet at give Bygningen et Særpræg: her er en *Kirke*. Det Indre er blevet til i Samraad mellem Bygherren og hans 3 Kunstner venner, som allerede havde samarbejdet i Esbjerg: Chresten Skikkild, Aksel Theilmann og Birgitte West. Fra Altret til Aulaen er alt, hele Anlægget og enhver Detaille samstemt til at tjene det ene Maal: at byde Gud et værdigt Offersted. Birgitte Wests Kalkmalerier, A. Theilmanns plastiske Arbejde i Lysekroner og Korsvejssymbolerne, de flammende Mosaikvinduer af Skikkild og B. West - alt er udarbejdet med kunstnerisk Omhu og en religiøs Kærlighed, der aldrig taber Maalet af Sigte. - Den 11/7 1925 blev det nye Gudshus indviet. I Festglæden glemtes

ikke de belgiske Venner, som havde bygget det, og de danske Mæcener, der havde smykket det.⁶³

Til trods for sin smukke Kirke har Rudkøbing ikke altid fristet blide Kaar. Da Pastor Schindler 1928 blev forflyttet til Rosenkranskirken, kom der et Aar, hvor Katolikerne kun fik Messe hveranden Maaned. Men Biskoppen, der ved Firmelsen (1928) - den første og foreløbig ogsaa den



SKT. BENDTS KAPEL

sidste paa Øen - havde lovet Menigheden at ville sørge for regelmæssig Gudstjeneste, indfrie sit Løfte og sendte 1929 P. Vervoort og 1931 Pastor Dutschke. Fra 1932-36 varetoges Sjælesorgen af Odense-Præsterne. Først i 1936 fik Skt. Bendt igen en - rigtignok i Svendborg „residerende“ - Kapellan i Pastor Grobetz. Og siden har Svendborg holdt sin skærmende Haand over Dattermenigheden paa Langeland.

16. NAKSKOV

Naar man i gamle Dage tog med den trans-langelandske Jernbane til Spodsbjerg, kunde man der indskibe sig paa en lille Færgebaad og efter nogle Timers Sejlads over Langelandsbæltet lande i Nakskov, der - Stiftsamtsbyen Maribo til Trods i Kraft af sin 3 Gange saa store Indbyggertal - hævder at være Lollands Hovedstad.

Nakskov er talmæssigt det største Provins sogn og i Flademaal et af de mindste - et meget heldigt Arrangement. Siden det havde faaet sin Skole plus Børnehjem (1920) og sin Kirke (1921), kunde Menighedslivet frit udfolde sig. Der var dog Opgaver nok at løse ogsaa for Eftertiden.

I Sommeren 1926 og 1927 undergik *Skt. Franciskus Kirke* en Forvandling, der gjorde den til en af de smukkeste i Vikariatet. Det var *Birgitte West*, som var Mester for det. I to Vintre sled hun med Skitser og Kartoner, og 2 Somre klatrede hun rundt paa Stilladser og paa Stiger og hersede med sine over mandshøje Figurer. Da Værket stod færdigt, havde Kirkens Indre fuldstændigt skiftet Ham. Hvilket pragtfuldt Kor! Denne Golgathagruppe, Kristus, der ofrer sig, staaende paa Korset (ikke hængende), mens hans Blod i 7 Strømme (de 7 Sakramenter) fordeler sig over den syndige Jord . . . Maria med ofrende opløftede Arme (en Moders tunge Offer) og „Disciplen, Jesus elskede“. Paa højre Korvæg: Synet i Peterskirken . . . Disse herlige Hoveder: Petrus,

Paulus og den knælende Frans! Paa Evangeliesidens Væg: Den Hellige faar Kristi Saarmærker paa Alvernerbjerget. . . . kun en stor Kunstner kan give Ansigtet dette Udtryk af Renhed, Kærlighed og mandig Alvor! Under Korbuens Evangelistsymboler troner paa højre Side Guds Moder over et lille Sidealter, og paa venstre Side staar Skt. Franciskus bagved Prædikestolen. Fra Pillerne mellem Vinduerne skuer franciskanske Helgener ned, hver en nøje



De store Vægflader i SKT. FRANCISKUS KIRKE I NAKSKOV gav Birgitte West Lejlighed til at skabe et Størværk i liturgisk Kunst.

gennemtænkt og karakteristisk Type. Paa samme Tid fik Kirken en Prædikestol og en Kommunionbænk, der falder i Stil med Altrene og hele Kirken. Og i den tomme Niche i Gavlen holdt en Sandstensfigur af Kirkens Værnehelgen (A. Theilmanns Værk) sit Indtog. - Maatte Nakskovitterne da ikke faa det Indtryk, at de havde faaet en ny Kirke?⁶⁴

Længe havde P. Smitz kæmpet for sit Børnehjem. Hold efter Hold af unge Katolikker traadte ud i Livet. Og et nyt Spørgsmaal trængte sig uafviseligt paa: Hvordan bevare denne talrige Flok for Kirken? Børn, der ikke havde et Hjem; eller hvor Hjemmet af den ene eller anden Grund svigtede sin Pligt til at holde de unge til Kirken. I Udlandet har man de salesianske Institutter.⁶⁵ Men her? Der var en Plan fremme om, at faa Maristbrødrene til Nakskov til at overtage et Børnehjem for Drengene og i Tilslutning hertil et

Lærlingehjem. Da Planen ikke kunde realiseres, greb Præsten til Selvhjælp. Den 20/10 1925 aabnede han først et *Hjem for unge Piger* paa Svingelsvej 5. Og to Aar efter, den 1/5 1927 blev *Lærlingehjemmet* oprettet (Taarsvej 67, senere Bredgade 47 d. v. s. i Præstegaarden). Ledelsen laa i Hænderne af to paalidelige Damer, og P. Smitz var ikke den, der mistede Følingen med sine unge. Det anfægtede ham ikke, at Ungdomshjemmene maatte volde ham adskillige Bryderier og økonomiske Sorger, som Gang paa Gang kommer til Orde i Ugebladet. Da han 1930 forflyttedes til Nykøbing, skulde Pige hjemmet omplantes dertil, mens Lærlingehjemmet fortsatte i Nakskov.

Skolen i Nakskov har aldrig kunnet prale af at have rigeligt Albuerum. Selv om Skt. Josef Søstrene i 1920 havde bygget en ny Fløj til den Villa, de havde købt (saaledes at Ejendommen fik sin nuværende T-Form), er Huset for

lille til de Opgaver, det skal løse, baade at være Skole for en meget stor Børneflokk (den er en af de bedst frekventerede Skoler i Provinsen) og den ikke mindre plads- og arbejdskrævende: at være Børnehjem. - Det betød et stort Plus for Skolen, da P. Janssen i 1933 ved Siden af Præstegaarden byggede en flot *Gymnastik- og Menighedssal*. I Løbet af 2 Aar skød der paa „Sydhavsøerne“ den ene Sal op efter den anden, ligesom Muldvarpeskud i Køkkenhaven. Bevægelsen gik fra Øst mod Vest, begyndte i Nykøbing og endte i Nakskov. Ved det nære Samkvem, der var mellem de 3 franciskanske Menigheder, var det selvfølgelig, at den ene lærte af den anden. Resultatet i Nakskov blev derfor ogsaa ypperligt: en stor Sal (15 x 7½ m), med fast Scene, godt placeret Køkken og Garderobe. Ikke uværdig til, at selve Biskoppen indviede den (10/12 1933).⁶⁵

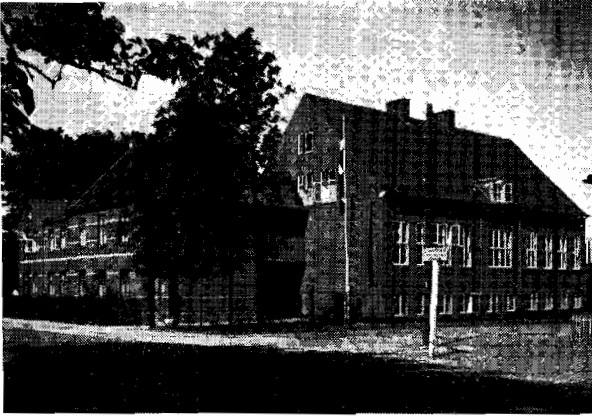
17. MARIBO

Bagved Pastor Ortveds dejlige Kirke, der saa hyggeligt minder om vore gamle Landsbykirker, opførte P. Klessens - samme Aar som i Nakskov - sin store *Menighedssal* (indviet 8/10 1933) Ogsaa her findes fast Scene - med Skydedøre, saa at den paa et Øjeblik kan forvandles til et fortrinligt Klublokale. I den modsatte Ende ligger Køkkenet og Garderobe. Morsom er den vældige Kakkellovn, opført af røde Mursten, interessant de Insignier, der er indmuret i den hvide Væg: det er Munkesten fra Landets middelalderlige Graabrødre-klostre, i sin Tid samlet af Pastor Ortved. Og det er en Sal, der bliver *brugt*. Her samles Søndag for Søndag de polske Katolikker „fra Landet af“ og faar deres Kaffe i den for Tiden gældende Bonitet eller en svingende Tallerken „Kapusta“ (Surkaal). Rart, naar man er kommet fastende til Kirken eller gerne vil slaa en lille Passiar af med sine bekendte. Og saa optræder P. Klessens som Filmsoperatør med sit kostbare Apparat, og hele Forsamlingen hygger sig ved Film eller Lysbilleder. Et Stykke af det gode, gamle, patriarkalske Polen.⁶⁷

1936 byggede Skt. Josef-Søstrene deres *nye Skole*. Den ser nydelig ud i sin friske røde Murstensdragt: glatte Vægge, høje Vinduer. Træder man indenfor, fører en Dobbelttrappe op til en Aula, som søger



FRANCISKANERNE PAA LOLLAND-FALSTER
Siddende (fra v.): P. Klessens, d. holl. Provincial, P. Hendrix.
Staaende: P. Smitz, P. Ammerlaan, P. Matth. Luppès, P. Janssen.



SKT. JOSEFS-SØSTRENE'S SKOLE I MARIBO.
Tv. den gamle, th. den nye Skole.

sin Lige i Danmarks katolske Provinsskoler. Her kan mægtigt hele Elevskaren samles til Morgensang eller Juletræ. Herfra gaar Dørene ind i de 4 store, lyse, helt moderne Klasseværelser, 2 paa hver Side af Aulaen. Ovenpaa i Mezzaninetagen ligger det rummelige og hyggelige Kapel. Under hele Nybygningen strækker der sig en høj Kælder - man kunde lige saa gerne kalde den en ned-sænket Stueetage der

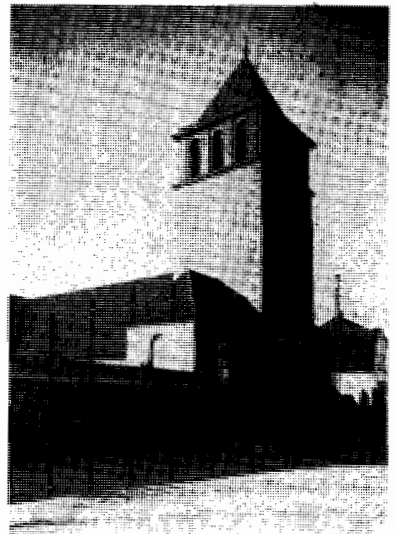
fører kun faa Trin ned. Her er rigelig Plads for Børnehjemmets mangfoldige Fornødenheder, bl. a. et moderne Vaskeri og Bad. Her er Skolens Garderobe og her er ogsaa et stort og venligt Sløjdværksted. Ja, baade Søstre og Børn har faaet det rart i Maribo. Man kunde ønske Nakskov noget af samme Slags.

18. NYKØBING F.

Havde Nakskov faaet en „ny“ Kirke og Maribo en ny Skole, saa fik det 3. Franciskanersogn Nykøbing baade i Pose og i Sæk.

Ikke saadan at forstaa, at der blev bygget helt ny Kirke. *Hellig Kors Kirke* var jo først indviet 1916; den var god nok, men den var ikke stor nok, og - syntes Bygherren selv - ikke anseelig nok. I Aaret 1927 opførte P. Janssen saa det lave, men svære *Klokketaarn* med de to flankerende *Kapeller*, der skulde tjene som Skrifte- og Daabskapel. Derved fik Kirken ikke kun et stateligere Udseende, men der indvandt haardt tiltrængt Plads baade paa Orgelkoret og under det.

Det blev P. Smitz, der lagde for med Salbyggeriet paa Lolland-Falster. Denne første *Menighedssal* blev lagt lige ved Siden af Kirken og parallel med den (1932). Her blev Byggegrunden udnyttet til den sidste Centimeter mod Nabogrunden, saa at Salen kun fik Vinduer ud mod Kirken og mod Haven bagved Scenen, mens den er „blind“ paa den anden Langside. - Det er en stor Sal med fast

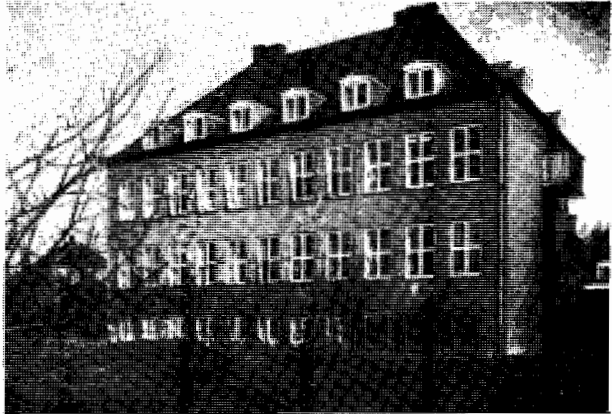


HELLIG KORS KIRKE I NYKØBING

Scene og et stort Rum nedenunder denne, beregnet til Køkken og Oplagsrum for Stole m.m. Derimod er den stedmoderlig behandlet med Hensyn til Garderobe og Toiletter. Det kan dog ses paa det fremspringende Mørstenskifte i den gadevendte Ende af Salen, at her var der tænkt paa en Udvidelse, naar Tid og Raad var. Der bliver engang noget at gøre for en initiativrig Mand.

Allerede Aaret efter blev der igen bygget i Nykøbing, men denne Gang i

ulige større Stil. Det gjaldt intet mindre end Opførelsen af en flunkende ny Skole med Børnehjem. I 12 Aar havde *Skt. Josef-Søstrene* arbejdet under de snævrere Forhold, nu skulde det være slut. Den 29/9 1933 gjordes det første Spadestik. I Løbet af et Aar voksede Bygningerne op under Arkitekt Carl Andersens Ledelse, og den 12/9 1934 kunde *Skt. Josef-Søstrenes Skole- og Børnehjem* indvies. Der udtaltes



Skt. Josefs-Søstrenes nobleste Skole i Provinsen
SKOLEN I NYKØBING F.

ved denne Lejlighed mange pæne Ord og gode Ønsker baade af Borgmester og Stiftsprovst m. fl., og de lokale Journalister, som ved en saadan Lejlighed gerne bliver lidt lyriske, sparede sig heller ikke. Men der kunde ikke nemt siges for *meget*. Sandheden er simpelthen den, at Nykøbing er den stolteste og nobleste Skole, *Skt. Josef-Søstrene* har i Provinsen.

Maaske den virker lidt nøgtern i det Ydre, men den er i hvert Fald imponerende. Og saa først det Indre! Her skal der slet ikke tales om de 4 Klasser og de 2 Soveværelser - alle solvendte, store og luftige; det venter man ikke anderledes i en moderne Skole. Men Prikken over i-et, det er de Finesser, en opmærksom Iagttager støder paa allevegne. F. E. i Børnenes Spisestue . . . Køkkenbordet, i hvis Dyb Tallerkener, Kopper og Spisegrejer finder Plads, med Vaske af rustfrit Staal. Eller Toiletterummene: Fliser hele Vejen rundt, lækre skinnende Fajancevaske, over hver af dem en Fliseskaal til Sæbe og Svamp . . . Fodbadkumme og Skyllekumme. Ligeftrem luksuriøst er Badeværelset: 2 Badekar med Haandbruser og 2 almindelige Bruser, med Marmor-skillevægge og med Gummibelægning paa Gulvet. Det er næsten utænkeligt, at dette engang skulde blive distanceret af Tiden; saa maatte Levestandarden stige svimlende, og mon der er mange, der tror paa det?

Det er ikke udelukket, ja endog sandsynligt, at Børnene i den gamle Skole, skønt sammenstuede i smaa og snævre Rum, var lige saa lykkelige og glade

og sunde som de er i den nye. Men hvilken herlig Forandring maa det alligevel have været, da man fra den gamle Rønne flyttede ind i de nye Lokaler. Og hvilken Lettelse for Søstrenes Arbejde! Men de havde ogsaa fortjent det ved 12 Aars Slid under utrolig primitive Forhold!

I Trediverne fik Nykøbing, som hidtil ikke havde haft noget kat. Hospital, endda 2 Klinikker under katolske Søstres Ledelse. I Maj 1932 overtog Skt. Josef-Søstrene Sygeplejen i Dr. Axel Vibedes nye Klinik paa Humlevænget, som ganske vist ikke skiftede Ejer, men for Søstrenes Skyld fik Navnet: *Skt. Josefs Klinik*. Den er indrettet i en moderne stor Gulstensvilla, og takket være Lægens Ry, har den altid haft stor Søgning af Patienter med Øre-, Næse- eller Hals sygdomme. - 1940 byggedes i Forlængelse af en Garage et beskedent lille Kapel, og en ny Flamme tændtes i de „evige Lampers“ Række.

1935 aabnede *Skt. Hedvigs-Søstrene* - hidkaldt af en Øjenspecialist - for egen Regning og Risiko - deres *Øjenklinik*. Først paa Torvet 15, senere i en stor ny Ejendom Slotsgade 22, hvor de lejede hele Førstesalen. Paa Grund af Pladsmangel har de ikke noget Kapel, men er daglige og velsete Gæster i Skt. Josef-Klinik's Kapel, som kun ligger 3 Minutters Gang fra deres Virkeplads.

Nykøbing hørte i sin Tid til de mellemstore Sogne af omtrent samme Udstrækning som Svendborg eller Kolding (ca. 900 km²). Foruden Sydøstlolland og Falster var ogsaa Møen underlagt Hellig-Kors-Sogn. Det medførte, at der maatte holdes Gudstjeneste paa fremskudte Poster, f. Eks. paa Møens Herregaarde. En fast Messestation blev allerede 1923 (28/10) oprettet i *Stubbekøbing* i Postmester Petersens gæstfri Hjem, hvor Husets Frue i kat. Aktions Aand ogsaa gav Undervisning til Børn fra By og Opland.

De sidste Aar af Biskop Brems' Pontifikat indtraadte der en dyb Uoverensstemmelse mellem den polske Del af Menigheden og Præsterne. Biskoppen forsøgte personligt, men uden Held, at bilægge Striden. Det hørte til de Skuffelser, der formørkede de sidste Aar af hans Embedstid, at det ikke lykkedes at hele Saaret, skønt der blev gjort flere Forsøg paa det.

19. NÆSTVED

Med et misundelsesværdigt Lyssyn havde P. Steidl straks ved sin Tiltræden i Næstved forkyndt sit Program: en Skole, en Kirke og et Hospital. (Se ovf.) Og det beundringsværdige er, at han fik gennemført hele Programmet i Løbet af 4 Aar.

Det første, han tog fat paa, var *Skolen*. I Søstrenes Ejendom *Købmagergade 11* fandtes der en Bagbygning, hvor der var en stor Stue med Dør ud til en rigtig Tornerosehave, et mindre Værelse, en Gang og altsaa Døren ud til den brolagte Gaard. Her begyndte Skolen d. 9/4 1923 - som P. Steidl sagde - „med halvanden Elever“. Men snart blev der Liv og Røre, og Stuerne fyldtes med glade Børn. For glade var de, selv om Stuerne næppe kunde fange een Solstraale. Senere, da Søstrene flyttede fra *Købmagergade* til det nye Hospital,

indvandedes der endnu et Klasseværelse i Bagbygningen (Forhuset blev lejet ud), saa Pladsforholdene vilde have været ret tilfredsstillende, om ikke det sidste Værelse var blevet rekvireret af Husets nye Ejer, der skulde bruge det som Strygestue til Vaske-riet, som aabnedes i Ejendommen.

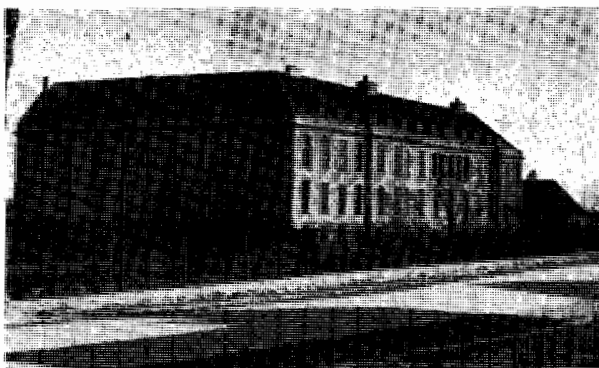
En Befrielse fra yderst trange Forhold var det derfor, da Skolen d. 29/5 1926 kunde flytte ind i det tidligere Kapel paa Præstøvej. Her var da Plads, her var Sol hele Dagen lang, her var en stor Skolegaard, hvor man kunde tumle sig i Frikvarter. Og selv om Lokalerne ikke var moderne, trivedes Skolen, og heldigvis var der Plads i Præstegaardens Stueetage til at udvide baade med 1 og 2 Klasser. Tilsidst, da Elevantallet havde naaet de 100, var der 4 Klasseværelser i fuld Drift.

Dem kunde man have nøjedes med endnu i en Række af Aar, om ikke de skærpede Krav i den nye Lov om Folkeskoler havde gjort det raadeligt, for ikke at sige nødvendigt, ved Opførelsen af en ny Skole at stille sig paa Højde med Tidens Skoleidealer. Foraaret og Sommeren 1938 gik med forberedende Arbejde. Og da München-Godesberg-Samtalerne skænkede Verden en kortvarig Fred, greb man Chansen (Okt. 1938) og begyndte at realisere Arkitekt Tidemand-Dals Plan til „Vor Frue Skole“.⁶⁸

Endnu inden Skolen blev grundlagt, havde *Skt. Elisabeth-Hospital* begyndt at vokse op af Grunden ude paa Præstøvej. (Se ovf.) Den 16/4 1923 hejstes Kransen over Bygningen, og d. 15/11 blev Hospitalet indviet. Det flotte hvide Sygehus med sin store Balkon bagved de graa Søjler stod i næsten ensom Majestæt paa den dengang næsten ubeboede Præstøvej. Det var et medicinsk



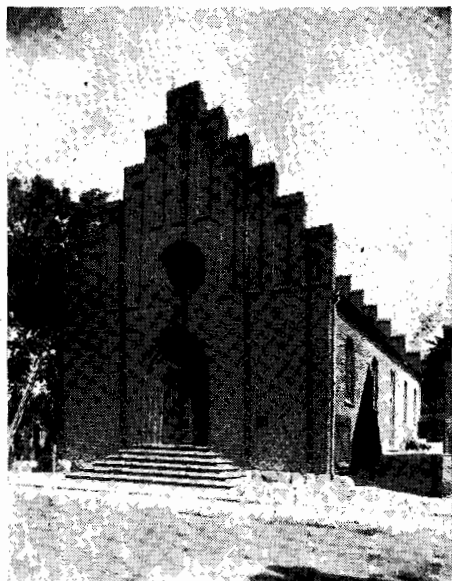
P. P. D. STEIDL
Sognepræst i Næstved 1922—30.



SKT. ELISABETH-HOSPITAL I NÆSTVED
Tilvenstre Tilbygningen af 1935.

Sygehus med en Belægning paa 30-40 Senge i høje, venlige Stuer, alle vendt mod Syd. Mens der i Kælderen var Køkken, Spisestuer, Centralfy og Vaskeri, fandtes der i Mansarden, som dengang gennemgaaende havde skraa, i Plan med Taget faldende Vinduer, Søstrenes og Personalets Værelser til begge Sider af et lille Kapel, hvis fornemste Pryd var Altret og

to Glasmalerier fra Fru *Berlings* Privatkapel i Ordrup. „Efter langvarige Forhandlinger med Autoriteterne“ blev Hospitalet *udvidet* med en betydelig venstre Fløj samtidig med, at Hovedbygningen undergik en grundig Modernisering. Resultatet blev en ca. 100%’s Forøgelse af Kapaciteten og en langt større endnu af Hospitalets Effektivitet. Der blev nemlig en stor Bade-, Lys- og Massageafdeling, Røntgenværelse med Mørkekammer, Sygeelevator, Operations- og Forbindstuer, Dagrum, Lejlighed til Reservelæge og Massøse og endelig oppe



Højt oppe over Byen, paa den sidste Udløber af Mogenstrup Aas, ligger VOR FRUE KIRKE I NÆSTVED

i Kvisten et nydeligt Kapel. - Den 29/7 1935 kunde Biskoppen indvie den nye Fløj, der ligesom den gamle Afdeling er opført efter Tidemand-Dals Tegning.⁶⁹

Skole og Hospital kunde efterhaanden afstreges paa P. Steidls Ønskeseddel; blev der kun eet tilbage: en Kirke. Ogsaa dette Ønske opfyldtes for ham, takket være gode, gavmilde Venner, han havde samlet i sine Københavnerdage. 1925 begyndte Arbejdet paa den nye Kirke, inden Vinter var den under Tag, og den 29/5 1926 blev *Vor Frue Kirke* konsekreret af Biskoppen. - Det var den første Kirke, Arkitekt *Tidemand-Dal* byggede i Vikariatet, og den viste straks de Fortrin, der gjorde, at der betroedes ham flere Opgaver af samme Kategori. Her var den ideelle Provinskirke, tilpas stor, fin og enkel tillige i

Konturerne, dansk efter de bedste Traditioner.

Overskrider man Tærsklen, faar man det Indtryk: 3-skibet Kirke; saa pragtfuldt illuderer de seks svære Søjler af Kunstgranit, der tilsyneladende støtter den høje Tøndehvælving (som dog kun er „forloren“), men i Virkeligheden bærer deres af det røde Tegltags Vægt. Uvilkaarligt glider Blikket op til det dybe Præstekor med sin ædelt buede Apsis. Her staar et Alter, rigt udskaaret og overdaadigt forgyldt i mat og lys Guld - et „gyldent Alter“, et Stykke dygtigt og traditionsrigt Tiroler Træskærerarbejde. Fra samme Værksted stammer Korsvejen (skaaret i Bjergfyr, „Zirbel“, og i elegante forgyldte Rammer) og de to Skriftestole paa begge Sider af Vaabehuset, mens Prædikestolen med den gode Hyrdes Billede og Kommunionbænken med det prægtige Hjortemotiv er skaaret i Eg af *Windfeld-Schmidt*. Glasmalerierne og Vinduerne af Katedralglas er en Gave fra den polske Del af Menigheden, mens Klokken i Glamhullet over Apsiden er skænket af de danske Katolikker.

Nævnes der endnu Kera-
mikkorset i Triumfbuen
(selvfølgelig fra Kæhler)
og Vievandskarrene og
Døbefonten af belgisk
Marmor (fra en anonym
Ven), forstaar man, at
Næstved Menighed hav-
de faaet et ualmindeligt
smukt og vel udstyret
Gudshus.⁷⁰

Her burde siges Stop.
Havde P. Steidlikke faaet,

hvad han havde ønsket sig? Men det gaar med Præster som med andre døde-
lige: Meget vil ha' mere. Og saa havde han listet endnu et Ønske paa sin Sed-
del, et meget rimeligt forresten og ligefrem bydende nødvendigt: et *Børne-
hjem*.⁷¹ - 1928 var Mater *Eliseas* Tid som Forstanderinde paa Hospitalet ud-
løben. Men kun lidet tilsinds at lade sig udrangere som gammelt Jern, kastede
hun sig med en Energi som en ung ind i en ny Opgave: Hun vilde oprette
Børnehjemmet. Og for at sikre dets økonomiske Grundlag og ikke stadig være
nødt til at ty til fremmede Menneskers Hjælp, fandt hun paa en genial Ide:
hun vilde forbinde Børnehjemmet med et Hjem for gamle. Saa kunde Over-
skuddet fra dette bære det uundgaaelige Underskud ved hint. - Først købte
hun en Villa paa Præstøvej, kun faa Skridt fra Kirke og Skole. Og saa lod
hun opføre en ny Fløj, vinkelret paa Huset, hvor Børnene skulde kunne husere.
Den langstrakte, hvide, pæne Bygning er saare enkel i Anlægget: nedenfor
en Spise- og Opholdsstue, skilt ved Trappe og Garderober, ovenpaa 2 Sove-
sale med de respektive Toiletrum imellem. Indretningen er afgjort spartansk:



M. Elisea opførte bagved Hvilehjemmet
BØRNEHJEMMET I NÆSTVED



SKT. ELISABETHSØSTRENES HVILEHJEM

ikke noget med Fajance-
kummer og koldt og
varmt Vand: nej, et blik-
beslaaet Bord med høje
Kanter, hvor Vandfade-
ne kan sættes ned - en-
kelt og praktisk og og-
saa mere svarende til
det Milieu, de fleste af
Børnene kommer fra. -
I Villaen indrettedes det
lille Huskapel (med Ta-
bernakel) i et Værelse,
der syntes som bygget

til dette Formaal. Her fik Glasmalerierne fra Kammerherreinde Polly Berlings Privatkapel Hæderspladsen bag Alteret. Mens Skt. Elisabeth-Søstrenes *Hvilehjem* allerede tidligere var taget i Brug - der var aldrig Mangel paa gamle, som vilde tilbringe deres Otium under Søstrenes Vingefang - blev Skt. Elisabeth-Søstrenes *Skolehjem* først aabnet d. 1/11 1928 og fyldtes straks med Børn fra hele Sognet. Ogsaa her har det aldrig manglet paa Søgning, særlig i Vinterhalvaaret, hvor det som oftest kneb med at skaffe Plads. Hvad Børnehjemmet har betydet for Næstved Menighed, kan simpelthen ikke beregnes for højt.⁷²

Næstved var i Biskop Brems' Tid altid godt forsynet med Præster. Det lukkede ikke kun Skolen af, men ogsaa den „ambulante“ Sjaelesorg paa Messestationer i alle Egne af Distriktet: Holmegaards Glasværk, Haslev, Nygaard pr. Præstø, Stensbygaard, Rosenfeldt og fl. 1929 optog man fast periodisk Gudstjeneste (en Gang om Maaneden) i *Vordingborg* paa „Hotel Valdemar“. Det var en Nødhjælp, og det maa indrømmes, at det kunde være svært at stemmes til Andagt i denne Samling af Platter, Stilleben og Landskaber, der smykkede Væggene. Begribeligt, at man følte Trang til at faa sit eget. Det første Skridt blev gjort ved Køb af en ideelt beliggende *Byggegrund* (1937) overfor den nye Banegaard. Her skulde kommende Tider bygge en Helligaandskirke. Her laa Spiren til en ny Menighed, en livskraftig Datter af Vor Frue Sogn i Næstved.⁷³

20. KØGE

Side om Side laa i Køge det lille *Skt. Hans-Kapel* og Skt. Josef-Søstrenes *Skole* og *Børnehjem*. Saa længe P. Cortenraad førte Hyrdestaven, og det var den længste Tid under Biskop Brems, levede Menigheden sit rolige Liv. Vel var Kapellet lille, og særlig paa Festdage kneb det med Plads til alle Kirkesøgende, men man gjorde et stille og ihærdigt Forarbejde til en kommende, større Kirke ved trofast at samle en lille Kapital.

21. RINGSTED

Ogsaa om Ringsted kan der siges det samme som om Køge: det var *mættet*, d. v. s. det havde alt, hvad det behøvede til et sundt Menighedsliv.

Det havde sin lille, men skønne og særprægede *Skt. Knuds Kirke*, som i denne Tid blev beriget med forskellige gedigne Inventarstykker: Vievandskar og Døbefont af belgisk Granit (1929) samt de to store Sandstensstatuer af Skt. Ansgar og Knud Hertug, som fandt Opstilling ved Siden af Højaltret (1930). Lige da man skulde ruste sig til at fejre Kirkens 25-Aars-Jubilæum (Marts 1932), gjorde man den kedelige Opdagelse, at Kirketaget var alvorligt angrebet af Husbukke. Det var en omfattende og dyr Reparation, der maatte iværksættes. Men saa gjorde Sognepræsten P. Boerrigter ogsaa helt Arbejde og sørgede for, at Kirken blev restaureret indvendig, saa den i et værdigt Klædebon kunde gaa ind i de næste 25 Aar.⁷⁴

Skt. Josefs Skole i Dagmarsgade var den eneste kat. *Mellemskole*, der fandtes i Provinsen. Hvem der har kun en lille Anelse om, hvad der kræves af en eksamensberettiget *Mellemskole* i vore Dage, vil ikke forbavses over, at Søstrene 1927 nedlagde *Mellemskolen* for kun at vie sig Arbejdet i *Sogneskolen*. Det vartilsyneladende et Tilbagekridt, men for Søstrene betød det en Lettelse og for Menigheden var det ikke noget Tab. Tværtimod; paa denne Maade indvandedes der i Søstrenes Hus saa megen Plads, at man 1931 kunde oprette en uundværlig *Kostskole* (*Kommunikantanstalt*) for Menighedens Børn.⁷⁵

22. SLAGELSE

Naar man forlader *Banegaarden* i *Slagelse* ad *Hovedportalen*, faar man med det samme Øje paa en monumental *Kirkefaçade* oppe for *Enden* af *Gaden*: det er *Vor Frue Kirke*. Og man beundrer de Mænd for deres *Fremsyn*, som havde udset og købt denne *Byggegrund*, da deres *Kapel*, et lille, uanseligt *Stuekapel*, endnu laa i en lille, uanselig *Sidegade* (*Tordenskjoldsgade 16*).

I 24 Aar havde *Montfortanerne* virket der i *Villaen* under de snævraste *Forhold*. Med *Længsel* havde de set hen til den *Dag*, da de kunde holde *Indtog* i en rigtig *Kirke*. Og saa blev det en saa pragtfuld *Kirke*!

Grundlovsdagen, d. 5/6 1930 blev *Grundstenen* lagt af selve *Biskoppen*, d. 14/12 blev de 3 store *Klokker* indviet, og d. 16/5 1931 blev *Kirken* konsekreret. Og lad det være sagt med det samme: det er en af de smukkeste og fineste i *Vikariatet*. Æren tilkommer baade *Arkitekten Prof. Buchkrämer*, *Aachen*, (der ogsaa skænkede os den herlige *Aalborg Kirke*) og *Præsterne*, der turde give sig i *Lag* med en saadan *Opgave*, der i *Aarevis* maatte tyngte paa deres beskedne *Eu'get*!

„*Vor Frue*“ i *Slagelse* er bygget i udpræ-



SKT. KNUDS KIRKE I RINGSTED



SLAGELSE

Ejendommen i *Tordenskjoldsgade 16*, som husede baade *Kapel* og *Præstegaard*.



Slagelse skønne VOR FRUE KIRKE

get moderne Kirkestil, med rig og tematisk Anvendelse af den romanske Rundbue. Fra hvilken Side man end ser den, virker den ny og frisk: Gavlen med de tre profilerede Buer, der pragtfuldt gentages og varieres i Hovedskibets Vinduesrække . . . Apsiden med sine høje, murede Rundbuekonturer eller Sideskibets lavere Væg med de 3 romanske Vinduer - og endelig Taarnet, der minder om

en italiensk Kampanile, med et ganske lavt Pyramidetag, men med et mægtigt gyldent Kors over - alt er saa fint og ædelt, at man ikke kan se sig mæt.

Træder man ind gennem Portalen, og staar under det brede Orgelkor, der bæres af to Granitsøjler med riflede Kapitæler, betages man af Kirkens Skønhed: af det høje tøndehvælvede (ægte Hvælving) Hovedskib, hvor de røde Murstengjorder staar saa pragtfuldt til Væggenes og Loftets Hvidhed; af Korbuens imponerende Højde og skønne Linieføring; af Højkoret, som virkelig er højt, højere endda end Langskibet, og som virkningsfuldt oplives af de i Rødsten staaende Rundbuearkader ind mod Sakristierne; af den usædvanlig slanke Apsis og endelig af det smalle Sideskib tilvenstre, som ved den typiske søjlebaarne tredobbelte Bue er skilt fra Hovedskibet. - Et eget Kapitel er *Glasmalerierne*. De vil sikkert virke fremmedartede paa mange, kantede og haarde i Tegningen. Men Forklaringen er den, at de er lavet efter Originaler i Domkirken i Chartres. Faktisk ejer de den religiøse Middelalderkunsts hele

enfoldige Charme, dens Syn for det væsentlige, dens Udtryk for det afgørende. Og enhver maa kunne faa Øjet op for Farvernes Styrke og Glød. Og i denne Kirke er de mere end et Led i Udsmykningen. Slagelse Kirke er ikke tænkt udmalet Nej Farverne skal af Solen kastes ind over de hvide Vægge. Selv om Soldagens Tal heroppe i det graa Nord næppe er saa stort som i det solrige



Naar Solen kaster sine Straaler ind gennem Langskibets Ruder, bliver der et Spil af Farver helt ned i det dejlige lave Sideskib.

Frankrig, vil man dog med lidt Held kunne opleve en Dag og en Stund, hvor hele Rummet spiller i Farver. - Uden at gaa mere ind paa Detailler, skal der kun nævnes det enkle Højalter af sort Marmor med et pragtfuldt malm-drevet Tabernakel med Bebudelsesscenen paa Fløjdøren og et udtryksfuldt Krucifiks ovenover. - Og saa maa De ønske Dem at opleve en Lørdag Aften i Slagelse, naar de 3 Klokker ringer til Vor Frues Ære. Sikken et Tonevæld! Forstaaeligt, at en Pastor emeritus

takkede sin kat. Kollega for den Glæde, Klokkerne i „Vor Frue“ beredte ham hver Gang, de gav sig til at tone.⁷⁶

Ved Siden af Kirken paa højre Haand ligger der bagved en Forhave en stor, hvid, nobelt udseende 2-Etagers Ejendom. Paa den lave Frontispice staar der: „Slagelsehus“. Her har Skt. Hedvigs-Søstrene hjemme. Det var i Sommeren 1923, de første blaaslørede Søstre kom til Byen for at udøve en Gerning, der hovedsagelig var viet Børnene. De aabnede et Asyl (saaledes kaldes i Provinsen stadigvæk en Børnehave!) og et *Børnehjem* - med et stærkt Islæt af Kommunikantanstalt. Dette sidste maatte være af særlig Betydning for Sognet, eftersom Slagelse ingen kat. Skole har.

Naar man ser paa Præsternes Liste for dette Tidsrum, opdager man, at *P. Hoppers* og *P. Quaadvliæg* broderligt delte Æren og Arbejdet mellem sig, med *P. Brouwers* som Kapellan og det hvilende Punkt i Sognepræsternes Omskiftelighed. De havde et



KLOKKEINDVIELSE I SLAGELSE

I en Kreds omkring Biskoppen de assisterende Præster: PP. Quaadvliæg og Hoppers (tv.) synger den liturgiske Text (bemærk P. Hoppers dirigerende Pegefinger!), PP. Brouwers, Boerrigter og Cortenraad følger opmærksomt med i deres Bøger. - Mellem P. Brouwers og P. Boerrigter den unge Arkitekt Salim og bagved denne Prof. Buchkræmer, som har skænket Vikariatet de to smukke Kirker: Skt. Marie i Aalborg og Vor Frue Kirke i Slagelse.



Treklovetet i Slagelse:
P. BROUWERS, Br. Berchmans, P. HOPPERS

stort Læs at trække, de Slagelsepræster; de havde det største Sogn paa Sjælland og Katolikker fra Skelskør til Kalundborg og fra Korsør til Sorø. Det betød: Messestationer . . . paa Herregaarde, hvor polske Landarbejdere klumpede sig sammen, i Byer, hvor ivrige Katolikker stillede deres Hjem til Raadighed for Afholdelsen af Gudstjenesten, et eller andet Sted, hvor en ensom gammel eller syg Katolik længe havde maattet undvære den hellige Messes Kraft. - Midt i Trediverne udkrystalliserede der sig tre saadanne faste Stationer: det var *Skelskør*, hvor der fra 1935 holdtes regelmæssig Gudstjeneste engang om Maaneden i Banegaardens Ventesal for 2. Klasse; paa *Aagaard* (Gørlev), hvor der i en hyggelig straatækt Længe indviedes et yderst tiltalende Kapel; og - sidst, men ikke mindst - en, der allerede bærer Spiren til et nyt Sogn i sig, nemlig

22 a. KALUNDBORG

I 25 Aar havde der været holdt Gudstjeneste i Byen: 5 Aar paa Hotel „Kalundborg“ og „Jernbanehotellet“, derefter paa Raadhuset i ti Aar og lige saa længe i Socialisternes Sal.

Nu staar *Skt. Maria-Kirke* højt over Refsnæs Strand paa en vidunderlig Plet

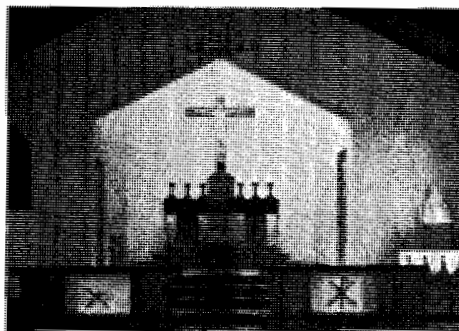


Højt over Refsnæs Strand ligger SKT. MARIA KIRKE I KALUNDBORG (tv.), lænet op mod den statelige Præstegaard.

af den danske Kyst. Denne Byggeggrund, skønt et Stykke udenfor Byen, er ligefrem et Fund. Mellem Villaer, der sersaa friske og nybagte ud, at man næsten kan lugte Mørtelen, staar den lille Kirke som en af dem: moderne i Stilen, med smalle, høje Vinduer, lænet op mod den store moderne Præstegaardsbygning. Træder man ind gennem Portalen, hvorover „Vor Frue af Refsnæs“ har sit endelige Stade, kan man kun glæde sig over dette

Rum: saa smukt kan moderne Kunst bygge, tiltrods for de strenge lige Linier, der mest ejendommeligt fremtræder i „Triumfbuen“, som ikke har Antydning af Bue, men nøje følger Tagets og Loftets Trekantform. Koret er hævet fire Trin over Kirkegulvet og Altret igen tre Trin over Koret, saa det er i Ordets egentlige Betydning et *Højalter*. Der behøves ikke mere Understregning af, at her er Midtpunktet for Kirken, Offerbordet. Forresten et stilrent og redeligt Bord af forskellige Træsarter med Tabernakel og et stort Kors ovenover. Ligesom Altret falder Kommunionbænken, det lille Jesu Hjerter-Altar og Lysekronerne fuldkomment i Stil med Kirken, takket være Arkitekten *Gundelach-Petersens* Tegninger, som *Windfeld-Schmidt* har fulgt i sit Arbejde.

Naar der saa indskydes, at der nede i Kælderetagen i Præstehuset findes en stor og praktisk indrettet Sal, som er forbeholdt Menigheden og Sognets Ungdomsarbejde, vil man gerne tro, at Kalundborg er tilfreds baade med Kirken og med sin Præst, P. Quaedvlieg, der - kun seks Aar efter Slagelsekirken - turde bygge og - det kan man være forvisset om - bygge paa et sundt økonomisk Fundament.⁷⁷



Klare, rolige Linier præger det Indre af KALUNDBORG KIRKE



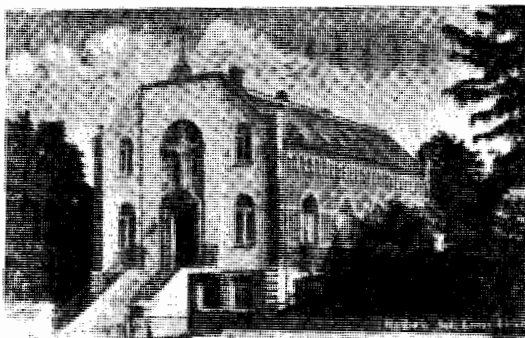
P. J. QUÆDVLIEG
Sognepræst i Slagelse siden 1935

23. HOLBÆK

Hvem der engang har set *Skt. Lucii Kirke* i Holbæk, vil ikke nemt glemme dens særprægede Ydre: den mægtige Stentrappe, der fører op i 1. Sals Højde, Portalen med det store Kors ovenover og Gavlens - man er fristet til at sige - afklippede Afslutning. Denne Skikkelse fik Kirken i 1926, da P. Wijnen, den første og mangeaarige Sognepræst (1917-42), besluttede at gøre Ende paa den hidtidige Tingenes Tilstand: at man skulde gennem Privatlejligheden for at komme ind i Kirken. Samtidig lod han Kirken gøre større med ca. 2 x 7 m, ved at afstaa en Del af sin egen Lejlighed.

Kort efter knælede en from Kunstner i Kirken og i Tillid til det Ord, der siger, at tre Ting, man bad om, naar man første Gang besøgte et Gudshus, vilde gaa i Opfyldelse, fremførte han tre Ønsker for Vorherre i Tabernaklet, med Løfte om at skænke Kirken en Døbefont, saafremt hans Bøn blev hørt. I Aaret 1927 kom saa virkelig en dejlig romansk Døbefont, hugget i fransk Kalksten, til Skt. Lucii Kirke.

P. Wijnen var en altfor praktisk Mand til at kunne overse, hvor fastet „Rygstød“ et Søsterkonvent giver en lille Menighed. De Planer, han tumlede med,⁷⁸ fik fast Form i 1930, da *Garnisonssygehuset* blev nedlagt og solgt. Saa vidt var hans forberedende Arbejde



SKT. LUCII KIRKES særprægede Ydre stammer i det væsentlige fra 1926.



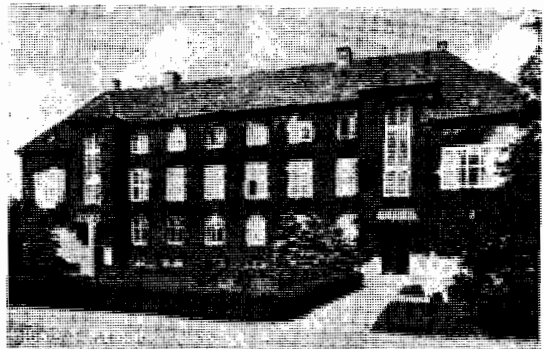
P. J. WIJNEN
Sognepræst i Holbæk 1917-1942.

da allerede fremskredet, at han mødte op som Køber paa *Elisabethinernes Vegne*. - Mange tænkte vel her paa de „Graa Søstre af den hellige Elisabeth“, for Nemheds Skyld simpelthen kaldt Elisabethsøstre, der siden 1895 havde virket i København og var velkendt for deres Gerning der og i Næstved. Men man fik hurtigt Klarhed over, at det var en helt *ny Orden*, der her skulde vinde Indpas i Danmark. En gammel Orden, der fører sin Oprindelse tilbage til den hellige Elisabeths Tid. En Sygeplejeorden med aarhundredgammel Tradition. Foruden i Breslau, hvorfra Søsterstaben skulde rekruteret, findes Elisabethinerne ogsaa i Wien og andre Byer i det tyske Sprogomraade. Deres Klostre plejer at være af en ærværdig Alder, og deres Konventer nyder en stor Selv-

stændighed, omtrent som Abbedier i en Benediktinerkongregation.

Planen om et katolsk Hospital var fra første Færd blevet modtaget med største Venlighed fra Byraadets Side.⁷⁹ Og da der viste sig Vanskeligheder i Horisonten - det var Hærens Lægekorps, som nærrede visse tekniske Betæneligheder -, solgte Byraadet beredvilligt Idrætspladsen Syd for Garnisonssygehuset til Elisabethinerne, der her skulde bygge et Hospital, som senere eventuelt kunde forenes med Garnisonssygehuset.⁸⁰ Men inden det kom saa vidt, gled Forhandlingerne i Lave, og paa Byraadsmødet den 20/11 blev det vedtaget, at Garnisonssygehuset den 2/7 1931 skulde gaa over i Elisabethinernes Eje. Købesummen var fastsat til 112.000 Kr., det Inventar, der tilhørte Kommunen, iberegnet.⁸¹

Den 27/8 blev *Skjt. Elisabeth-Hospital* i Holbæk indviet af Biskoppen selv. Det blev et rent medicinsk Hospital med halvtreds Sengepladser, lige saa velindrettet i sit Indre som det er stateligt i det Ydre. Og de gode Søstre, der til at begynde med virkede saa fremmedartede i deres folderige sorte Dragt og de sorte Slør over det typiske Hovedlin med det brede Pandebaand og de to Udbugtninger ved Tindingerne, er nu blevet gamle Kendinge for Holbæks Borgere.



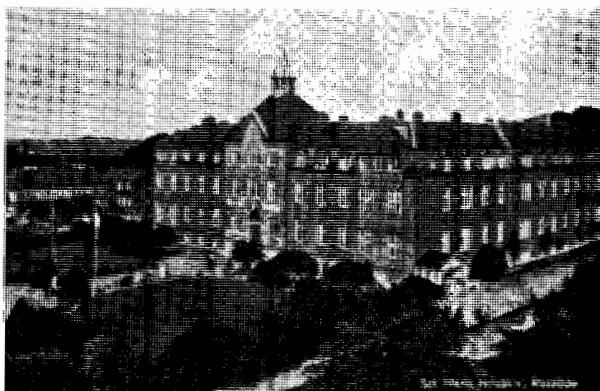
SKT. ELISABETH HOSPITAL I HOLBÆK

24. ROSKILDE

Roskilde har altid været *Montfortanernes* Hovedsæde. Netop fordi Grignon de Montforts Døtre ogsaa virker her i det store Skt. Maria Hospital, har den for Kirkens Liv interesserede Katolik set en Legemliggørelse af Grignon de Montforts Aand og Ildhu i det, der er skabt omkring Frederiksborgvej i Roskilde. Og det er sandelig ikke lidt!

Først den store *Skt. Laurentii Kirke*, P. Kerckhoffs fik færdig lige inden Verdenskrigens Begyndelse. En Kirke, saa god og saa fuldkomment udstyret, at senere Tider ikke havde meget at føje til. - Der

var egentlig kun et *Orgel* (de fleste katolske Kirkers senfødte Smertensbarn!), man savnede. Ikke mindst paa Grund af, at man havde en dygtig Organist, men kun et ufuldkomment Instrument at sætte ham til. Allerede i 1924 startede man en Indsamling, men først den 25/10 1931 kunde det nye Orgel indvies (af Biskoppen). Det var et stolt



SKT. MARIA HOSPITAL I ROSKILDE
Tilhøre den nye Fløj.

og klangskønt Værk, hvis Spil har glædet mange Menighedsgæster, enten det var flygtige Søndagsturister eller Retrætedeltagere.⁸²

Skt. Maria Hospital var lige fra Starten et af de store i Provinsen. Og dets Ry var det bedste. Hurtigt opdagede Roskildeborgerne saavel som Landboerne fra Frederiksborg Amt, hvad for dygtige og varsomme Hænder der sad paa de graa Søstre med de mærkelige franske Navne. I flere Aar havde man allerede lidt under Pladsmangel, da Søstrene besluttede sig til at bygge en forsvarelig Fløj til. Arbejdet blev betroet Arkitekt *Knud Barfoed* og stod paa i næsten to Aar. Da det var færdigt og den nye Del blev indviet den 4/4 1932, havde Hospitalet faaet Udseende af en trelænget Bygning, hvis ene Længe dannedes af det gamle Hus, den anden af den nye Fløj og den tredie af det statelige nye *Kapel*. Den nye Afdeling skaffede Hospitalet haardt tiltrængt Plads (30 Senge) og gav Søstrene Mulighed for at aabne en særskilt *Børneafdeling*. - Det kan uden Tvivl anses for en Anerkendelse af Skt. Maria Hospitalets høje Standard, at det er bemyndiget til Uddannelse af Sygeplejeelever.

Roskilde *Skole* var oprindelig en *Pigeskole*. 1923 talte den 107 Elever; som man nemt kan slutte sig til: de fleste Ikke-Katolikker, hvilket igen beviser, hvor estimeret Skolen var.⁸³ Men i Roskilde med sit store Sognedistrikt meldte der sig paa samme Tid det samme Problem som i andre Sogne: Vanske-



SKT. JOSEFS SKOLE I ROSKILDE har Form af et H. Venstre Streg dannes af den ældste Del - bygget 1910 (se ovf.) - Forbindelses- og højre Streg af den nye Del af 1926.

der kun Piger, der fandt Optagelse; men det var at forudse, at Drengene ikke i Længden kunde udelukkes fra det Gode, en katolsk Skole er for det katolske Barn. I 1925 lukkede Skolen ogsaa sine Porte op for *Dreng*e, og snart var den gamle Kirkesal og velmeriterede Menighedssal omdannet til en stor Sovesal for Drengene. Skønt Skolebygningen (fra 1910) ikke var af de ringe, kunde den dog ikke tilfredsstille de øgede Krav; i 1926 maatte man skride til en *Udvidelse*.

Som Parallel til den oprindelige Skole opførtes der en stor 2-Etagers Bygning, og begge Huse svejsedes sammen ved en Forbindelsesfløj, saaledes at Komplekset fik Form af et H. I den nye Fløj findes der en flot, moderne Gymnastiksal med fast Scene og Omklædningsrum, nedenunder en rummelig Spisesal, et lille Køkken og et Fysikværelse af ret anelige Dimensioner. Den gamle Gymnastiksal omkalfatredes til Skolestuer . . . og saaledes hævder Skt. Josefs Skole sig stadig som en af Provinsens betydeligste Skoler. En Forlængelse af Skolevirksomheden baade ned- og opførtes tilstræbtes ved Grundlæggelsen af en *Børnehavn* (1924) og af et *Lærlingehjem* (1/5 1927).

Denne gradvise Udvikling har haft en uberegnelig Betydning ikke blot for Roskilde Menighed, men ogsaa for de andre Montfortanersogne, som her - længe før Centralskolen - havde en Central-Kostskole. Hverken Præster eller Søstre sparede sig heller, naar det gjaldt den opvoksende *Ungdom*. Allerede i 1923 var her en K. U. F., senere oprettedes Skt. Laurentii Trop og Flok, og endelig var her Danmarks eneste Jocistpiger i deres klædelige Uniformer og fyldt med en Aand, hvis Alvor og Energi man ikke kunde andet end yde Beundring.

ligheden ved at faa Landbørnene bevaret for den katolske Tro. Den eneste Løsning hed „Børnehjem“ eller mere præcist udtrykt Kommunikantanstalt eller (hvad man foretrak i Roskilde) „*Kostskole*“. 1923 blev den aabnet, takket være Søstrenes Imødekommenhed, som stillede baade Plads og Kræfter til Raadighed for at løse denne Opgave. Foreløbig var

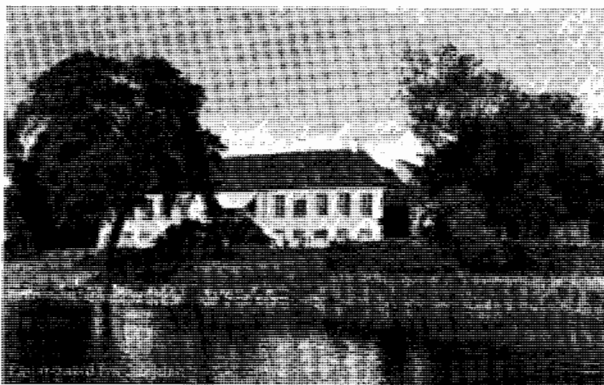


P. P. BOERRIGTER
Sognepræst i Roskilde

Om Roskilde kunde siges Psalmens (127) Lovord: „Din Hustru - hun er som en yppig Vinstok paa din Husvæg“. Ringsted, Slagelse og Holbæk er dets Dattermenigheder. I Biskop Brems' Tid kom der to nye til: Taastrup og Hillerød, samt en „Plejedatter“: Farum.

24 a. FARUM

Indtil 1942 hørte Farum til Roskilde Sognedistrikt. For en Katolik betyder Farum ikke Byen med dens gamle, typisk danske Landsbykirke og dens nye Huse og Villaer, der saa tydeligt præges af Hovedstadens Nærhed, men *Farumgaard*, Herresædet, som Jens Rostgaard 1705 lod opføre ved Søens Bred, og som 200 Aar efter befolkedes med Nonner, rigtig katolske Nonner, nemlig *Ursulinder*.



Paa den nordlige Bred af den skovhegnede Farumsø ligger
FARUMGAARD

Ursulinderne er egentlig en typisk *Skole-Orden*. Dens Pige-gymnasier, Lærerinde-Seminarier, Lycéer og Skoler nyder det bedste Ry baade i den gamle og den nye Verden. I katolske Lande anses de

gerne som den kvindelige Pendant til Jesuitterne, vor bedste mandlige Skoleorden. I hvert Fald har de i deres 400-aarige Tilværelse (S. J. stiftet 1540, O. S. U. stiftet 1535) delt Skæbne med denne: nydt den Ære, at samle Kirkefjendernes Had mod sig, men ogsaa øvet en Gerning af uberegnelig Dybde ved at bevare den studerende Ungdom for Kristus og hans Kirke.

Da Biskop Brems indkaldte denne Orden i 1932⁸⁴ og de første fire Søstre tog Bolig i det forladte Skt. Andreaskollegium, skete det jo i Haab om, at det danske Vikariat skulde nyde godt af Ordenens prøvede og traditionsrige Opdragelseskunst. Det gik nu helt anderledes. I Efteraaret 1932 købte Søstre Farumgaard, og den 10/10 1932 gav Biskoppen den nye Gerning den kirkelige Velsignelse. - Den kunde Søstre nok trænge til. En *Herregaardspension* paa Farumgaard, det lød jo nok saa godt. Stedet maatte jo være ypperligt egnet: den store 3-længede Gaard, særlig Hovedbygningen med sin brede, kønne Façade ud mod Søen; den enestaaende Beliggenhed; den vidunderlige Park paa tyve Tønder Land. Det blev ogsaa en fin og meget søgt Pension. Men kun faa, der beundrer og nyder Stedets Skønhed, aner noget om, hvor mange og tunge Ofre det krævede af Søstre for at faa og holde det hele i Gang. Først den 23/1 1934 var man naaet saa vidt, at det nuværende *Kapel*

kunde indvies i Gaardens Østfløj; det fik et *Pragtalter* af Aksel Theilmann, der tydeligt nok havde ladet sig inspirere af de danske Middelalder-Altre.

1938 indlagdes ny Centralvarme i Bygningen. Langsomt og sejt har Søstrene arbejdet paa at gøre Stedet lunt og godt for dem, der giver sig i deres Varetægt. Men danske Katolikker vil nære det lønlige Ønske: Gid den Tid maatte komme, hvor den hellige Angelas Døtre ogsaa maa virke iblandt os paa deres egentlige Virkefelt.⁸⁵

24. b. HILLERØD

Hotel „Lejdersdorf“ i Hillerød hører til Provinsens mest kendte Hotelnavne. For Katolikkerne i Hjertet af Nordsjælland havde det en særlig Betydning. Her holdtes der fra 1934 periodisk Gudstjeneste (1. Søndag i Maanedens) ved en af Roskilde-Præsterne.

Allerede tidligt strakte imidlertid „Vidommens Døtre“ en Føler ud mod Hillerød. I 1934 tilbød de at opføre et fuldt monteret Sygehus i Byen, men mødte „en kold, en iskold Skulder“.⁸⁶ Et Forsøg paa en anden Linie havde tilsyneladende Held med sig. Den 11/6 1937 købte Søstrene en herskabelig Ejendom 3 km udenfor Byen ad Helsingevejen. „Gribsholm“ havde alle gode Egenskaber for at kunne blive et førsterangs *Rekreationshjem*: det var smagfuldt bygget (forrige Ejer Grev Dannekjold-Samsøe), laa i en stor Have, tæt op ad Gribskov og dog ikke alt for langt fra Byen og Frederiksborg Slot. Den 27/8 1939 indviede Biskop Suhr *Skt. Villehads Kapel*, som Søstrene havde indrettet i Gribsholm.

Det oplevede dog kun en stakket Frist: Efteraaret 1942 solgtes Ejendommen. Igen var en Plan strandet til bitter Skuffelse for de gode Søstre i Roskilde. Men saa sandt Kors og Bitterhed og menneskelige Planers Fejlsugning er det rigtige Fundament for *Guds* store Gerninger paa Jorden, kan man vente det bedste af den lille Begyndelse, der blev gjort den 1/12 1942, da Ansgarsstiftelsen tog Kirkesagen i Hillerød i sin Haand.

25. TAASTRUP

Det gik i Taastrup som saa mange andre Steder: først holdtes der Gudstjeneste i et Privathjem. (Det var forresten P. Günther, som den 10/8 1922 læste den første Messe paa Gartner Andersens „Mariabo“.) Den 25/5 1930 begyndte man med regelmæssig Gudstjeneste (en Gang om Maanedens paa samme Sted). Præsterne i Roskilde havde lige faaet Bil og kunde derfor paa tage sig denne Forpligtelse.

Og saa skete der i 1933 det mærkelige, at man ligefrem „faldt“ over en Kirkebygning. En, der havde tjent som Nødhjælpskirke i et af Københavns Yderdistrikter, og som nu kunde erhverves for „en Slik“, blot 1000 Kr. Og saa var den ovenikøbet tegnet af selve Prof. *Nyrop*. Ganske vist var den kun bygget op af Kokolytplader og Tømmer, men den kunde mageligt staa de første hundrede Aar.

Taastrupperne „satte Skulder mod Skulder og Ryg mod Ryg“ og i Løbet af nogle faa Maaneder stod *Skt. Pauls Kirke* paa sin egen Grund i Udkanten af Byen, lige ved Køge Landevej. Den 15/10 1933 fik den den kirkelige Indvielse ved Hs. Excellence. - Mange Turister har standset deres Vogn her, naar de saa den mørke Stavkirke med det velproportionerede Taarn, og har kikket indenfor. Og de blev *overrasket* ved at finde et saa smukt og fint Rum. Ligesaa lidt som i det Ydre har Prof. Nyrop forsøgt at „illudere“ i det Indre: Spær og Bjælker bærer det skraa Træloft, men de staar godt til de hvide Flader. Lyset vælder ind fra de høje firekantede Vinduer. (Her fandt Rosenkranskirkens udtjente kulørte Ruder Anvendelse). Kirkens skønneste Pryd er *Altret*: et Sandstensalter, hvilende paa fire Søjler, hvis Baser dannes af de fire Evangelistsymboler. Paa Alterbordet et massivt Tabernakel og derover i den høje, men ikke ret dybe Niche et Kors med to Engle af Sten paa en Baggrund af en rødgul Glorie. Ligesom Altret er Korsvejen, Kommunionbænken og Lysekroner *Windfeld-Schmidts* Værk, ligesom det er hans Fortjeneste, at Skt. Pauls Kirke fremtræder i saa fornem og fint afstemt Skikkelse.⁸⁷



SKT. PAULS KIRKE I TAASTRUP

I 1936 fik Taastrup ogsaa Søstre. Det var *Cistercienserinder* fra Allerslev, der ved Siden af den nye Kirke i Villa „Bellis“ oprettede et *Hjem for gamle*. Villæen var ganske vist ikke stor og gav kun Plads til faa Pensionærer, men den Hygge, Søstrene forstod at sprede i Allerslev Kloster, tog de med til det nye Virkefelt. Og det var med oprigtig Sorg, Menigheden sagde Farvel til dem, da de efter tre Aar kaldtes tilbage til Allerslev. (Nu har Skt. Hedvigssøstre overtaget Gerningen i Taastrup, bygget en moderne Fløj til den gamle Villa og har for Tiden foruden de gamle ogsaa en stor Børneflokk at vaage over).

Søstrenes Tilstedeværelse førte til, at der nu hver *Søndag* maatte holdes Gudstjeneste i Kirken (fra 5/7 36), mens det tidligere kun skete hver anden *Søndag*. Og efter kort Tid gjorde man det sidste Skridt: *P. Braun* flyttede ud til Taastrup, hvor der er sørget for en lille, men hyggelig *Præstehybel* bagved Kirken.

Et bedre Tegn for den vordende Menigheds unge Energi kunde næsten ikke tænkes end dette, at de unge selv kun et Aar efter tog fat paa Opførelsen af deres egen *Mødesal*. Tilhøjre for Kirken og paa Kirkens Grund rejste de den

under kyndig Vejledning. Den 1/8 1937 kunde den indvies, og Menigheden kunde med Rette være glad for dette sidste Skud paa det unge Træ. - Salen er, ligesom Kirken, bygget af Tømmer og staar saaledes udmærket til Omgivelserne. Det bedste Ønske gav P. Braun den med paa Vejen: at den „maatte blive et levende Hus“.

Efter denne Udvikling var det kun som en Slutstreg og et Facit, da Taastrup den 1/6 1938 oprettedes som *selvstændigt Sogn*.

26. HELSINGØR

Man behøver ikke at være gammel Katolik for at have oplevet det gamle Kapel i Helsingør. Saa vil man mindes, at man ad en udvendig, grønmalet



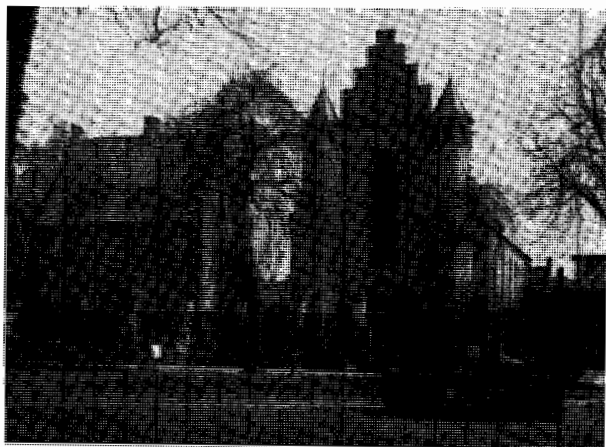
Mellem Præstegaarden (tv.) i HELSINGØR og Søstrenes Ejendom (th.) ventede en stor aaben, træbevokset Plads paa den fremtidige Kirke.

Trætrappe steg op og kom ind i et uforfalsket lavloftet Stuekapel. Selv om Søstrenes flinke og flittige Hænder gjorde alt for at gøre det saa sirligt som muligt, *Rummets Fattigdom* var der intet, der kunde skjule.

Allerede i Begyndelsen af 20erne var der Planer fremme om en rigtig Kirke. Fra selve Chresten Skikkild forelaa der udarbejdet „en samlet Plan fra Syld til Spir“.⁸⁸ Men der skulde gaa flere Aar endnu, inden man naaede saa vidt at kunne begynde.

Imidlertid rejste P. Wattiez tilbage til sit Fædreland (1927). Saa mangelfuldt hans Dansk end var, saa haardt det end kunde knibe for Folk at følge med i hans Prædikener og Bøn, var hans Afrejse dog en Sorg for mange, der havde lært at sætte Pris paa hans Ydmyghed, Beskedenhed og hans helt igennem præstelige Væsen. Et Held var det, at han kunde overlade Menigheden til sin mangeaarige Kapellan, Pastor *Flynn*.

Det var denne, der skulde løse Opgaven: at bygge en Kirke. Længe havde man maattet vente paa den, og længe varede det, inden



SKT. VINCENTS KIRKES stolte Façade. Tv, Præstegaarden. Yderst th. ses et Hjørne af Skt. Vincents søstrenes Ejendom. Det var her, Trætrappen førte op til Kapellet paa 1. Sal.

den stod færdig. Der gik ikke mindre end to Aar mellem Grundstensnedlæg-
gelsen (4/10 1928) og Konsekrationen (25/10 1930).⁸⁹

Men *Skt. Vincents Kirke* hører ogsaa til de store i Vikariatet. En *gotisk Kirke!* Mest imponerende virker Façaden ud mod Gaden, hvor den spidsbuede Portal og det høje Vindue har Gotikkens opadstræbende Rytme i sig, og hvor Trappegavlen skyder sig ud over de to slanke flankerende Taarne. Men ogsaa set fra Haven gør Kirken et overvældende Indtryk: den tresidede Korafslutning, Stræbepillerne, de smalle Sideskibe med deres Rækker af slanke, spidse Vinduer - det er længe siden, katolsk Kirkebyggeri herhjemme har ladet os se det. („Gotisk“ var efterhaanden næsten blevet et uartigt Ord. Det var paa Tide, en dansk Arkitekt har genoplivet Stilen, som har præget saa mange af de køn-
ste danske Middelalderkirker!)

Træder man med Spænding ind i Kirken, bliver man heller ikke skuffet: En treskibet Kirke - et bredt, højt Midterskib i fire Fag og to lavere Sideskibe. Væggene og de firekantede Piller staar i blank Mur, de ribbeløse Korsvælvninger derimod i Kalkens Hvidhed. Pragtfuldt staar *Altrene* mod den røde Mur; de er af gul Sandsten (Pierre de Caen) med sorte Marmorsøjler under Mensaen (Alterbordet). En blændende Idé, at anbringe Vor Frues og Skt. Josefs lysegule Statuer paa Konsoller paa Sideskibenes mørke Endemur, uden direkte Forbindelse med Offerbordet, det „rene“ Offerbord. En glimrende Illustration til Katekismens Ord: „Det hellige Messeoffer frembæres til Gud alene; dog kan vi *mindes* Helgenerne ved det“. En anden Type er Højaltret. Det ligner Middelalderens rektangulære Fløjaltre. Ved Siden af Korsfæstelsesgruppen over Malmtabernaklet staar der paa hver Side en Gruppe paa tre Helgener og en Engel, altsammen med sand Virtuositet hugget i den føjelige, varmttonede Sten.

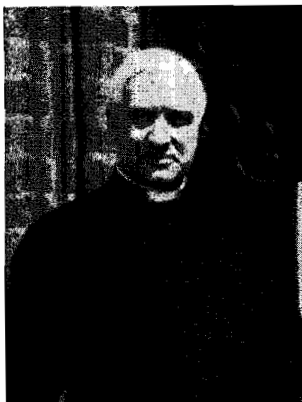
Af Sandsten er ogsaa Korsvejsreliefferne, som er indfældet i Muren. Vinduerne er Orgier af Farver, som det sig hør og bør i en gotisk Kirke.⁹⁰ Skrifte-



Et stemningsfuldt Billede af Kirkens Indvielse.

stolene er indbyggede i Sidemuren. Under Sangerkoret med sit store Orgel er Vaabenhus og Daabskapel. De to store Lysekroner og Lampetterne af Smedejern paa Pillerne fuldstændiggør Billedet af en saare smuk og særdeles vel udstyret Kirke. En Kirke, som er en Ære for Arkitekten *Tidemand-Dal* og for Bygherren, *Lazaristpræsterne* i Helsingør.

Lige i den Tid, da Skt. Vincents Kirke rejstes mellem den statelige Præstegaard og Søstrenes gamle Ejendom, som giver Ly for det mangfoldige Arbejde, som Skt. Vincentssøstrene øver: Skole, Børnehjem for Piger, Rekreationshjem, ambulans Sygepleje og Skadestue - lige paa samme Tid fik Helsingør Menighed en Tilvækst, idet



PASTOR FR. FLYNN, Provikar, Sognepræst i Helsingør fra 1927

26 a. HØRSHOLM

den 1. Juli 1929 blev lagt under Helsingør Sognekirke-distrikt. I 30 Aar havde Jesuitfædrene taget sig af Katolikkene i Hørsholm. Da Kapellet blev opført 1920, blev det ganske naturligt skudt ind under Skt. Andreas Sogns skærmende Vinger. Men det blev nærmest Stenosgade-Præsterne, der kom til at pastore den lille Menighed i Hørsholm.⁹¹

Den 1/7 begyndte en ny Periode, som den nye Sognepræst mente ikke at kunne markere paa bedre Maade end ved at holde en tre Dages Retræte for sin nye Hjord.⁹²

27. STOR-KØBENHAVN

Da Biskop Johannes døde, talte Stor-København *fem Sogne* (i kronologisk Rækkefølge): Skt. Ansgar, Rosenkrans, Skt. Anna, Skt. Andreas og Sakraments-Sognekirke. Desforuden var der *fire Kirker*, der i Størrelse og Skønhed overgik enkelte Sognekirker: Jesu Hjerter Kirke, Skt. Josefs Kirke, Immaculata Kirke og Tilbedelseskirken. Dertil kom der *seks Kapeller*, der mere eller mindre var tilgængelige for Offentligheden: Skt. Knuds Kapel, Skolekapellerne paa Frederiksberg og Østerbro, Skt. Elisabeth Hospitalets Kapel, Kapellet paa Kastanievej og Assumptionskapellet (i det gamle Skt. Andreas Kollegium).

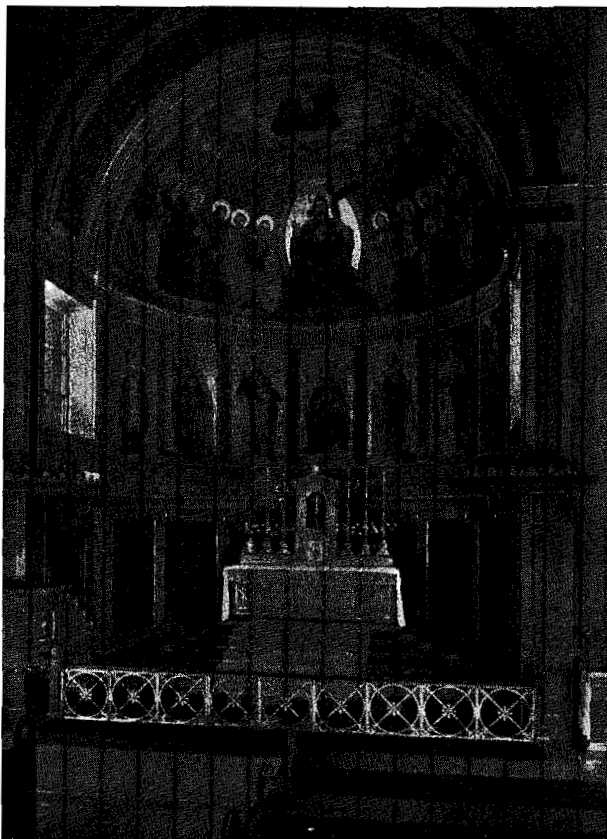
Da Biskop Josef fratraadte, var der *seks Sogne* (Lyngby), *fem store Kirker* (Skt. Terese Kirke) og *tolv Kapeller* (Biskoppens Kapel, Antoni, Trørød, Nikolaj og tre paa Amager, minus Assumptionskapellet). - Meget pænt, vil man sige, men egentlig ikke overvældende. Men Tallene fortæller for lidt; de siger intet om, at f. Eks. een af Sognekirkerne fuldstændigt skiftede Ansigt (Rosenkrans), og at en anden sprængte sit Hylster og fremstod i Storhed og Skønhed som en Sommerfugl af en Puppe (Skt. Annæ). Egentlig maa man forbavses, at der var saa meget Byggeri i København, her hvor Behovet skulde synes dækket.

a. Om det saa var den gamle SKT. ANSGARSKIRKE, blev den styrtet ud i et - i Ordets egentlige Forstand - grundlæggende Byggearbejde. I 1926 opdagede man nemlig - takket være Sakristanens Paapasselighed -, at der maatte være noget galt med *Kirkens Fundamenter*; der opstod Revner i Koret og i Kuplen, som, de tilkaldte Eksperters dulmende Forsikringer tiltrods, voksede og for-grenede sig. En Prøve-gravning i Grunden bragte for Dagen, „at det var Apsismurene, der var ved at synke ned. Kirken er (nemlig) bygget paa et Fundament af Kampesten, hvilende paa nedrammede svære Træpæle. Som Følge af en Sænkning af Grundvandet var det øverste af disse Pæle nu forraadnet til en trøsket, blød Masse, saaledes at Korrundingens Mur og Hjørnepiller flere Steder uden Støtte svævede frit over Grunden. Det var saaledes i sidste Øjeblik, at en Katastrofe blev afværget“.⁹³

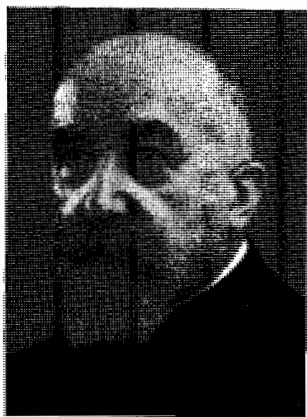
Det var et stort og kostbart Stykke Arbejde, der forestod. Stykkevis blev der gravet dybt ned under Murene, indtil man naaede den gamle Strand-

bund. „Paa dette Grundlag blev der støbt *nye Fundamenter* under hele Koret og Præstegaarden“.⁹⁴ Da *Malerierne* (af Romantikeren Josef Settegast - 1864) i Apsis alligevel skulde restaureres, besluttede man sig til at gøre *helt* Arbejde. Mens man kunde nøjes med at rense Vægbillederne i Korrundingen, maatte Kuplen og Triumfbuen helt males op - et Arbejde, som paa mønsterværdig Maade blev ledet af Konservator ved Statens Museum for Kunst, *Sv. Rønne*.⁹⁵

Saaledes fik Skt. Ansgar i Jubilæumsaaret 1926/27 igen sin gamle Soliditet og Glans. Paa samme Tid (1927) opstilledes *M. S. Elos* skønne *Ansgar-Statue*, en Gave fra Dir. Helge Jakobsen, foran Kirkens Mur. Kom man i gamle Dage med Strømmen gennem Bredgades Række af Huse og Palæer, kunde det let



SKT. ANSGARS KIRKE



PASTOR PH. v. d. KETTENBURG
Sognepræst ved Skt. Ansgar
1923-1940

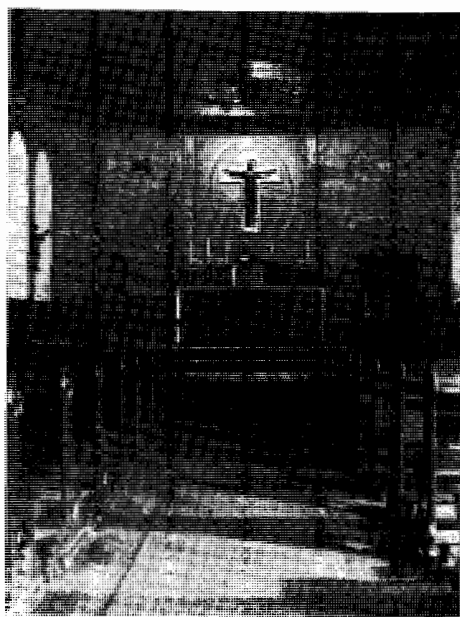
hændes den uindviede, at han blev hvirvlet forbi Skt. Ansgar uden at tage Kending af Stedet. Nu derimod vil den skønne Broncestatue - „den skønneste Fremstilling af Skt. Ansgar, jeg nogensinde har set“, siger den let tørre Pastor B. Jensen - minde Gadens Vandrer om, at her er Kirken, „viet ind med Ansgars Navn“.⁹⁶

I Tiden mellem de to Verdenskrige savnede Præstehuset bag Skt. Ansgarskirken sin fornemste Beboer. Biskop Brems foretrak at bo i større Afsondrethed ude i Valby. Ved Skt. Ansgar residerede i al den Tid Pastor v. d. *Kettenburg*, mens Halvdelen af Vikariatets Præste-Ungdom kom og gik og tjente deres Sporer som Kapellaner ved Hovedkirken.

b. Om ROSENKRANSKIRKEN findes der følgende Hjertesuk i Ugebladet (1924): „Københavns katholske Vor Frue Kirke er jo desværre saa lille og ligger saa gemt i en Afkrog, at man som Regel ikke regner med den. Fire Femtedele af Rosenkranssognets Medlemmer betragter den lille bitte Kirke kun som Administrationscentrum. . .“⁹⁷ Haabet om og Raabet efter en større,

en værdigere Kirke bliver stærkere og mere indtrængende. „Boyesgade 8? - Den gode Pastor Slump har sikkert faaet Martyrkronen deroppe i Himlen . . .“ skriver Pastor Maurer i en Artikel, hvor han opregner alle de Ulemper, hans Sognekirke er behæftet med. „Er dette værdigt? Er dette ikke nærmest en Skandale?“ udbryder han og konstaterer: „Som Forholdene nu ligger, . . . er en Præstegerning, som den f. Eks. udøves ved Skt. Anna Kirke eller Sakramentskirken slet ikke mulig.“ Og han slutter sit Klageraab med at ønske: „Gid man vilde begynde der, hvor Nøden er størst: ved Rosenkransskirkens Sogn“.⁹⁸

Men der skete intet før i Aaret 1929. Rigtignok var Pastor *Bernhard Jensen* dengang Sognepræst (1926-35), men det var Pastor *Messerschmidt*, Kapellannen, der greb Sagen an. Og da den



ROSENKRANSKIRKEN efter Ombygningen 1929.
I 1942 afløst af Skt. Mariæ Kirke, Jens Jessenevej 7,
mens det gamle Sogns Kærnestykke tilfaldt det
nyoprettede Jesu Hjertesogn.

var færdig, kan det nok være, Rosenkranskirken havde skiftet Udseende! Der stod snart ikke andet tilbage af den gamle Kirke end Væggene. Saa radikal en *Ombygning* havde vel ingen Vikariatskirke oplevet. Intet Under, at den faldt „nogle af de trofaste Kirkegængere for Brystet.“⁹⁹ Men - skønt det er ørkesløst at diskutere Smag - man skulde ikke tro, at der fandtes noget Menneske, som ikke kunde se, hvor meget Kirken havde *vundet* ved denne Forandring.

Det kedelige bølgede Kaserneloft var vejet for et regulært Bjælkeloft. Vinduerne havde faaet romanske Buer, skraa Vægge og trappeformede Saalbænke. Mest velgørende var det, at Indgangen til de to Korsfløje, som skæmmedes af „Støbejerns-Søjler af usigelig Hæslighed“, fik Stil og Fornemhed over sig; netop dette Parti med den romanske Dobbelbue, skilt og støttet af en svær Granitsøjle, blev en Pryd for Kirken. Og hvilken god Idé, at lave venstre Korsfløj om til *Bodskapel* - med Skriftestol og Korsvej, og højre Tværskib til *Mariakapel*, hvor det skønne Rosenkransalter¹⁰⁰ og Orglet fandt Plads. Og saa er der endnu intet sagt om den kunstneriske Udsmykning, om *A. Theilmanns* Alter og det skønne, guld-kuppelprydede Sakramentshus, det gyldne Krucifix med den vidtfavnende Christus Rex paa Væggen, om *Birgitte Wests* rige Korfresker: i Baggrunden Faarene, som ser op til deres „Sjæles Hyrde og Biskop“ og paa Sidevæggene Petrus, Faarenes Hyrde, og Paulus, „Christi Fange“. - Vist var Rosenkranskirken blevet *skøn!*

Men een Ting kunde Restaureringen ikke bøde paa, og det var Pladsmangel. Og saa dukker der allerede faa Aar efter¹⁰¹ Planer op om en helt ny Rosenkranskirke, rejst i Peter Bangsvej-Kvarteret, som efter Stor-Københavns kolossale Udvidelse til alle Sider var blevet det omtrentlige Midtpunkt for Rosenkranssognet. - Forinden havde den lille Sognekirke dog faaet en Aflastning i 2 Kapeller, som blev bygget i Sognets Yderdistrikter.

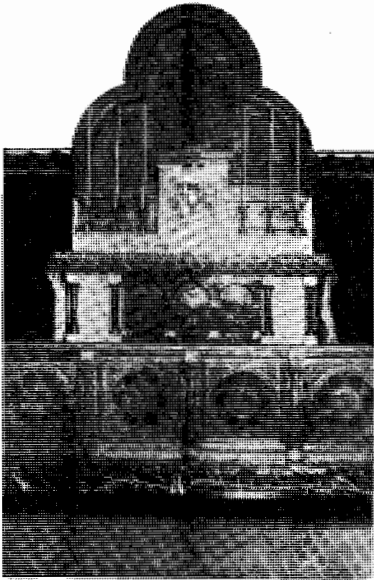
c. Der var for det første BISKOPPENS KAPEL i *Valby*. - Msgr. Brems havde en *Skræk* for *Bredgade*, hvor uønskede Gæster - fra den professionelle Plattenslager til Avisreporteren - søgte at mase sig ind paa ham, og hvor han med Forbavselse gjorde den Er-



PASTOR BERNHARD JENSEN
Sognepræst ved Rosenkranskirke.
1926-35. Hans tørre og tavse Væsen var lige saa velkendt i Vikariatet, som hans solide teologiske og praktiske Viden, hans rolige og objektive Dom og hans faire og ligevægtige Optræden var skattet blandt Embedsbrødre. Døde ved Styrt fra Cyklen Sept. 1939.



BISKOPPENS VILLA I VALBY
Tilvenstre i Billedet: Kapellet.

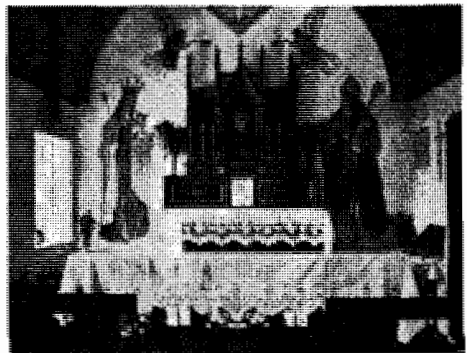


ALTRET I BISKOPPENS KAPEL

og Egetræ havde sit Forbillede i Aalborg Kirkes Højalter. Kapellet blev indviet til Jesu hlst. Hjerte og blev benediceret d. 25. Juni 1927.¹⁰⁴ Det stilfulde Gudshus blev hurtigt Samlingspunktet for de omkringboende Katolikker, som søgte her en stille Time med Gud, enten det var Biskoppen selv eller hans Sekretær, der frembar det hellige Offer.

d. „Biskop Brems lægger megen Vægt paa, at der rejses mange smaa Kapeller Landet over. For Tiden træffes der Forberedelser til at indrette et Kapel i *Hvidovre*“, fortæller Ugebladet i Oktober 1931.¹⁰⁵ De omtalte Forberedelser bestod i, „at Biskoppen har købt en Grund, der ligger paa Mellem-digsvej . . . Paa Grunden ligger et rigtig pænt Hus, som uden alt for store Bekostninger vil kunne indrettes til Kapel. Biskoppen selv vil montere det . . .“

Da dette Arbejde var tilendebragt, blev SKT. NIKOLAI KAPEL i Hvidovre indviet af Hs. Excellence d. 20/12 1931. „Langt fra Sporvogne, i den tilfældige Bebyggelses mærkelige Nybygd“ kom det til at ligge. Udefra set „et lille Hus, kun ved et spinkelt Kors (over Gavlen) til at kende som Kirke“. Men det Indre var blevet rigtig pænt,



SKT. NIKOLAI KAPEL I HVIDORVE

faring, at selv Katolikker ikke altid forstod at holde den Distance, som er saa selvfølgelig for den jævne Mand i et katolsk Land, men tværtimod æskede hans direkte Indgriben ved rene Bagateller eller oplagt Kverulans. Saa følte han sig nødt til selv at skaffe sig denne Distance; først ved at flytte til Amalievej 14.¹⁰² Senere aabnede Direktør Helge Jacobsen ham en fornem og tilbage-trukket Bispebolig paa Bjerregaards Sidevej 1.¹⁰³

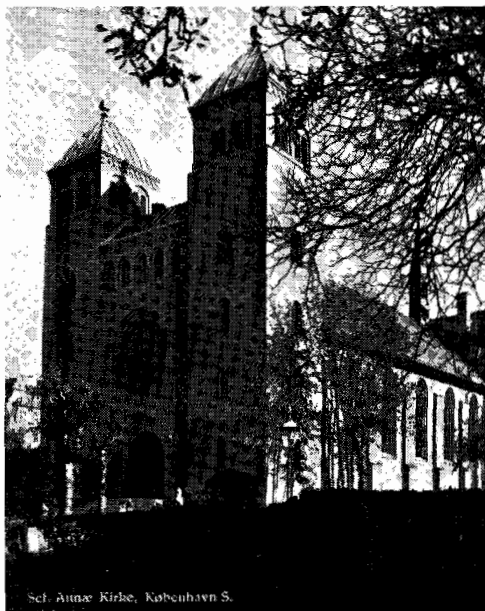
Her meldte sig tidligt Trangen til et værdigt Huskapel. Arbejdet blev betroet Arkitekt *Tidemand-Dal*, der i nøje Forbindelse med Huset, men dog med Indgang fra Gaden, opførte en tro Kopi af Næstved Kirke. Kun med den Forskel, at Loftet var kassetteret, hvad der ogsaa passede bedre til de forkortede Dimensioner. Det smukke Alter af Marmor

med hvidkalkede Vægge og mørk Tøndeloft, et lille fordringsløst Alter og Vor Frue og den hl. Antonius' Statuer til begge Sider af det. „Megen Plads er her ikke, men . . . nok til den, der hjemme har nok i det selvbyggede Hus, som Bygningsautoriteterne helst forbød dem at bo i“. ¹⁰⁶

Knap 2 Aar senere blev *Altervæggen malet*. Himmeldronningen med Barnet og Skt. Nikolaus med Skibet kom til at staa i Felterne ved Siden af Alteret, medens 2 Røgelseskar-svingende Engle og Helligaandsduen fylder Rundingen under Loftet. Det var *Preben Kanniks Værk*. ¹⁰⁷

Samme Aar fik Skt. Nikolai en dejlig *Kirkeklokke* som Gave og ovenikøbet fra en *protestantisk Menighed*. „Det har været mig en Glæde,“ skrev den prot. Præst til sin katolske Kollega, „personligt at række Dem Broderhaand. Med Ønsket om Guds Riges Fremgang i Hvidovre sender jeg Dem en hjertelig Hilsen“ Klokken, der blev indviet til Kirkens Værnehelgen, blev anbragt i en Klokkestol i Haven. ¹⁰⁸

Det maa have været Glædesdage for Pastor *Niels Hansen*, der fra den allerførste Begyndelse viede den nye Menighed sin Kraft, først som Kapellan, senere (1935-39) som Sognepræst ved Rosenkranskirken. Hans Navn vil for altid være knyttet til den spæde Begyndelse af Menighedsliv i Hvidovre.



Sct. Annæ Kirke, København S.

Den nye SKT. ANNÆ KIRKE PAA AMAGER

e. Det skal ingen Hemmelighed være, at man ogsaa i det *tredie* københavnske Sogn, paa Amager, svingede mellem Alternativet: en Fialkirke eller en ny og betydelig større Sognekirke. Efter moden Overvejelse valgte man det sidste og har ikke haft Grund til at fortryde det.

Det kan siges nøjagtigt - omtrent paa Klokkeslet - hvornaar Tanken om en ny Sognekirke traadte frem i Realiteternes klare og kolde Lys af Planernes taagede Verden. Det skete ved Sognepræsteskiftet i 1924, da Menigheden sagde Farvel til den gamle Sognepræst P. Resch og Velkommen til den nye, P. Klar (6/7). Ved denne Lejlighed blev de første Penge til den nye Skt. Annæ Kirke samlet ind. Den nye Sognepræst gjorde Sagen til sit Hjertebarn, som han ikke svigtede, selv da han veg Pladsen for andre Sognepræster (PP. Freitag og Deutscher). Der blev sat *alle* Sejl til: „Murstens“-Indsamling, Basarer,

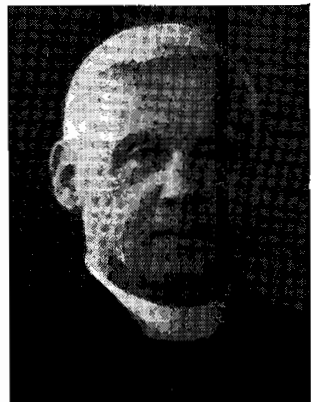


Skøn og imponerende er Kirken ogsaa i det Indre, selv om den bærer umiskendelige Tegn paa langtfra at være „færdig“.

I Begyndelsen af 1936 indbydes der til „Den sidste Fest i den gamle Sal“, og dermed indvarsles det kommende Byggearbejde, som blev lagt i Hænderne paa Arkitekt *Svend Risom*. Juli 1936 nedbrydes den gamle Kirkes Kor; ifølge Planen skal nemlig Halvdelen af det gamle Kirkeskib som Højkor indgaa i den nye Kirke. Kort efter rykker Gravkøen frem og æder sig dybere og dybere ned i Grunden; under Kirken og i hele dens Udstrækning skal nemlig den nye Festsal faa Plads. Den 19/11 1936 nedlægger Biskop Brems *Grundstenen* midt imellem Murene, der rejser sig til alle Sider. Saa hurtigt skrider Værket, at *Rejsegilde* kan holdes to Maaneder senere (31/1 37). Mens Arbejdet i det Indre staar paa, bl. a. Indlemmelsen af det gamle Kirkeskib, flyttes Kultrummet ned i Salen, som allerede staar færdig. Og Foraar 1938 (26/3) bliver den nye SKT. ANNÆ KIRKE ved Biskoppens Konsekration indviet til sin Bestemmelse.

København er blevet en stor Kirke rigere. En moderne Kirke med Tradition i det gamle. Særlig Façaden mod Dr. Elisabeths Allé virker rent romansk: de to undersætsige Taarne med de blytækkede Pyramidetage, det høje Galleri, Vinduesrosen og det brede og dybe Portal over den høje Trappe. Det Indre staar i store og klare Linier, næsten nøgternt at se til. Her er intet „mystisk Mørke“; et Væld af Lys falder ind gennem de høje Vinduer af Katedralglas. - Den Kunstner, der har arbejdet mest med Kirkens Udsmykning, er *Aksel Theilmann*. Ham skyldes Kommunionsbænken af Sten med forskellige Linieornamenter, ligeledes Tegningen til de tre Altre (Højaltret af romersk Travertin, Sidealtrene i røde Mursten) og til Lysekronerne, der hænger ned fra det høje Bjælkeloft.

Indsamling af gamle Aviser, Sølvpapir og Frimærker; baade Wiener Sängerknaben og Skt. Matthiaskirkens Kor fra Berlin holdt Kirkekoncerter til Fordel for den nye Kirke; der kom ogsaa større Gaver, deriblandt en testamentarisk Gave fra Tobaksfabrikant Braun paa 34.500 Kr. Byggefondet, der 1927 var steget til godt 11.000 Kr., voksede støt og meget hurtigere end man havde voget at haabe.



P. RICH. FREITAG
Sognepræst ved Skt. Annæ Kirke
siden 1939

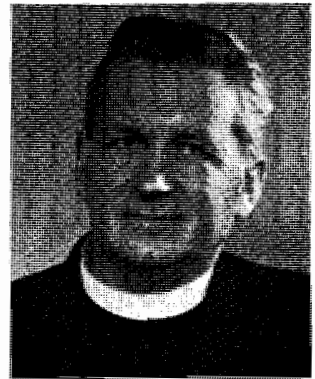
Men hvor meget der end kan være at glæde sig over, er der endnu mere, man savner: Overdelen af Altrene er foreløbigt og fattigt; Korsvejen stammer tydeligt nok fra den gamle Kirke; ligeledes det lille Orgel, som staar helt for-



PASTOR FRANS RONGE
Sognepræst v. Sakr. Kirke 1917-40

tabt paa det mægtige Sangerkor; Taarnene venter paa Klokker. Skt. Annæ Menighed har ogsaa i Fremtiden noget at arbejde for og at glæde sig til.¹⁰⁹

f. Københavns 4. Sognekirke, SAKRAMENTS-KIRKEN, fik 1923 „de med Længsel imødesete Klokker“ - 4 i Tal. De er gjort i Ottos Klokketøberi i Hemelingen, som ogsaa leverede



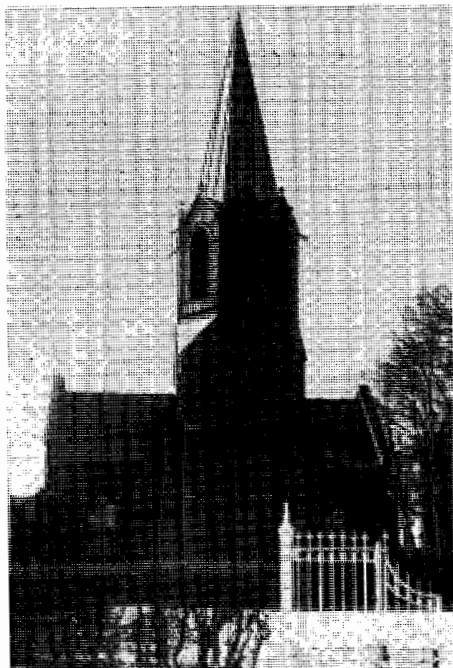
PASTOR CAY BENZON
den vordende Skt. Antoni-Menigheds første Præst 1927-41

Klokkerne til Klosterkirken paa Jagtvej.¹¹⁰ Klokke daaben fandt Sted d. 13/7 og Søndag d. 12/8 ringede de første Gang ud over Nørrebro. Sit Løfte tro, lod Direktør Anton Petersen i Nov. s. A. installere elektrisk Klokkringning.¹¹¹

g. Dermed var Sakramentskirken „mættet“, dens Behov dækket. Udviklingen bar nu - som i Rosenkranssognet - mod en Udvidelse af Arbejdsbasis. Allerede Msgr. Neuvel havde forudset, „at man maatte se sig om efter Byggegrunde længere ude“, hvor der skulde oprettes „Filiaer, som senere helt skulde frigøres som selvstændige Sogne“. I Foraaret 1926 fik Pastor Benzon Kik paa en udmærket Grund paa Frederikssundsvej (225), „centralt beliggende for Brønshøj, Husum og Utterslev“, til „en rimelig Pris og en ikke altfor stor Udbetaling“. En rundhaandet Gave tillod - efter Biskoppens Raad - straks at købe denne Grund.¹¹² - Paa Grunden fandtes flere Huse, deriblandt en nedlagt Farvefabrik, som nemt kunde ombygges til Kapel. Allerede i Efteraaret 1926 var det fastlagt, at det nye Kapel skulde hedde „Skt. Antonius' Kapel“.¹¹³ Det første Halvaar 1927 gik med Ombygningen af den tidligere Fabrik. 2 Smaahuse, der laa imellem den og Vejen, maatte falde, for at frilægge Façaden. Da Arkitekt *Emil Jørgensen*



SKT. ANTONI KAPEL



SKT. ANDREAS KIRKE

var færdig med sit Arbejde, kunde SKT. ANTONI KAPEL indvies den 7/8 1927.

Det er overraskende, hvad Arkitekten kunde faa ud af en Fabrik. Kønnest præsenterer Kapellet sig fra Havesiden, hvor den smukke Apsis og Sakristiet byder et henrivende Billede. Og det Indre staar frem som et højt, lyst og smukt Kultrum, uden Skygge af „Fabrik“. Anlægget er saa enkelt som vel muligt: Alteret i Apsidens Dyb, Prædikestolen til venstre og den store Skt. Antoniusstatue til højre. Stort Snilde er anvendt for at „gemme“ alt det bort, som netop i en lille Kirke fylder saa urimeligt: Skriftestolen, som er indbygget i Sakristiet, men med Indgang fra Kapellet, Varmeapparatet, som ligger til højre for Vaabehuset, og Koropgangen til venstre for samme.

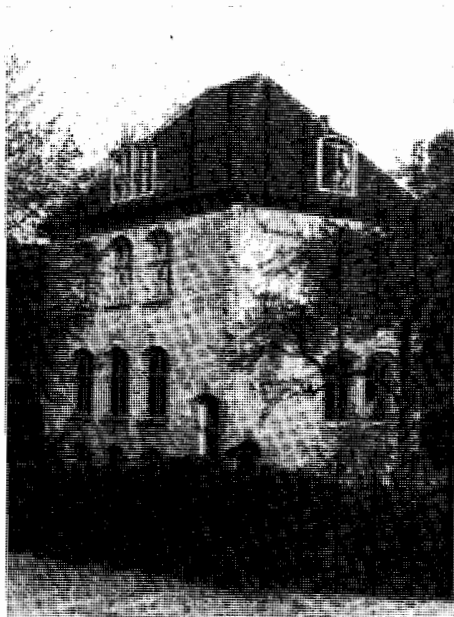
Taknemmelige Venner af den hellige Antonius har sørget baade for Klokke („Skt. Knud“ - fra Otto i Hemelingen) og Orgel (Froberg, Odense).¹¹⁴ I fem Aar arbejdede Pastor Benzon ihærdigt for sit „Filial-Sogn“, inden det kom paa Tale at opføre en Præstegaard ved Kapellet.¹¹⁵ „Takket være en storstilet Gave paa 20.000 Kroner, som er skænket af Muremester Günther“, kunde der i Vinteren og Foraaret 1933 rejses „en Bygning bag Skt. Antoni Kirke i Husum“, som skulde give Plads til Præstegaard og Skole. Den 8/8 1933 blev Huset indviet. I Stueetagen fandt Skt. Antoniskole Plads: i to store og lyse Klasseværelser og et Lærerindeværelse for Skt. Josefsøstre; om det var en Gymnastiksal, saa fandtes den „i Udbygningen“. Førstesalen var *Præstegaard*. I Efteraaret 1933 flyttede Pastor Benzon ind i den. Dermed var „Indsnøringen“ begyndt, der indleder en ny Celledannelse. Processen vises i Udvikling ved, at *Skt. Antoni Distrikt* afsættes d. 1/1 1934. Det var kun et Spørgsmaal om Tid, hvornaar den nye Celle kunde begynde sit eget Liv, m. a. O. hvornaar Skt. Antoni *Sogn* skulde oprettes.¹¹⁶



P. LUDV. GÜNTHER
Sognepræst i Ordrup 1921-30.
Hans Arbejde for den katolske
Ungdom - som Rektor for Andreaskollegiet, som Red. for „Kath. Ungdom“ og som Grundlægger af „Kath. Ungdoms Værn“ bør aldrig gaa i Glemme.

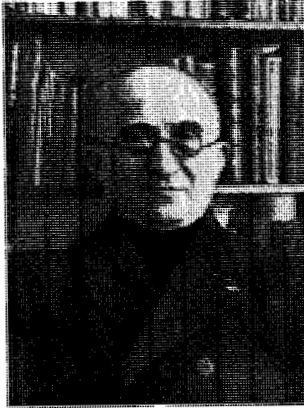
h. I Storkøbenhavns femte Sogn SKT. ANDREAS i Ordrup, havde P. Günther efter P. Evers overtaget Styrelsen. - Kirken paa Højen trængte hverken til Forandring eller Udsmykning. Ogsaa den var „mættet“. Men i 1928 fik den en Helligdom, to *Skt. Andreas Relikvier* og et pragtfuldt *Skrin* at gemme dem i. Et Kunstværk i forgyldt Ahorn og Sølv, af en sjælden Skønhed og Formernes Rigdom.¹¹⁷

i. Den samme Proces af Sognedeling, som ses i sin Kim i Rosenkranssogn (Hvidovre) og i et mere fremskredent Udviklingsstadium i Sakramentsognet (Skt. Antoni), iagttages i sin Fuldendelse ogsaa i Andreassogn. Kun med den Forskel, at Udviklingen her gik meget hurtigere, ja saa brat, at den simpelthen sprang over saa vigtigt et Udviklingsled som et Kapel. - Den 4/2 1936 holdtes der et *Menighedsmøde* for Andreas Sogn, hvor Kravet om „et saare tiltrængt Kapel i Lyngby“ kom frem. - Allerede den 19/5 forelaa der en biskoppelig Skrivelse om, at der var oprettet „et nyt Sogn i Kongens Lyngby af Navn: Hellig KNUD LAVARDS SOGN“. Og samtidig meddeles der: „En Grund er erhvervet midt i Byen lige overfor Jernbanestationen, og forhaabentligt vil der i Løbet af kort Tid blive indrettet et Kapel i den paa Grunden værende Bygning“.¹¹⁸



KNUD LAVARDS HUS I LYNGBY

Her kunde med Rette siges: det er da *noget* at bygge paa. Men Katolikkerne i Lyngby lagde sig ogsaa i Selerne for deres Kirke. Der holdtes Indsamling og Basar, og 1937 var man allerede oppe paa rundt 15.000 Kr. Det følgende Aar turde man gaa til Realiseringen af Planerne. En 3-Etagers Ejendom opførtes paa Grunden, og d. 6/11 1938 kunde *Knud Lavards Hus* indvies. Som Navnet siger, drejer det sig om et *Hus*, et rigtigt Beboelseshus af gule Sten og med rødt Tag. Men paa den ene Side bærer det en mærkelig Udvækst: en regulær Kirkeapsis. Thi hernede i Stueetagen har *Knud Lavards Kapel* faaet Plads. Ganske vist kun en lille Kapelsal med Plads til ca. 60 Mennesker. Men der er hyggeligt under Bjælkeloftet; Altret staar lunt i Apsisbuen . . . og saa maa man tage de Besværligheder med, der er forbundet med et lille Kapel; de vil da altid minde om det *store* Maal: *Skt. Knuds Kirke*. „Den skal nok komme“, siger de ude i Lyngby.¹¹⁹



P. M. SPAUS
i hvis Embedetid (1930-37) Lyngby
Sogn oprettedes.

j. Der blev ogsaa ellers bygget flittigt i Skt. Andreas Sogn. Ved Trørøddhus rejste D. K. K. F. 1930 *Vor Frue Kapel*, som Biskop Brems indviede d. 15/6, mens P. Günther „prædikede og fortalte, hvorledes den Kvinde, der havde ejet dette Hus, var blevet Katolik og var gaaet i Kloster og havde foræret Ejendommen til Vikariatet, hvorfra Forbundet saa havde erhvervet den“.¹²⁰

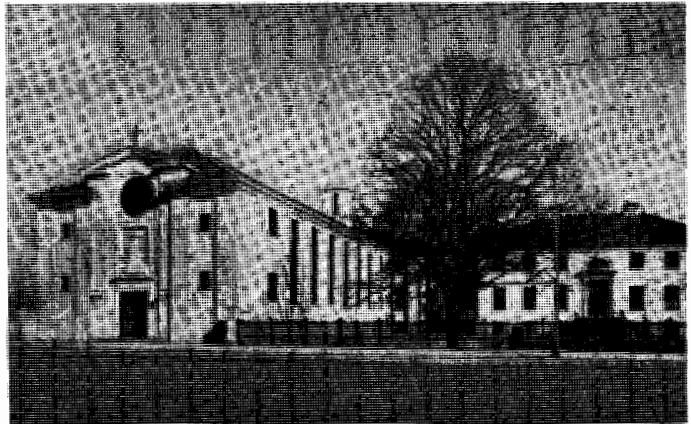
k. Af ulige større Betydning for Sognets videre Udvikling var det dog, at *Assumptionssøstrene* opførte en rigtig Kirke ud mod Bernstorffsvej. - 1930 rømte Nonnerne i den violette Bodsdragt Andreas-kollegiet, som i 10 Aar havde budt dem og deres Arbejde Ly. De flyttede ind i Grev J. H. Bernstorffs

gamle Herresæde *Rygaard*. Der er Kultur og Patina over dette Sted, som hæver sig tiltrods for den rige Bebyggelse, der rundt omkring er skudt op paa Ryvangs Marker. Og her er Plads nok til Søstrene og deres pædagogiske Arbejde. I den pragtfulde Herregaardshave, som strækker sig langt bagved Hovedbygningen og som virker fuldkommen usandsynligt herinde i Storbyen, er der Fred og Lise for Søstre, Elever og Retrætedeltagere.

Kapellet blev foreløbig „indrettet i en lys, højloftet Sal“. Men det skulde være rent provisorisk. „Gaardens ene Længe er revet ned. Her vil den nye Pensionatsbygning rejse sig. I Løbet af et Aars Tid vil ogsaa den anden Længe forsvinde og blive erstattet af en Kirke“.¹²¹ Det blev nu ikke til noget med den nye Pensionatsbygning; ej heller blev den anden Længe revet ned . . . den

staar der endnu med Straatag og rigtige „Kragere“ paa Mønen en ensom Levning af gammel Byggekultur ud mod den hypermoderne Bernstorffsvej.

Ogsaa Kirken lod vente paa sig. Da Søstrene den 12/10 1933 fejrede 25-Aars Jubilæum for deres Kommetil Danmark, maatte Højtideligheden holdes i det lille



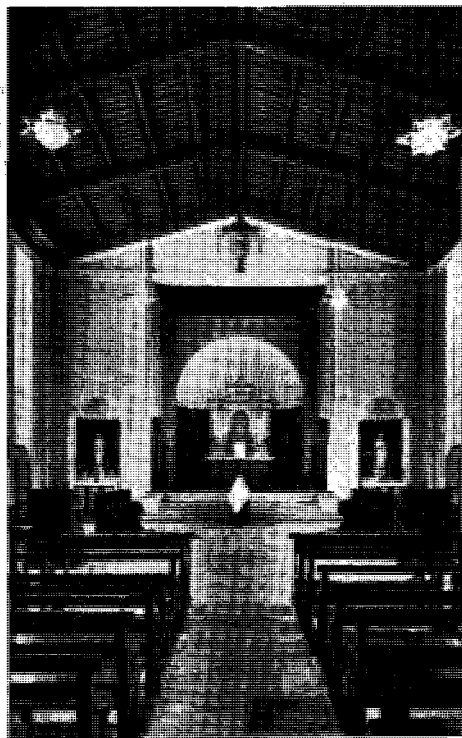
SKT. THERESE KIRKE OG RYGAARD
Bagved Træet skimtes den nye Skolefløj, som byggedes samtidig med Kirken (1935).

provisoriske Kapel. Men *Planen* om Kirken var ikke skrinlagt. Der taltes netop ved denne Lejlighed om „det Kapel, som Søstrene saa længe har ønsket sig, og som ogsaa er haardt tiltrængt, for de har været nødt til om Søndagene at ty ind i Sakristiet under 11-Messen for at overlade Pladserne til Omegnens Katholikker, som indfinder sig i større og større Antal“. Der løftes desuden Sløret for en Hemmelighed: „Dette Kapel skal være det første i Skandinavien, som indvies til den hellige Theresia af Jesusbarnet, og man haaber ved denne store, undergørende Helgenindes Forbøn, at Tiden for Kappellets Paabegyndelse kan blive fremskudt.“¹²²

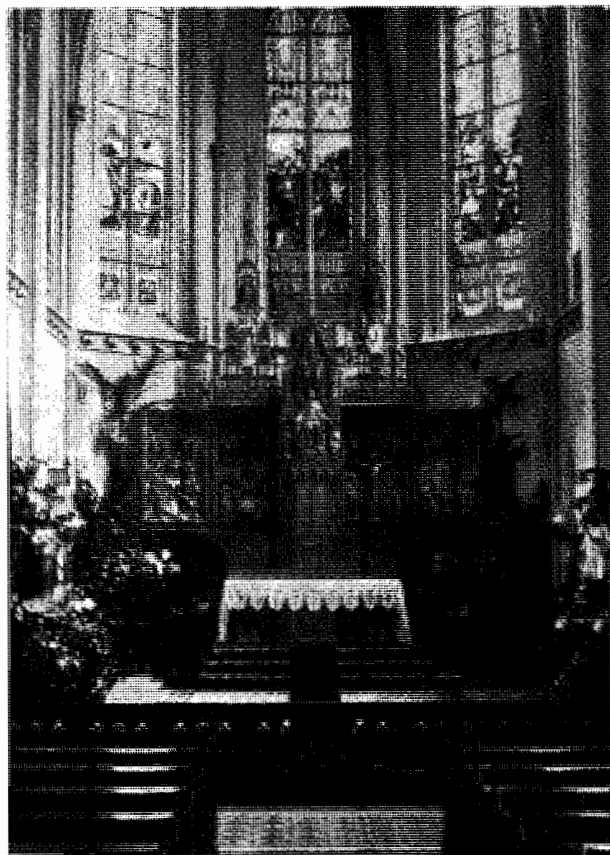
Der gik ogsaa kun 1½ Aar, inden Søstrene saa sig bønært. Den 3/1 1935 kunde Arbejdet paa SKT. THERESE KIRKE paabegyndes. Grundstensnedlæggelsen foretoges af Biskop Brems paa 40-Aarsdagen for hans Præstevielse, den 9/3. (En særlig Interesse fik denne Højtidelighed ved Tilstedeværelsen af adskillige Gesandter og Gesandtfruer.) Og den 14/12 kunde Kirken benediceres af Hs. Excellence.

Endnu i 1933 havde Søstrene ønsket sig et større *Kapel*. Men hvad de fik, var en *Kirke*, en stor og anselig Kirke, 35 m lang, 12 m bred og 10 m høj. En Renæssancekirke - den eneste i Vikariatet - med en Fylde af Lys, som strømmer gennem de 12 høje og smalle rektangulære Vinduer. Koret er hævet fem Trin over Kirkeskibet og har Kassetteloft i Modsætning til Skibets brune Bjælkeloft, der følger Tagets stumpvinklede Trekantsform. Baade Højaltret og Sidealtrene staar i Apsider med mørkerød Baggrund og med Kapper, der mest af alt minder om en stiliseret Muslingeskal. Der er rigelig Plads paa Orgelkoret, som strækker sig over Vaabehuset og de to tilstødende Kapeller. Dets Træpulpitur er et ualmindeligt fint udskaaret Stykke.

Façaden mod Bernstorffsvej er holdt i de rene lige Linier, som er typiske for Kirken, og kunde virke nøgternt, om den ikke i 1936 havde faaet det store Relief over Portalen: Skt. Therese med Korset. Det er udført i Kunststen efter Tegning af *Aage Nielsen-Edwin*. (Kirkens Arkitekt er *Alfr. Cock-Clausen*.) Nøjagtig to Aar efter Indvielsen fik Theresekirken ogsaa en Klokke.¹²³ Saaledes stod den rustet til de Opgaver, der maatte stilles til den.



KIRKENS INDRE

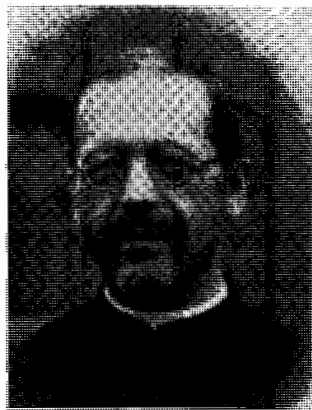


JESU HJERTE KIRKE

Knud, som i rige gotiske Rammer er anbragt paa de forreste Piller. - I 1929 kom den store forgyldte *Skt. Ignatius-Statue* paa sin Plads til højre for Koret. I N. U. faar den det Skudsmaal: „ . . . man kan roligt sige, at dette arbejde . . . er hr. Windfeld-Schmidts hidtil bedste. Der er over ansigtet dette fælles træk, som kendetegner ordenens præster: et udtryk af klogskab, ro, askese og myndighed“. - En betydelig Forbedring, skønt den rimeligvis undrager sig almindelige Menneskers lagttagelses-evne, fik Kirken i 1938 ved *Orglets Ombygning*. Desto mere Glæde beredte den Organisten og de musikyndige i Kor og Kirke.¹²⁴

I Midt i Byens Hjerter ligger JESU HJERTE KIRKE. Skønt ingen Sognekirke, harden dog hævdet sin Førsteplads, hvad Arbejde - og Resultater angaar. (F. Eks. harden altid været Nr. 1 med Hensyn til Konvertiternes Tal.)

Ogsaa denne Kirke fik i Biskop Brems' Tid et nyt Træk i sit Fysiognomi; de to store Malerier højt oppe i Tværskibet, som man gerne plejer at skæve op til, naar man knæler midti Kirken, blev 1924 bragt paa Plads. De fremstiller „de første Løfteri Jesu Selskab“ og „den hl. Frans Xavers Død“ og skyldes den tyske Kunstner *H. Krahforst*. Det er den samme Pensel, der har malet de to Billeder af Skt. Ansgar og Skt.



P. FR. KÜPERLE

der vel for de fleste Katolikker repræsenterer den Aand, der raader i det store opofrende Arbejde, som gøres ved Jesu Hjerter Kirke og i Skt. Knuds Skole.

Havde Provinsen i Tiden mellem de 2 Verdenskrige udfoldet en livlig og frejdig Byggevirksomhed, saa gav Hovedstaden den ikke noget efter, som det kan ses af ovenstaaende Gennemgang.

I Sammenligning hermed er Bevægelsen paa SKOLENS Omraade meget ringere. Forklaringen er ligetil. I Slutningen af 1922 havde Storkøbenhavn 4 Sogneskoler: Skt. Ansgars Dreng- og Pigeskole, Skt. Mariæ Skole (Boyesgade 8 med en Dreng- og Pigeafdeling), Skt. Annæ Fællesskole og Skt. Josefs Skole (Nørrebro). Desuden var der 5 højere Skoler: Skt. Knuds Skole, Josefsøstrenes franske Skoler paa Ø., F. og i Ordrup, og Assumptionssøstrenes Skole paa Ordruphøj. Ja, spørger man sig, hvad mere kan man ønske sig?

Der maa alligevel have været nogle gode og stærke Ønsker, siden der skete saa meget ogsaa paa dette Felt, skønt Børnetallet, især i Biskop Brems' sidste Tid, var nedadgaende i Københavns katolske Skoler.

a. Saaledes havde Pastor Neuvel længe ønsket at flytte sin Nørrebro-Skole, SKT. JOSEFS SKOLE, fra de lejede Lokaler i Griffenfeldtsgade 7 til dem, der var bygget og bestemt til Sogneskolen ved Siden af Sakramentskirken. Men han turde ikke; han turde ikke give Afkald paa den Husleje, han fik for dem. Selv da Skolen blev husvild efter at være sagt op i Griffenfeldtsgade (1917), maatte den nøjes med at indrette sig, „hvor der kunde blive en Smule Plads til den“, først i Præsteboligen, saa i Forhuset. Først 1920 ansaa man Sakraments sognets økonomiske Stilling for saa betonfast, at man besluttede at opsigte Femmers Seminarium til Oktober 1923.¹²⁵

„I Dagene fra 24-28/9 flyttede denne Skole ud“, og Skt. Josefs Skole kunde tage sit Hjem i Besiddelse. Den 3/10 holdtes der højtidelig Indvielse, hvor Patriarken Msgr. Neuvel selv talte til Børnene og overgav Skolelokalerne til den „retmæssige Arving“. Denne Glæde forundte Gud sin trofaste Tjener faa Maaneder før hans Død d. 23/2 1924.¹²⁶

Skt. Josefs Skole kunde en Aarrække igennem glæde sig ved stor Søgning. 1930 prøvede man derfor med en „Forlængelse“ af Skolen opefter ved at oprette en 1. Mellemskoleklasse, som konsekvent efterfulgtes af en 2. Mellem i 1931 (Skolens Jubilæumsaar). Men Haabet om at faa indført en Mellemskolelinie gik ikke i Opfyldelse.¹²⁷

b. Derimod lykkedes en anden „Forlængelse“ - nedefter: nemlig SKT. JOSEFS BØRNEHAVE paa Nørrebro. De første Planer derom dukker op i 1929. Der samles, der agiteres, der nedsættes en Bestyrelse. Og d. 15/9 1930 kan Børnehaven aabnes i et lejet Lokale i Nivaagade 1. 1935 flyttes den til Poppelgade 6, ikke langt fra Sognekirken. Og tiltrods for et fast aarligt Under-skud lykkes det at holde Foretagendet i Gang, takket være Bidragene, som mere eller mindre regelmæssigt kom ind.¹²⁸

c. Kortere Levetid havde Filialskolen paa Brønshøj, SKT. ANTONI SKOLE, om hvis Tilblivelse der er berettet ovenfor. Efter at det smukke Skole- og Præstehus var indviet, tog Skt. Josef-Søstrene den 15/8 1933 fat paa Skolegerningen. Men allerede i Sommeren 1937 nedlagdes Skolen. Man havde betalt Lærepenge - og lært det ene, men ogsaa meget vigtige, at det var bedre at holde Sogneskolen i god Form end ødsle de sparsomme Lærerkrafter paa forholdsvis faa Børn, der med lidt god Villie og udrustet med Abonnementskort til Sporvognen lige saa let kunde søge Sogneskolen.

d. Det største Byggeforetagende, som paa Skolens Felt blev iværksat efter Verdenskrigen, var INSTITUT JEANNE D'ARC paa Frederiksberg Allé. Den



INSTITUT JEANNE D'ARC. Før Katastrofen den 21. Marts 1945
Vikariatets største og smukkeste Skole.

lille Skole, Mère Stephanie havde grundlagt paa Bülowvej 28, hvortil 33 Elever overflyttede fra Toldbodvej (Aug. 1878), var efterhaanden bleven stor. Selvdnyede Lokaler paa Frederiksberg Allé 15-17, som blev taget i Brug April 1885, kunde efterhaanden ikke tilfredsstillende tilfredsstillende de Krav, som stillede til Skolen,

da dens „Elevtal stadig steg, det ene Hundrede efter det andet. I 1912 var man nær ved de 400, i 1920 var der over 500“. Selv om Ugebladets Kronist (17/5 1885) mente: „... efter hvad vi overbeviste os om paa Stedet, vil Bygningen afgive en særdeles rummelig og praktisk Bolig for dem (d. e. Søstre) og deres Skole, som er begyndt under de heldigste Auspicier“, kunde Huset dog ikke i Længden svare til de stigende Behov. Ingen forstod det bedre end Mère Brigitte, der siden Oktober 1897 havde styret Skolen paa Frederiksberg. Og da man i 1921 fik Ret til at afholde Mellemskole- og Realeksamen (som Eleverne hidtil havde taget paa Østerbro), var det paa højeste Tid at tænke paa en ny Skole.¹²⁹

Mère Provinciale Geneviève købte da samme Aar en stor Byggegrund Frederiksberg Allé 74, og to Aar senere kunde Grundstenen til den nye Skole lægges. Det skete ved en Højtidelighed den 31/8 1923, hvor Pastor Desnos indviede Grundstenen i Nærvarelse af ikke færre end fire Gesandter.¹³⁰ Knap et Aar senere, den 1/8 1924 kunde Skolen indvies af Biskoppen. Selve Gene-

ralforstanderinden M. Marie du Sacré Coeur var kommet fra Chambéry for at deltage i Indvielsen af Skt. Josef-Søstrenes største og fornemste Skole her i Landet.

Den var sandelig blevet et Storværk. Man imponeredes af den mægtige tre-fløjede Murstensbygning, der taarnede sig op i fire Etager med en Mansard-etage ovenpaa, men man glædedes ogsaa samtidig af den Finhed og Fornemhed i Stilen, der prægede Komplekset. Æren herfor tilkom Arkitekt *Mandrup-Poulsen*, som allerede havde skænket Søstrene en monumental Bygning i Østerbro-Skolen.

Det Indre svarede til det stolte Ydre. Der var store, lyse Klasser, der skinnede af Properhed, og som var indrettet med alle de Finesser, som mange Aars Skolevirksomhed har lært Søstrene er ønskelige i Klassearbejdet. Der var i Skolens højre Fløj en imponerende Gymnastiksal (som kunde rumme 300 Mennesker) med fast Scene. Der var desuden en Musiksal og Specialklasser for Fysik, Geografi, Naturhistorie, Haandarbejde og Tegning. Der fandtes ligeledes Læsestue og Lægeværelse. I venstre Fløj havde Kosteleverne deres hyggelige Hybler. Her var ogsaa *Børnehaven* installeret, som Søstrene begyndte med i 1931, og som snart havde en saadan Tilgang, at der maatte arbejdes i tre Klasser.

Allerede i det Ydre havde Arkitekten røbet i Bygningens Konturer, at *Kapellet* fandtes øverst oppe i højre Fløj. Det var et stateligt Kapel med hvælvet Loft, som blev baaret af syv Søjler paa hver Side. Her boede den guddommelige Børneven selv, Han, der baade var Ophav og Maal for denne Skoles Virksomhed: „Lad de smaa komme til mig“.

Efter at disse Linier var skrevet, har en frygtelig Katastrofe udslettet denne vor smukkeste Skole midt i Arbejdstiden: næsten 90 Børn, 10 Søstre og 3 Lærerinder er faldet som Ofre for Ulykken. Hele det katolske Danmark og Tusinder af taknemmelige Elever staar i Dag med dybeste Sorg ved den Ruinhob, der engang var det før saa stolte og glade Institut Jeanne d'Arc.

e. Assumptions-Søstrenes Pigeskole paa RYGAARD er allerede omtalt før, men kun i Forbindelse med Skt. Teresekirken.

Det fortjener at fremhæves, at Søstrene i Efteraaret (23/10) 1933 til deres øvrige



Hs. Majestæt Kongens Besøg hos de mindste paa RYGAARD

pædagogiske Gerning føjede et nyt Led: en *Børnehavn*.¹³¹ Landskendt er Billedet, hvor man ser Hs. Majestæt Kongen midt imellem Landets yngste, mens Biskop Brems og flere Assumptionssøstre smilende følger Kongens Samtale med de smaa.

Allerede da Søstrene flyttede ud til Rygaard, var der Planer fremme om at bygge en Skole. Virkeliggørelsen af dem kom først 1935. Samtidig med Teresekirken og som Bindeled mellem denne og Rygaard opførtes der en *ny Fløj*, der er „22 m lang og 13 m bred og omfatter 4 Etager, Kælder og Kvistetagen iberegnet“. Dermed havde Skolen faaet saa megen Luft, at den kunde imødekomme de foreliggende Krav, selv om Planerne om en Skolefløj som Pendant til Kirken dermed ikke skulde være skrinlagt.¹³²

f. Den 31/10 1930 kom *Skt. Hedvigssøstre* til Amager. Et godt Stykke ud over Sporvognsremisen, næsten i landlige Omgivelser havde de købt en rummelig Villa paa Sundbyvestervej 37, for der at indrette et BØRNEHJEM. Den 4/12 ankom der 18 Børn fra Slagelse, og dermed stod Hjemmet i fuld Drift. Efter at have udvidet deres store Have med en Nabogrund, kunde Søstrene byde de smaa de tænkeligt bedste ydre Forhold. Den 20/5 1931 indviede Hs. Excellence selv det lille Kapel paa første Sal, som skulde huse den guddommelige Børneven.¹³³

g. Børnehaven paa „Jeanne d'Arc“ havde fundet en yderst gunstig Modtagelse og stor Tilslutning. Dette i Forbindelse med Tidens aabenlyse Trang til Børnehaver foranledigede ogsaa Skolen paa ØSTERBRO til at aabne sine Porte for de mindste. Her blev *Børnehaven* mindst lige saa stor en Succes som paa Frederiksberg. Forskole-Børnenes Tal steg Aar for Aar, de lagde Beslag paa mere og mere Plads, og tilsidst var Virksomheden i sig selv saa stor, at den indtog en meget agtværdig Plads blandt Vikariatets pædagogiske Institutioner.

h. Ogsaa SKT. ANNÆ SKOLE paa Amager bør noteres her paa Grund af 2 *Udvidelser* i 1936 og 1937. - Skønt det siges, at „Sporene skræmmer“, gentog man dog her Forsøget, som nogle Aar forinden var gjort i Skt. Josefs Skole paa Nørrebro: man begyndte at føre Mellemskoleklasser frem parallel med de eksamensfri højere Klasser. Dertil behøvede man Plads. Først ombyggedes Kvistetagen over Skolen, som hidtil havde været Lejlighed, til 2 store og lyse Klasser. Aaret efter, da Byggearbejdet ved den nye Skt. Annæ Kirke var i fuld Gang, fik man i det gamle Kirkerum ligeledes 2 Klasser paa 1. Sal. Saaledes rustet kunde man arbejde henimod det store Maal: at faa Ret til at afholde Mellemskoleeksamen.

Numerisk forøgedes Københavns CARITATIVE INSTITUTIONER kun med een. Det var Skt. Annæ Hjem i Sundby, der traadte til de gamle prøvede Institutioner: Skt. Josefs Hospital, Skt. Elisabeth Hospital og Elisabeth-Søstrenes Hus paa Kastanievej 6 (ambulant Sygepleje).

Det kunde se fattigt ud, men det bør straks bemærkes, at begge Hospitalet i Tidsrummet 1922-38 fik Tilbygninger af et Format, som nemt kunde gøre det ud for et nyt Sygehus, og som satte dem begge i Topklasse.

a. Mest iøjnefaldende er Udvidelserne paa SKT. ELISABETH-HOSPITAL. Hvem der mindes Hospitalet, som det stod i Biskop v. Eucls Tid, vil huske, hvorledes den store festlige Portal dengang laa i den yderste Ende mod Øst.

Det var nemt at se paa Bygningens fir-skaarne tætte Skikkelse, at der fra første Færd var tænkt paa en Udvidelse, og det i lige Forlængelse langs Hans Bogbinders Allé.¹³⁴

Denne Udvidelse kom 20 Aar efter Grundlæggelsen.

1924-25 rejstes den nye Fløj under Arkitekt Tidemand-Dals Ledelse. Der skæletoptmærksomt

Øje til for at opdage de Detailler, der røber, at denne Del ikke er bygget samtidig med den vestre Fløj; saa godt er det lykkedes at smelte det nye sammen med det gamle til en harmonisk Enhed, med Portal og Trappehuset som Midtpunkt. Den 5/5 1925 indviedes den nye Fløj, som ikke blot gav Plads til en 50% større Belægning,¹³⁵ men ogsaa betød en væsentlig Forbedring af Hospitalets Effektivitet, bl. a. ved Indretning af en Røntgenklinik og en medicinsk Badeanstalt samt en Patientelevatør til Sygetransport. Mens 1. og 2. Sal var forbeholdt Patienterne paa henholdsvis den kirurgiske og medicinske Afdeling, var Stueetagen reserveret Søstrene, som ogsaa her fik et større og smukkere Kapel.¹³⁶

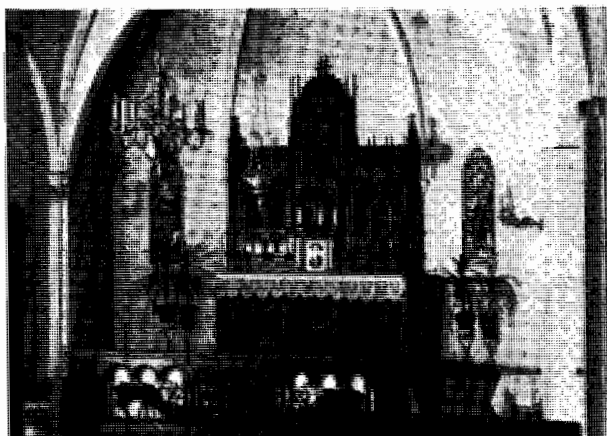
Allerede 5 Aar efter, i Jubilæumsaaret 1930, da Hospitalet rundede det første Kvartaarhundrede, skred man til den anden Udvidelse. Denne skulde slutte sig vinkelret til Fløjen af 1925. Arbejdet blev lagt i Hænderne paa Arkitekt P. Staffeldt-Matthiesen. 1932 var det endt. - Denne Del af Hospitalet var



SKT. ELISABETH-HOSPITAL.

Tilvenstre Fløjen af 1924/25, som fortsættes ned mod Haven med Fløjen af 1932.

tænkt som Søsterbolig. Og som Kronen paa Værket fik den paa øverste Etage det nye dejlige *Kapel*. Ved dets Indvielse 31/3 1932 sagde Biskoppen, „at det nye Gudshus næsten mere fortjente Navn af en Kirke end af et Kapel“. Men mere end ved dets Størrelse glæder man sig over Rummets Skønhed. Det er næppe for meget sagt, at Kapellet er det smukkeste af alle vore Hospitalskapeller og en Perle blandt Vikariatets Kirkebygninger. Hvor er Linierne dog



HOSPITALSKAPELLET

kraftige og faste i disse firekantede Piller, i de gotiske Vinduer og i Kors-hvælvingernes Ribber! Hvor er de kønne og harmoniske! De vækker Minder til Live . . . om gotiske Kapitel- eller Borgsale, man engang har set og er blevet betaget af. Her har i Sandhed en Kunstnerforstaaet „at skabe et Kirkerum, der aander Andagt og Højhed“. Det er velgørende at bemærke, at *Allret* harmonerer med

Rummet. Et gotisk Alter, med Kristus Konge tronende over Tabernaklet og den undergørende Frelser i 2 figurrige Relieffer i Fløjene . . . det hele skaaret i Egetræ og malet saa diskret, at Træets Aaringer skimtes under Farven. Værket skyldes „den kendte Mester i Münster, Anton Rüller (der ogsaa har skaaret Alteret i Jesu Hjerter Kirke . . .)“ og „er præget af den Kunstnertradition, som kendetegner de gamle Værksteder i Tyskland og Holland“. ¹³⁷

Med disse to Udvidelser og den dermed følgende Modernisering havde Elisabeth-Hospital lagt sig i Linie med Byens første Sygehuse, takket være den udmærkede Lægestab, det altid kunde glæde sig ved. Fra 1936 (1/3) kunde det saaledes tage et nyt Arbejde op: der blev oprettet en *Sygepleje-Elevskole*. Det krævede naturligvis igen mere Plads, og saa blev der 1937/38 bygget et nyt tip-top moderne *Vaskeri* og en *Fløj* til *Personalet* bagved den afstumpede vestre Fløj.

I Aarene 1928-35 arbejdedes der (med Afbrydelser) i Sommermaanederne ihærdigt i det store Trappehus. Det var *Jais Nielsen*, der fæstede sine store *Fresker* med Scener fra den hellige Elisabeths Liv til Væggene. Da Arbejdet blev afsluttet og - ved en lille Festlighed - afleveret den 21/5 1935, kunde den navnkundige Kunstner se tilbage paa et Storværk: fra Indgangshallen helt op til anden Sal var Trappehusets store Vægflader dækket med monumentale Kalkmalerier, en Prydelse, intet andet Sygehus i Landet kan opvise Magen til. ¹³⁸

b. Mindre iøjnefaldende er - paa Grund af Kompleksets Størrelse - de *Udvidelser*, som i den omtalte Tid gennemførtes paa SKT. JOSEFS HOSPITAL. Ogsaa her drejer det sig om Tilbygninger, der falder i to Tidsafsnit.

1925 opførtes der ud mod Rantzaugade en *mindre Fløj*, i hvis Stueetage der blev indrettet Lysbadeanstalt, mens første Sal blev Lægebolig og anden Sal Liggehal for Patienterne.

Allerede faa Aar efter, i 1932 var man imidlertid igen nødt til at udvide. Der byggedes i Forlængelse af ovennævnte Fløj hele Fronten mod Rantzaugade ud og i ret Vinkel hertil ud mod Kapelvej, saa den saakaldte „Baggaard“ blev lukket og den sidste Rest af Hospitalets Byggegrund udnyttet.¹³⁹ Dette Arbejde var først tilendebragt i Slutningen af 1933, og den 14/1 1934 indviedes den nye *store Afdeling*, som i Kælderen gav Plads til smukke Opholds- og Spisestuer for Personalet, i Stueetagen til „en ny, pragtfuld Røntgenafdeling“ og paa første Sal til Røntgenlaboratorium samt Ene- og Fællesstuer, hver med sin Altan ud mod Kapelvej. Paa Hjørnesiden mod Rantzaugade blev der Plads for Diatermi og Finsen-Afdeling i Kælder og Stue, for Øjen-, ortopædisk og Fødeklinik paa første Sal. „Mest original og til Glæde for Patienter og Læger er en Slags Promenade med Liggehal oppe paa Taget.“¹⁴⁰

Naturligvis har ogsaa Skt. Josefs Hospital faaet sin *Sygeplejeskole*, hvor baa- de Søstre og unge Piger efter en treaarig Uddannelse kan opnaa Statseksamen og -autorisation.

c. En vigtig Gren af den kristelige Caritas er Omsorgen for de *gamle*. I ti Aar (1891-1901) bestod der i Frederiksberg Allé 15-17 detsaakaldte *Skt. Maria Hospitium* for gamle Mænd og Kvinder. 1901 flyttedes det til Skt. Josefs Hospital. I Biskop Brems' Tid havde det holdt op at eksistere; men „Skt. Josefs Hospital modtager fremdeles ældre Personer“, oplyser „Katolsk Aarbog“ Gang paa Gang i de forskellige Aargange.

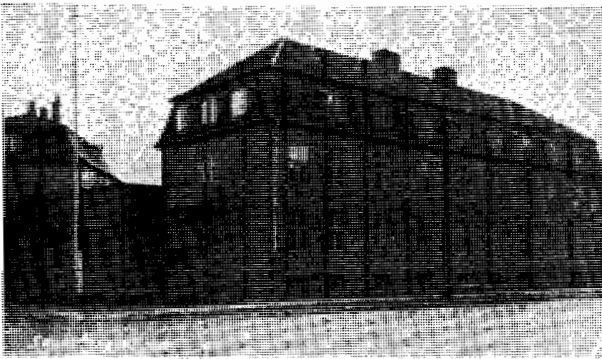
I Trediverne genoptoges nu dette Arbejde, denne Gang paa Amager. Den første Svale, der „bebuder nære Sommer“, kom med en Artikel i Ugebladet: „Paa Vej til et Hjem for gamle“. Der meddeles, at Skt. Annæ Stiftelse havde købt Villaen for Enden af Hans Bogbinders Allé i den Hensigt „at have et Sted for gamle eller svagelige Trosfæller, der gerne vil bosætte sig ganske nær ved en Kirke“. Men der indrømmes villigt: „Til et Alderdomshjem i dets egentlige Forstand egner Villaen for Øjeblikket sig næppe, bl. a. fordi der mangler Centralvarme“.

Nærmere til Maalet naaede man, da der i Foraaret 1933 købtes en stor Villa paa *Skipper Clements Allé 13*, hvor hidtil „Kirkens Korshær“ havde drevet en Virksomhed for unge Piger. Her kunde der blive Plads til ca. ti gamle, og - hvad der var af afgørende Betydning - *Skt. Hedvigssøstrene* paatog sig Omsorgen for dem. Den 29/6 indviede Hs. Excellence det lille Kapel og SKT. ANNÆ HJEM, „det første i sin Art herhjemme“. Men allerede dengang forud-

saa Biskoppen, at det snart vilde trænge til en Udvidelse, eftersom Huset allerede i Starten var fuldt optaget.

Saalænge der ikke var Midler til en saadæn Udvidelse, maatte man hjælpe sig paa anden Maade for at kunne imødekomme de mange Ansøgninger om Optagelse, det strømmede ind med. Den 1/6 1935 aabnedes der saaledes et *Anneks* til *Skt. Annæ Hjem*, idet der i den førstkøbte Villa (Dr. Elisabeths Allé 3) blev indrettet fire Værelser for gamle. Kun fire Maaneder senere (1/10 35) aabnedes *Anneks* Nr. 2, idet Enkefru Dinesen skænkede sin Villa paa Prøvestens Allé 16 netop til samme Formaal. Ogsaa her kunde mageligt 4 gamle nyde deres Otium.

Men alt det var kun Nødforanstaltninger. Skulde Skt. Annæ Hjem have en Fremtid, maatte der bygges.¹⁴¹ Og saa nedlagdes den 2/9 1936 Grundstenen til



SKT. ANNÆ HJEM. Yderst tilvenstre ses over Forbindelsesgangen det øverste af Villaen Skipper Clements Allé 13

den nye Bygning, der skulde rejses med Front mod Englandsvej. Knap seks Uger efter hejstes Kransen over Tagbjælkerne, og den 15/4 1937 kunde Biskoppen indvie det nye *Skt. Annæ Hjem*. Det var blevet en imponerende Bygning, 30 m lang og i tre Etager over en høj Kælder. Den gav Plads til 34 Værelser, „større og mindre . . . med

koldt og varmt Vand paa hvert enkelt“. Der findes Tekøkkener, en dejlig Opholdsstue med en pragtfuld, stor Altan mellem skærmende Mure, en højloftet og festlig Spisesal og endelig et nydeligt Kapel, som ligger imellem det gamle og nye Hus ret ud for Forbindelsesgangen, der kæder den gamle Fløj og Nybygningen sammen.

Paa Indvielsesdagen faldt der høje - og fortjente - Lovord baade til Arkitekt *Hall Olafson* for hans fremragende Dygtighed og hans sympatiske Maade at etablere et Samarbejde paa, og til den egentlige Bygherre *P. Klar*. Der er ikke en Stavelse for meget sagt i Ugebladets Ord, at det var „P. Klars Initiativ, som i sin Tid under vanskelige Forhold undfangede Tanken om et saadant Hjem og under store Vanskeligheder ufortrødent førte de smaa Begyndelser videre, til de naaede dette yderst anselige og gavnlige Resultat . . .“.

Et Resultat, man særligt kunde gratulere *dem* til, „der skulde opleve Livets Solnedgang“ i dette Hjem.¹⁴²

Mens dette kraftige aktive Liv udfoldede sig i det katolske København, levede et lille Klostersamfund sit stille, kontemplative Liv næsten upaaagtet af den travle Verden: det var TILBEDELSESKLOSTRET paa Jagtvej. Der førte Søstrene et Liv i Bøn og - i Aarene efter Krigen - i den dybeste Fattigdom, der til Tider sank ned til den bitre Nød. Uden Biskoppens Indgriben vilde det have været Klostret umuligt at holde Stillingen. Langt fra alle Katolikker skuede saa dybt som en anonym Indsender i Ugebladet¹⁴³: „De beder for os alle, og det er til stor Velsignelse . . . at have en saadan Orden iblandt os; men de mangler Penge til Lys; de vilde jo saa gerne bede foran det udstillede Sakramente. Men de har ikke Raad dertil, saa meget som de gerne vilde“.

I 1932/33 forsøgte man en Sanering af de fortvivlede økonomiske Forhold ved at opføre en mægtig Beboelsesejendom paa Klostrets Grund: *Skt. Michaels Gaard*, hvortil Københavns Kommune ydede Garanti for 1. Prioritet.¹⁴⁴

Mens dette kun indirekte greb ind i Klostrets Liv, skete der 1936 en direkte og gennemgribende Forvandling i Søstrenes Tilværelse. Paa Foranledning af Klostrets Priorinde, paa Biskoppens Anbefaling og med den hellige Stols Sanktion gik hele Kommunitetet (14 af de 18 Nonner) over til *Benediktinerordenen*. Den 4/9 1936 kom der 3 Søstre fra Frauenchiemsee i Bayern til Danmark for at indføre Tilbedelsessøstre i Skt. Benedikts Ordens Aand og Praksis. *P. Wolfgang Czernin* blev deres aandelige Leder. Og efter et Aars Prøvetid aflagde Søstrene d. 8/12 1937 deres Løfter som Benediktinernonner. Ordenen af den evige Tilbedelse havde dermed holdt op at eksistere i Danmark.

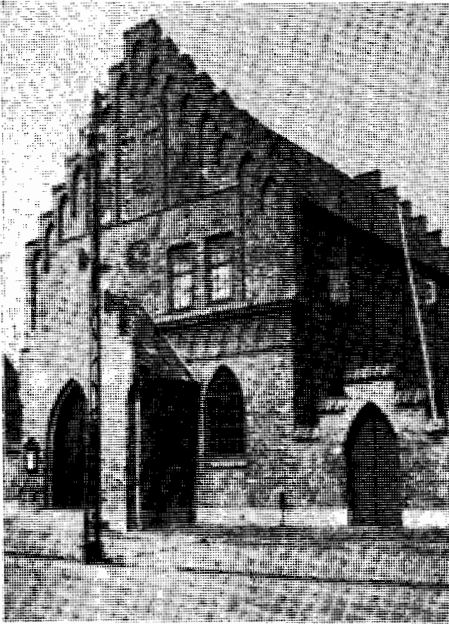
Men det afgørende for Vikariatets religiøse Liv blev bevaret: en Skare af Kvinder, der i Bøn og Forsagelse ofrer deres Liv for deres Brødre og Søstre i Kristus.¹⁴⁵

28. BORNHOLM

Danmarks yderste Forpost mod Øst er Bornholm. Havde Biskop v. Euch sørget for, at den katolske Kirke fik Fodfæste paa Øen, saa bragte Biskop Brems' Tid Udviklingen fra Kapelstue-Stadiet til den regulære, den faste Kirke.

RØNNE, der indtil 1929 var Sognekirke for hele Øen, gik naturligvis i Spidsen. 1923 købte P. van Thiel for 7000 Kr. en god Byggegrund paa Østergade.¹⁴⁶ Her skulde der bygges en Kirke, „en lille Kirke“. - Allerede samme Aar tog man fat paa Byggearbejdet, som Bygmester *Petersen*, Aakirkeby, gav Tegningen til. Og d. 12/4 1924 kunde *Skt. Hyacintus Kirke* indvies.

Fronten mod Gaden er lige saa smuk som enkel og redelig. Trappegavlen med de gotiske Blændinger, Korset, som er muret i Fronten, Vaabenhuset med sin Trappegavl, og de gotiske Vinduer og Portalen markerer tydeligt Bygningen som *Kultbygning*. Paa den anden Side tilsløres paa ingen Maade Kendsgerningen, at kun Stueetagen tjener som Kirke: de rektangulære Vinduer paa 1. og 2. Sal vidner tilstrækkeligt om, at Præstegaarden ligger over Kirken. - Kirkens *Indre* er præget af Jævnhed og Værdighed. *Windfeld-Schmidts*



SKT. HYACINTUS KIRKE I RØNNE

Alter, Kommunionbænk, Prædike- og Skriftestol (skænket af Dir. Anton Petersen) gør deres til for at give Kirken dette Præg.¹⁴⁷

1929 blev P. Zoetmulder Sognepræst for hele Bornholm, og Rosenkranskapellet i AAKIRKEBY dermed „Sognekirke“. At det vakte Ønsker og Planer tillive om at afløse Kapellet med en Kirke, er indlysende.¹⁴⁸ Efter en Tiggergang i Holland kunde P. Zoetmulder begynde paa Arbejdet. Der forelaa en Tegning af en hollandsk Arkitekt; „imidlertid blev Biskoppen og Pastor Zoetmulder enige om, at Stilen næppe vilde passe i en By som Aakirkeby, hvorfor Præsten resolut gik i Gang med at lave en Tegning efter Billeder i Trapps „Danmark“. I Foraaret 1931 gravedes Grunden ud og Kampestens-

soklen lagdes. Den 21/6 var der *Grundstensnedlæggelse* og efter et Aars Byggeri med adskillige Vanskeligheder og Sorger kunde Biskoppen d. 25/6 1932 *konskrere* den nye *Rosenkranskirke*. Statelig staar den blandt den lille Provinsbys lave Huse: med sit 27 m høje, slanke Taarn og sin skønne Façade, der beherskes af det dybe profile-rede Portal og de gotiske Blændinger under Trappe-gavlen. Statelig er den ogsaa i sit Indre; ikke lige-



P. TH. ZOETMULDER
Sognepræst f. Bornholm sid. 1929.

frem stor (18 m lang, 9 m bred), men fint afstemt i Maal og Udsmykning. Særlig Højalteret af belgisk Marmor og Eg (Gol-gathagruppen og til-bedende Engle) og de smukke Glasmalerier i de 3-delte Vinduer lægger et Skær af Højtid over Rummet.

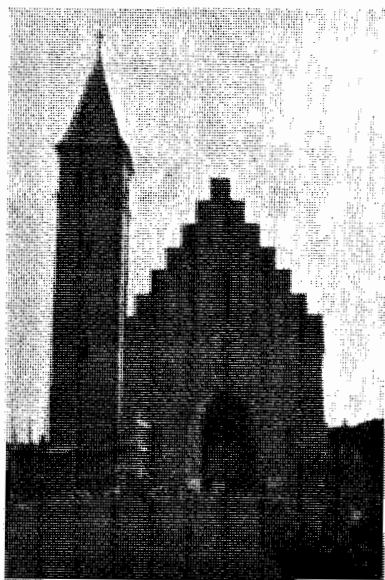
Ved den festlige Gudstjeneste d. 26/6, som havde samlet en



P. E. BARTEL
i Sortebrødrenes smukke Dragt.
Præst i Rønne siden 1929.

Række fremragende Hædersgæster, kunde Biskoppen med Rette ønske Menigheden og dens Præst til Lykke med Kirken.¹⁴⁹

Mens Skt. Hedvigssøstrene nu i Aakirkeby kunde indrette *Skolen* i gode Lokaler, efter at det gamle Kapel var ombygget til det nye Formaal, havde Søstrene i Rønne fuldstændigt lagt deres Gerning om. Den 1/4 1931 solgte de Ejendommen Vimmelskaflet 1 og *Pigeskolen* flyttedes ind i Lille Madsesgade 14. Den 1. Juli 1932 lukkede den helt, og til Gengæld optog Søstrene af det kostbare Blod en ny Gerning: Lille Madsesgade blev omskabt til et Hvile- og Rekreationshjem: *Skt. Rafaels Hvilehjem*, som sikkert adskillige Katolikker har i venlig Erindring fra deres Sommerferie paa Klippeøen.¹⁵⁰

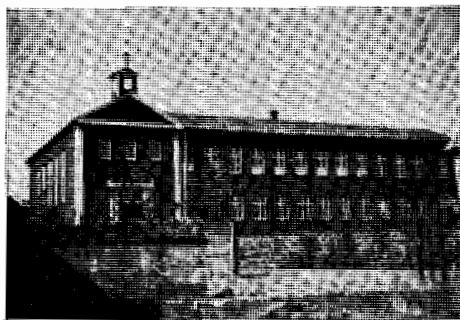


ROSENKRANSKIRKEN I AAKIRKEBY

29. FÆRØERNE

Paa Danmarks nordligste Forpost, paa Færøerne, genoptoges den kat. Mission i Aaret 1931.

Endnu var Pastor *G. Bauer* ikke glemt. Endnu var der Folk, der mindedes at have set det vilde Æbletræ i hans berømte Have blomstre og bære Frugt. Endnu huskedes de 3 sidste Katolikker paa Øen, som urokkeligt havde holdt fast ved deres Tro, og for hvis Skyld der Aar efter Aar kom en kat. Præst til Thorshavn for at læse den hl. Messe og meddele dem de hl. Sakramenter.



Den store trelængede Missionsstation i THORS-HAVN er ingenlunde den ringeste blandt Byens Bygninger. Den imponerende Midterfløj huser Skolen, mens Kirken — og under denne Gymnastiksalen — findes i venstre Fløj.

Det var Kardinal van Rossum i egen Person, der tog Initiativet til, at Arbejdet paa Færøerne blev optaget paa ny. Den 20/5 1931 rejste Pastor *Boeken-oogen* med 4 *Franciskaner-Missionsøstre* til Thorshavn for at begynde - paa bar Bund. I Sommeren 1931 stødte Pastor *King* til den lille Fortrop, som yderligere forøgedes med 3 Søstre, som et Aar senere kom til Thorshavn.

Selv om Befolkningen fra første Færd af var yderst elskværdige mod de sælsomme Gæster,¹⁵¹ var Begyndelsen ringe nok. Præsterne boede

hver i et lejet Loftsværelse, og selv om det senere lykkedes at leje og saa købe Hus, var man handicappet af de snævre Forhold og de meget smaa Midler, man havde at arbejde med.

Det begyndte at lysne, da Søstrene 1932 købte en stor Grund (15.000 m²), hvor de 1933 kunde opføre en stor og statelig trelænget 2-Etagers Bygning, der gav Plads for Kirkens mangesidede Arbejde. Venstre Fløj er Kirkefløjen. Her er den lille *Vor Frue Kirke*, en Trækirke, 14 m lang og 6 m bred og høj, med 5 store Vinduer mod Vest. Bygget af en Færing og holdt i færøisk Stil, hvad Inventaret angaar, skulde den have Mulighed for at blive Thorshavns Borgere fortrolig og kær. Under Kirken ligger Gymnastiksalen, der med sine 16x7½ m nemt kan maale sig med de bedste, vi har i vore Provinsskoler. Midter- og Højrefløjen er viet Søstrenes Skolegerning. I den østlige Fløj er der en stor Sal til *Børnehaven* (5 x 8 m) samt en Spisestue for Børnene. *Skolen* raader over seks store Klasseværelser samt tre mindre Rum. „Korridorerne er meget brede og beregnet til Ophold i Frikvarteret. naar Øernes barske Vejr forbyder Friluftslæg“. Desuden er der afset seks Værelser for Interne i *Husholdningsskolen*, som fra første Øjeblik fandt ganske særlig Interesse blandt Øernes Befolkning.

Den 19/11 1933 blev Kirken indviet, den 8/12 Skolen. Ved denne sidste Lejlighed var Offentligheden rigt repræsenteret, og Amtmand Reenberg „roste Søstrenes Indsats og udtalte sin Glæde over, at denne Skole i Modsætning til saa mange andre private Skolegrundlæggelser, der som oftest stod og faldt med een Person, frembød større Garanti for kontinuerlig Bestaaen“.¹⁵²

Dermed var Grunden lagt til en stille og rig Virksomhed, hvis Tendens ikke saa meget er at vinde Konvertitter, som at gavne Befolkningen og at aabne Færingernes Blik for, hvad den katolske Kirke er og hvad den har været for deres Forfædre. Et stort Fremskridt i saa Henseende var det, da Pastor Boekenooogen begyndte at udgive „*Sinnopskornid*“, der udkom 6 Gange om Aaret i et Oplag paa 5200 Eksemplarer, hvilket vil sige, at saa godt som hver eneste Færing fik det indenfor Rækkevidde.¹⁵³ Ogsaa paa andre Maader arbejdedes der for at bevare Kontakten med Befolkningen: der blev oprettet Menighedsbibliotek, stiftet en Forening for Kristne unge Piger, afholdt Symøder for Damer om Vinteren. Arbejderne har ikke ladet det mangle paa Flid og Initiativ. Gid Høsten maa svare til deres Anstrengelser!

KATOLSK LITERATUR

Hvad der blev bygget i Biskop Brems' Tid, kan uden Tvivl tages som Maalestok for Kirkens intense Liv. Men der gives endnu en anden Maalestok, saa at sige en Finmaaler, og det er det skrevne Ord, *Litteraturen*, det Ord, der trykkes - og læses.

Det sidste er det afgørende. Desværre er det mere vanskeligt at føre Kontrol med, i hvilken Udstrækning katolsk Literatur læses. Men eftersom der ogsaa paa det literære Omraade er en indbyrdes Vekselvirkning mellem „Konsum“ og „Produktion“, kan den literære Produktion roligt tages som Maalestok for Styrken af Kirkens hvervende Livskraft.

1. KIRKENS OFFICIELLE LITERATUR

I sit Fastehyrdebrev for 1925, som indskærpede Betydningen af en dybtgaaende Religionsundervisning, skrev Biskop Josef: „Jeg vilde ønske, at jeg kunde give Eder den tredobbelte Katekismus, 1) Lærebogen, som forklarer den kristne Lære, 2) den historiske Katekismus, som indeholder den historiske Del af det nye Testamente, nemlig Evangelierne og Apostlenes Gerninger, sammen med Kirkehistorien, endelig 3) den liturgiske Katekismus angaaende de kirkelige Fester og andre kirkelige Højtideligheder. Hertil hører ogsaa Messebogen, hvis anden Udgave er under Trykning“.¹⁵⁴

Selv om dette vidtspændende Program ikke i sin Helhed blev opfyldt, havde Biskoppen dog den Glæde, at Størstedelen kunde indfries. Den store Udgave af „Katholsk Katekismus“, som var udgaaet, udkom 1927 (trykt i Averbode) og oplevede det ene Oplag efter det andet. Samme Aar fremkom den „Ganske lille Katekismus“, der var beregnet til at føre de mindste frem til Skrifte og Kommunion, og 1928 fulgte „Lille katholsk Katekismus“, som udfyldte et dybt følt Savn i Skolens Religionsundervisning.

Den gode, gamle Udgave i Hjemmebibelformat af det *Nye Testamente*: „Vor Herres Jesu Kristi nye Testament“, som J. L. V. Hansen, forh. Præst i Fjeldstrup (1883), havde „oversat efter Vulgata“ og P. Perger og Pastor Johansen forsynet med righoldige Anmærkninger (1893),¹⁵⁵ var udsolgt inden *Eriikka Rosenørn-Lehns* Oversættelse med Indledninger og Forklaringer af *P. Küpferle* udkom 1932/33. I denne Udgave, som blev bekostet af Biskoppen, fik Menigheden en Oversættelse, som gengiver de hellige Ord paa Nutidsdansk, der ligesom det haandterlige Format og Minimalprisen - skulde kunne gøre den til „hver Mands Eje“.¹⁵⁶ - Desværre naaede den anden Del af den „historiske Katekismus“, Kirkehistorien, aldrig ud over Planens Fosterstadium.

Hvad den „liturgiske Katekismus“ angaar, saa bragte Aaret 1927 den anden Udgave af *Messebogen*. - Den første Udgave (1906), som skyldtes Samarbejdet mellem cand. theol. & mag. Niels Hansen, cand. mag. Halfdan Keyser og Johannes Jørgensen, var blevet trykt i Tournai i Belgien. Der var hele Restop-

laget - ca. 1000 Eksemplarer - gaaet op i Luer, da Tyskerne 1918 trak sig tilbage fra Belgien. „Det er et stort pekuniært Tab for det Apost. Vikariat . . og et stort Savn for danske Katholikker“, sukker Ugebladet;¹⁵⁷ „thi der findes vel ikke saa snart en rig Velgører igen, der vil muliggøre en ny og forbedret Udgave af vor Messebog“. Imidlertid havde Biskop v. Euch kort før sin Død truffet „Beslutning om, at Messebogen skulde udgives paany“. Provikar Olrik betroede Opgaven til Cand. *Niels Hansen*, og 1926 havde denne endt det store og alvorlige Arbejde. Hvor meget bedre denne Udgave var end den gamle, kan et flygtigt Blik overbevise en om. Nu kan enhver Katolik bede i Kirkens



CAND. NIELS HANSEN
hvis uselviske Arbejde for Kirken
kronedes med Udgivelsen af Mes-
sebogen. Redaktør for „Nordisk
Ugeblad“ 1910-20.

eget Modersmaal til Kirkens alleregentligste Guds-
tjeneste, det hellige Messeoffer.¹⁵⁸ - En anden Del
af Planen om en „liturgisk Katekismus“ opfyldtes
1928 ved Udgivelsen af „*Sakramentsbogen*“, som
for Hundreder af Katolikker blev en Indførelse i
Kirkens Maade at bede paa, baade paa Livets
Højtidsdage og i dets Skæbnetimer, naar Guds
Aand skabende og forbarmende sænker sig ned
over Menneskelivets Kaos. Bogen, som udgaves
af Organist Kurt Thomsen, P. Menzinger og Cand.
Niels Hansen, huskes sikkert af mange baade for
sit behagelige Format og sin forbløffende billige
Pris.

Salmebogen udkom i stadig nye Oplag uden næv-
neværdige Forandringer. Men det bør bemærkes,
at Biskop Brems har haft en Omdannelse for Øje.
Der blev endda udsendt Spørgeskemaer til Menig-
hederne for at faa Rede paa, hvilke Salmer der blev sunget med Forkærlig-
hed og jævnligt, eller sjældent og slet ikke. „Katholsk Kantor- og Organist-
Forening“ arbejdede med Sagen. Men da det skulde blive til Alvor, blev Pla-
nerne væltet. I en Henvendelse, underskrevet af *alle Sognepræster* paa een nær,
blev Biskoppen bedt om at tage Afstand fra Udgivelsen af en ny Salmebog.
Motivet til dette Skridt var, som man kan tænke sig, *pastorale Hensyn*. Præ-
sterne gjorde gældende, at det var umuligt at opøve en fuldtone, le-
vende Menighedssang, hvis Salmebogen og særlig dens Melodier blev foran-
dret saa hurtigt. (Salmebogen i dens daværende Skikkelse var jo først udkom-
met i 1918.) Biskop Brems rettede sig efter sine Præsters Ønske, og der blev
Ro om Salmebogen, saa længe han stod for Styret.

2. DEN KIRKELIGE PRESSE

Katolicismens Talerør til Offenheden herhjemme var nu som før „Nor-
disk Ugeblad“. Som dens Redaktører virkede i Aarenes Løb: Cand. *Niels
Hansen* og Præsterne *Bernhard Jensen*, *Cay Benzon* (der samtidig redigerede

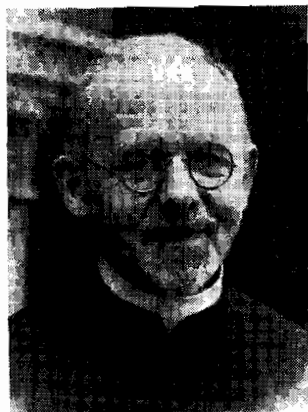
„Katolsk Ungdom“), Henry Gamél og Gustav Scherz (fra 1933). Uden at forringe nogen, kan det siges, at det gamle „Ugeblad“ - som det kaldtes i Hvermands Mund - under den sidste Redaktør naaede et Højdepunkt. Ikke alene, at Bladet gjordes større og fyldigere, de digre Bind fra de sidste Aar hævder



I Rækken af „Nordisk Ugeblads“ Redaktører efterfulgtes Bernhard Jensen (1920-30) og Cay Benzon (1930-31) af PASTOR H. GAMÉL (1932) og P. GUST. SCHERZ (1932-39)

sig ogsaa *indholdsmæssigt* set straalende ved Siden af deres Forgængere. Det blev tilstræbt og ogsaa opnaaet at give Udsyn over den *katolske Verden*, over alle de Strømninger og Bevægelser, der rørte sig i Tiden, og der blev entydigt taget Stilling til dem. Mange vil sikkert endnu huske de skønne Festnumre (f. Eks. til Skt. Knudsfest 1936) eller de gedigne Eet-Emneumre. Der blev ogsaa gjort et stort Arbejde for at skaffe flere Abonnenter til Bladet og der opnaaedes ogsaa Resultater, selv om de, som Forholdene laa, maatte være beskedne. Hvorom alting er, erobrede Ugebladet i disse Aar en Position, navnlig blandt Biblioteksfolk, Teologer og Intellektuelle, som modsagde den gamle Klage: *Catholica non leguntur* (Katolsk Literatur læses ikke).

Ogsaa „*Katolsk Ungdom*“ forøgede paa samme Tid baade sit Omfang og sit Emnevalg. Fra at være et rent Ungdomsblad, som det oprindelig var tænkt, blev det til et Blad for Katolikker af alle Aldre. De gode og talrige Illustrationer, det mere folkelige Tilsnit og den journalistiske Verve, det var skrevet med, skaffede det mange Abonnenter og gjorde det - ganske vist utilsigtet, men uundgaeligt - til en Slags Konkurrent til Ugebladet.



P. A. MENZINGER
kendt som elskelig og myreflittig Lærer, som dygtig og forstående Dirigent for Jesu Hjerter Kirkes Kor og som „Credos“ Medredaktør for Danmark.

Foruden de andre kat. Tidsskrifter: „Jesu Hjertes Budbringer“ og „Sinnopskornid“, som er omtalt ovenfor (under Aarhus og Thorshavn) bør der endnu hentydes til den fællesnordiske kat. Tidsskrift „Credo“. Beregnet for den kat. Intelligens, fremtraadte den nobelt baade i Udstyr og i Artikelvalg. Mellem svenske og norske Indlæg fandtes der ogsaa lødige danske Artikler, ikke saa faa af Bladets Redaktør for Danmark, P. A. Menzinger.

3. KATOLSK BOGPRODUKTION

Sammenligner man kat. Literatur i Biskop Brems' Tid med den omkring Aarhundredskiftet (som P. Metzler i sin Bog om Biskop Johannes von Euch har skildret den), kan man i al Almindelighed konstatere: i Biskop Johannes' Tid var den nærmest *apologetisk* orienteret, i Biskop Josefs *positiv* oplysende.

Vor flittigste og fornemste Skribent var nu som før *Johannes Jørgensen*, som særlig i de 3 Biografier: „Don Bosco“, „Som en Kærte“ og „Charles de Foucauld“ gav os - og den danske Literatur - et inspireret Indblik i katolsk Sjæleliv. Der gik saa at sige ikke et Aar, uden den store Forfatter skænkede os en eller to, maaske 3 Bøger. Ventet med Spænding, modtaget af Kendere som en Lækkerbidsken, spredt over hele Landet i alle dets Biblioteker, har de mere end nogen anden Mands Arbejde gjort Katolicismen hjemstavnsberettiget i Danmark. - En meget flittig og velskrivende Pen førte ogsaa Pastor *Peter Schindler*. Foruden en Række Bøger, der direkte skulde tjene søgende Mennesker og Konvertitter: „Katolicisme“, „Katolsk Kristenliv“, „Sakramenterne“ o. fl. a., stammer ogsaa nogle videnskabelig-religiøse Værker fra hans Haand, saaledes „Liturgi“, det bindstærke „Vesterledens Munkevæsen“ og de 2 Kunstnermonografier „Chresten Skikkild“ og „Mogens Francesco Ballin“. Hvorledes end selve Forfatteren vurderer sin Produktion, turde det være sikkert, at den *varmeste* Tak vil slaa ham imøde for hans Konvertitbøger. Hans Kendskab til de søgendes intellektuelle Vanskeligheder og følelsesmæssige Brydninger har her indgaaet en Syntese med hans tvingende Logik og klare Udtryksform, saaledes at Resultatet blev ypperligt.

Et Overblik over Tidens katolske Bogproduktion giver forresten som Facit, at der udkom enkelte opbyggelige Bøger, lidt flere videnskabelige (f. Eks. Pastor *Ortveds* Bog om „Cisterciorden“, som fik det blaa Stempel ved at blive udgivet af Carlsbergfondet), mens Størsteparten var religiøs-oplysende. Paa dette Felt indlagde sig „*Pauluskredsen*“ stor Fortjeneste. Stiftet i November 1933 - efter nogle Aar med kun faa nye katolske Bøger - med det Formaal, „paa Basis af Subskriptionstegning at sikre en planmæssig katolsk Bogudgivelse, paa Højde med Tidens Fordringer . . . og økonomisk hvilende i sig selv“, ¹⁵⁹ godt organiseret og ledet af Pastor *Knud Ballin*, støttet af dygtige Kræfter, gjorde den et mærkbart Fremstød for den katolske Bog.

Det svage Punkt i den katolske literære Produktion herhjemme var: den katolske Roman. Med Undtagelse af E. Rosenørn-Lehns „Glentholm“ og Karen

Plovgaards „Povl Helgesen“ udkom der ikke een Bog i denne Genre. Og det er bevisligt Romanen, der har de fleste Læsere. Det var derfor et stort Held, at *Oversættelseslitteraturen* bragte os den ene Bog efter den anden af *Robert Hugh Benson*. Ligeledes har vor store norske Trosfælle *Sigrid Undsets* Bøger fundet Vej i Tusind og atter Tusind af Hjem. Netop hos Folk, som ikke gider eller ikke evner at finde Rede paa Problemet „Katolicisme“, har disse Bøger haft deres særlige Mission.

Alt i alt er den katolske Bogproduktion i Tiden mellem de to Verdenskrige ikke ringe, hverken kvantitativ eller kvalitativ. Den hævder sig lige saa smukt og nobelt i dansk Aandsliv, som vore nye, skønne Kirker i vore Byers Billede.

EPILOG

Den 16/1 1938 fandtes der i „Politiken“ en Artikel med Overskriften: „Biskop Johannes (sic!) Brems forlader Danmark“. Den gav følgende sensationelle Meddelelse: „Den katolske Kirkes Øverste i Danmark, Biskop Johannes Brems, har ansøgt om sin Afsked. Biskoppen fylder til Sommer 68, har i nogle Aar lidt af for højt Blodtryk og føler sig træt.“

Paa mange virkede denne Efterretning som en Bombe, men de mere indviede vidste, at Biskoppen i længere Tid havde været optaget af den Tanke at ville abdicere. Hans Ansøgning om Afsked i Naade blev imødekommet fra Rom, og siden den 1/1 1938 var Biskoppen at betragte som Apostolisk Administrator,¹⁶⁰ indtil den Mand var fundet, den hellige Stol vilde udse til at fortsætte Præfekt Grüders, Biskop v. Euchs og Biskop Brems' Værk. I et Interview til „Berl. Tid.“ uddybede Biskoppen sit Motiv til det Skridt, han hav-

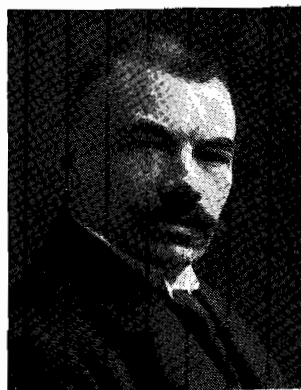
I det store Arbejde, som udførtes i Vikariatet i Aarene 1922-1938, har mange Lægfolk ydet en fortjenstfuld Indsats. Flere Gange har der været Lejlighed til at fremhæve Direktør Helge Jakobsen (Carlsberg) og Direktør Anton Petersen (Wivel) for deres gavmilde Støtte ved mange kirkelige Foretagender. En trofast Hjælper var desuden Læge E. D'Auchamps, som tog sig af Biskoppen i Sygdommens svære og desværre ikke saa sjældne Stunder. I udtrakt Maal har Biskop Brems støttet sig til 3 Mænds Raad og Medarbejde:



Murermeter
A. V. GÜNTHER



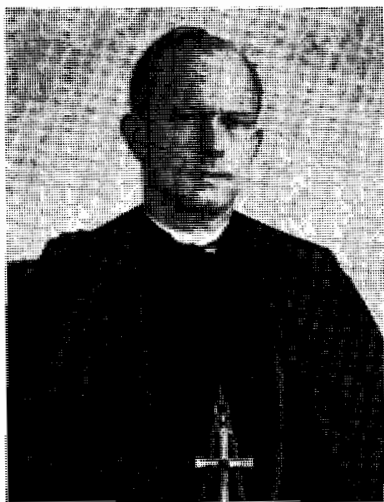
Kasserer
K. V. OLSEN



Kand.
JOSEF HOFFMANN

de taget: „Aa nej, ikke syg . . . men træt, meget træt, svarer Biskoppen. Jeg har ikke rigtig Energi. Her er meget Arbejde, meget Skriveri - jeg har altid afskyet at skrive, jeg har haft det saadan, at jeg blev bange, bare jeg saa en rød Frakke - og her er det stadig at skrive, skrive, skrive. Men stærk har jeg forresten aldrig været. Saa er jeg gaaet hen og blevet syg flere Gange, temmelig syg endda. Det har man slet ikke Lov til som Biskop. . . Og hvad saa? Ja, saa maa man hellere gaa sin Vej, ikke sandt?“ Og han sluttede sin Samtale med Intervieweren: „Skriv, at jeg er en gammel Mand, men jeg har været lykkelig her . . . meget lykkelig endda“.¹⁶¹

Det havde været Biskoppens Ønske, at hans Efterfølger snart maatte udnævnes, saa han kunde „komme til at tilbringe Paasken i sit kære Belgien“.¹⁶² Men der gik mere end et Aar, inden Rom havde truffet sit Valg. Længslen efter Fred og Ro, Længslen efter Belgien - som med Aarene snarest var blevet stærkere - og yderligere Svækkelse af hans Helbred fik Biskoppen til at overgive Vikariatets Styrelse til Provindskarl Flynn, saa han d. 11/11 kunde rejse hjem, hjem til det Land, han elskede, fordi det var flamsk . . . og katolsk.



Den 14/12 1938 kaarede den hellige Stol
Biskop Brems' Efterfølger
BISKOP THEODOR SUHR
Bispevielæe den 15/1 1939
Intronisation den 3/2 1939

Endnu engang vendte Biskop Josef dog tilbage til Danmark (det var i Januar 1939), bl. a. for at blive modtaget i Afskedsaudiens hos Hs. Majestæt Kongen. Saa blev det Alvor. Samtidig med, at en af Landets Sønner indviedes til at overtage det Apostoliske Vikariat for Danmark, sagde den gamle Biskop sit stiltfærdige Farvel til det Land, han havde skænket 35 Aars Manddomsgerning.¹⁶³

I sin Afskedsartikel opregner „Ugebladets“ Redaktør de festlige Minder, som er knyttet til Biskop Brems Virke, men glemmer heller ikke de „mindre glade Minder“, som gemmes i disse 15 Aar. („Hvor kan det være anderledes i en gærende Tid, der maaske kun er et Pusterum mellem to Verdenskatastrofer!“). Og han ender med disse Ord, der med Føje kan hidsættes som Afslutning ogsaa paa denne Bog¹⁶⁴:

„Af Lys og Mørke er Livet vævet sammen, og hvem er i Stand til at udrede den enkelte Mands Andel af Glansen eller Skyggen? Det tilkommer delvis Historien - skønt ogsaa dens Ros og Dadel ofte fortjener Skepsis - og det tilkommer helt og holdent Gud Herren; hans Dom er den helt retfærdige, og for hvilken vi maa bøje os i Ærefrygt.

Men vi skylder Msgr. Brems en hjertelig Tak, fordi han i femten Aar af sit Liv fyldte den Plads i Vikariatet, hvor Brændingen er allerstørst! Vi takker ham for de hjertelige Ord, han saa ofte i Kirke og Festsal rettede til os! For den Strøm af guddommelig Naade, der gik gennem hans Hænder, for de Altre og Kirker, han har indviet, for Sakramenter, han har meddelt! For den Hjælp, han har ydet saa mange i Ord og Gerning! For hele hans Virke til Guds Ære og Vikariatets Vel!

Maatte Vorherre skænke vor gamle Biskop endnu mange fredelige og lykkelige Dage, hvor Helbredet tillader en i hvert Fald begrænset Virksomheds Glæde! Vi vil ikke glemme ham. Vi vil særligt i Bønnen takke ham for disse femten Aars Bispegerning!“

NOTER OG HENVISNINGER

I.

Følgende *Forkortelser* bruges: N. U. = Nordisk Ugeblad
K. U. = Katolsk Ungdom
K. B. = Kirkelige Bekendtgørelser
K. A. = Katolsk Aarbog

1. K. U. 1922, 201. - Ogsaa N. U. taler uforbeholdent om Rygtesmederiet: »Hvor har Ønskerne været mangeartede, hvor har Rygterne svirret! Man syntes, det var ikke altid helt værdigt.«

2. Hvilken Storm af Ophidselse denne Titel fremkaldte, vil sikkert huskes endnu af mange. Det var Pressen, in casu »Nationaltidende«, der alarmede den prot. Offentlighed i en Artikel under Mærket B d. 24/10 1922. Der var »Stof« i det, som mageligt kunde opveje en Snes »Søslanger« i Agurketiden, særlig efter at Prof. **Oskar Andersen** havde gjort sig til »Raaber i Striden«, havde betegnet Roms Fremgangsmaade som »det mest rasende uforskammede, jeg nogensinde har været ude for«, og havde truet Katolikkerne, at »saa maatte de være forberedt paa, at vi nægter den nye Biskop Anerkendelse«, en Trusel, der maatte falde mat til Jorden, eftersom det danske Kirkeministeriums principielle Indstilling overfor den katolske Biskop i Forvejen var den, ikke at ville »træde i nogen officiel Forbindelse med ... den øverste Myndighed indenfor den kat. Kirke her i Landet«. (Pastor Gamel i »København« af 29/10 22). Mere virkningsfuldt vilde Professorens andet »slaaende Argument« have været, hvortil han krævede Kirkeministerens Indgriben: »Romerkirken nyder, som bekendt, visse Forrettigheder her i Landet; det kunde dog tænkes, at Katolikkerne hellere vilde opgive Bispetitlen end disse Forrettigheder«. Selv om disse »Forrettigheder« var saa beskedne som den kgl. Anerkendelse af de kat. Sognepræster og den deraf fly-

dende Ret til at forrette Vielser og til at føre Ministerialbøger - uden een Øres Godtgørelse fra Statens Side -, skulde alt-saa selv dette ringe Offer slagtes paa Roskildetitlens Alter.

Paa korteste Tid var den danske Presse en sydende Heksekedel med Indlæg, Svar og Interviews. Det maatte jo virke betydelig afkølede, da Provikar Olrik oplyste (»Berl. Tid.« 25/10 22, Aften), at Rom ved Herr Harald Scavenius havde ladet forespørge hos daværende Kirkeminister I. C. **Christensen**, om man fra protest. Hold havde noget at indvende mod denne Titel.

I en Leder: »For en Titels Skylde« reducerer derefter »Berl. Tid.« (26/10) Sagen til det, den var: »Husser vi ret, er Biskop Brems Belgier; det vilde have været en Opmærksomhed mod Danmark at udnævne en Dansker. Vi er lige ved at tro, at Folk her i Landet vilde have været helt stolte af at se en Landsmand som kat. Biskop. Men det er slet ikke den nye Biskops Nationalitet, der generer. Det er hans Titel ... den hensætter ellers normale Medlemmer af Folkekirken i det vildeste Raseri ... Selv Kirkeminister Appel er - naturligvis i al Værdighed - ved at gaa fra Koncepterne.

Det er usigelig velgørende at se I. C. Christensens Skikkelse tone frem paa Baggrund af dette **Hysteri** og Befippelse. Sagen er den, at der fra Rom er sket Henvendelse om Sagen til I. C. Christensen, medens han var Kirkeminister. Man har **yderst loyal** og **diplomatisk** spurgt ham, om Titlen »Biskop af Roskilde« vilde vække Mishag, og dertil har han svaret et fornuftigt vestjysk

Næ-j, hvem skulde det mishage. Han har blot henstillet, at Udnævnelsen blev udsat, til den evang.-lutherske Kirke havde faaet sit Bispedømme Roskilde, saaledes som sket er ved de nye Kirkelove. Og den Henstilling er, som rimeligt var, blevet taget tilføje.

Saa forskellige kan Mennesker være. Hvad Hr. J. Oskar Andersen finder rasende uforskammet, det sætter ikke saa meget som en Krusning i Hr. I. C. Christensens Sjælefred ... Og vi slutter os til Hr. I. C. Christensen og mener, at han har afgjort Sagen og afgjort den paa den eneste Maade, som det sømmer sig en dansk evang.-luthersk Folkekirke, der føler sig som Herre i sit eget Hus og er storsindet nok til at unde Medkristne af en anden Kirke en Titel, der for saa vidt er **historisk berettiget**, som det var **denne Kirke, der kristnede det danske Folk og byggede Domkirken i Roskilde.**« (Udhævelserne ved Forfatteren).

Endnu en kort Stund gik Diskussionen højt for saa langsomt at ebbe ud. Titlen »Biskop af Roskilde« havde været en »Storm i et Glas Vand«.

3. N. U. 1922, 927.

4. N. U. 1922, 924.

5. **Averbode** blev grundlagt 1128 som Datterkloster af Skt. Michaels Abbedi i Antwerpen, som Ordensstifteren, den hl. Norbert, selv havde grundlagt. (De Norbertijnen Abdi van Averbode, 1920).

6. **Einhout** anføres allerede 1252 som staaende under Averbodes Patronat. 1. c.

7. Fr. Ludolphus Brems, Het Apostolisch Vicariaat van Denemarken en Ijsland, Averbode 1910 - hvis Fremstilling her følger.

I »Vejle Amts Avis« 9/8 28 fortæller Biskop Brems en Interviewer om dette sit **første Møde med Biskop Johannes**: »Har De selv i sin Tid ønsket at komme til Danmark? - Nej, det skete ved en Tilfældighed. Allerede da jeg var i Averbode, besøgte Biskop von Euch Abbediet, og jeg assisterede ham ved den kirkelige Handling. Han sagde da til mig, om jeg ikke havde Lyst at komme til Danmark, og jeg husker, at jeg svarede:

Nej, der kommer jeg aldrig!

Min Plan var at gaa til Brasilien, hvor vi har 3 store Gymnasier og flere Katedralkirker. Men mine Forældre vilde nødig, at jeg forlod Europa, og saa kom jeg, da jeg sad som Kapellan i Gheel, til at tænke paa Danmark. Jeg søgte Tilladelse til at komme herop, og fik den.«

8. De Norbertijnen Abdi.

9. Het Apostolisch Vicariaat. S. 196.

10. Dette Kapel nedbrændte til Grunden d. 15/11 1903 (N. U. 1903, 750) og de eneste Levninger derfra er 3 smaa Glasmalerier, af hvilke de to er indmuret i Vaabehuset i Vor Frue Kirke i Næstved, medens det 3. (Skt. Katharine) findes ophængt i Præstegaarden.

11. N. U. 1902, 34.

12. Spredte Træk fra Skt. Joseph-Søstrenes Historie, 2. Opl., 2, 113.

13. For at være nøjagtig og tillige blive i Billedet, maatte man egentlig tale om et **Kvintet**. I Aaret 1901 virkede nemlig ogsaa polske Skt. Franciskus-Søstre i Maribo (N. U. 1901, 715) og Maria-Søstre i Aalborg Menighedsskole (N. U. 1906, 298).

14. F. E. ved Pastor Hillebrands Ankomst. N. U. 1909, 654.

15. N. U. 1903, 749.

16. K. B. 1903, 44.

17. Het apost. Vicariaat, 197.

18. ib. 200. Ugebladets Notits (1904, 93), at Pastor Brems holdt sin første danske Prædiken »i Søndags, paa den h. Ansgars festlige Mindedag« - det var i 1904 d. 31/1 - maa aabenbart bero paa en Fejltagelse. - Pastor Brems' Dateringer i hans egen Bog er saa nøjagtige og detaillerede, at der ikke kan tvivles om deres Rigtighed. Naar han derfor angiver at være rejst fra Randers d. 30/1, ligger det nær at antage, at Pastor Brems' første Prædiken blev holdt den forudgaaende Søndag d. 24/1 1904.

19. N. U. 1905, 25.

20. l. c.

21. N. U. 1905, 710 og 1909, 13.

22. Het Apost. Vicariaat, 200.

23. Lille Mindehæfte for Vejle Katolsk Menighed.

24. Der glemmes ikke Skt. Andreas Kollegiums Hornorkester eller Spejdernes dr.

43. En Datter af en tidligere østrigsk Gesandt i København, Grev von Hartig, Enkebaronesse v. Wacken stiftede som »Søster Birgitte« Klostret. (P. Schindler, Chresten Skikkild, S. 25).
44. N. U. 1914, 501, 235.
45. ib. 553, 593.
46. ib. 802.
47. Han blev efterfulgt af P. Meulenberg 1916-18, P. Werhahn 1918-19, P. van Tiel 1919-21, og Pastor Maurer.
48. Klokkerne - paa Tonerne E, G, A - med en Vægt af 1375, 850 og 600 kg - er en Gave af Grevinde Kinsky, en Søster til Søster Birgitte. De er støbt af F. Otto i Hemelingen. N. U. 1914, 864.
49. N. U. 1915, 535.
50. P. Schindler, Chresten Skikkild.
51. N. U. 1919, 488, 568.
52. N. U. 1922, 675, 707.
53. N. U. 1911, 758; 1912, 680; 1913, 397, 573.
54. N. U. 1913, 338, 377.
55. N. U. 1915, 716.
56. N. U. 1916, 210.
57. N. U. 1917, 842.
58. N. U. 1919, 140.
59. N. U. 1922, 650.
60. N. U. 1921, 173, 297, 738.
61. I. c. 738.
62. N. U. 1916, 74. — — Ejendommen, beliggende ved Siden af Sygehuset og lige paa den anden Side af Jernbanestationen, havde oprindeligt været **Frimurerloge**. Da »Brødrene« byggede den pompøse Loge »Dronning Dagmar«, blev den gamle Loge degraderet til Maskinværksted. Efter en kort Æresoprejsning som kat. Gudshus købtes Ejendommen af falsterske Landmænd, som anlagde der **Mejeriet** »Guldborgsund«. Der, hvor nu Mejeriudsalget er, var der førhen P. Janssens provisoriske Præstegaard.
63. N. U. 1916, 448, 769.
64. K. A. 1923.
65. Mit Livs Legende IV. S. 107.
66. N. U. 1917, 507.
67. P. Schindler, Mogens Francesco Ballin, S. 183.
68. N. U. 1925, 204.
69. Johan Johnsen, Sakramentskirken i København. Og N. U. 1915, 396, 572; 1917, 488, 507, 550; 1919, 323, 729, 808; 1920, 108; 1921, 380 m. m.
70. N. U. 1915, 76; 1916, 385, 523, 615. Interessant er, at der for engangs Skyld gøres nærmere Rede for, hvor de enkelte Inventarstykker stammer fra!
71. N. U. 1917, 56.
72. Købesummen paa Ejendommen var 16.000 Kr. Ombygning og Restaurering stod i 5000 Kr. Da Stueetagen blev udlejet, var det en yderst økonomisk Løsning. N. U. 1918, 429.
73. I. c. 538.
74. Særligt bør det fremhæves, at Pastor Hansen sørgede for at udstyre Skt. Franciskus-Kapellet paa Holmegaard. Glasmalerierne med Scener af Jesu Lignelser stammer fra ham.
75. N. U. 1914, 170, 414.
76. N. U. 1916, 407.
77. N. U. 1917, 465; 1918, 14.
78. N. U. 1920, 397.
79. N. U. 1922, 30, 379.
80. I. c. 282.
81. N. U. 1901, 382, 398; 1905, 104.
82. N. U. 1915, 825.
83. K. A. 1943, 160.
84. Huset var kun **lejet**.
85. N. U. 1917, 389, 410, 521.
86. N. U. 1918, 269, 533.
87. N. U. 1919, 856.
88. K. A. 1943, 80.
89. N. U. 1918, 502. — I »Hotel Rønne« blev **Kapellet** indrettet ud mod **Kirkepladsen**, mens Skole og Søsterhus havde Indgang fra Vimmelskaftet I.
90. Arne Stevns, Verden i Dag, I. S. 7.
91. N. U. 1921, 218, 703; 1922, 308.
92. N. U. 1921, 205, 130, 127.
93. N. U. 1920, 670; 1921, 187; K. B. 1922, 610.
94. N. U. 1922, 30.
95. I. c. 906.
96. I 1943 taltes der i alt 34!
97. N. U. 1921, 750, 757; 1944, 307, 323.
98. 1911: 15 Elever, 1913: 17. K. A. 1912 og 1914.
99. 1916: 50 Elever, 1920: 105. N. U. 1916, 835; 1920, 236.
100. N. U. 1920, 396, 620.

101. K. A. 1911, 48.
102. N. U. 1910, 858.
103. Kontrakten lød fra 15/4 1906 til 15/4 1911. Lejemaalet var 1000 Kr. aarlig. — Der blev indrettet 3 Klasser for Piger og smaa Drenge.
104. Juni 1905, Skøde 11/12 05.
105. Skøde 22/4 1907.
106. N. U. 1915, 826.
107. K. A. 1912, 45.
108. N. U. 1911, 722, 758; 1912, 769.
109. N. U. 1914, 278.
110. K. A. 1917, 1923 og 1929.
111. K. A. 1914, 57.
112. N. U. 1912, 372.
113. N. U. 1911, 534, 740; 1913, 309, 348.
114. N. U. 1913, 637.
115. N. U. 1913, 828.
116. N. U. 1912, 570; 1913, 619.
117. ib. 887.
118. N. U. 1912, 372.
119. N. U. 1914, 413.
120. N. U. 1913, 756; 1914, 468, 701; 1915, 639; 1916, 857; 1919, 602.
121. Spredte Træk af Sankt-Joseph-Søstrenes Historie, S. 53 ss.
122. K. A. 1911 og 1914.
123. N. U. 1914, 447, 536; 1915, 135, 553. — Toldbodvej 14/16 solgtes kort efter. N. U. 1916, 96.
124. N. U. 1922, 675.
125. Om deres Ankomst fortæller den første Maribo-Sognepræst, Pastor E. Ortved i N. U. 1922, 709: »Ind traadte i den lille præstebolig en augustaften 1899 tre tilslørede, formummede kvindeskikkelser — saa hemmelighedsfulde i spørgsmaal og svar, at tanken søgte til russiske forhold. Og rigtigt! det var generalforstanderinden for en ny kongregation af **franciskanerindeterminer**, Ewa Dyman, med ledsagersker, som ønskede at skabe et tilflugtssted for søstre, der ikke kunde være i Rusland, hvor man i Warszawa og Odessa havde Opdragelsesanstalt for fattige piger; opgaven var ikke at virke i det danske missionsarbejde. Biskop v. Euch havde anvist dem Mariebo, og her købtes i efteraaret nabogrunden til kirkens jord, ca. 2½ tønne land med paa-staaende hus, der blev indrettet til kloster — det samme, St. Josefsøstrene nu beboer.«
126. N. U. 1916, 276, 408, 892; 1919, 643.
127. N. U. 1920, 605.
128. N. U. 1915, 594; 1917, 600, 798; 1918, 33, 167, 300, 558, 594; 1921, 542, 697.
129. K. A. 1923 og 1929.
130. N. U. 1918, 501.
131. Den havde forresten en ganske interessant **Forhistorie**. Det var længe, før Jernbanen gik gennem Falster, at Rektor ved Katedralskolen, Thomas Frejl († 1839) i Byens østlige Udkant anlagde en stor Have (2 Tdr. Land). Denne gik senere over til en Hr. Køhler, der indrettede den som et Forlystelsesetablisement, som efterhaanden opnaaede Ry videnom under Navnet »Køhlers Have«. Da en Restauratør Schmidt overtog Etablisementet, fik det naturligvis Navnet »Schmidts Have«. I den Tid byggedes »en efter Datidens Forhold rummelig Pavillon, i hvilken der fandtes en Dansesal og et Par Restaurationslokaler«. Og det var **denne** Bygning, som blev kat. Kostskole. Den var dog forinden gaaet over i Frimurernes Hænder (»Frimurernes Have«), og da disse opførte en ny Loge (nu Mejeriet »Guldborgsund«), blev Hus og Have solgt til Lærer Gudmand-Høyer, som gav Ejendommen Navnet »Gudmandsbo«.
132. N. U. 1921, 590, 604.
133. N. U. 1921, 127, 414, 812; 1922, 58.
134. K. A. 1923.
135. Metzler, Biskop Johannes von Euch, S. 86.
136. K. B. 37, 45, 123, 191, 313, 484.
137. Mellem Linierne læser man, at det **nationale** ogsaa spillede en Rolle. Det skulde være »Landets egne Børn«, som skulde lede en Institution, der var tænkt som »et dansk, katolsk Menighedsværk med det Formaal, at uformuende katolske Familiers Døtre kunde faa Lejlighed til at befæstes i deres Tro, før de gaar alene ud i Verden, og tillige saa megen Husholdning, som fordres af en ung Pige, der tager Tjeneste i et mindre Hus.« N. U. 1917, 581.
138. N. U. 1918, 732.
139. N. U. 1910, 719; 1917, 580; 1919, 12, 328, 367, 665, 668, 788; 1922, 179. — Se end-

videre om Baron og Baronesse Stampe 1922, 608!

140. Fritz Jürgensen West, Mindeblade om St. Andreas Kirken i Ordrup.

141. Den lige saa flittige og dygtige, som elskelige og beskedne P. Menzinger i Mindeskriftet: »St. Andreas Kollegium«. — Bedre kan det ikke siges end her, hvad Kollegiet betød for sine Elever, hvad det var i Arbejde og Fest, og særlig hvad det ejede i disse kærnefulde, særprægede,

knippeldygtige Jesuitpatres. At læse det betyder at blive rigere!

142. N. U. 1920, 22, 52, 446, 460 ss, 509, 519. K. U. 1920, 119, 123, 130, 138 ss.

143. N. U. 1915, 510; 1916, 552.

144. N. U. 1915, 879; 1917, 912.

145. N. U. 1916, 674; 1918, 502.

146. N. U. 1918, 13; 1922, 598.

147. N. U. 1920, 666.

148. N. U. 1921, 490.

149. N. U. 1922, 802.

150. K. A. 1929, 77.

III.

1. S. 99—146.

2. Jfr. Biskoppens Hilsen til den jubilerende Menighed i Vejle: »Hvad jeg har paabegyndt af Lydighed, og hvad jeg forlod af Lydighed, har stadig min fulde Sympati...« (Lille Mindehæfte for Vejle Kat. Menigh.).

3. N. U. 1922, 1094.

4. l. c.

5. Berl. Tid. 29/1 23.

6. Extra-Bladet 24/11 25.

7. N. U. 1927, 419, 597, 667, 716.

8. N. U. 1929, 485.

9. N. U. 1910, 67.

10. N. U. 1913, 442.

11. En Plan, som affødte en vældig og undertiden voldsom Diskussion i »Kat. Ungdom«. — Indsamlingen ved Festen gav 294,36 Kr. (K. U. 1929, 186). — Et enkelt Citat fra Diskussionen: »Ungdomskirken i Viborg er ikke et økonomisk Problem. Det er et Spørgsmaal om Værdien af vor Ungdom og dens Førere«. (K. U. 1930, 107).

12. K. U. 1934, 303.

13. N. U. 1935, 892.

14. Den udkom senere — som Svar paa Angreb — med det betegnende Motto: »Naar man slaar blandt en Flok Hunde, hylér den, man rammer«.

15. Biskoppen selv betegnede den som »maaske en dristig Tanke«. K. B. 1932, 7.

16. Msgr. Heylen var Præsident for de Eukaristiske Kongresser.

17. K. B. 1932, 7.

18. K. U. 1932, 216.

19. N. U. 1939, 78.

20. Dengang var der ca. 200 Katolikker nede i »Lønkirken« ved Skt. Knuds Skrin. Kirkeministeriet havde forordnet: »Offentlig Tilbedelse (!) af Sct. Knud maatte ikke finde Sted... derimod skulde den stille Bøndernede ikke være forment«. — Stiftsprovst Damgaard holdt en Tale, »som vi«, sagde Præfekten senere, »hverken havde ønsket eller fremkaldt«; den skulde (kort sagt) afkanonisere Hellig Knud. N. U. 1886.

21. N. U. 1938, 105.

22. ib. 113.

23. N. U. 1923, 467.

24. Et blivende Minde om Kardinal van Rossums 1. Besøg er en smuk Kalk, der nu opbevares ved »Domkirken«; paa Kalkens Fod er der anbragt et lille Emailleskjold med den latinske Inskription: »Fra Pave Pius XI til hans Børn i Danmark«. (N. U. 1923, 514). — Kardinalens 1. Besøg efterfulgtes af 2 andre, det ene i 1929, da han gæstede København paa Gennemrejse til Island, hvor han skulde bispevie den 1. Apost. Vikar Msgr. Meulenbergs med Assistance af Biskopperne Brems og Müller, det andet i 1932, da han — tiltrods for en forudgaaende Sygdom — vilde fejre den Eukar. Kongres med sine kære Skandinaver, som han især i de sidste 10 Aar havde vist en ganske særlig Opmærksomhed. Da dette sidste Besøg blev hans Død, gik paa en mærkelig Maade de Ord i Opfyldelse, han svarede paa Pave Pius X's Spørgsmaal om hans Program som Kardinal: »At arbejde og ofre mig i Kirkens Tjeneste indtil Døden«. ib. 469.

25. Om Afløsningen af de første Kapeller ved de nye Kirker skriver Johs. Jørgensen (Mit Livs Legende, IV, S. 48): »Rundtom i vore Provinsbyer forsvinder de smaa foreløbige Kapeller, hvormed den katholske Mission nødvendigvis maa begynde. Jeg skal ikke sige noget ondt om de nye Kirker — det er kun godt og glædeligt, at der er Brug for dem, og Jesus er til Stede i sine Sakramenter ogsaa dér. Men der var en egen Stemning af evangelisk Enfold, af oldkristelig Ringhed, af franciskansk Fattigdom over disse Smaakapeller fra de første Tider: et ombygget Udhus, et Skur af grove, primitivt malede Brædder, en renset, kalket og hvidtet Stald. Vintermorgener, naar en lille daarlig Klokke beskedent ringede til den første Messe, og St. Josefs-søstrene, St. Vincenssøstrene eller »den hellige Visdoms Søstre« knælede i de forreste Bænke og ved Skæret af Petroleums-lampen læste deres Tider af de smaa, med sort Klæde betrukne Bøger — og Pater Brems eller P. Kerckhoffs kom ind fra Sakristiet og syntes altfor stor foran det lille Alter — o St. Laurentius i Roskilde, o Præmonstratenserkapel paa Blegbanken ved Vejle! — slige Morgener følte man det, som var man i Bethlehem...«
26. N. U. 1925, 327, 356, 655, 859 (med Grundplan og Tegning); 1926, 674; 1927, 12, 83, 172.
27. N. U. 1927, 500; 1929, 755.
28. N. U. 1935, 840; 1936, 247, 941, 989.
29. Pastor Schindler i K. U. 1934, 360.
30. N. U. 1931, 285; 1933, 1117; 1934, 1106, 1128; 1213. K. U. 1934, 360.
31. N. U. 1931, 466.
32. Det er typisk for Diasporaforholdene, hvorledes Inventaret maatte »skræbes sammen« allevegne fra: Altret er Skt. Josefs-Søstrenes gamle fra Frederiksberg, Kommunionbænken fra Jesu Hjerte **Kapel** i Stenosgade osv. N. U. 1930, 522.
33. N. U. 1929, 998; 1930, 376, 522; 1931, 76, 155 (med et udmærket Kort over Diasporavirksomheden).
34. N. U. 1936, 1309.
35. Det var Kapel Nr. 2! Det 1. Kapel var Søndergade 47 (1872—74). Okt. 1874 købtes Hotel Royal, den nuværende Ejen-
- dom. Det gamle Kapel tjener nu som Gymnastik- og Menighedssal.
36. Villæen er opført af Telefonfabrikant Emil Møller, var en Tid lang Husholdningsskole, og gik fra Direktør Th. Hansen over i Horsens Menigheds Eje. 1937 erhvervedes den af Maristbrødrene.
37. N. U. 1924, 592, 606; 1927, 167; 1936, 1355.
38. N. U. 1927, 1037; 1928, 678, 692; 1929, 771.
39. Ved Indvielsen af den nye Skole udtalte Skoleinspektør Bech: »Ikke fordi den gamle Skole ikke var god nok, hvilket absolut var Tilfældet...« Vejle Amts Avis 2/8 1937.
40. S. 816.
41. N. U. 1927, 901; 1928, 241, 470; 1929, 560.
42. N. U. 1929, 565.
43. Det skete ved at tage den hidtidige Forhal ind til Salen og istedetfor gøre den ene Klasse til Forhal, mens den anden Klasse forblev urørt.
44. Hvor stakket denne Tolerance i Realiteten var, ses af K. Kinzis Artikel »Tolerance i det 18. Aarhundrede« i N. U. 1937.
45. N. U. 1923, 397; 1924, 118.
46. N. U. 1929, 37, 275, 291.
47. N. U. 1935, 1190.
48. Tidsskrift for danske Sygehuse 1932, 79—86, med Ark. Zachariassens Redegørelse og mange udmærkede Billeder.
49. N. U. 1924, 724, 782. K. U. 1924, 170.
50. Saaledes fik Esbjerg 1924 paa een gang en ny Kirke og en ny Skole. Man kan let forstaa, at Opførelsen af en Bygning af denne Slags ikke kunde blive billig. Der laa rigtignok 36.000 Kr. rede. Og en dygtig Økonom kunde naa langt med en saadan Sum. Men det var Pastor **Cupers** ikke. Han kunde senere med en vis Selvironi fortælle: »Vi var ikke kommet højere op end som saa« — og han strakte Armen ud i Skulderhøjde — »og jeg havde ingen Penge mere«. Ja, det er dyrt at bygge med Granitkvadre og flotte Portaler og Trappehal... Faktum er, at den forhaandenværende Sum blev overskredet med 45.000 Kr. Manden, der kom til at bære Byrderne, var hans Efterfølger Pastor Cor-

nelissen. Ved at give Fransktimer, ligefrem skabe Interesse for Sproget ved at stifte »Alliance française« i Esbjerg, tjente han til Betaling af Gæld og Afdrag. Som Kirkens Krønike siger: »Kun ved dette Arbejde havde det været muligt at holde Kirken og Skolen over Vande i økonomisk Henseende«.

51. Skønt Nybygningen efter det anførte nærmest fungerer som Operationsfløj (der findes dog ogsaa dejlige store Sygestuer), indvandt der dog 50 Sengepladser, saaledes at Kapaciteten steg fra 75 til 125. I den gamle Operationsstue har Søstrene endelig faaet et længe tiltrængt rummeligt Kommunitetsværelse, og lige ovenover er der — nu som før — Kapellet. Ligesom det er Hjertet i hele Foretagendet, er det ogsaa Bygningens fornemste Rum. Med de 2 Rækker af 3-dobbelte pillestøttede Buer og de rundbuede Vinduer, der **straalet** i Farver, har Arkitekten forsøgt at give Rummet det Særpræg, det fortjener: »Guds Telt blandt Mennesker«.

52. N. U. 1936, 918.

53. Man var bange for at styrke den tyske Indflydelse i det genvundne Land. Selv om man godt forstaaer denne Indstilling og biliger den, spørger man sig dog, om det høje Ministerium **altid** har vist **samme** Ildhu over for Udlændinge, som vilde slaa sig ned i Sønderjylland, lad os sige som Forretningsfolk el. lignende?

54. N. U. 1931, 253; 1934, 1187; 1936, 774, 1013, 1355; 1937, 38.

55. Pastor Rijckevorsel boede først Ramsherred 18, men fik hurtigt Øje paa Farver Christophersens Ejendom i Nørregade og købte den. Allerede d. 18/11 1925 erhvervede han Haven ved Siden af, for der at opføre Kirken. Ved at købe Sadelmager Lindos Ejendom paa Østergade og sikre sig Forkøbsret til de mellemliggende Huse og Haver sørgede han for, at hans Kirke ikke kunde blive indeklemmt.

56. N. U. 1926, 406, 842; 1927, 245, 481. K. U. 1927, 100.

57. N. U. 1932, 863, 1025.

58. Grundstensnedlæggelse ved Biskoppen d. 6/5 30.

59. Under Opførelsen af Taarnet styrtede

en Blikkenslagerlærling ned fra en Højde af ca. 15 m. Man troede ham dræbt eller slaaet til Krøbling for Livstid. Men - skrev Odense Aviserne 27/8 30 - »som ved et Mirakel var han ingenting kommet til - udover lidt Ømhed!«

60. N. U. 1929, 757; 1931, 101; 1937, 818.

61. Sankt Knuds Kirke, Svendborg, 6. Nov. 1887-1937.

62. N. U. 1925, 933; 1928, 757; 1931, 925.

63. N. U. 1924, 1008; 1925, 94, 190, **538**. K. U. 1925, 163. I K. U. 1925: alle **Theilmanns** Korsvejsstationer med Pastor Schindlers inciterende Tekst.

64. N. U. 1927, 113, 215, **821**. - Foruden andre Velgørere var det Dir. Helge Jacobsen og Dir. Anton Petersen (Wivel), der bar Omkostningerne ved denne storslaaede Kirkeudsmykning.

65. Se Johannes Jørgensen, Don Bosco.

66. N. U. 1933, 1260.

67. N. U. 1933, 1027.

68. N. U. 923, 318; 1930, 539. - Sin hjertelige Artikel slutter Pastor Ortved med de Ord: »Men Præster og Menighed staar sammen i Ønsket og Bønnen: Giv os en Skolebygning!« - 1938, 1204; 1939, 3.

69. N. U. 1923, 913; 1935, 843.

70. N. U. 1925, 897; 1926, 427.

71. N. U. 1925, 901.

72. N. U. 1938, 883.

73. N. U. 1937, 587.

74. N. U. 1929, 213; 1931, 61; 1932, 638.

75. K. A. 1938, 51; 1943, 79.

76. N. U. 1930, 496; 1931, 440.

77. N. U. 1937, 910, 942, 971.

78. Efter en Notits i »Helsingør Avis« af 20/7 26 maa der have været ret modne Planer fremme om at omplante »Guds hellige Gravs Nonner« af Turnhout i Belgien til Danmark.

79. Se Holbæk Aviserne 4/5 30.

80. ib. 17/7 30.

81. ib. 21/11 30.

82. N. U. 1924, 805; 1931, 910.

83. K. A. 1923, 73.

84. Søstrene kom fra Breslau, ligesom Elisabethinerne i Holbæk.

85. N. U. 1932, 864; 1933, 620, 790; 1934, 121.

86. Det vilde være formaalsløst at »op-

- varme« den Avispolemik, som dengang førtes. Men for Katolikker, der gerne vil vide, »hvor Vinden blæser«, skal følgende Udtalelser af Medicinaldirektør Frandsen kaldes i Erindring: »...jeg mener, at saadanne private Hospitaler ikke hører hjemme i et Land, hvor Befolkningen har taget Sygehusvæsenet i sin egen Haand.« »...vi maa bestemt holde paa, at vort Sygehusvæsen kun skal omfatte de offentlige (sic!) Hospitaler; det er Statens, Amtenes og Kommunernes Opgave.« Særlig oplysende er følgende Passus: »Det vilde være sørgeligt, om vi 400 Aar efter Reformationen skulde være blevet saa fattige, at vi for de Penge (som det Offentlige sparer ved at lade Søstrene bygge) skulde være parat til at sætte den Frihed, vi dengang erhvervede os, over Styr ...« (Politiken 9/11 34) - Sapienti sat!
87. N. U. 1933, 1042; K. U. 1933, 354, 368.
88. Hertil havde han sikret sig Arkitekt **Herløvs** tekniske Assistance. Peter Schindler, Chresten Skikkild, S. 46. Endvidere K. U. 1924, 203.
89. K. A. 1934, 61.
90. Højkorets 2 Vinduer viser 2 Aabenbaringer: Jesu Hjertes til Skt. Margrete M. Alacoque, og Guds Moders til Søster Catherine Labouré; det mægtige Vindue over Orgelkoret symboliserer Skt. Vincents Forherligelse.
91. Se P. Spaus' instruktive Artikelserie i N. U. 1929, 455 ss: »Hørsholm. Et Eksempel paa en Begyndelse.«
92. N. U. 1930, 380.
93. Johannes Hansen, Sankt Ansgars Kirke, S. 73.
94. N. U. 1927, 563.
95. ib. 713.
96. N. U. 1927, 565, 602 og 729, hvor Billedhugger **Elo** selv redegør for sit Værk. - Her er for engangs Skyld en ægte Benediktiner, ikke en Pseudo-Franciskaner som foran Marmorkirken ... hvem der end har været Mester for den!
97. N. U. 1924, 217.
98. N. U. 1925, 921.
99. K. U. 1930, 29.
100. Dette Alter, »beregnet som Kongregationsalter i den nye Rosenkranskirke«, afløste »det gamle og skrøbelige«. Det er et udpræget **Rosenkransalter**. Det rige og gedigne Træskærerarbejde skyldes Kunstneren **Caspar Weis** i Oberlahnstein.
101. N. U. 1938, 1241.
102. N. U. 1923, 397.
103. N. U. 1925, 822.
104. K. A. 1929; N. U. 1927, 541.
105. 1931, 781.
106. K. U. 1932, 6.
107. Indviet 6/9 1933. N. U. 1933, 857.
108. N. U. 1933, 1125.
109. N. U. 1924, 567; 1925, 430; 1936, 795, 1236; 1938, 330, 361.
110. De 4 Klokker - paa Tonerne g, b, c og d - har følgende Navne: »Ave Regina coelorum« (700 kg), St. Antonius (600 kg), St. Villehad (400 kg) og »Veneremur cernui« (300 kg). Sakramentskirken 1917-42, S. 27.
111. Installationen, der blev færdig d. 24/11, kostede 7400 Kr. - ib. S. 28.
112. Grundkøbet fandt Sted 25/9 med Overtagelse til Decembertermin.
113. N. U. 1926, 886. Jfr. 922 og 939.
114. N. U. 1927, 116, 155, 641, 961.
115. N. U. 1932, 61.
116. N. U. 1933, 447, 807, 1151; 1934, 147.
117. N. U. 1928, 789 ss. - Det er Holger Baadslund og Birgitte West, som gav Tegningerne til Relikvieskrinet.
118. N. U. 1936, 170, 594.
119. N. U. 1937, 438; 1938, 388, 892, 1132, 1180. - Tegningen til Knud Lavards Hus og Kapel skyldes Arkitekt **Mads Bertelsen**, Lyngby.
120. N. U. 1930, 517. - Da Feriehjemmet i Sommeren 1933 aabnede sine Porte, havde Kapellet faaet sin nye Korsvej, malet af **Birgitte West**. N. U. 1933, 1269; 1934, 288.
121. N. U. 1930, 706. - Der skrives (besynderligt nok) konstant »Længde« for Længe.
122. N. U. 1933, 989; jfr. 982 og 1029.
123. N. U. 1936, 411, 435; 1937, 1294.
124. N. U. 1924, 115; 1929, 289; 1938, 964 m. m.
125. Sakramentskirken, S. 25.
126. N. U. 1923, 804; 1931, 878.
127. l. c.
128. N. U. 1929, 897; 1930, 138, 353, 692;

- 1935, 525; 1936, 90, 458.
129. N. U. 1928, 947.
130. N. U. 1923, 710.
131. N. U. 1933, 990.
132. N. U. 1935, 1280.
133. N. U. 1931, 613.
134. N. U. 1930, 841.
135. 1923: 80 Senge, 1925: 120 Senge. - K. A. 1923 og 1929.
136. N. U. 1925, 413; 1930, 837. - Byggesummen var ca. 400.000 Kr.
137. N. U. 1930, 837; 1932, 304. - N. U. 1930, 840 byder paa en fortrinlig Maade i 3 Billeder Hospitalets Udviklingsgang.
138. N. U. 1935, 538. - Tankens Fader, afslørede Kunstneren, var Overlæge Thaysen. Ny Carlsbergfondet bekostede Udførelsen, som stod i 62.000 Kr.
139. Se Grundplanen i »Spredte Træk af Sankt Joseph-Søstrenes Historie«, S. 102.
140. N. U. 1934, 95.
141. »Heldigvis stødte der op til det gamle St. Annæ Hjem en Stribe kommunal Grund, der næppe kunde bebygges selvstændigt, men var et ypperligt Supplement til den allerede eksisterende Bygning. Først blev den lejet af Kommunen og benyttet som Have, siden blev den erhvervet paa gunstige Betingelser.« N. U. 1937, 403.
142. N. U. 1931, 418; 1933, 491, 661; 1935, 601; 1936, 988, 1106; 1937, 402, 436.
143. N. U. 1930, 921.
144. Ejendommen, det kostede 2 Millioner Kr. at opføre, har 11 Opgange, 110 Lejligheder fra 2 til 4 Værelser og 9 Butikker.
145. N. U. 1924, 822; 1930, 110, 931; 1931, 23 med »en Tak til alle, der har bidraget til vort Klosters Bevarelse«; 1934, 1014; 1936, 1011, 1109, 1186; 1937, 587, 1275. K. U. 1932, 329.
146. »Paa den omtalte Tomt, der jo som den nu ligger hen, ikke maa siges at være en Pryd for Byens Fysiognomi, har tidligere Kartoffelmelsfabrikken ligget, og Grunden tilhørte Konsul Berg-Munchs Fallitbo«, skriver »Bornholms Tidende« 15/1. N. U. 1923, 107.
147. N. U. 1923, 106; 1924, 432.
148. N. U. 1929, 930.
149. N. U. 1931, 396, 511, 859; 1932, 477, 555, 571.
150. N. U. 1933, 1102.
151. K. U. 1933, 117.
152. N. U. 1931, 445; 1933, 88, 1280. K. U. 1933, 117.
153. N. U. 1935, 1315; 1936, 21. K. A. 1938, S. 77.
154. N. U. 1925, 174.
155. N. U. 1893, 687.
156. N. U. 1933, 61, 524.
157. 1919, 153.
158. N. U. 1922, 927. - Ogsaa denne nye Udgave er trykt hos Desclée i Tournai. Jfr. ib. 1023.
159. K. A. 1938, 12.
160. N. U. 1938, 1156.
161. Berl. Tid. 17/1 38.
162. Politiken 16/1 38.
163. N. U. 1939, 76.
164. ib. 58.